

Töö number
Tellija
Konsultant

2013-0204

Põlva Maavalitsus

Skepast&Puhkim OÜ

Laki 34, 12915 Tallinn
Telefon: +372 664 5808
e-post: info@skpk.ee
Registrikood: 11255795

Kuupäev

Aprill 2016

Põlva maakonnaplaneering

Keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) aruanne

Version: **4 (heaks kiidetud)**
Kuupäev: **5/09/2016**
Koostatud: **Eike Riis, Raimo Pajula, Kristiina Ehapalu, Kersti Ritsberg, Triin Kaal**

Töö nr: **2013-0204**

Esikaane foto: Põlvamaa turismiportaal <http://visitpolva.ee/parismaaline-elulaad>

SKEPAST&PUHKIM OÜ
Laki 34
12915 Tallinn
Registrikood 11255795
tel +372 664 5808
e-mail info@spk.ee
www.skpk.ee

Sisukord

KOKKUVÕTE	6
1. SISSEJUHATUS.....	13
2. MAAKONNAPLANEERINGU SISU JA PEAMISTE EESMÄRKIDE ISELOOMUSTUS. 14	14
3. EELDATAVALT MÕJUTATAVA KESKKONNA KIRJELDUS	17
3.1. Paiknemine, administratiivne jaotus ja asustus	17
3.2. Looduskeskkond	18
3.2.1. Reljeef ja geoloogia	18
3.2.2. Vesi ja veemajandus	18
3.2.3. Maavarad ja maardlad	24
3.2.4. Kliima.....	24
3.2.5. Välisõhk ja müra	26
3.2.6. Looduskaitse	27
3.2.7. Mets.....	28
3.2.8. Jäätmed.....	29
3.3. Sotsiaalne keskkond.....	31
3.3.1. Rahvastik.....	31
3.3.2. Haridus.....	35
3.3.3. Kolmas sektor	35
3.3.4. Noorsootöö	36
3.3.5. Sotsiaalhoolekanne	36
3.3.6. Sport.....	37
3.3.7. Tervishoid	38
3.3.8. Turvalisus	39
3.4. Kultuurikeskkond	43
3.4.1. Muinsuskaitse, kultuuripärand ja miljööväärtuslikud alad	43
3.4.2. Muuseumid, raamatukogud, teatrid	45
3.4.3. Vana-Võromaa, Setomaa, Tartumaa ja Peipsiveere kultuuriruumid	46
3.5. Majanduskeskkond.....	49
3.5.1. Energeetika.....	51
3.5.2. Maareform	52
3.5.3. Teedevõrk, raudteed, ühistransport ja sadamad.....	52
3.5.4. Turism.....	54
3.5.5. Tööränne	56
3.5.6. Kalandus ja jahindus	57
4. SEOS ASJAKOHASTE STRATEEGILISE PLANEERIMISE DOKUMENTIDEGA	58
4.1. Ruumilise planeerimise dokumendid	58
4.1.1. Üleriigiline planeering „Eesti 2030+“.....	58
4.1.2. Kehtiv maakonnaplaneering ja teemaplaneeringud	59
4.1.3. Koostatava maakonnaplaneeringu eeltööd.....	59
4.1.4. Üldplaneeringud.....	63
4.2. Arengukavad ja strateegiad.....	63
4.2.1. Riiklikud arengukavad ja strateegiad	63
4.2.2. Maakonna arengukava	66
4.2.3. Kohalike omavalitsuste arengukavad	67
5. VÕIMALIK MÕJU NATURA 2000 VÕRGUSTIKU ALADELE.....	68
5.1. Põlva maakonnas asuvate Natura-alade iseloomustus.....	68
5.2. Kavandatava tegevuse mõju prognoosimine Natura-aladele	80
5.3. Natura eelhindamise tulemused ja järelendus	89
6. HINNANG EELDATAVA MÕJU KOHTA	90

6.1.	Mõjuallikad.....	90
6.2.	Mõju looduskeskkonnale	91
6.2.1.	Põhjavesi	91
6.2.2.	Pinnavesi	95
6.2.3.	Kliimamuutuste mõju põhja- ja pinnaveele.....	100
6.2.4.	Maavarad ja maardlad	104
6.2.5.	Kaitstavad loodusobjektid	108
6.2.6.	Maakondliku tähtsusega roheline võrgustik.....	110
6.2.7.	Muud väärtuslikud looduskooslused.....	112
6.3.	Mõju kultuurilisele keskkonnale.....	113
6.3.1.	Miljööväärtuslikud alad	114
6.3.2.	Väärtuslikud maastikud.....	115
6.3.3.	Kultuuripärand.....	116
6.4.	Mõju sotsiaalsele keskkonnale	118
6.4.1.	Asustuse arengu suunamine ja teenuste kättesaadavus	119
6.4.2.	Tööhõive.....	123
6.4.3.	Inimese tervis	124
6.4.4.	Inimeste vajadused ja heaolu	126
6.4.5.	Maastik kui elu- ja töökeskkond	128
6.5.	Mõju majanduslikule keskkonnale	131
6.5.1.	Olulised ja arendatavad majandusharud.....	133
6.5.2.	Teedevõrk (maanteed, kergliiklusteed)	140
6.5.3.	Raudtee	142
6.5.4.	Veeteed ja sadamad.....	143
6.5.5.	Elektrivõrk ja elektrienergia varustuskindlus.....	145
6.5.6.	Taastuvenergeetika	147
6.5.7.	Maavarade kaevandamine (maardlad) ja ehitusmaavarade varustuskindlus.....	148
6.5.8.	Suletud jäätmeheidlate maa kasutamine ja jääkreostusallikad	154
6.6.	Riigikaitseliste objektide võimalik mõju	155
6.7.	Hädaolukordade vähendamise ja ennetamise meetmetega arvestamine.....	156
6.8.	Piiriülese keskkonnamõju esinemise võimalikkus.....	161
7.	ÜLEVAADE ALTERNATIIVSETEST ARENGUSTSENAARIUMIDEST	162
8.	OLULISE NEGATIIVSE KESKKONNAMÕJU VÄLTIMISEKS JA LEEVENDAMISEKS KAVANDATUD MEETMED	164
9.	KESKKONNAMÕJU SEIREKS KAVANDATAVAD MEETMED JA MÕÕDETAVAD INDIKAATORID	169
10.	ÜLEVAADE MAAKONNAPLANEERINGU KSH ARUANDE MENETLUSEST	172
10.1.	KSH korraldamine ja avalikkuse kaasamine	172
10.2.	Seisukohad KSH aruande eelnõu kohta	172
10.3.	Ülevaade KSH aruande avalikustamisest ja selle tulemustest.....	177
11.	ÜLEVAADE RASKUSTEST, MIS ILMNESID KSH ARUANDE KOOSTAMISEL	181
12.	KASUTATUD MATERJALID	182

Lisad

- Lisa 1. Põlva maakonnaplaneeringu KSH programm (koos lisadega)
- Lisa 2. Põlva maakonnaplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi heakskiitmine (Keskkonnaameti Põlva-Valga-Võru regiooni 07.07.2014 kiri nr PVV 6-8/14/1255-10)
- Lisa 3. Põlva maakonnas asuvad maardlad seisuga 08.07.2015
- Lisa 4. Põlva maakonnas asuvad kaitsealad seisuga 20.03.2015
- Lisa 5. Põlva maakonnas asuvad hoiualad seisuga 20.03.2015
- Lisa 6. Ametiasutuste seisukohad KSH aruande eelnõu kohta
- Lisa 7. KSH aruande avalikustamise käigus laekunud kirjad ja vastuskirjad neile
- Lisa 8. KSH aruande avaliku arutelu protokoll koos osavõtjate nimekirjaga

Maakonnaplaneeringu ja KSH menetlus on ühitatud – vt KSH programmi (Lisa 1) ptk 6 –, mistõttu teavitamisega seotud materjalid (kirjad, teated, kuulutused jms) menetluse vastavuse kontrollimiseks esitab Põlva Maavalitsus Keskkonnaametile koos käesoleva KSH aruandega pärast avalikustamise toimumist. Neid materjale KSH aruandele ei lisata.

Kasutatud lühendeid

DP	detailplaneering
KeHJS	keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus
KKK	kaitsekorralduskava
KOV	kohalik omavalitsus
KSH	keskkonnamõju strateegiline hindamine
KTK	(liigi) kaitse tegevuskava
LKA	looduskaitseala
LKS	looduskaitseseadus
MKA	maastikukaitseala
MP	maakonnaplaneering
MV	maavalitsus
PRIA	Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet
PlanS	planeerimisseadus
RMK	Riigimetsa Majandamise Keskus
RP	rahvuspark
TP	teemaplaneering
ÜP	üldplaneering

Kokkuvõte

Käesolev KSH aruanne on koostatud koostöös Põlva Maavalituse ja OÜ-ga Hendrikson & Ko ning arvesse võttes MP ja KSH koostamiseks esitatud seisukohti ja arvamusi.

Planeeringulahendus kujunes lähtuvalt seatud eesmärkidest, asustuse arengu analüüsist ning maakonna ja kohalike omavalitsuste eeldustest ja võimalustest. Samuti arvestati sellega, et MP-s esitatud suuniste, põhimõtete ja tingimustega oleks välditud olulise negatiivse mõju teke loodus-, kultuurilisele, sotsiaalsele ja majanduslikule keskkonnale. MP koostamisel ja KSH läbiviimisel oli eesmärgiks anda maakonna edasiseks planeerimiseks ja arengu suunamiseks võimalused, mille kaudu oleks saavutatav eelkõige maakonna sotsiaalse ja majandusliku mahajäämuse vähendamine.

MP ja KSH koostamisel on arvestatud olulisi asjakohaseid riiklikke, maakondlikke ja kohalike omavalitsuste strateegilise planeerimise dokumente (arengukavasid ja -strateegiaid ning ruumilisi planeeringuid).

Kuna Põlva MP on koostatud tasakaalustatult ja asjatundlikult ning võttes arvesse maakonna looduslikku, kultuurilist, sotsiaalset ja majanduslikku keskkonda, siis ei too MP-s esitatud suunised, põhimõtted ja tingimused endaga kaasa olulist negatiivset keskkonnamõju. Pigem võib mõju nimetada positiivseks, sest ruumilise struktuuri korrastamine arvestades kohalikke olusid ja eeldusi võimaldab erinevaid ressursse säästlikumalt, tulemuslikumalt ja läbimõeldumalt kasutada.

MP elluviimine (sh tegevuskava) tuleb siduda otseselt ja vahetult muude riiklike, regionaalsete ja maakondlike arengukavade ja strateegiate eesmärkide ning ülesannetega. Seejuures tuleb arvestada ja rakendada MP-dega kehtestatud ruumilise planeerimise lahendusi ja MP tegevuskavas seatud ülesandeid ka arengukavades ja strateegiates püstitatud eesmärkide saavutamisel. Riiklikul tasemel on vajalik maakonna arengu toetamine, et mahajäämust vähendada ja rahvastiku kahanemist pidurdada.

Alljärgnevalt on toodud ülevaade KSH olulisematest järeldustest.

Natura eelhindamine

Natura 2000 võrgustikku kuuluvate loodusaladega ja linnualadega on MP koostamise protsessis hästi arvestatud. Suuremal osal Natura-aladest ei asu MP-ga kavandatud või MP-sse teistest planeeringutest üle võetud objekte ning neile ei avaldu MP elluviimisel negatiivseid mõjusid. Enamusel juhtudel mõjutavad MP-ga kavandatud tegevused Natura alasid väikeses ulatuses ega mõjuta otseselt kaitse-eesmärgiks olevaid elupaiku või liike. Mitmel juhul ei saa siiski välistada ebasoodsaid mõjusid Natura alale ning sellised tegevused eeldavad Natura asjakohast hindamist.

Natura 2000 võrgustiku alad, mille puhul Natura eelhindamise etapis ei saa kindlalt välistada MP-ga kavandatava tegevusega kaasneva võivate negatiivsete mõjude avaldumist alade kaitse-eesmärgiks olevatele liikidele või elupaikadele, on **Ahja loodusala, Meelva loodusala, Meenikunno loodusala, Meenikunno linnuala, Mooste loodusala, Räpina poldri linnuala ja Valgesoo loodusala**. Mõjude täpsem ulatus ning võimalik realiseerumine ja vältimise/leevendamise võimalused on vajalik välja selgitada planeeritud tegevuste kavandamise järgmises faasis asjakohase hindamise käigus.

Järgmiste tasandite planeeringute koostamisel tuleb igakordselt arvestada Natura-alade aktuaalsete andmetega vastavalt konkreetse planeeringu koostamise aja seisule.

Mõju looduskeskkonnale

Põlva MP koostamisel on arvestatud maakonna põhjavee kaitstusega. MP-ga ei nähta ette maakasutust või objekte, mis võivad kaasa tuua põhjavee koguselise või kvalitatiivse (keemilise) seisundi halvenemist.

Põlva MP koostamisel on arvestatud maakonna pinnaveekogudega. MP-ga ei nähta ette maakasutust või objekte, mis võivad kaasa tuua pinnaveekogumite seisundi halvenemist. Samuti ei ole kavandatud olulisi muudatusi veekogude hüdro-morfoloogias, nt (lõhe)jõgede tõkestamist, suurte joonobjektide (maanteed, raudteed) ristumisi vooluveekogudega ega veekogude muutmisi.

Järgmiste tasandite planeeringute koostamisel, objektide projekteerimisel, rajamisel ja käitamisel ning maa kasutamisel on oluline järgida õigusaktidega sätestatud veekaitse-õudeid ja Ida-Eesti vesikonna veemajanduskavas seatavaid eesmärgi.

Tänases ruumilise planeerimise olukorras on maardlate ja kaevandamise tugevast seadusandlikust kaitsest lähtuvalt muud väärtused (peale LKS-i alusel kaitstavate alade ja objektide) sisuliselt kaitseta. Kõikide muude, planeeringutega kehtestatud väärtuste puhul, nagu rohevõrgustik, väärtuslikud maastikud, väärtuslik põllumajandusmaa, tiheasustusalad, käsitletakse kaevandamise võimalikkust juhtumipõhiselt kaevandamisloa taotluse menetlemise käigus. Seejuures viiakse KMH läbi juhtudel, kui selleks on vajadus või kui nõue tuleneb seadusest.

Põhimõttelised konfliktipiirkonnad maavarade (maardlate) ning muu maakasutuse ja loodusväärtuste vahel on need alad, kus maardlate peal asuvad kaitstavad alad, rohevõrgustik, väärtuslik maastik, väärtuslikud põllumajandusmaad, tiheasustus vms. MP-s ega KSH-s ei ole otstarbekas fikseerida konkreetseid konfliktipiirkondi. Maardlate ja muu maakasutuse võimalikke vastuolusid tuleb analüüsida nii ÜP-de koostamise kui ka kaevanduste kavandamise käigus.

Maardlate/mäeeraldiste korral, mille peal asuvad planeeringutega kehtestatud rohevõrgustiku elemendid, väärtuslik maastik, tiheasustusala, väärtuslik põllumajandusmaa või muud väärtused, on võimaliku mõju ulatuse ja olulisuse (eel)hindamine olulise tähtsusega, et vältida/leevendada pöördumatuid olulisi negatiivseid mõjusid nii loodus- kui ka sotsiaalsele ja majanduskeskkonnale.

Mõju hindaja toetab MP-s esitatud põhimõtet, et maardlate kasutuselevõtul tuleb võimalusel vältida alasid, mis asuvad väärtuslikel põllumajandusmaadel, väärtuslikel maastikel ja rohelises võrgustikus. Samuti tuleb põhjendada, et kaevandamisest saadav majanduslik kasu kaalub üles muude väärtuste kadumisega kaasneva kahju. Seejuures tuleb arvestada ka seda, kas ja kuidas kaevandamisega muudetud maa-ala aitab piirkonna arengule kaasa pärast kaevandamise lõppemist ja kaevandatava maa korrastamist.

Põlva MP koostamisel on arvestatud maakonnas paiknevate kaitstavate loodusobjektidega. MP-ga ei kavandata uute alade või objektide kaitse alla võtmist ega muudeta olemasolevate kaitstavate loodusobjektide kaitse-reežiimi, samuti ei anta soovitusi alade kaitse alla võtmise ega kaitse-reežiimi osas. MP-ga ei nähta ette maakasutust ja rajatise või objekte, mis võivad kaasa tuua olulisi negatiivseid mõjusid kaitstavatele loodusobjektidele ning nende kaitse-eesmärkideks olevate liikide, elupaikade, koosluste ja maastike seisundile.

Kaitstavate loodusobjektide andmete muutumine MP koostamise ajal ei mõjuta MP põhilahendust. Järgmiste tasandite planeeringute koostamisel tuleb igakordselt arvestada kaitstavate loodusobjektide aktuaalsete andmetega keskkonnaregistris vastavalt konkreetse planeeringu koostamise aja seisule.

Loodusobjektide kaitse alla võtmisel ja kaitse-eeskirjade uuendamisel tuleb lisaks mõjule looduskeskkonnale (mis on ilmselgelt positiivne) pöörata enam tähelepanu objekti/ala piirkonnas elavatele ja tegutsevatele inimestele ja ettevõtetele avalduvatele sotsiaalsetele ja majanduslikele mõjudele ning vajadusel välja töötada vastavad leevendavad meetmed. Eriti puudutab see suurema pindalaga kaitstavaid alasid, kus tuleb jätta tegevusruumi ka kohalikule ettevõtlusele ja kogukonnale.

Koos MP-ga tehtud muudatustega on maakonna roheline võrgustik oma katvuselt, tiheduselt ja sidususelt igati piisav tagamaks rohevõrgustikule seatud eesmärkide täitmist. MP-ga ei kavandata suuremahulisi või olulise ruumilise mõjuga rajatise, mis vähendaks oluliselt loodusmaastike osatähtsust rohevõrgustiku aladel, vähendaks rohevõrgustiku sidusust või tekitaks uusi konfliktikohti. Infrastruktuuriobjektide arenduste/rekonstrueerimise korral, mis toimuvad rohevõrgustiku konfliktialadel, tuleb nende objektide kavandamise (planeerimise, projekteerimise) faasis ette näha toimivad lahendused konfliktide leevendamiseks.

Mõju kultuurilisele keskkonnale

Põlva MP koostamisel on arvestatud maakonna ja regiooni kultuuripärandiga: kultuurimälestistega, XX sajandi arhitektuuripärandiga, pärandkultuuriobjektidega, traditsioonilise elulaadi ja seda võimaldava ehitatud keskkonnaga, st väljakujunenud kultuurikeskkonnaga ning väärtuslike alade ja objektidega. Sellega toetab MP kultuurilise keskkonna säilimist ja võimaldab selles keskkonnas tegutsemist.

MP mõju kultuurilise keskkonna arendamisele ja edendamisele võib lugeda suhteliselt tagasihoidlikuks. MP ei sea takistusi ega tingimusi piirkonna identiteedi hoidmiseks ega arendamiseks, samuti traditsioonilise elulaadi viljelemiseks. Oluline roll kultuurilise keskkonna säilimisel ning selle pärandamisel järeltulevatele põlvkondadele on muudel otsustel, valikutel, ressurssidel ja toetusmehhanismidel.

Keskenduda tuleks väärtusliku elukeskkonna kui terviku loomisele, mis hõlmab muuhulgas õiget suhtumist arhitektuuripärandisse ning oskust leida ja hoida vanade hoonete seost piirkonna identiteediga. Miljööväärtus omab lisaks ajaloolis-arhitektuurilisele aspektile ka keskkonna- ja sotsiaalseid aspekte. Loodus- ja kultuurisõbralik säästev arendustegevus peaks aitama säilitada piirkondade ajalooliselt kujunenud eripära ning hoida elus ehitustraditsioone. Traditsioonilise arhitektuuripärandi väärtustamine on väga oluline piirkonna identiteedi, sotsiaalse stabiilsuse ja turvalisuse tagamisel.

Väärtuste kaitse alla võtmisel või hoonestusalade määramisel miljööväärtuslikeks eluasemepiirkondadeks tuleb leida ressursid kavandatu elluviimiseks, st ehitiste ja miljööväärtuse säilitamiseks ja korrastamiseks. Vajadusel tuleb väärtuslikuks hinnatud hoonete omanikke toetada nii materiaalselt kui ka nende teadlikkuse tõstmise teel.

Kultuuripärandi säilimise üheks oluliseks aluseks on näha kultuuripärandit kui piirkondliku majanduse edendajat. Kultuuripärandi hoidmine on valdkonnaülene (ministeeriumideülene) teema, kus ideede ja ressursside ühitamine peaks olema riigi üks põhiülesandeid. Erinevad riigi huvid peavad olema tasakaalus ning omavahel lõimitud. Ajaloolistele hoonetele ja rajatistele on vaja leida väärikas sisu, et areng selles osas oleks säästev ja samas jätkusuutlik.

MP-ga ei ole muudetud varem TP-ga määratud väärtuslike maastike piire, kuid on kaasajastatud ja täiendatud väärtuslike maastike üldisi kasutustingimusi. Planeeringulahenduse väljatöötamisel on väärtuslike maastikega arvestatud ning nendele aladele ei ole kavandatud tegevusi, mis võiksid sealseid väärtusi kahjustada.

Mõju sotsiaalsele keskkonnale

Põlva MP koostamisel on arvestatud üleriigilise planeeringuga „Eesti 2030+“ ja teiste riiklike suuniste ja juhenditega, samuti kohaliku kontekstiga ja KOV-ide huvidega, lähtudes mh maakonna ruumilise arengu analüüsi tulemustest ja koostatud uuringutest, maakonna sotsiaal-majanduslikust olukorrast ja prognoositud trendidest. Sellest lähtuvalt on välja töötatud ruumilise planeerimise lahendus, mis selle elluviimisel peaks vältima negatiivsete mõjude tekkimist (või mõnel juhul suurenemist võrreldes olemasoleva olukorraga). Negatiivsed sotsiaal-majanduslikud mõjud ei tulene reeglina otseselt ruumilisest planeerimisest, eriti MP tasandil. Kas ja kuidas mõjud avalduvad, sõltub MP-ga kavandatud planeerimispõhimõtete rakendamisest järgmiste

tasandite planeeringudokumentides ning kavandatava tegevuse elluviimiseks vajalike ressursside olemasolust.

Seoses maakonna ääremaalise asukohaga ja paiknemisega Eesti kontekstis suurematest majanduse arengut määravatest keskustest eemal, on asjakohane MP lähenemine keskenduda olemasoleva keskuste võrgustiku tugevdamisele ja nende olulisuse rõhutamisele töökohtade ja teenuste pakkujatena. Keskuste määramisel on lähtutud töökohtade ja erinevate teenuste paiknemisest ja funktsionaalsetest seostest (keskuste ja nende tagamaade koostoimest). See võimaldab väheseid ressursse otstarbekalt jaotada ja väldib süsteemitut killustamist. Keskuste määramise eesmärgiks on tagada kogu maakonnas töökohtade ning teenuste kättesaadavus ning seeläbi elukvaliteet nii linnades kui maapiirkonnas.

MP asustuse suunamise lahendus tagab tõenäoliselt rahuldava heaolu jaotuse, kui muude (majanduslike ja poliitiliste) meetmetega suudetakse tagada teenuste olemasolu vastavalt keskuste tasemetele ja nende kättesaadavus. Rõhutada tuleb, et MP-s on antud teenuste minimaalne loetelu, mida vastava taseme keskuses (v.a lähikeskuses) on soovitatav pakkuda. Kuna lähikeskuste teenuste loetelu on jäetud sõltuvusse kogukonnainitsiatiivist ja ettevõtlusaktiivsusest, tuleb kohalikel omavalitsustel jälgida, et lähikeskuste piirkonna elanikud ei jääks vajalike teenuste kättesaadavuse osas märkimisväärselt halvemasse olukorda. Vajaduse korral tuleb hinnata, kas on otstarbekam teenuste loomine kohapeale või korraldada ühistranspordiühendus.

Maalise piirkonna arenguvõimalused sõltuvad töökohtade olemasolust (mõistlikus kauguses) ja teenuste kättesaadavusest, need omakorda ressursside olemasolust. Olemasoleva asustusstruktuuri säilitamisel võib probleemiks osutuda elu (pöördumatu) kadumine küladest ja hajataludest.

Positiivseks, kuigi vähemärgatavaks suunaks, mis võiks mõnevõrra pidurdada rahvastiku vähenemist ja vananemist, on maale (tagasi) elama kolimine maaelu kui sellise väärtustamise pärast. Nimetatud suund annab tuge kogukondade tekkele ja tugevnemisele maapiirkondades ning toetab maa-asustuse säilimist. Riigil ja kohalikel omavalitsustel tuleks seda trendi igati toetada ja maale elama asumist populariseerida.

MP-ga on seatud eesmärgiks hoida linnalise asustuse alad võimalikult kompaksetena, nähes ette nende tihendamise, et võimaldada muuhulgas tehnilise taristu efektiivset majandamist. Maakonna linnaliste alade arenguks antud suunised võimaldavad jätkusuutliku ja inimhõõtmelise linnaruumi kujundamist. ÜP-de koostamise käigus tuleb üle vaadata varasemate planeeringutega määratud tiheasustusalade (eriti elamualade) otstarbekohasus, eriti kui selle vajaduse tingib rahvastiku vähenemine.

Seoses rahvastiku, sh õpilaste arvu, jätkuva vähenemisega maakonnas saab olema suureks väljakutseks lisaks teenuste kättesaadavuse tagamisele ka ühistranspordi korraldamine. Siiski peaksid piirkonnad, kus elanikud on sõltuvuses ainult oma isiklikust transpordivahendist, olema pigem erandid kui reeglid, sest hea ühistranspordiühendus, sh „viimase miili“ ning „pargi-ja-reisi“ põhimõtete rakendamise, vähendab ääremaastumist.

Kiire interneti kättesaadavuse osas kuulub oluline osa Põlva maakonnast turutõrke piirkonda, mistõttu (riiklike) toetusmehhanismide väljatöötamine ja ressursside leidmine „viimase miili“ ühenduste rajamiseks on piirkonna arengu jaoks olulise tähtsusega. Samuti peaks igal eratarbijal olema võimalik liituda võrguga talutava ühinemistasuga, sest kiire internetiühendus kuulub tänapäeval sisuliselt inimeste põhivajaduste hulka, eriti maapiirkondades, kus vahemaade füüsiline läbimine mingi teenuse saamiseks on sageli kulukas ja ebamõistlik.

Töökohtade olemasolu ja vastava kvalifikatsiooniga tööjõu olemasolu piirkonnas on tihedalt seotud inimeste sotsiaalse toimetulekuga. Kuigi maakonnas on tööpuuduse tase kõrge, on tegemist struktuurse tööpuudusega. Olulisema mõjuga on mõne suurema tööandja tegevuse kokkutõmbamine/lõppemine või laiematest majanduslikest ja poliitilistest protsessidest tingitud muutused teatud majandussektoris. Töötust, sh struktuurset töötust, aitab leevendada tulevikku vaatav kvalifikatsiooni omandamine või selle muutmine, mistõttu on suure tähtsusega heal

tasemel (kutse)hariduse ja ümberõppevõimaluste kättesaadavus. Arvestades maakonna ääremaalisust, on vajalik riigipoolne regionaalpoliitiline ja majanduslik tugi nii tootmise ümberorienteerimisele ja uue ettevõtlusega alustamisele (uute töökohtade loomisele).

Inimeste tervislik seisund on otsese sõltuvuses nende haridustaseme ja tööhõivega. Maakonnakeskuses on arstiabi, sh eriarstiabi, kättesaadavus hea, kohati jätab soovida perearstiteenuse kui esmatasandi teenuse kättesaadavus maakonnakeskusest kaugemal elavate inimeste jaoks. Võrreldes mõne muu teenusega on perearstiteenuse kättesaadavust regulaarse ühistranspordi abil suhteliselt keerulisem tagada, sest vastuvõtuoajad on muutlikud.

Arvestades elanikkonna vähenemise ja vananemise trende muutub järjest keerulisemaks arstiabi kättesaadavuse tagamine maapiirkondades ja soovitavas kvaliteedis. Suureneb vajadus paindlike ja integreeritud teenusepakkumise võimaluste järele. Arvestades eakate suhtelise hulga suurenemist, vajab enam tähelepanu eakatele suunatud teenuste, sh hoolekandeteenuste, nõudluse ja mahu kasv.

MP-ga on piirkondlikesse keskustesse määratud perearstikeskuse, hambaravikabineti, apteegi ja kiirabibrigaadi paiknemine ja maakonnakeskusesse regionaalhaigla vajadus. Perearstikeskuste majandusliku toimetuleku määrab piisava hulga nimistusse kuuluvate elanike olemasolu, kuid ei ole välistatud, et vajalik on täiendav majanduslik toetus. Hambaravikabinettide ja apteekide (eraettevõtted) teenuste olemasolu määrab otseselt majanduslik tulukus. Selleks võimaluste loomine vajab tõenäoliselt riigi ja omavalitsuste täiendavaid ressursse. Meditsiiniteenuse kättesaadavuse parandamiseks on tõenäoliselt võimalikud erinevad paindlikud lahendused ja koostöö erinevate osapoolte vahel, mis vajavad täpsemat analüüsi ja kokkuleppeid.

Ruumiline planeerimine, eriti MP tasandil, ei saa otseselt mõjutada inimeste heaolu taset. Põlva MP-ga on ettevõtluse arendamiseks, teenuste kättesaadavuse tagamiseks ja hea elukeskkonna võimaldamiseks loodud igakülgset tingimused. Oluline on luua selline elukeskkond, kus kõik elanikkonna grupid tunneksid ennast ühtviisi turvaliselt, ohutult ja mugavalt. Enamasti raskendab nende meetmete elluviimist ressursipuudus. Ressursipuuduse all tuleb mõista nii rahaliste vahendite vähesust kui ka vastava pädevusega tööjõu defitsiiti.

Inimeste heaolu mõjutavad ka nende elukeskkonna väärtused: väärtuslikud maastikud, kultuuripärand, loodusväärtused, puhkealade olemasolu jne. Selles osas on Põlvamaa rikas ning MP on nende väärtustega arvestanud ja nende säilitamise vajadust esile toonud. Vajalik on tugevdada maastike kaitse sotsiaalset poolt, st leida viisid ja vahendid maastiku käsitlemiseks kohaliku elaniku igapäevase elu- ja töökeskkonnana. Igasugune maastik kui inimeste elu- ja töökeskkond vajab kaitset, hoolt ja kokkuleppeid.

Mõju majanduslikule keskkonnale

Põlva MP-ga on loodud igakülgset ruumilised võimalused majanduse arenguks. Riiklike regionaalpoliitiliste meetmetega tuleks soodustada töökohtade (sh väikeettevõtluse) loomist erinevate tasandite keskustesse (mitte ainult maakonnakeskusesse), sest see aitab kaasa asustuse säilimisele ka maakonna ääremaaladel. See omakorda on oluline riigi julgeoleku aspektist. Ettevõtluse arendamiseks erinevates majandusharudes ei ole seatud olulisi planeeringulisi piiranguid, kui maakasutus on selleks sobiv.

Põlvamaa on nii Eesti kui ka rahvusvahelises kontekstis ääremaalise asetusega piiriäärne ala ja see mõjutab maakonna majanduslikku keskkonda märkimisväärselt rohkem, kui see, mida MP-ga kavandatakse või ei kavandata.

Piiriäärne paiknemine annab teatud eeliseid Euroopa Liidu (EL) finantsabi saamisel piirkonna arendamiseks (piiriülest koostööd soosivad rahastusmehhanismid), kuid need on mõjutatavad rahvusvahelisest (poliitilisest) olukorrast ja riikidevahelistest suhetest.

Põlvamaa omab olulist riigikaitsealist positsiooni. Seetõttu säilib vajadus vastava taristu järele, mistõttu tõenäoliselt säilib riigil huvi riiklikult oluliste teede ja raudtee korrashoiuks.

Põlva maakond on olulisel määral mõjutatud naabermaakondade keskustest (Tartust ja Võrust), maakonnakeskuse Põlva roll maakonnas (võrreldes teiste Kagu-Eesti maakonnakeskuste Võru ja Valgaga) on suhteliselt nõrgem.

Tegemist on kahaneva ja vananeva rahvastikuga piirkonnaga, mida eelkõige mõjutavad (peamiselt noorte inimeste) väljaränne ja vähene sündimus ning ohustab ääremaastumine. Üks lahkumise peamisi põhjuseid on elamisväärsuse sissetulekut võimaldavate töökohtade puudus.

Oluline on liikuda suuremat lisandväärtust andvate tegevuste poole ja soodustada väikeettevõtluse arengut. Maaettevõtluse mitmekesistamine on oluline eelkõige väiketaludele. Pärimuskultuuri säilimine on samuti tihedalt seotud väikeettevõtluse ja turismimajandusega.

Eesti riigi regionaalpoliitika ei ole seni piisavalt arvestanud piirkondlike erivajadustega. Erandiks on üksikud programmid. Riiklikud meetmed on praegu selgelt ebapiisavad tasakaalustamiseks ääremaade sotsiaal-majanduslikku mahajäämust.

Alternatiivsed arengustsenaariumid

Põlva MP koostamise käigus töötati välja Põlva maakonna ruumilise arengu põhimõtted ja suundumused, kuid sellega seotud erinevaid ruumilise arengu stsenaariume ei kaalutud ega määratletud, sest selleks puudusid põhjused ja vajadus.

Eraldi tuleb välja tuua negatiivse mõjuga arengustsenaarium (mis ei ole MP koostamise eesmärk) – maakonna tõenäoline areng juhul, kui MP-d ellu ei viida. Sellised olukorrad, võib põhimõtteliselt jagada kahte rühma:

- 1) kehtestatud MP-ga kavandatud tegevus jääb kas osaliselt või täielikult realiseerimata. Võimalikud põhjused: nt ressursipuudus, riiklike institutsioonide, KOV-ide, maaomanike ja/või arendajate teadmatus või ükskõiksus, maavalitsuse ja/või KOV-ide poolse järjekindluse ja järelevalve puudus vms;
- 2) MP-d ei kehtestata: põhimõtteliselt on tegemist 0-alternatiiviga ehk olemasoleva olukorra jätkumisega. 0-alternatiivi tuleb lugeda ebareaalseks, sest ollakse huvitatud piirkonna tasakaalustatud, säästvast, efektiivsest ja keskkonnahoidlikust arengust. Samuti on riiklikul tasandil seotud eesmärgiks ja MV-dele ülesandeks koostada ja kehtestada ühtsetel alustel MP-d üheaegselt kõikides maakondades.

Soovitused ja ettepanekud

KSH aruandes esitatud ettepanekuid ja soovitusi ei saa lugeda leevendavateks meetmeteks KeHJS-e tähenduses. Toodud on pigem ettepanekud ja soovitusid ÜP-de jm planeerimis- ja projekteerimisdokumentide koostamiseks, mis täiendavad MP-s esitatud suuniseid, põhimõtteid ja tingimusi. Osa ettepanekuid ja soovitusi on suunatud riiklike institutsioonide poole eesmärgiga juhtida tähelepanu riigipoolse koordineerimise ja ressursside leidmise vajadusele, et siduda erinevad valdkonnad ja arengudokumentidega kavandatud tegevused läbimõeldult ühtseks tervikuks ning vähendada sellega maakonna majanduslikku ja sotsiaalset mahajäämust ning pidurdada rahvaarvu kahanemist.

Soovitused ja ettepanekud valdkondade kaupa vt ptk 8.

Seiremeetmed

Keskkonnaseire seadusega sätestatud riiklik keskkonnaseire hõlmab ainult looduskeskkonna seiret. Riigi ja kohaliku omavalitsuse tasandil tuleks välja töötada ka meetodika ja kriteeriumid (sh indikaatorid, mõõdikud) sotsiaal-majandusliku keskkonna kompleksseks seireks. Seiretulemuste alusel on võimalik tuvastada näitajaid, mis vajaksid enam panustamist

eesmärkide ja positiivse tulemuse saavutamiseks, ning järjepidevalt analüüsida planeeringute ja arengukavade rakendamise tulemuslikkust.

Üks oluline keskkonnaseire rakendusi riigi ja maavalitsuse tasandil on MP-de regulaarse ülevaatamise kohustus vastavalt planeerimisseadusele.

Lõpetuseks

MP ja selle KSH koostajate ühine eesmärk oli koostöös maavalitsuse jt huvitatud osapoolte ning avalikkusega saada igakülgset arengut soodustav ja keskkonnakaitseliselt läbimõeldud dokument. KSH seisukohast on see eesmärk täidetud.

Ruumiline planeerimine loob eeldused maakonna arendamiseks kokkulepitud raamides ja tingimustel, kuid **ressursid selle tegevuse elluviimiseks tuleb leida** tuginedes MP-le ja paljudele muudele arengudokumentidele ning poliitilistele kokkulepetele.

Suur väljakutse on leida maakonna arendamiseks ressursid kahaneva rahvastiku tingimustes, kuid arvestades riigi kui terviku tasakaalustatud arendamise vajadust ning piiriäärsete maakondade tähtsust, mh riigi julgeoleku seisukohalt, on riigi ülesanne need ressursid selliselt leida ja jaotada, et **pidurdada ääremaastumist ja maakonna rahvaarvu vähenemist**.

Et ei kustuks see talu
jääks üks kindel paik
Tee ja sild ja palu
kanarbik, vaikus ja vaik
Et jääks kuskile värav
kodu mis ootab veel
neid, kes kaua on ära
neid, kes kaua on teel
Neid kes kaua on teel
kaua on teel ...

J. Kaplinski „All nõlva sarapikus“

1. Sissejuhatus

Vabariigi Valitsus algatas uute maakonnaplaneeringute (MP) koostamise kõikides maakondades 18.07.2013.a korraldusega nr 337.¹ Selle alusel algatas Põlva maavanem 16.09.2013.a korraldusega nr 1-1/2013/362 Põlva maakonnaplaneeringu (MP) keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) – vt Lisa 1.

Planeeringuala hõlmab kogu Põlva maakonda.

Põlva MP üldstrateegiline eesmärk on maakonna ruumilise arengu kavandamine kolme põhieesmärgi kaudu:

- riiklike ja kohalike huvide tasakaalustamine;
- asustuse arengu suunamine;
- maa ja loodusressursside tasakaalustatud kasutamise kavandamine.

Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse (KeHJS-e) § 40 lg 1 sätestab, et KSH aruanne on osa strateegilisest planeerimisdokumentidest, seega ka MP-st.

Põlva MP koostamise korraldaja, koostaja ja kehtestaja on Põlva maavanem. Kontaktandmed: Kesk 20, 68308 Põlva, telefon 799 8902, e-post info@polva.maavalitsus.ee. Planeeringu koostamise konsultant on OÜ Hendrikson & Ko.

MP ja KSH koostamisest mõjutatud ja huvitatud asutused ja isikud on loetletud KSH programmi (Lisa 1) peatükis 7.

MP ja selle KSH algatamise korraldustega ning planeeringu koostamise käigu ja dokumentidega on võimalik tutvuda Põlva Maavalitsuse veebilehel.² Täiendavat informatsiooni MP ja KSH koostamise korralduse kohta saab Põlva Maavalitsuse arengu- ja planeeringuosakonnast, kontaktisik on Marika Saks, telefon 799 8913, elektronposti aadress: marika.saks@polva.maavalitsus.ee.

KSH eesmärk on (KeHJS § 2 lg 2):

- 1) arvestada keskkonnakaalutlusi strateegiliste planeerimisdokumentide koostamisel ning kehtestamisel;
- 2) tagada kõrgetasemeline keskkonnakaitse;
- 3) edendada säästvat arengut.

KSH läbiviimisel lähtutakse heakskiidetud KSH programmist, mis on KSH lähteülesanne. Keskkonnaamet kiitis KSH programmi heaks 07.07.2014 (Lisa 2).

¹ Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/323072013006>; vaadatud 20.11.2013

² Vt: <http://polva.maavalitsus.ee/et/maakonnaplaneering>

2. Maakonnaplaneeringu sisu ja peamiste eesmärkide iseloomustus

Maakonnaplaneeringu (MP) sisu määrab planeerimisseaduse (PlanS) § 7 lg 3, mis loetleb MP ülesanded:

- 1) maakonna ruumilise arengu põhimõtete ja suundumuste määratlemine;
- 2) riiklike ja kohalike ruumilise arengu vajaduste ja huvide tasakaalustamine;
- 3) säästva ja tasakaalustatud arengu aluste kujundamine ja sidumine ruumilise arenguga ning majandusliku, sotsiaalse, kultuurilise ja looduskeskkonna arengu vajaduste tasakaalustatud arvestamine planeeringu koostamisel;
- 4) asustuse arengu suunamine;
- 5) detailplaneeringu koostamise kohustusega alade ja juhtude määramine väljaspool linnu ja aleveid, kui need ei ole kehtestatud üldplaneeringuga määratud;
- 6) maareformi seaduse tähenduses tiheasustusega alade määramine, kui need ei ole kehtestatud üldplaneeringuga määratud;
- 7) loodusvarade, väärtuslike põllumaade, maastike ja looduskoosluste säilimist ning roheline võrgustiku toimimist tagavate meetmete kavandamine;
- 8) maa- ja veealade üldiste kasutamistingimuste määratlemine;
- 9) maardlate ja maavaravaru kaevandamisest mõjutatud alade kasutustingimuste määratlemine;
- 10) teede, raudteede, veeteede ja tehnovõrkude koridoride, lennuväljade, sadamate ja jäätmete ladestamise kohtade ning muude tehnorajatiste paigutuse määramine;
- 11) kaitsealade ja nende kasutamistingimuste arvestamine planeeringus, vajaduse korral ettepanekute tegemine kasutamistingimuste täpsustamiseks, uute kaitsealade loomiseks või kaitsereežiimi lõpetamiseks;
- 12) puhkealade määramine ja nende kasutamistingimuste määratlemine;
- 13) üleriigilise tähtsusega riigikaitselise otstarbega maa-alade määramine.

MP koostamisel on aluseks *Lähteseisukohad maakonnaplaneeringute koostamiseks*.³ Uute MP-de koostamine algatati korraga kõikides maakondades ja nende eesmärk on *asetada planeerimine kogu riigis ühtsetele alustele arvestades riigi huve, vahepealse kiire majandusarengu perioodil saadud kogemusi ja lisandunud planeerimisalast oskusteavet. MP-de eesmärk on suunata planeerimistegevust ka kohalikul tasandil.*

Põlva maakonnaplaneeringu lähteseisukohtades⁴ on välja toodud üleriigilisest planeeringust lähtuvad eesmärgid ja maakondlikud eesmärgid ruumilise arengu kujundamisel.

Üleriigilisest planeeringust lähtuvad eesmärgid

Üleriigilisest planeeringust „Eesti 2030+“ väljenduvad üldstrateegilised eesmärgid ja seisukohad maakonnaplaneeringutele on:

- panustamine olemasoleva asustussüsteemi /-struktuuri ja taristu paremasse toimimisse;
- tänaste toimepiirkondade funktsionaalsuse säilimine;
- ruumi mõistlik ettevalmistamine elukvaliteedi säilimiseks ja tõusuks rahvastiku kahanemise tingimustes;
- olemasolevale asustusstruktuurile toetuva mitmekesise ja valikuvõimalusi pakkuva elu- ja majanduskeskkonna kujundamine;

³ Vabariigi Valitsuse 18.07.2013 korralduse nr 337 p. 5 juurde;
https://www.siseministeerium.ee/public/LSK_MKP_koostamiseks_2013.pdf

⁴ <http://polva.maavalitsus.ee/et/maakonnaplaneering>

- töökohtade, haridusasutuste ja mitmesuguste teenuste kättesaadavuse tagamine toimepiirkondade sisese ja omavahelise sidustamise kaudu;
- minimaalse avaliku teenuse kättesaadavuse tagamine toimepiirkondades ja äärealadel;
- head ja mugavad liikumisvõimalused;
- hea varustus oluliste võrkudega.

Olles sisult üldist ja suunavat laadi, ei saa neid eesmärke käsitleda rakenduslikena vahetult maakonnaplaneeringu suhtes. Küll tuleb neid aga jälgida ruumiarengu konkreetsemate eesmärkide seadmisel.

Üleriigilise planeeringu kohaselt on peamised kontseptsioonid, mille järgi Eesti ruumilist arengut soovitakse suunata:

- hajalinnastumine;
- toimepiirkondade põhisis igapäevateenuste ja majanduse arengu tagamisel;
- asustussüsteemi sidustamine toimepiirkondade siseselt, Eesti-siseselt ja välismaailmaga.

Hajalinnastumine eesmärgina tähendab, et:

- asustuse arendamisel säilitatakse ja väärustatakse praegust asustusstruktuuri;
- säilivad Eestis väljakujunenud alternatiivid elukeskkonna valikuks (inimene saab valida, kas ta elab hästi planeeritud linnakeskkonnas, mõnevõrra vaiksemas ent säästliku ruumikorraldusega linnalähedases asulas või samuti tema peamisi igapäevaseid toimetusi võimaldavas traditsioonilises külas).

Alleesmärgid ehk meetmed selleks on järgmised:

- tagada head elamise ja töötamise võimalused kõigis neis kohtades;
- vältida teatud asustussüsteemi osade (maapiirkonnad, ääremaad) hääbumist.

Hajalinnastunud ruumi üheks osaks on maapiirkonnad, mille eeliseks peetakse looduslähedust, elamiseks sobiva maa rohkust, privaatsust, teadlikku valikut elada nii, et sõltutakse vähem välistest oludest. Nähakse aga, et Eesti (ümber)kujunevas maa-asustuses põimuvad omavahel traditsioonilised tegevusalad (põllumajandus, kalandus), uuemad maalised tegevusalad (nt kohalikul eripäral baseeruv turism) ning maale levinud linlik elulaad (vajadus liikuda ja suhelda asulast väljapoole ent valida maaline elukeskkond). See kombinatsioon linlikust ja maalisest elulaadist tagabki planeeringu kohaselt edaspidi maa-asustuse elujõulisuse.

Ääremaade ja eritingimustega piirkondade (nt piirialad) puhul on samuti strateegiliselt oluline asustuse säilimine. Selleks tuleb kokku leppida minimaalne tagatav teenuste komplekt neil aladel ning võimalusel tugevama seose loomine (või taastamine) tänaste toimepiirkondadega.

Toimepiirkonnad seovad linna ja maa asustussüsteemis tervikuks. Toimepiirkonnad on sisemiselt funktsionaalselt seotud piirkonnad:

- mille piires käivad inimesed töö ja elamiseks;
- mille keskus(t)es antakse kvaliteetset haridust ja on tagatud igapäevased teenused.

Maakondlikud eesmärgid ruumilise arengu kujundamisel

Maakonna ruumilise arengu eesmärgid peavad sisaldama piisavalt konkreetseid ülesandeid planeeringulahendusele. Samas tuleb jälgida, et eesmärkide sisu ja seadmise mõte ei taanduks meetmetepõhisele käsitlustasandile.

Esialgelt määratletakse prioriteetsed eesmärgid üldisemalt ning need täpsustuvad töö käigus. Eesmärgid sõnastatakse suurel määral planeerimises osalevate osapoolte koostöös ning nende osas tuleb saavutada maakondlik konsensus ja planeeringu osapoolte kokkulepped. Esmalt tuleks anda lühikirjeldus, millistele olukorra ja tulevikutrendide analüüsist tulenevatele arengutele

käesolev planeering võimalused loob. Seejärel tuleb planeeringu eesmärgid sõnastada ruumilistena – soovitud asustusstruktuuri arengu ja kavandatava maakasutuse suhtes ja mõistetes.

3. Eeldatavalt mõjutatava keskkonna kirjeldus

Praegu kehtiv Põlva maakonnaplaneering on kehtestatud maavanema 28.06.2002.a korraldusega nr 1.1-1/99. Seda on täpsustatud ja täiendatud teemaplaneeringutega „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused” ning „Põlva maakonna sotsiaalne infrastruktuur”.

3.1. Paiknemine, administratiivne jaotus ja asustus

Põlvamaa paikneb Eesti kaguosas, olles ühtlasi piiriäärne maakond, mis piirneb idast ja kagust Vene Föderatsiooni Pihkva oblastiga. Põhjast ja loodest piirneb Põlva maakond Tartu maakonnaga, läänest Valga maakonnaga, lõunast ja edelast Võru maakonnaga ning kirdest Läämi- ja Pihkva järvega. Vt Joonis 1.

Põlva maakonna pindala on 2164,77 km², mis moodustab Eesti Vabariigi kogupindalast 4,8%. Põlva maakonnas on 13 omavalitsusüksust (valda). Maakonnas on kaks vallasisest linna (Põlva, mis on ühtlasi maakonna keskus, ja Rāpina), seitse alevikku ja 255 küla.

Joonis 1. Põlva maakonna ja kohalike omavalitsuste paiknemine (skeemide allikad: Statistikaamet ja Wikimedia Commons)

Põlva linn asub Tallinnast 231 km kaugusel, Pärnusse on 199 km, Tartusse 49 km ja Jõhvi 179 km.

Nii rahvaarvult kui ka pindalalt on Põlva maakond Eestis tagantpoolt kolmas. Seisuga 01.01.2014.a oli Põlva maakonna rahvaarv 27 641 elanikku⁵, seisuga 01.01.2015.a 29 169 elanikku⁶. 95% maakonna rahvastikust on eestlased. Maakonna asustustihedus Statistikaameti andmetel⁷ on 12,8 elanikku km² kohta.

⁵ Allikas: Statistikaamet

⁶ Allikas: Põlva maakonna arengukava 2015-2020 (viitega rahvastikuregistrile)

⁷ <http://www.stat.ee/ppe-polva-maakond>; vaadatud 16.02.2015

3.2. Looduskeskkond

3.2.1. Reljeef ja geoloogia

Geoloogiliselt asub Põlva maakond kesk-Devoni liivakividel, kus võib kohati esineda ka aleuriiti⁸ ja savi. Aluspõhja katab valdavalt enam kui 10 meetri paksune (Otepää kõrgustikul paksem) Kvaternaari sete, mis esineb nii moreeni, jääjärvelise liiva/kruusa kui ka turba kujul.

Põlva maakonna pinnamood on maastikuliselt mitmekesine, paiknedes nelja maastikurajooni alal:^{9,10,11}

- maakonna keskosa hõlmab Ugandi lavamaa, kus sealseid lainjaid moreenitasandikke (kõrgus 40–100 m ümp) liigestavad ürgorud, millest kõige liigestatuma maastikuga on terrassiline Ahja jõe ürgorg;
- Põlvamaa lääneosa hõlmab Otepää kõrgustiku idapoolse osa. Sealsele vaheldusrikkale pinnamoeele (kõrgeim punkt Laanemägi, 211 m) on omased moreenküngastikud (Valgjärve ümbrus), mõhnastikud (Karilatsi) ja järveahelatega orud (Jõksi-Kooraste ürgorg, Vidrike-Kooraste ürgorg jne). Kanepi ümbruses leidub ka võrdlemisi tasaseid liivikuid;
- maakonna kaguosa paikneb Palumaal. Seal on ülekaalus jääpaisjärvetasandikud, leidub ka liivikuid ja mõhnastikke. Üldiselt on Palumaa tasandik, kõrgematel (55-60 m) aladel Räpina, Kahkva, Veriora-Viluste, Orava, Kliima ümbruses paiknevad põllumaad;
- maakonna äärmine kirdeosa ulatub Peipsi madalikule (rannajoont umbes 40 km) ning lõunapiiril asub Võru-Petseri ürgorg ja kaguosas Piusa ürgorg.

Radoon

Põlva maakonnas ei ole väga kõrge riskitasemega radoonialasid, sest geoloogiliselt ei ole siin avatud radoonirikkaid pinnaseid. Seetõttu on siin enamasti tegemist madala ja normaalse radooniriskiga aladega. Hooned, kus võib olla kohati siseruumides radoonitase natuke ületatud, asuvad moreenpinnastega või muude Kvaternaarpinnastega aladel, mis sisaldavad keskmisest enam graniiti. Seetõttu võiks sellistele pinnastele ehitades jälgida paremini keldikorruste ja vundamentialuste ventileerimise ja tarindite tihendamise nõudeid.¹²

3.2.2. Vesi ja veemajandus

Põlvamaa kuulub kogu ulatuses Ida-Eesti vesikonda Peipsi alamvesikonda.

Pinnaveekogud

Vastavalt Keskkonnaregistri¹³ andmetele on Põlva maakonnas 127 looduslikku järve, millest enamik paikneb rühmiti orgudes (Kooraste, Kanepi, Partsi ja Orava järved)¹⁴; 44 paisjärve ja 43 tehiskärve. Põlvamaa piirneb idast Lämmi- ja Pihkva järvega. Suurimad siseveekogud on Meelva (75,4 ha), Jõksi (65,8 ha) ja Valgjärv (64,6 ha). 12 järve pindala ulatub üle 10 ha ning ülejäänud järvede pindalad on sellest väiksemad. Üle 20 m sügavusega on Jõksi, Piigandi, Pikajärve ning

⁸ Aleuriit on purdsete terasuurusega 2–62,5 µm (terasuuruselt savi ja liiva vahepealne). Omadustelt ja tekkelt on aleuriit pigem liiva kui savi sarnane. Sarnaselt liivaga koosneb ka aleuriit valdavalt kvartsiteradest. Mõnikord nimetatakse aleuriiti tolmuks või mölliks. Allikas: Vikipeedia; vaadatud 13.01.2015

⁹ Eesti Entsüklopeedia: <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/p%C3%B5lvamaa1>; viimati muudetud 2011

¹⁰ Arold, I. 2005 Eesti maastikud

¹¹ RMK kodulehekülg: <http://www.rmk.ee/metsa-majandamine/metsamajandus/metskonnad/polvamaa-metskond>, viimati vaadatud 06.03.2014

¹² <http://www.keskkonnaamet.ee/keskkonnakaitse/kiirgus-3/radoon/>

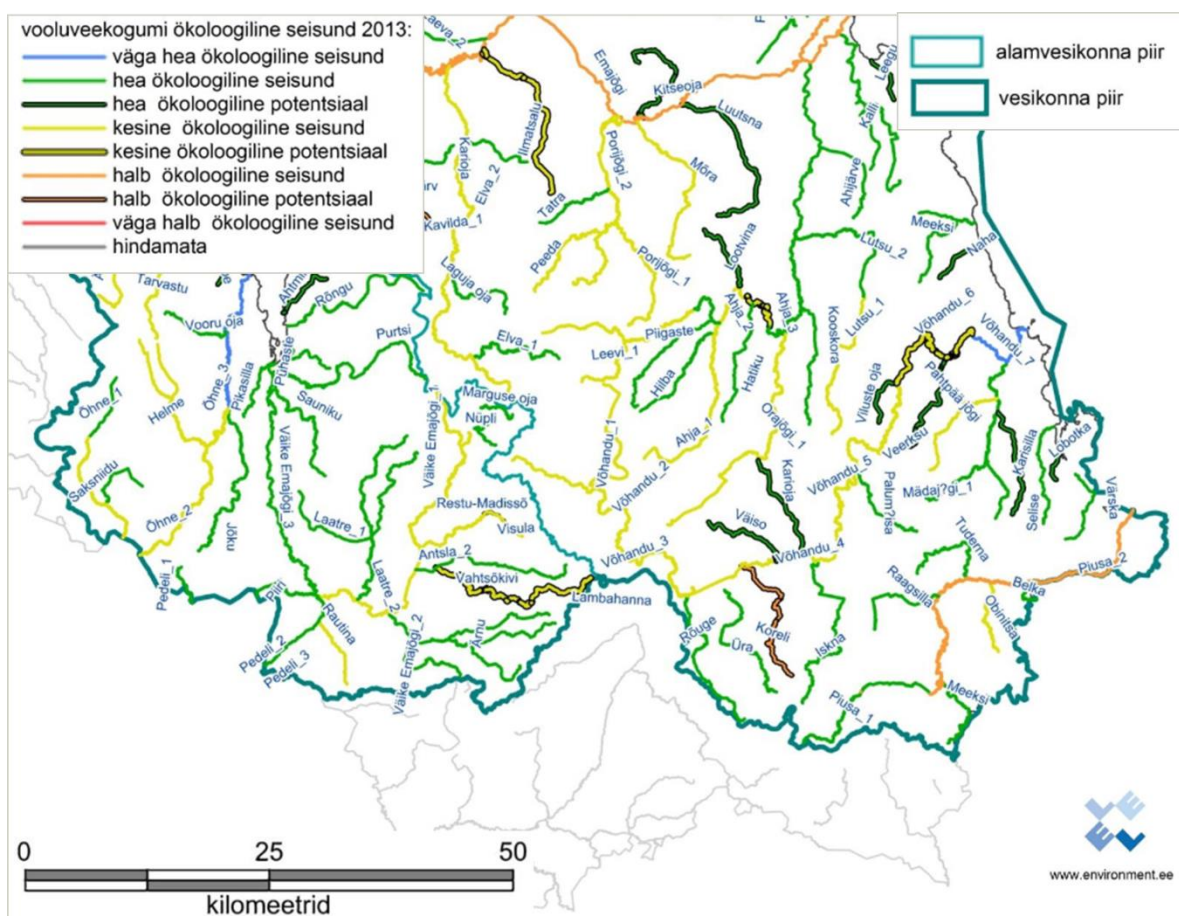
¹³ Keskkonnaregister: <http://register.keskkonnainfo.ee>, viimati kasutatud 03.03.2014

¹⁴ Eesti Entsüklopeedia: <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/p%C3%B5lvamaa1>, viimati muudetud 2011

Kooraste Suurjärv. Üheks Eesti kõige läbipaistvamaks järveks on maakonna lõunaosas Veriora vallas asuv Nohipalu Valgjärv, mille läbipaistvus võib ulatuda isegi kuni 10 meetrini.¹⁵

Keskonnaregistri andmetel asub Põlva maakonnas (täielikult või osaliselt) 16 jõge ja 75 oja, lisaks peakraavid (kattuvad registris osaliselt ojadega) ja kraavid. Maakonda läbivad pikemad jõed on Võhandu jõgi (pikkus 165,3 km, koos lisaharudega 179,4 km), Ahja jõgi (pikkus 102,1 km, koos lisaharudega 107,3 km) ja Piusa jõgi (pikkus 101,8 km, koos lisaharudega 106,3 km).⁴ Allikarohkuse tõttu on jõed jahedaveelised ja paljud lõigud ei külmu talviti kinni.¹⁶

Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava eelnõu (versioon 22.12.2014) kohaselt on Põlva maakonnas jõgesid, mis on kesises ökoloogilises seisundis ja vajavad vastavalt meetmeprogrammile seisundit parandavaid meetmeid. Alljärgnevalt (Joonis 2) on esitatud väljavõtte joonise *Ida-Eesti vesikonna vooluveekogumite ökoloogiline seisund või potentsiaal lõunaosast*.¹⁷

Joonis 2. Ida-Eesti vesikonna lõunaosa vooluveekogumite ökoloogiline seisund või potentsiaal. Allikas: Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava 2014

Ida-Eesti vesikonna üleujutusohuga seotud riskide maandamiskava eelnõu (versioon 22.12.2014)¹⁸ ei too Põlvamaal välja olulisi üleujutuse riskipiirkondi. Vastavalt keskkonnaministri 28.05.2004 määrusele nr 58 „Suurte üleujutusalaadega siseveekogude nimistu ja nendel

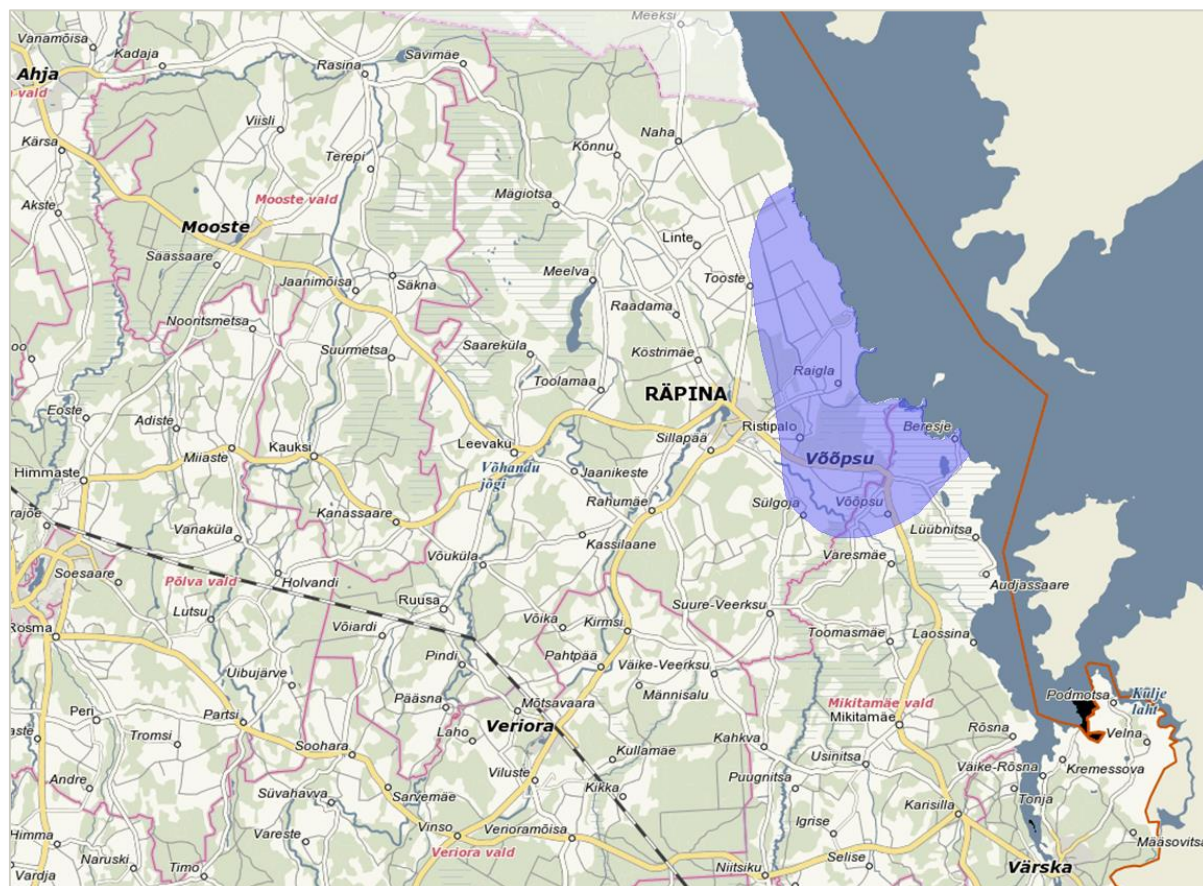
¹⁵ Wikipedia: http://et.wikipedia.org/wiki/Nohipalu_Valgj%C3%A4rv, viimati muudetud 03.02.2014

¹⁶ Arold, I. 2005 Eesti maastikud

¹⁷ http://www.envir.ee/sites/default/files/ida-eesti_vesikonna_vmk_2014.12.22.pdf

¹⁸ <http://www.envir.ee/et/uleujutusohuga-seotud-riskide-maandamiskavad>

siseveekogudel kõrgveepiiri määramise kord¹⁹ on Võhandu jõgi Võõpsu sillast suudmeni määratud üleujutusohuga alaks. Nimetatud ala on kajastatud ka EELIS-e andmebaasis, kus üleujutatavaks alaks on märgitud ka Lämmijärve kaldapiirkond Linte külast kuni Võõpsuni (vt Joonis 3). Vastavalt nimetatud määrusele on suurte üleujutusaladega siseveekogudel kõrgveepiiriks alaliselt liigniiskete alluviaalsete soomuldade leviala piir veekogu veepiirist arvates.

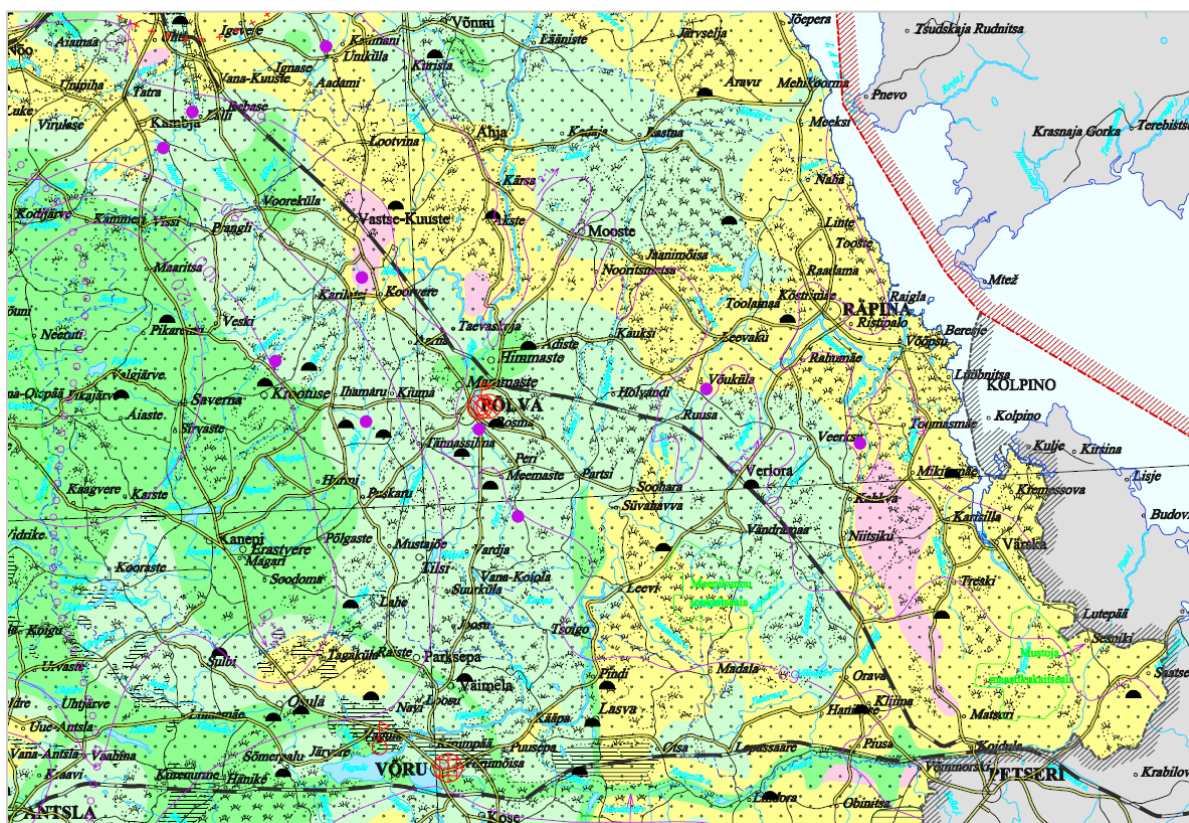

Joonis 3. Üleujutusala Põlva maakonnas Allikas: EELIS (andmed seisuga jaanuar 2015)

Põhjavesi

Eesti Geoloogiakeskuse Eesti põhjaveekaitstuse kaardi järgi asub Põlva maakond valdavalt keskmiselt kaitstud, kuni kaitstud põhjaveega alal (vt Joonis 4). Eraldi tuleks välja tuua Otepää kõrgustiku alad, mis on väga hästi kaitstud, ning on ka üksikuid nõrgalt kaitstud alasid. Päris kaitsmata põhjaveega alasid Põlva maakonnas ei ole.

¹⁹ Elektroniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/765431>

Olulisemad leppemärgid: rohelised alad – kaitstud (väga madal reostusohtlikkus); helerohelised alad – suhteliselt kaitstud (madal reostusohtlikkus); kollased alad – keskmiselt kaitstud (keskmine reostusohtlikkus); heleroosad alad – nõrgalt kaitstud (kõrge reostusohtlikkus)

Joonis 4. Põhjavee kaitstus Põlva maakonnas. Allikas: Eesti põhjavee kaitstuse kaart 1:400 000. Eesti Geoloogiakeskus, 2001²⁰

Kinnitatud põhjaveevaru ja registreeritud veevõtt Põlva maakonnas on esitatud alljärgnevas tabelis (Tabel 1).

Tabel 1. Põlva maakonna veevõtt 2011.-2013. aastal. Allikas: Keskkonnaministeerium²¹

	Põhjavee kinnitatud varu, m ³ ööpäevas seisuga 31.12.2012	Veevõtt, m ³ ööpäevas			Kasutamises olev vaba põhjaveekogus (2013.a veevõtu järgi)
		2011.a	2012.a	2013.a	
Maakond kokku:	13 400	3628	3185	3465	9935
a) elanikkond	12 900	3600	3153	3429	9471
b) mineraalvesi	540	28	32	36	504

Võrreldes 2012. aastaga suurenes elanikkonna ööpäevane veevõtt Põlva maakonnas 2013. aastal 276 m³ võrra. Mineraalvee ööpäevane veevõtt suurenes samal perioodil 4 m³ võrra. Vaba põhjaveekogus joogi- ja olmevee tarbeks (elanikkonnale) ületab ööpäevase veevõtu ligikaudu

²⁰ Vt Keskkonnaministeeriumi koduleht: <http://www.envir.ee/sites/default/files/kaitstusekaart400.pdf>

²¹ 2012 ja 2013.a põhjaveevaru bilansid:

http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1200905/2012_Pohjaveevaru_bilanss.pdf;

http://www.envir.ee/sites/default/files/pohjaveebilansi_aruanne_2013.pdf

kolmekordselt, mineraalvee vaba põhjaveekogus ületab ööpäevase veevõtu enam kui kümnekordselt (vt Tabel 1).

Põlva maakonnas on kinnitatud kahe põhjaveemaardla varud, mis on jaotatud piirkondadeks (vt Tabel 2).

Tabel 2. Kinnitatud põhjaveevarud Põlva maakonnas. Allikas: Keskkonnaministeerium²²

Põhjaveemaardla	Piirkond	Põhjaveekogumi nr*	Veekiht**	Põhjavee kinnitatud varu, m ³ ööpäevas seisuga 31.12.2013
Põlva	Mammaste	24	D2	1200
	Piiri	17; 18+22;23	D2-1-S	3500
	Piiri	24	D2	1800
	Rosma	24	D2	800
	Ähniuru	17; 18+22;23	D2-1-S	3500
	Ähniuru	24	D2	2100
Värska	Värska puurkaev nr 5	5	O-C	400
	Värska puurkaev nr 7	5	O-C	140
Kokku				13 400

* põhjaveekogumid: 5 - ; 17 – Siluri-Ordoviitsiumi põhjaveekogum Devoni kihtide all Lääne-Eesti vesikonnas; 18 – Siluri-Ordoviitsiumi põhjaveekogum Devoni kihtide all Ida-Eesti vesikonnas; 22 – Kesk-Alam-Devoni põhjaveekogum Ida-Eesti vesikonnas; 23 – Kesk-Devoni põhjaveekogum Lääne-Eesti vesikonnas; 24 – Kesk-Devoni põhjaveekogum Ida-Eesti vesikonnas

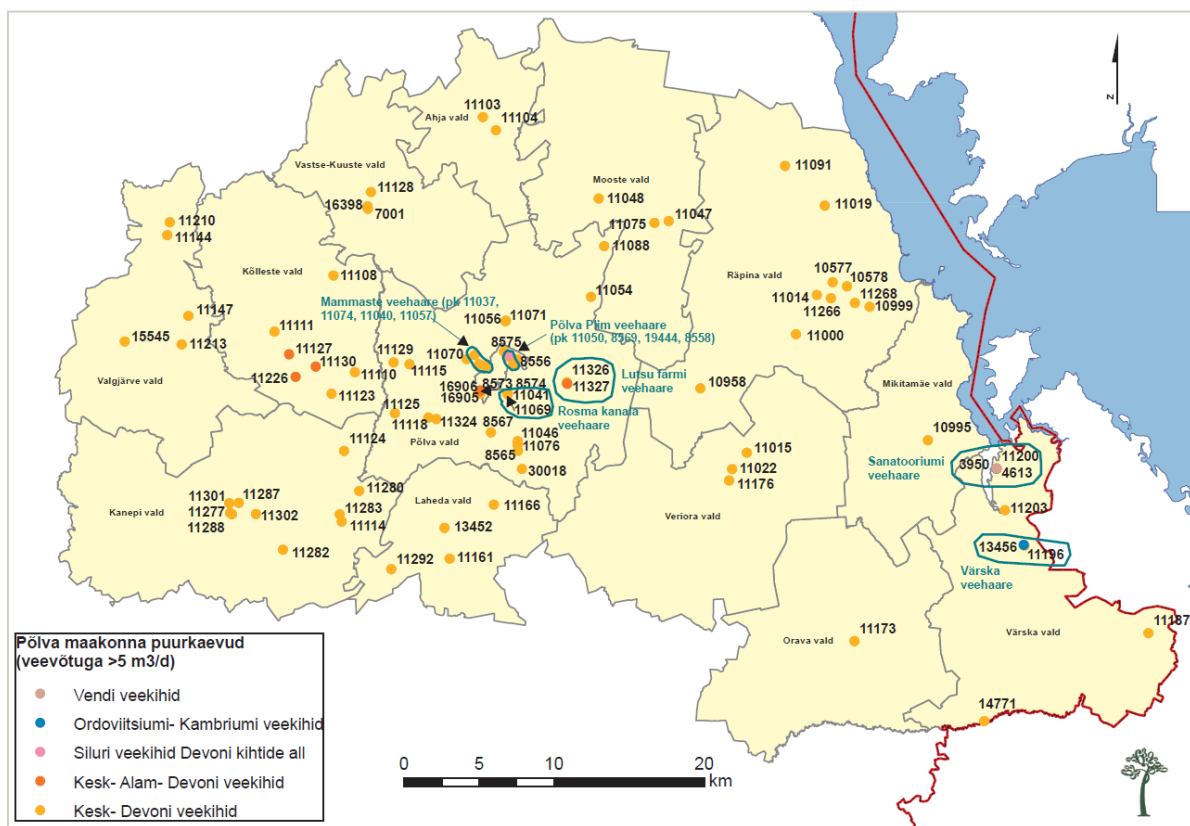
** D2 – Kesk-Devon; O-C – Ordoviitsium-Kambrium

Põlva põhjaveemaardla varud on kinnitatud kuni 2016. aastani, Värska põhjaveemaardla varud kuni 2027. aastani.

Lisaks ülalolevas tabelis (Tabel 2) nimetatud põhjaveekogumitele on maakonnas ka Kvaternaari Piigaste-Kanepi põhjaveekogum nr 37.

Põhjavee suurema veevõtuga alad ja veekihid Põlva maakonnas on esitatud alljärgneval joonisel (Joonis 5).

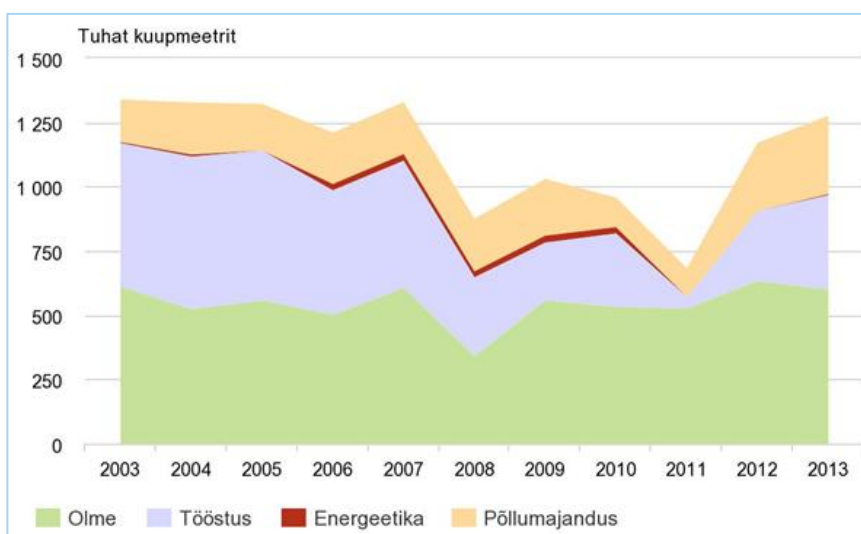
²² 2013.a põhjaveevaru bilanss. Keskkonnaagentuur, Tallinn 2014;
http://www.envir.ee/sites/default/files/pohjaveebilansi_aruanne_2013.pdf

Joonis 5. Põlva maakonna vee erikasutusega põhjaveehaarded. Allikas: Keskkonnaministerium (<http://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/vesi/pohjavesi>)

Vee kasutamine

Statistikaameti andmetel kasutatakse Põlva maakonnas kõige rohkem vett (pinna- ja põhjavesi kokku) olmes, järgnevad tööstus ja põllumajandus, minimaalselt kasutatakse vett ka energeetikas (vt Joonis 6).

Joonis 6. Veekasutus Põlva maakonnas 2003.-2013.a. Allikas: Statistikaamet

Põlvamaa piirkonnas kasutatakse elanikkonna veega varustamiseks põhjavett, mis saadakse valdavalt Pärnu veekihist. Vettandvad kivimid on liivakivid ja aleuroliidid, veekihi paksus ulatub 30-60 meetrini. Pärnu veekiht on Lõuna-Eestis üks veerikkamaid ja omab kinnitatud varudega

suuremaid tsentraalseid veehaardeid Põlvas, Elvas ja Tartus. Looduslik Pärnu veekihi vesi on väikese mineraalsusega, mineraalsus suureneb Lõuna-Kagu suunas (Värskas mineraalveena). Võrreldes maapinnalähedase Kesk-Devoni põhjaveega, on vesi pehmem ja väiksema oksüdeeritavusega, mis osutab tema paremale looduslikule kaitstusele. Enamasti on vees liigselt rauda, kohati ka mangaani ja väävelvesinikku.

Põhjavee kvantitatiivne seisund on hea. Praegune veevõtt põhjavee kvantitatiivset ega keemilist seisundit ei mõjuta. Muutusi põhjavee kvaliteedis johtuvalt veevõtust pole täheldatud. Põhjaveevõtt moodustab alla 10-20% põhjaveekogumi tegelikust põhjaveeressursist.²³

3.2.3. Maavarad ja maardlad

Põlvamaa peamised maavarad on liiv, kruus ja turvas, Värskas leidub ka ravimuda. Põlvamaal ei ole lubjakivi ja dolokivi (maardlaid), mida on vaja ehituseks transportida mujalt.

Seisuga 08.07.2015 on Põlva maakonnas kokku 39 maardlat (vt Lisa 3):

- 1 järvemuda maardla (Värskas);
- 4 kruusamaardlat;
- 22 liivamaardlat;
- 2 savimaardlat;
- 10 turbamaardlat.

Kaks maardlat (Piusa liivamaardla ja Joosu savimaardla) on üleriigilise tähtsusega, kõik ülejäänud maardlad on kohaliku tähtsusega.²⁴

3.2.4. Kliima

Põlvamaa asub mandrilise kliimaga Sise-Eesti kliimavaldkonnas ning siinne kliima iseloomustab ühtviisi tervet Kagu-Eestit (Valga-, Võru- ja Põlvamaad). Domineerib parasvöötme mereline ja mandriline õhk. Talve teises pooles ning kevadel ja suve esimeses pooles on ülekaalus mandrilise õhumassi esinemissagedus. Aegajalt võivad lõunatsüklonid kaugele põhja vedada troopilist õhku, mille mõju on Kagu-Eestis suurem kui teistes Eesti osades. Piirkonna kliimale on iseloomulik suured sesoonsed päikesekiirguse juurdevoolu ja õhutemperatuuri kõikumised ning pikk talveperiood koos püsiva lumekattega.

Keskised temperatuurid on Põlvamaal soojal poolaastal 1-2°C kõrgemad kui Põhja-Eestis ning talvised temperatuurid jahedamad võrreldes Lääne-Eestiga, kuid siiski veidi soojemad kui Kirde-Eestis.

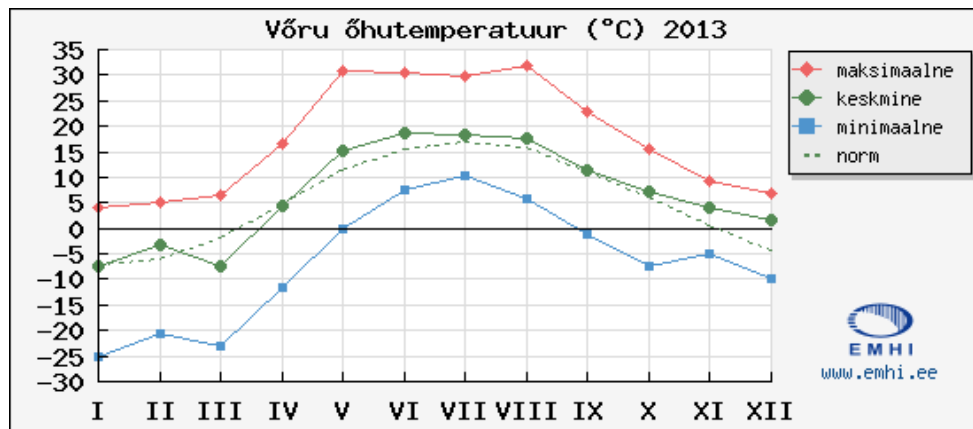
Sademetete väli Kagu-Eesti piirkonnas on mõnevõrra keeruline. Siin paiknevad nii kõige sademeterohkemad kui ka -vaesemad paigad. Kuna enamik sademeid saabub Eestisse lääne ja lõuna ilmakaarte vahelt, siis on vastavad kõrgustike nõlvad ka niiskemad ning idapoolsemad kõrgustike servaalad kuivemad.

Kagu-Eesti piirkonda loetakse üldiselt üheks lumerikkaimaks, seda eriti just kõrgustikel, kus lumikate püsib ligikaudu kuu aega kauem, kui on Eesti territoriaalne keskmine. Keskmine lumikatte kestus on siin umbes 120 päeva.²⁵

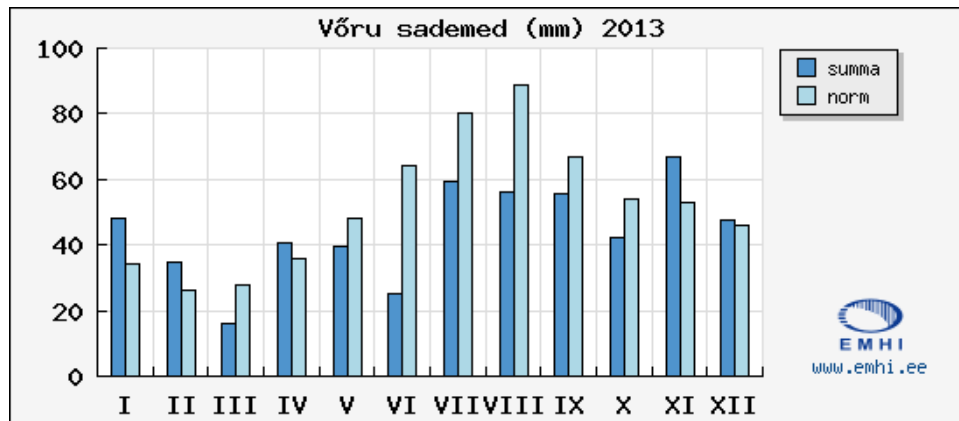
²³ Põlvamaa terviseprofiil ja terviseedenduse tegevuskava 2013-2016. Põlva 2014; vt: http://www.polvamaa.ee/documents/876469/4237804/Profiil_veebuar_2014_.pdf/b3949fd3-824c-4bac-ad68-c7cf7bf9e844

²⁴ Allikas: Maa-ameti Geoportaali x-Gis maardlate kaardirakendus <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGIS>; vaadatud 08.07.2015

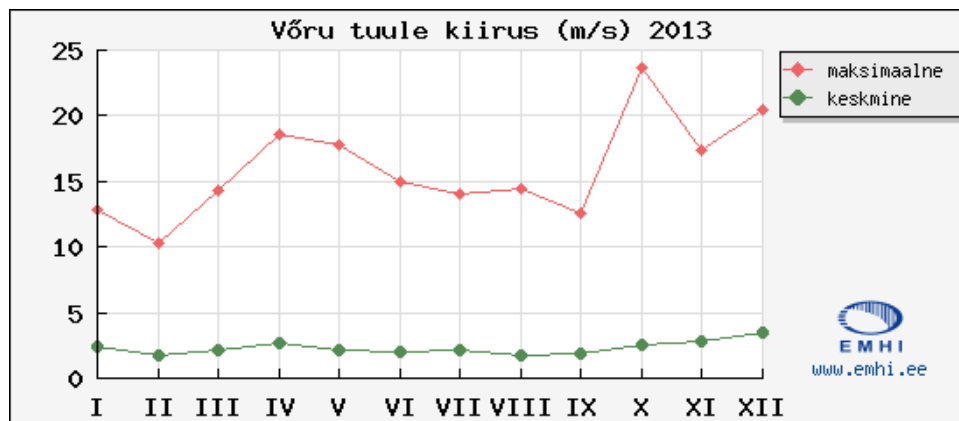
Järgmistel joonistel (Joonis 7, Joonis 8, Joonis 9) on esitatud 2013. aasta olulisemate kliimanähtuste kokkuvõtted Põlva maakonnale lähimas vaatlusjaamas Võrus.

Joonis 7. Õhutemperatuur Võrus 2013. aastal. Allikas: Riigi Ilmateenistus (varem EMHI)

Joonis 8. Sademete hulk Võrus 2013. aastal. Allikas: Riigi Ilmateenistus (varem EMHI)

Joonis 9. Tuule kiirus Võrus 2013. aastal. Allikas: Riigi Ilmateenistus (varem EMHI)

²⁵ Jaagus, J. Kagu-Eesti kliimaressursside ülevaade: <http://www.geo.ut.ee/kera/kliima.html>, viimati kasutatud 11.11.2014

3.2.5. Välisõhk ja müra

Põlva maakonnas on Keskkonnalubade infosüsteemi andmetel väljastatud 52 välisõhu saasteluba.²⁶

Peamised paiksed saasteallikad Põlva maakonnas on katlamajad, tööstusettevõtted (toiduaine-, mööbli- ja puidutööstus) ning tanklad. Paiksete saasteallikate valdajatele on väljastatud välisõhu saasteload ning õhuheitmed hoitakse kontrolli all.

Keskkonnakomplekslubasid omavad põllumajandusettevõtted (peamiselt farmid) peavad samuti kinni pidama asjakohasest tehnoloogiast ning järgima lubades esitatud nõudeid, et õhusaaste (sh lõhnaäiringud sõnnikukäitlusest) oleks kontrolli all.

Põlva maakonna paiksetest saasteallikatest välisõhku paisatud saastekogused perioodil 2003-2012 vt Tabel 3.

Tabel 3. Paiksetest saasteallikatest välisõhku paisatud saastekogused aastate lõikes (2003-2012). Allikas: Statistikaamet

Näitaja	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Õhusaaste paiksetest saasteallikatest, tuh t	0,2	0,3	0,3	0,3	0,5	0,5	0,6	0,2	0,2	0,2

Lõuna-Eesti piirkonnas peetakse peamisteks välisõhu saastajateks transporti ning olmekütmist. Transpordi osas on mõeldud Lõuna-Eestis suurt kruusakattega sõiduteede võrgustikku. Kattega teede osatähtsus on vaid 41,5% (Eestis 58,8%). Põlvamaast on see näitaja väiksem vaid Valgamaal (40%). Seega võib teatud ilmastikutingimustel (soe, kuiv) ja mingil kindlal perioodil põhjustada ebameeldivusi läheduses elavatele inimestele.²⁷

Keskkonnaameti andmetel²⁸ on Põlva maakonnas probleemiks sellised ettevõtted, mis asuvad küll planeeringute järgi tootmismaal, kuid mis oma tegevuse käigus tekitavad naabritele olulist keskkonnanäringut ebameeldiva lõhna ja müraga. Sellised käitised on põhiliselt loomakasvatuse ja puidutöötlemisega tegelevad ettevõtted. Nimetatud ettevõtete poolt tekitatud keskkonnanäringud jäävad küll seadusaktidega lubatud piiridesse, kuid nende mõju võib siiski olla neid ümbritsevas keskkonnas elavatele inimestele häiriv.

Keskkonnaministri 02.07.2007.a määruse nr 50 „Lõhnaaine esinemise määramise ekspertrühma moodustamise kord, ekspertrühma liikmele esitatavad nõuded, lõhnaaine esinemise määramise kord ja määramiseks kasutatavate meetodite loetelu“ § 7 lg 1 p 1 järgi võib järeldada, et lõhnaaine esinemise osakaal loetakse elanikkonnale soovimatut lõhnataju tekitavaks alles siis, kui lõhnaaine leviku modelleerimistulemused näitavad aasta lõikes vähemalt 15%-list aasta lõhnatundide ületamist. Ehk siis ca 600 tundi aastas ebameeldiva lõhna sees viibimist loetakse normaalseks.

Sama võib öelda ka müra tugevuse kohta. Sotsiaalministri 04.03.2002.a määrusega nr 42 „Müra normtasemed elu- ja puhkealal, elamutes ning ühiskasutusega hoonetes ja mürataseme mõõtmise meetodid“ kehtestatud müra madalamad normtasemed (>35 dB) ei tähenda veel vaikust, eriti, kui müraallikas töötab ööpäevaringselt.

Nagu eespool mainitud, võivad probleemsed olla ainult teatud liiki ettevõtted, mitte näiteks kergetööstus jm. Siiski, võttes aluseks keskkonnaseadustiku üldosa seaduse § 34 lg 1 ja § 18, milles sätestatakse keskkonnanäringu olemust ja käitise asukoha kavandamise nõuded, peaksid kõik käitist kavandavad isikud, käitise asukoha valikul lähtuma eesmärgist vähendada võimalikult

²⁶ Keskkonnalubade infosüsteem (KLIS): <http://klis.envir.ee/klis>; viimati vaadatud 12.12.2014

²⁷ Põlva maakonna terviseprofiil 2014;

http://www.polvamaa.ee/documents/876469/4237804/Profiil_veebruuar_2014_.pdf/b3949fd3-824c-4bac-ad68-c7cf7bf9e844

²⁸ Keskkonnaameti 08.01.2015 kiri nr 9-2/14/26985-2

suures ulatuses keskkonnanäringuid, eelkõige arvestades ala tundlikkust kavandatava tegevuse suhtes, kaugust elamupiirkonnast ning senist ja võimalikku sihtotstarvet.

Keskkonnaamet on kokku puutunud mitmel juhul olukorraga, mil tootmistegevus toimub/hakkab toimuma vahetult elamute kõrval ning tootmistegevus on vastavuses üldplaneeringus sätestatuga, kus puhveralad elamute ja tööstuse vahele ei ole ette nähtud (kuna on eeldatud, et mõjud jäävad tootmisala piiridesse). Keskkonnaamet leiab, et tulenevalt tootmistegevuse raskusastmest (st sealt lähtuvatest häiringutest) peaks olema võimalik seada ka erinevad nõudeid leevendusmeetmete kasutuselevõtuks, vähendamaks tootmisalalt lähtuvaid negatiivseid mõjusid kõrvalolevatele elamualadele tagamaks sealsete elanike heaolu.

3.2.6. Looduskaitse

Keskkonnaregistri andmetel oli seisuga 20.03.2015 Põlva maakonnas kokku 1607 kaitstavat loodusobjekti:

- 34 kaitseala: 6 looduskaitseala, 10 maastikukaitseala, 3 puistut, 13 kaitsealust parki, 2 vana kaitsekorraga ala;
- 27 hoiuala;
- 74 kaitsealuse liigi püsielupaika;
- 53 üksikobjekti;
- 1 kohalik kaitstav objekt.

Kaitsealadest pindalalt suuremad (üle 1000 ha) on Mustoja MKA, Meenikunno MKA, Meelva MKA, Piusa jõe ürgoru MKA, Ahja jõe ürgoru MKA ja Kuulmajärve MKA. Olulisem teave Põlva maakonnas asuvate kaitsealade kohta on esitatud aruande lisas (Lisa 4).

Hoiualadest pindalalt suuremad (üle 100 ha) on Lüübnitsa hoiuala, Röpina poldri hoiuala, Piusa-Võmmorski hoiuala (Põlva) ja Kirmsi hoiuala. Ülejäänud hoiualade pindala on alla 65 ha.²⁹ Olulisem teave Põlva maakonnas asuvate hoiualade kohta on esitatud aruande lisas (Lisa 5).

Püsielupaigad võivad asuda kaitsealade sees või iseseisvate aladena ning on loodud mitmete kaitsealuste liikide kaitseks, näiteks:

- taime-, sambliku- ja seeneliigid: püsiksannikas, kollane kivirik, soohilakas, laialehine nestik, nõmmnelk, kummeli-võtmehein, käpalised, kurdsirbik, kahvatu seensamblik, männi-soomussamblik, leht-kobartorik, limatünnik;
- linnu- ja loomaliigid: metsis, väike-konnakotkas, kalakotkas, merikotkas, kanakull, must-toonekurg, harivesilik, nahkhiired, tõmmusilmik, must-seenesultan.

Lisaks püsielupaikadele on registreeritud 1418 kaitsealuse liigi leiukohta.

Kaitstava looduse üksikobjektide hulka kuuluvad 2 allikat, 2 pinnavormi (meteoriidikraatrid), 40 puud ja puudegruppi ja 9 rändrahu. Kohaliku tasandi kaitse all on Poka määnd (Kõllestes vald, Piigaste küla).

Kaitsealuseid territooriume on ca 9% maakonna pindalast.³⁰

MP tasandil ei käsitleta kaitsealuseid liike ning kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavaid loodusobjekte.

Natura 2000 alade kohta on esitatud teave aruande ptk-s 5.

²⁹ Allikas: Keskkonnaregister; vaadatud 20.03.2015

³⁰ Allikas: Statistikaamet

3.2.7. Mets

Mets on üks Põlvamaa olulisemaid taastuvaid loodusvarasid, mis ühelt poolt võimaldab seda vaadelda kui tarbitavat ressursi, teiselt poolt aga kui bioloogilise mitmekesisuse säilitamise vahendit.

Põlvamaa metsamaa pindala on 117,3 tuhat ha, mis moodustab 5,3% kogu Eesti metsade pindalast. Põlva maakonna metsasus on 54,2% (Eesti keskmine on 50,6%). Selle näitaja järgi on maakond Eestis 6. kohal.

Võrreldes korraldatud metsamaa ja puistute pindala jagunemist Põlvamaa riigi- ja erametsades (Tabel 4, Tabel 5), on näha, et riigimetsas on ülekaalus männienamusega metsad, erametsades on ligikaudu võrdselt männi- ja kaseenamusega metsi. Maakonna metsa tagavara valitseva puuliigi järgi vt Tabel 6.³¹

Tabel 4. Korraldatud metsamaa jagunemine valitseva puuliigi järgi. Allikas: Aastaraamat Mets 2013

Omandivorm	Korraldatud metsamaa pindala, ha	Metsa pindala osakaal (%) valitseva puuliigi järgi								
		mänd	kuusk	tamm	saar	kask	haab	sanglepp	halllepp	muu
Riigimets	47 197	58,4	20,1	0,1	0,0	17,1	3,3	0,5	0,3	0,2
Eramets	40 489	40,2	12,3	0,0	0,0	38,5	4,2	0,5	4,0	0,3

Tabel 5. Korraldatud puistute pindala jagunemine valitseva puuliigi järgi. Allikas: Aastaraamat Mets 2013

Omandivorm	Korraldatud metsamaa pindala, ha	Puistu pindala osakaal (%) valitseva puuliigi järgi								
		mänd	kuusk	tamm	saar	kask	haab	sanglepp	halllepp	muu
Riigimets	42 985	59,2	18,7	0,1	0,0	17,7	3,4	0,5	0,3	0,1
Eramets	37 816	40,7	11,3	0,0	0,0	38,9	4,1	0,5	4,1	0,3

Tabel 6. Korraldatud metsa tagavara jagunemine valitseva puuliigi järgi. Allikas: Aastaraamat Mets 2013

Omandivorm	Korraldatud metsa tagavara, tuh m ³	Tagavara (%) valitseva puuliigi järgi								
		mänd	kuusk	tamm	saar	kask	haab	sanglepp	halllepp	muu
Riigimets	9002	64,6	17,7	0,1	0,0	14,6	2,3	0,4	0,2	0,1
Eramets	6900	49,4	13,6	0,2	0,0	30,2	2,9	0,5	3,2	0,1

RMK Põlvamaa metskonna üldpindala on üle 56 000 ha ning metsamaa moodustab sellest 85%. Metsamaa omakorda jaguneb tootlikuks ja vähetootlikuks – vastavalt 81% ja 3% RMK hallatavast maast. Tootlikust metsamaast moodustavad puistud 91% ja metsata metsamaa 9%. Mittemetsamaa (sood, põõsastikud, põllud, rohumaad, aiad, veed, õued, teed, muud maad) hõlmab ca 15% metskonna maakasutusest.

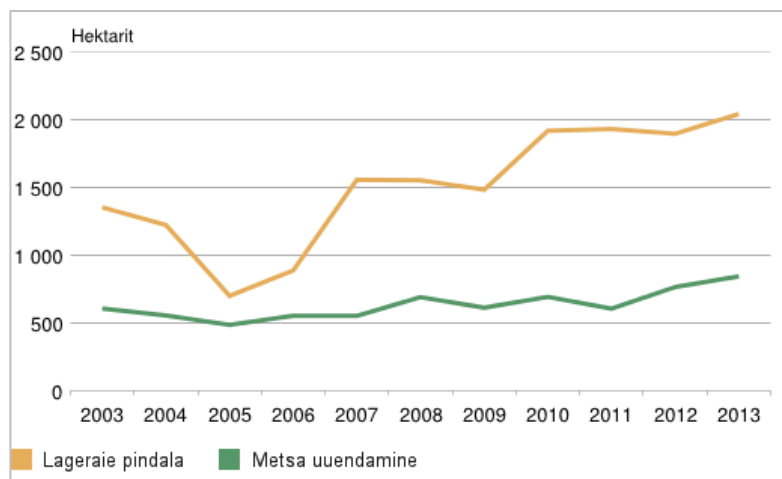
RMK Põlvamaa metskonna metsadest 54% moodustavad palumetsad ja 25% laanemetsad. Puuliikidest on pindalalt suurima osakaaluga mänd, järgnevad kuusk ja kask (Tabel 4, Tabel 5). Metskonna metsamaa pindalast moodustavad 7% rangelt kaitstavad ja 16% majandamispiirangutega metsad. Vääriselupaigad (VEP-id) moodustavad maakonna metsamaa

³¹ Aastaraamat Mets 2013; http://www.keskkonnainfo.ee/failid/Mets_2013.pdf

pindalast 0,09% ehk 223,7 ha. Maakonnas on registreeritud 114 VEP-i. Keskmise VEP-i pindala on 2,0 ha.

Viimase kolme aasta (2012–2014) jooksul uuendati RMK Põlvamaa metskonnas metsa ühe aasta kohta keskmiselt 460 ha, sellest istutus moodustas 391 ha ja külv 69 ha.³² 2013.a uuendati Põlva maakonnas kokku (kõik omandivormid) metsa 844,2 ha, sellest moodustas istutus 619,7 ha, külv 175,4 ha ja looduslikule uuenemisele kaasaaitamine 49,1 ha.³³

Põlvamaa metsandust (lageraie ja metsa uuendamine) iseloomustav graafik on esitatud alljärgnevalt (vt Joonis 10).³⁴

Joonis 10. Metsandus Põlva maakonnas 2003-2013. Allikas: Statistikaamet

RMK Põlvamaa metskonna maadel viidi 2009. aastal läbi põhjalik pärandkultuuriobjektide inventuur, mille tulemusena pandi kirja huvitavad ja piirkonnale iseloomulikud pärandkultuuri objektid. Tähelepanuväärsemad neist on koondatud raamatusse "Põlvamaa pärandkultuurist",³⁵ mis ilmus 2011.a. Pärandkultuuriobjektide asukohad ja lühikirjeldused on leitavad Maa-ameti pärandkultuuri kaardirakendusest.³⁶

3.2.8. Jäätmed

Tulenevalt nõudest sulgeda 2009. aasta 16. juuliks kõik nõuetele mittevastavad prügilad, ei ole Kagu-Eestis (Tartu-, Põlva-, Valga-, Võrumaa) enam ühtegi nõuetele mittevastavat prügilat. Põlvamaal tekkinud jäätmed ladustatakse Torma prügilas.³⁷

Põlva maakonnas on kokku 9 jäätmejaama ja 4 kompostimisväljakut. Jäätmejaamade võrgustik on maakonnas välja arendatud. Põlvamaal on kõik prügilad korrastatud ja suletud, suurim neist oli Adiste prügilas Põlva vallas. Korraldatud jäätmeveo piirkonnad Põlvamaal on (vt ka Joonis 11).³⁸

- Põlva vald;
- Räpina vald;

³² Info: RMK metsakasvatusspetsialisti Silvi Vinkmani 18.02.2015 e-kiri

³³ Aastaraamat Mets 2013; http://www.keskkonnainfo.ee/failid/Mets_2013.pdf; aastaraamatus toodud viidatud andmed on koostatud kasutades RMK tegelikke andmeid, erametsaomanike ja teiste valdajate puhul on tegemist kavandatud tegevustega Keskkonnaameti poolt registreeritud metsateatiste põhjal

³⁴ Allikas: Statistikaamet

³⁵ <http://pk.rm.k.ee/parandkultuur/mkraamatud/Polvamaa.pdf>

³⁶ <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGIS>

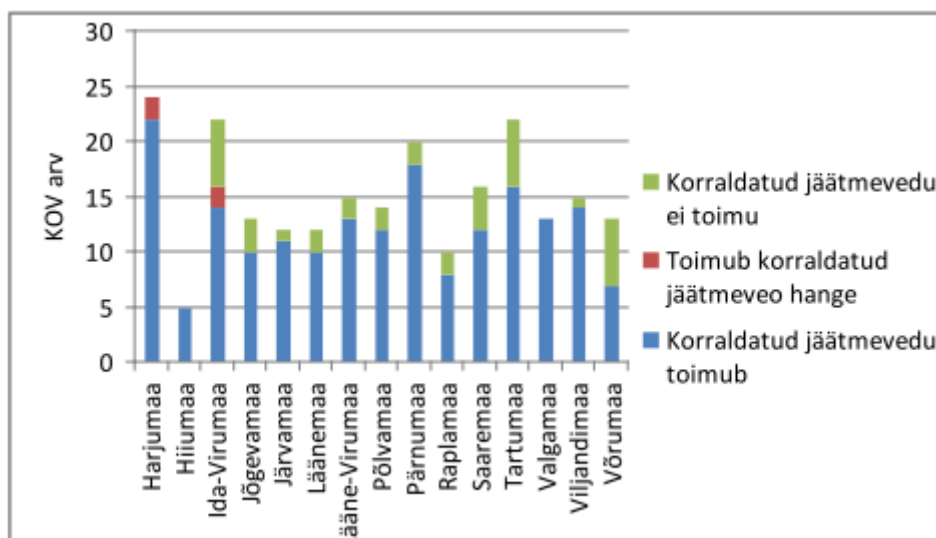
³⁷ Riigi Jäätmekava 2008-2013

³⁸ Riigi jäätmekava 2014-2020. Lisa 4. Jäätmekäitlus maakondades.

http://www.envir.ee/sites/default/files/riigi_jaatmekava_2014-2020.pdf, vaadatud 12.11.2014

- Mikitamäe, Värskla, Veriora ja Orava vald;
- Kanepi, Laheda, Valgjärve, Vastse-Kuuste ja Kõlleste vald;
- Mooste vald.

Vastavalt jäätmeseadusele ei pea korraldatud jäätmeveoga ühinema vallad, kus on vähem kui 1500 elanikku (vt Tabel 8). Seega puudutaks korraldatud jäätmeveoga ühinemise nõue Põlva maakonnas otseselt ainult Põlva, Rõpina ja Kanepi valdasid. Siiski on ka väiksema elanike arvuga vallad leidnud kas ühiselt või omaette võimalused korraldatud jäätmeveo rakendamiseks. Korraldatud jäätmevedu puudub Ahja vallas ja prügiveo lepingud on sõlmitud vaid 1/3 Ahja valla elanikel³⁹.

Joonis 11. Korraldatud jäätmevedu maakondade lõikes⁴⁰

Põlvamaad iseloomustab suur taaskasutatavate jäätmete ning puidujäätmete kogus. 2011. a oli jäätmete koguteke Põlvamaal 25 447 tonni (Tabel 7), millest olmejäätmeid oli 5 077 tonni. Elaniku kohta oli jäätmeteke 176 kg (rahvaarvuks on võetud 01.01.2012.a seis, 28 788 inimest).⁴¹ See teeb Põlva maakonnast ühe väikseima olmejäätmete tekkega maakonna Eestis.

Tabel 7. Jäätmeteke ja -käitlus Põlva maakonnas 2011.a jäätmearuannete põhjal (tonnides). Allikas: Riigi jäätmekava 2014-2020. Lisa 4. Jäätmekäitlus maakondades

Kogu-teke	Transport		Import/eksport	Taas-kasuta-tud	Kõr-valda-tud	Lades-tatud prügi-lasse	Määratle-mata käitlemine
	maakonda sisse	maakonnast välja					
25 447	26 467	12 067	353 / 55	14 377	0	0	20 845

³⁹ Ahja valla arengukava 2014-2020. Ahja 2014; <http://www.ahja.ee/wp-content/uploads/2013/11/Arengukava-2014-2020.pdf>

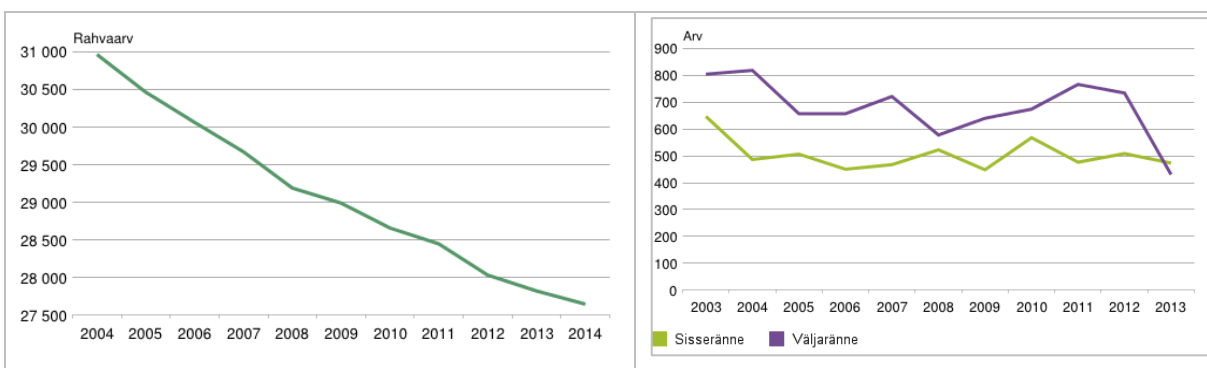
⁴⁰ Jäätmekäitlus maakondades. <http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1200269/>

⁴¹ Olemasoleva jäätmekäitluse kirjeldus. Riigi jäätmekava 2014-2020 alusdokument 12.06.2014: http://www.envir.ee/sites/default/files/jaاتمekaitluse_hetkeolukord.pdf, vaadatud 12.11.2014

3.3. Sotsiaalne keskkond

3.3.1. Rahvastik

Seisuga 01.01.2014 elas Põlva maakonnas 27 641 inimest ehk 2,1% Eesti elanikkonnast.⁴² Maakonna rahvaarv on kiiresti vähenenud nii negatiivse liibe kui ka väljarände tõttu – vt Joonis 12 ja Joonis 13.

Joonis 12. Põlva maakonna rahvaarv, 01.01.2004-01.01.2014. Allikas: Statistikaamet

Joonis 13. Ränne Põlva maakonnas 2003-2013. Allikas: Statistikaamet

Põlvamaa rahvaarv on rahvastikuregistri andmetel viie aastaga vähenenud natuke üle 3%. Kui vaadata muutusi vanuserühmade lõikes, siis kõige nooremate ehk 0–6-aastaste, 19–64-aastaste ja eakate ehk 65-aastaste ja vanemate arv on püsinud stabiilsena. Rahvaarvu järsk vähenemine on aset leidnud 7–18-aastaste seas, kus vaatluse all oleva perioodi jooksul on selle vanuserühma inimeste arv vähenenud 23% võrra. Seega on üldine rahvaarvu vähenemine toimunud eelkõige selle vanuserühma arvelt. 27% maakonda registreeritud inimestest elab linnades ning 63% maapiirkondades (külad, alevikud). Põlva linna rahvaarv on olnud stabiilne (vähenemine alla 1%), Räpina linna rahvaarv on seevastu kahanenud 6,3% võrra. Üldiselt on maarahvastiku arv vähenenud mõnevõrra kiiremini kui linnaelanike arv.⁴³

Rahvaarv Põlva maakonna omavalitsusüksustes on esitatud järgmises tabelis (vt Tabel 8).

Tabel 8. Rahvaarv Põlvamaa omavalitsustes seisuga 01.01.2014. Allikas: Statistikaamet

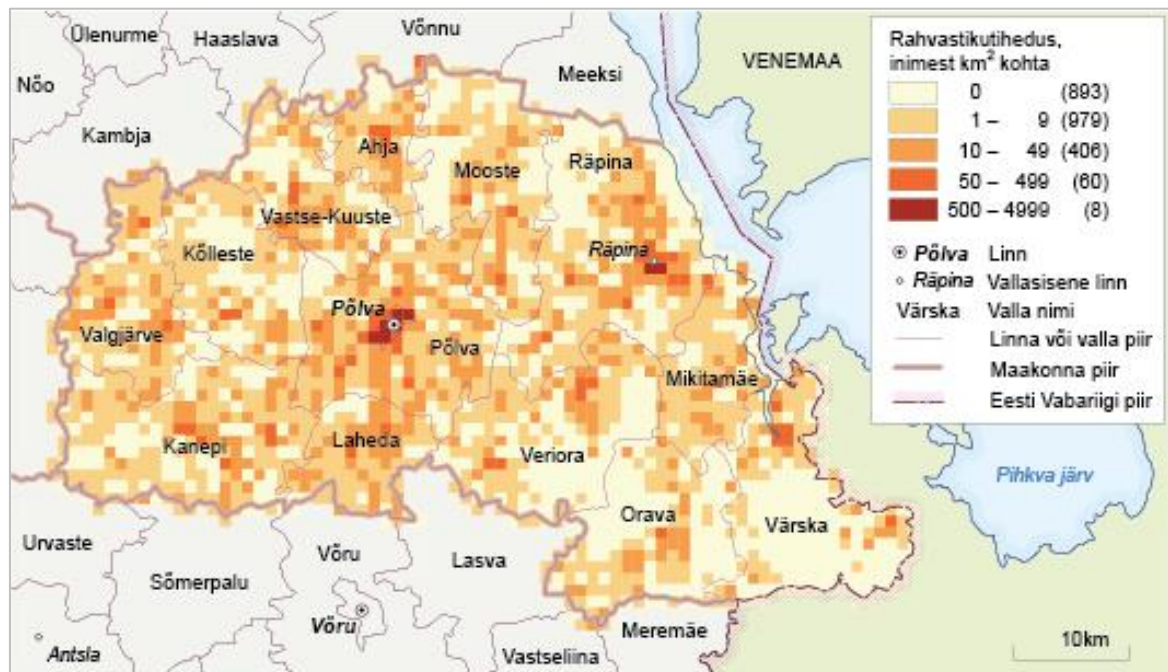
Omavalitsus	Rahvaarv	Omavalitsus	Rahvaarv
Ahja vald	981	Põlva vald	9459
Kanepi vald	2292	Räpina vald	4774
Kõlleste vald	1005	Valgjärve vald	1370
Laheda vald	1195	Vastse-Kuuste vald	1143
Mikitamäe vald	909	Veriora vald	1315
Mooste vald	1338	Värskä vald	1174
Orava vald	686		

Suurema rahvastikutihedusega piirkonnad Põlvamaal on Põlva ja Räpina vallasisesed linnad. Rahvastiku ja eluruumide 2011.a loenduse andmetel elas maakonnakeskuses Põlvas vaid 21% maakonna elanikest, mis teeb Põlvamaa Eestis üpriski äärmuslikuks. Linlaste osatähtsus maakonnas oli 30% (Põlva ja Räpina linnad), keskmine rahvastikutihedus oli 13 in/km². Eestlaste

⁴² Allikas: Statistikaamet

⁴³ Põlva maakonnaplaneeringu teemaplaneeringu „Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2009–2015“ analüüs. Sisend Põlva maakonna toimepiirkondade määramiseks. Koostaja: Pilleriine Kamenjuk. Põlva-Tartu, 2014

osakaal oli 95,1% ning loendustevahelisel perioodil on see väärtus suurenenud 0,7% võrra. Enim elab venelasi Peipsi-äärsetes Rāpina ja Mikitamäe valdades.⁴⁴

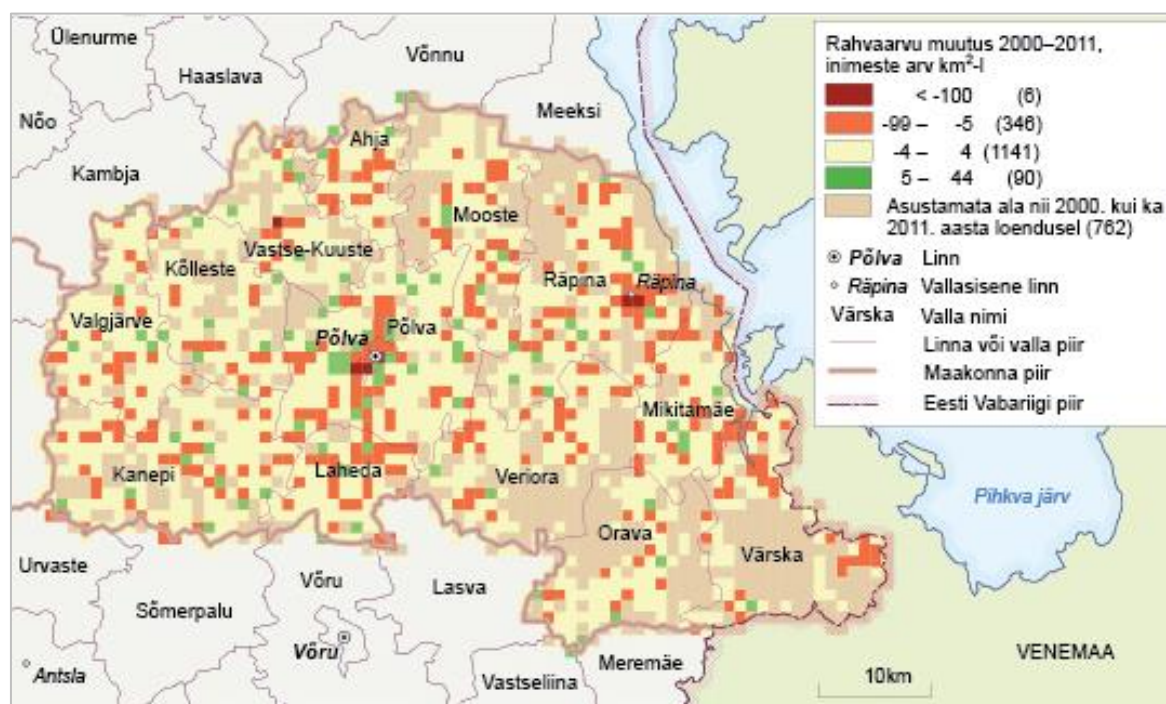

Joonis 14. Rahvastiku paiknemine Põlva maakonnas seisuga 31.12.2011. Allikas: Statistikaamet

Põlvamaa on oma elanikkonnast pärast 2000. aasta rahvaloendust kaotanud 16% ning see jaguneb valdade vahel suhteliselt ühtlaselt. Kõige rohkem on elanike arv vähenenud kaguosas - Värskla, Mikitamäe ja Orava. 10% on oma elanikest kaotanud Põlva ja Kõlleste vald ning Põlva linn (vt Joonis 15).⁴⁵ Rahvastiku väljaränne maakonnast toob kaasa maksulaekumise olulise vähenemise Põlva maakonnas.

⁴⁴ Rahva ja eluruumide loendus 2011. Ülevaade maakondade rahvastikust. Koostajad: Ene-Margit Tiit, Mihkel Servinski. Statistikaameti väljaanne; vt: http://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=35128

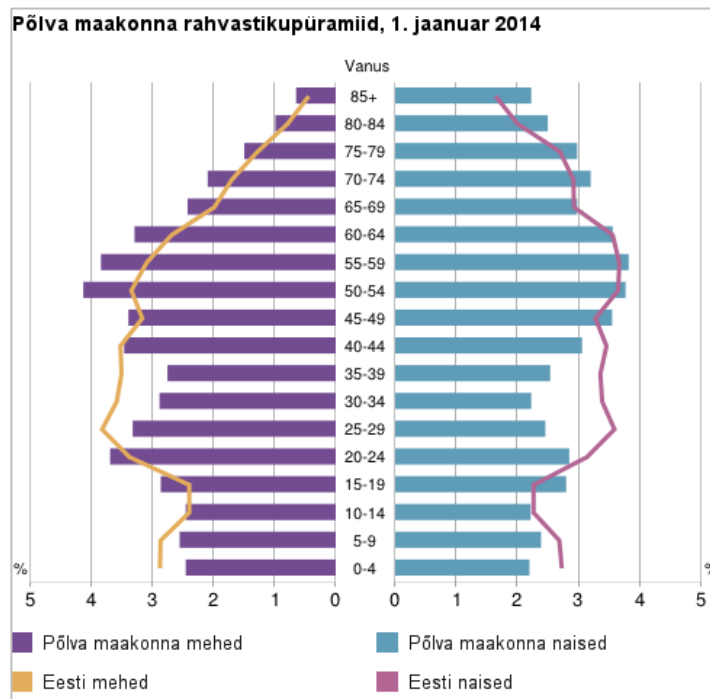
⁴⁵ Rahva ja eluruumide loendus 2011. Ülevaade maakondade rahvastikust. Koostajad: Ene-Margit Tiit, Mihkel Servinski. Statistikaameti väljaanne; vt: http://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=35128

Joonis 15. Rahvaarvu muutus Põlva maakonnas 31.03.2000–31.12.2011. Allikas: Statistikaamet

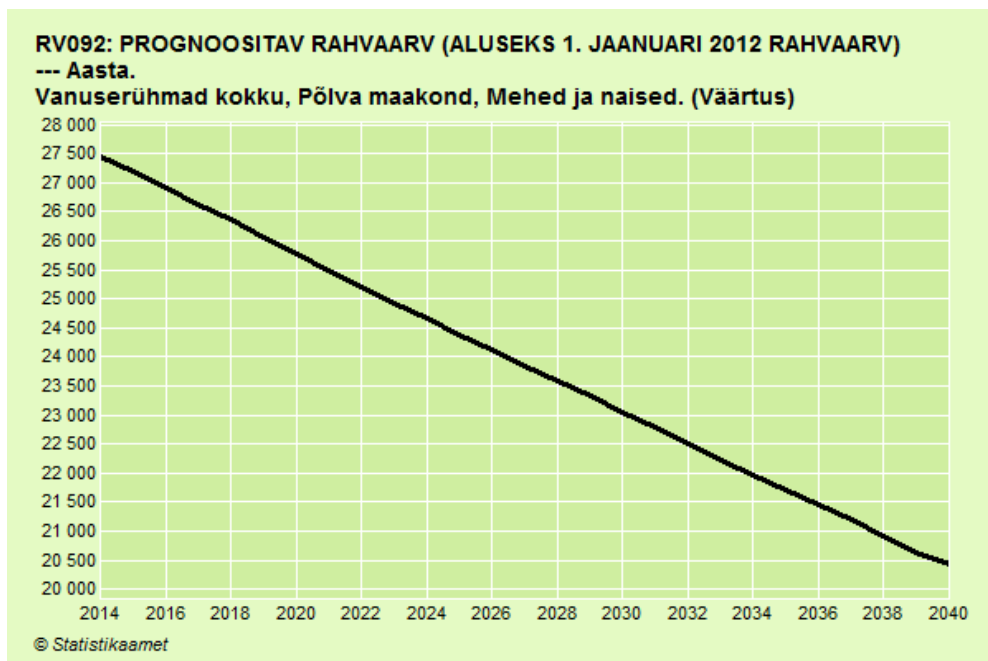
Põlvamaa elanike keskmine vanus on 43,2 aastat, mis on 2,5 aastat kõrgem kui on riigi keskmine. Meeste osatähtsus on riigi keskmisest väiksem – 100 mehe kohta on naisi 107. Kõige eakam on elanikkond Mikitamäe vallas (keskmine vanus umbes 48 aastat). Laste osatähtsus rahvastikust on 14% ja eakaid on 21%. Eakate osakaal rahvastikust on 3% võrra suurem kui riigi keskmine (vt Joonis 16).⁴⁶

⁴⁶ Rahva ja eluruumide loendus 2011. Ülevaade maakondade rahvastikust. Koostajad: Ene-Margit Tiit, Mihkel Servinski. Statistikaameti väljaanne; vt: http://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=35128

Joonis 16. Põlva maakonna rahvastikupüramiid seisuga 01.01.2014. Allikas: Statistikaamet

Statistikaameti koostatud rahvastikuprognosis ennustab Põlva maakonnale 2040. aastaks rahvaaru vähenemist üle 25% (vt Joonis 17).

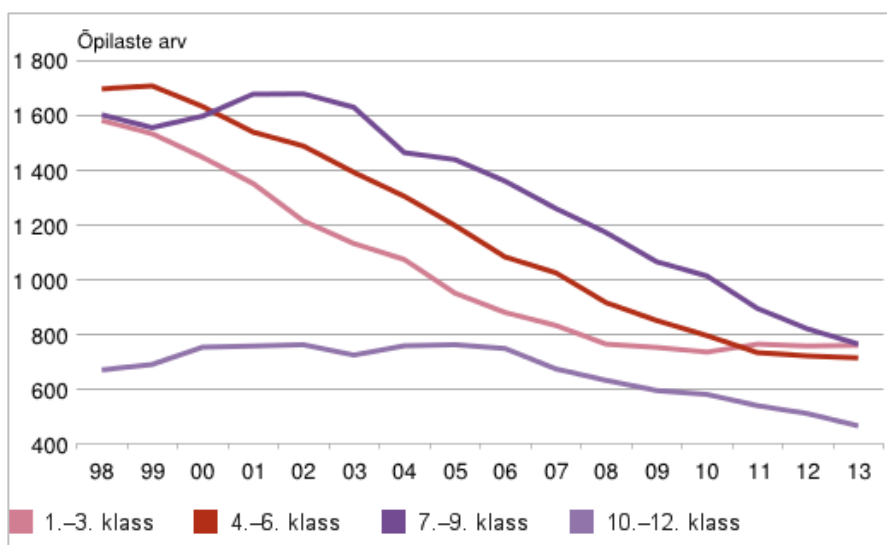

Joonis 17. Prognoositav rahvaarv Põlva maakonnas. Allikas: Statistikaamet

3.3.2. Haridus

Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmetel⁴⁷ on Põlvamaal kokku 18 alusharidust pakkuvat asutust (nendest 14 lasteaeda, 2 lasteaeda ja kooli ning 2 kooli, sh 1 erakool). Huviharidusasutusi on seitse. Põlva vallas tegutsevad muusika-, kunsti- ja spordikool. Lisaks on Värskas muusika- ja spordikool, Räpinas ja Moostes muusikakool. Maakonna ainuke kutseharidusasutus – Räpina Aianduskool – asub Räpina vallas. Üldharidusasutusi on kokku 19, neist gümnaasiume 4. Maakonnas on üks hariduslike erivajadustega laste kool – Roosi Kool Põlva vallas. Hiljemalt 1. septembril 2016. aastal alustab tööd Põlva Riigigümnaasium⁴⁸. Hoolimata laste arvu vähenemisest on lasteaedades käivate laste arv kasvanud.⁴⁹

Perioodil 1997-2012 on Põlvamaa õpilaste arv järsult langenud, mida illustreerib Joonis 18.

Joonis 18. Õpilased üldhariduse päevaõppes Põlva maakonnas klasside järgi aastatel 1998-2013. Allikas: Statistikaamet

3.3.3. Kolmas sektor

Äriregistri andmetel on Põlva maakonnas 08.12.2014.a seisuga registreeritud kokku 626 mittetulunduslikku organisatsiooni. Registreeritud ühingutest on 15 sihtasutus (SA-d) ja 611 mittetulundusühingut (MTÜ-d; sh korteri- ja garaažiühistud, kogudused, ametiühingud ja kutseliidud). Ühingute koguarv on aastatega tõusnud. Vabasektor täidab olulist rolli külakogukondade arendamisel ning kultuuri- ja spordielu korraldamisel ning vaba aja sisustamisel.

Enamik Põlvamaa mittetulundusühinguid on piirkondlikud ja väikesearvulise liikmeskonnaga. Maakonnas omavad olulist mõju järgmised organisatsioonid: MTÜ Põlvamaa Puuetega Inimeste Koda, SA Maarja Küla, MTÜ Põlvamaa Lastekaitse Ühing, Põlvamaa Partnerluskogu, MTÜ Piiriveere Liider, SA Põlvamaa Arenduskeskus, SA Räpina Äriabikeskus, MTÜ Räpina Vabahariduse Ühendus, MTÜ Rosma Haridusselts, MTÜ Põlva Metsaomanike Selts, Põlvamaa Põllumeeste Liit, MTÜ Põlvamaa Patrioot, MTÜ Setomaa Turism, MTÜ Põlvamaa Turism, MTÜ Põlva Maakonna Spordiliit jt.⁵⁰

⁴⁷ Eesti Hariduse Infosüsteem: <http://www.ehis.ee/>, viimati vaadatud 28.08.2014

⁴⁸ Õpetajate Leht: <http://opleht.ee/12292-polvasse-tuleb-riigigymnaasium-aastaks-2016/>, viimati vaadatud 14.03.2014

⁴⁹ Põlva maakonna arengukava 2015-2020

⁵⁰ Põlva maakonna arengukava 2015-2020

Kõigis maakondades paiknevad Kodanikeühenduste maakondlikud arenduskeskused, mis pakuvad tasuta nõustamisteenust alustavatele ja tegutsevatele ettevõtetele, kohalikele omavalitsustele, alustavatele ja tegutsevatele mittetulundusühingutele ja sihtasutustele.⁵¹

3.3.4. Noorsootöö

Noorte karjääri- ja õppenõustamisega tegeleb Põlvamaa Rajaleidja keskus. Põlvamaal on seitse huvikooli: Põlva Kunstikool, Põlva ja Räpina spordikool, Põlva, Räpina ja Värska Muusikakool ning Mooste Rahvamuusikakool. Maakonna koolide ja kultuurimajade juures tegutsevad huvialaringid ja loominguks kollektiivid (ESTudio, Meie Studio, puhkpilliorkestrid ning Põlva Eksperimentaalteater) haaravad eeskätt noori.

Põlvamaal tegutsevad 11 noortekeskust ja mitmed noorteorganisatsioonid. Neist arvukaima liikmeskonnaga on Kodutütred ja Noorkotkad. Põlvamaa Õpilasmalev pakub suvist tööd ning huvitavat tegevust enam kui 300 noorele. Enamikus koolides on õpilasesindused. Tegutseb maakondlik noortekogu, aktiivselt arendatakse maakonna noorteportaali.⁵²

Avatud noortekeskused puuduvad Laheda ja Mooste vallas. Noortele suunatud vabaaja tegevuste toetamine toimub Avatud Noortekeskustele suunatud projektikonkursside kaudu. Rahastus tuleb riigi eelarvest läbi Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Eesti Noorsootöö Keskuse (aastatel 2009-2013 keskmiselt 10 578 eurot aastas). Lisaks toetavad keskuste tegevust ka kohalikud omavalitsused.⁵³

3.3.5. Sotsiaalhoolekanne⁵⁴

Põlvamaal asuvad Tilsa Lastekodu, Erastvere Hooldekodu ning intellektipuudega inimeste elu-, töö- ja õpipaika Maarja Küla. Viimase edasiarendamiseks on tänase kompleksi juurde planeeritud rajada õpilaskodu-hostel, mis õppeperioodil majutaks Räpina Aianduskooli Maarja Küla õpperühma kutseõppureid, kes tulevad Põlvamaale õppima üle Eesti. Suvisel ajal toimiks sama hoone hostelina. Maakondlikul tasandil tegutsevad Põlvamaa Puuetega Inimeste Koda, Põlva Roosi Kool, kus vaimu- ja liitpuudega lapsed õpivad riikliku toimetuleku õppekava alusel, 12 eakate hooldekodu ja pansionaati ning kuus päevakeskust.

Jätkuva trendina maakonna rahvastik väheneb ja vananeb ning seega kasvab vajadus tervishoiu- ja sotsiaalteenuste järele (aktiiv- ja hooldusravi, rehabilitatsiooni- ja hooldusteenused). Tööpuudus väheneb aeglaselt ja püsib mittehõivatute suur osakaal tööealises elanikkonnas. Maakonna tööealiste tööga hõivatus on pidevalt langenud ja abivajajate arv suurenenud. 2013.a võrdlusandmed on toodud alljärgnevas tabelis (Tabel 10).

Tabel 9. Põlva maakonna tööga hõivatute ja abivajajate võrdlusandmed 2013.a lõpu seisuga. Allikas: Statistikaamet

Näitaja	Põlvamaa, %	Eesti keskmine, %
Tööhõive määr (hõivatute osatähtsus 15-74-aastasest elanikkonnast)	51,0	62,1
Töötuse määr (töötute osatähtsus tööjõust)	10,1	8,6
Puuetega inimeste osakaal (15-74-aastaste inimeste kohta) elanikkonnast	25,8	10,4

⁵¹ MAKIS – kodanikeühenduste nõuandja veebis: <http://mtu.arenduskeskused.ee/>

⁵² Põlva Maakonna Arengukava 2015-2020: <http://www.polvamaa.ee/arengukava>

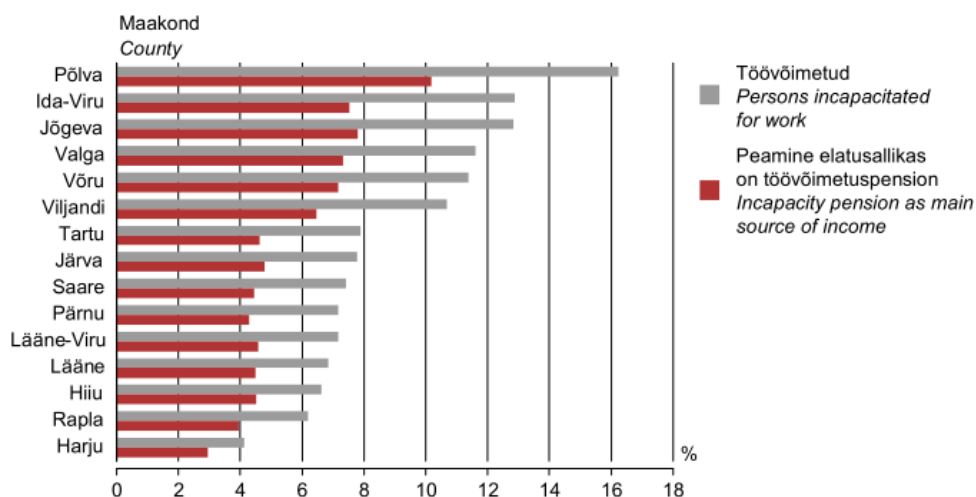
⁵³ Põlva maakonna terviseprofiil 2014;

http://www.polvamaa.ee/documents/876469/4237804/Profiil_veebruar_2014_.pdf/b3949fd3-824c-4bac-ad68-c7cf7bf9e844

⁵⁴ Põlva Maakonna Arengukava 2015-2020: <http://www.polvamaa.ee/arengukava>

65-aastaste ja vanemate inimeste osakaal elanikkonnast	21,4	18,4
--	------	------

Töövõimetud moodustavad ligikaudu 7% Eesti kogurahvastikust ning 10% tööealistest (15–74 aastased). Töövõimetu on keskmiselt 50–59-aastane mees. Taasiseseisvumise järgsel kahel kümnendil on töövõimete arv Eestis enam-vähem kahekordistunud, enim lisandus neid kriisiaastatel. Põlva maakond eristub teistest maakondadest töövõimete suure osakaalu poolest (Joonis 19) – 01.01.2013.a seisuga moodustasid töövõimetus 22% tööealisest rahvastikust.⁵⁵

Joonis 19. Töövõimete ja nende, kellele töövõimetus pension on peamiseks elatusallikaks, osatähtsus kogurahvastikus, 2012. Allikas: Statistikaamet

Kõige suuremaks probleemiks on laste vaesus omavalitsustes, mis asuvad piiriäärsetel aladel, sh Lõuna-Eestis. Laste vaesusrisk sõltub suurel osal nende vanemate toimetulekust ja seega elavad suuremas vaesuses lapsed sellistes piirkondades, kus on suurem töötus, rohkem mitte-eestlasi (kelle eesti keele oskus on halvem ja sissetulek madalam) või suurem maaelanike ning naturaalmajanduse osatähtsus.

3.3.6. Sport⁵⁶

Maakonnas tegutseb 42 spordiklubi, harrastajaid on registreeritud 2213. Kahes spordikoolis, Põlvas ja Rāpinas, harjutab 405 spordihuvilist noort. Treenerite registris on 55 kategooriat omavat treenerit, nendest 28 omavad 5. ja kõrgemat treeneri kutsetaset (Eesti Spordiregister 31.12.2013). Seltse ja klubisid ühendava katusorganisatsioonina tegutseb Põlva Maakonna Spordiliit.

Koostöös maavalitsuse, omavalitsuste, spordiklubide ja koolidega korraldatakse palju erinevaid spordiüritusi. Maakonna meistrivõistlusi korraldatakse 18 ja karikavõistlusi 8 spordialal. Koolinoorte meistrid selgitatakse 11 ja karikavõitjad 3 spordialal. Seltse ja klubisid ühendava katusorganisatsioonina tegutseb Põlva Maakonna Spordiliit, mille tegevuse rõhuasetus suunatud noorte, eriti koolinoorte liikumisharjumuste kujundamise järjekindlale arengule. Spordiliitu kuulub 28 liikmesklubi. Maakonna sportlased osalevad riiklikel ja rahvusvahelistel võistlustel.

Eesti Spordiregistrisse on kantud Põlvamaa 75 erinevat spordirajatist ja 71 orienteerumiskaarti (Eesti Spordiregister 01.11.2014). Tervisespordikeskused tegutsevad Mammastest ja Värskas, liikumisrajad on Põlva Intsikurmus ja Taevaskojas. Põlvamaad läbib RMK Aegviidu–Ähijärve

⁵⁵ Marianne Lepik. Mis iseloomustab keskmist töövõimetus pensionäri? Eesti Statistika Kvartalikirj 1/2014; <http://www.stat.ee/72478>

⁵⁶ Põlva Maakonna Arengukava 2015-2020: <http://www.polvamaa.ee/arengukava>

628 km pikkune matkatee. Maakonnas on 2 siseujulat, 5 täismõõtmelist staadioni, 3 suurt spordisaali, 7 keskmist ja 9 väiksemat spordisaali.

Liikumisharrastuse populaarsus on kasvav. Põlvamaal on edukalt käivitunud erinevaid alasid koondav harrastusspordisari „Liigu terviseks“. Osavõturohkemad nendest on orienteerumispäevakud (o-sari), kõnnisari, jooksusari. Noortespordi juhendajate lisandumine, harrastusspordi tähtsustamine ja toetamine omavalitsuste poolt, koolide spordibaaside paranemine on samuti positiivne trend.

3.3.7. Tervishoid

Statistikaameti andmetel on Põlvamaa inimeste tervis märkimisväärselt halvem kui Eesti keskmine. 56,8% elanikel on suurel määral või mõningal määral tervisest tingitud igapäevategevuste piiratus (Eesti keskmine on 32,5%). Puuetega inimeste osakaal on 25,5% mis on kaks korda kõrgem kui Eesti keskmine.⁵⁷ Peamised rahva tervisekaotuse põhjustajad on südame-veresoonkonna haigused (SVH), vigastused ja kasvajad. Suremus vereringeelundite haigustesse ja välispõhjustesse (õnnetusjuhtumid, mürgitused, traumad) on Põlva maakonnas Eesti keskmisest kõrgem. Meeste suremus välispõhjustesse on ca kolm korda suurem.

Aastatel 2004-2012 hindas Põlvamaa täiskasvanud elanikkond oma tervist heaks või väga heaks 30-35,9%, mis on oluliselt madalam vabariigi keskmisest. Halvaks või väga halvaks hindas oma tervist vabariigi keskmisest ca kaks korda rohkem Põlvamaa elanikke. Oma tervislikku seisundit halvaks või väga halvaks hindamisel võib olla seos madala tööhõive ja toimetulekuga. Alkoholi tarbimine on suurenenud.

Vaja on suurendada investeeringuid laste füüsilise, emotsionaalse ja sotsiaalse potentsiaali arendamiseks, et luua eeldused noorte riskikäitumise vähendamiseks ja rahvastiku terviseolukorra paranemiseks. Väga oluliselt mõjutab inimeste tervist haridus, eriti suur on pikaajaliste haiguste risk nendel, kelle haridus piirdub põhiharidusega või jääb sellest madalamaks. Haridus mõjutab inimeste tervisekäitumist maal rohkem kui linnas. Linnades on põhiharidusega inimeste haigestumus kõrgharidusega inimeste haigestumusest 24% ja maal 44% suurem.⁵⁸

Põlva maakonnas on 2 haiglat – AS Põlva Haigla ja AS Räpina Haigla. Ambulatoorset eriarstiabi osutatakse nimetatud haiglate baasil.⁵⁹ Põlva haigla teenindab kogu maakonda, osutatakse statsionaarset eriarstiabi, erakorralise meditsiini teenust, päevaravi, taastusravi, rehabilitatsiooniteenust, hooldusravi, koduõendus- ja koolitervishoiuteenust. Räpina haiglas osutatakse hooldusravi- ja koduõendusteenust.⁶⁰

Maakonda teenindab SA Tartu Kiirabi, mille koosseisus on Põlvamaale ette nähtud 3 kiirabibrigaadi, neist kaks asukohaga Põlva Haiglas ja üks Räpina Haiglas. Sanatoorset ravi pakub AS Värskä Sanatoorium koos veekeskusega, mille juurde on ette nähtud rajada lähiaastatel ka täiendav rekreatsiooni- ja balneoloogiakeskus, kus hakatakse uurima mineraalvee ja ravimudaga ravimise meetodeid ja võimalusi ning rakendatakse neid ka praktikas.⁶¹

Perearstipraksiseid on maakonnas 18, neist neli perearsti omab nn liitpraksiseid, ehk lisaks põhipraksisele teenindavad ka teisi omavalitsusi. Hambaarsti teenust osutab 14 hambaarsti, neist

⁵⁷ Põlva Maakonna Arengukava 2015-2020: <http://www.polvamaa.ee/arengukava>

⁵⁸ Põlva maakonna terviseprofiil 2014; http://www.polvamaa.ee/documents/876469/4237804/Profiil_veebruar_2014_.pdf/b3949fd3-824c-4bac-ad68-c7cf7bf9e844

⁵⁹ Põlva Maakonna Arengukava 2015-2020: <http://www.polvamaa.ee/arengukava>

⁶⁰ Põlva maakonna terviseprofiil 2014; http://www.polvamaa.ee/documents/876469/4237804/Profiil_veebruar_2014_.pdf/b3949fd3-824c-4bac-ad68-c7cf7bf9e844

⁶¹ Põlva Maakonna Arengukava 2015-2020: <http://www.polvamaa.ee/arengukava>

eraarstidena 13. Kolme omavalitsuse piirkonnas (Veriora, Orava ja Mikitamäe) puudub hambaarsti vastuvõtt.

Maakonnas on 12 apteeki. Apteegid asuvad maakonna suuremates asulates: Põlvas 4, Rāpinas 2 ja Kanepis, Moostes, Vārskas, Savernas, Ahjal ning Verioral 1. Maal elavatel inimestel on raskusi ravimite kättesaamisega, sest sageli asuvad apteek ja perearst erinevas kohas.⁶²

3.3.8. Turvalisus

Põlvamaa kuulub Päästeameti Lõuna Päästkeskuse tegevuspiirkonda, mille keskus on Tartus. Põlvamaa päästeapiirkonnas on 3 päästekomandot asukohaga Põlvas, Rāpinas ja Vārskas. Lisaks on päästealane koostööleping sõlmitud Orava Tuletõrje Seltsiga (Orava vabatahtlik päästekomando), Valgjärve Vabatahtliku Päästeseltsiga (Valgjärve vabatahtlik päästekomando), Kõlleste Vallavalitsusega (Kõlleste vabatahtlik päästekomando) ja Valgjärve Vallavalitsusega (Saverna vabatahtlik päästekomando) ning Põlgaste Priitahtlike Pritsimeeste Seltsiga (Põlgaste vabatahtlik päästekomando).⁶³

Põlvamaa kuulub Politsei- ja Piirivalveameti Lõuna prefektuuri tegevuspiirkonda. Prefektuuri keskus asub Tartus. Põlva politseijaoskond asub Põlva linnas.⁶⁴ Põlva maakonnas on kokku 3 piirkonnapolitseinikku, igaüks neist tegutseb mitme (4-6) KOV-i territooriumil. Vallakeskustes asuvad piirkonnapolitseinike vastuvõtupunktid, vastuvõtuajad on kaks korda kuus, tund aega korraga.⁶⁵

Inimkannatanutega liiklusõnnetused moodustavad keskmiselt 33% maakonna liiklusõnnetuste arvust. Põlva maakonnas toimunud liiklusõnnetustes sai aastatel 2000-2012 aastas keskmiselt vigastada 59 inimest, s.o. 1,5 inimest inimkannatanuga liiklusõnnetuse kohta. Maakonnas toimunud liiklusõnnetustes on aastas keskmiselt hukkunud 3,4 inimest. Aastatel 2008-2012 toimus joores juhtide osalusel 31% liiklusõnnetustest. Aastatel 2011-2012 on joores juhtide osa liiklusõnnetustes vähenenud enam kui kaks korda. Liiklusõnnetustes sai samal perioodil aastas keskmiselt kannatada 4 jalgratturit. Õnnetused jalakäijatega ja jalgratturitega viitavad olukorra tõsidusele eelkõige kohaliku elanikkonna turvalisuse tagamisel. Kaudselt võime selliste õnnetuste järgi hinnata ka kohalike elanike liiklusteadlikkust, oskust ohtu näha ja õnnetust ära hoida, sõltumata sellest, kas ohuolukord tekib riigi- või kohaliku omavalitsuse hallataval teel.

Aastatel 2008-2012 uppus Põlva maakonnas kokku 22 inimest (2-6 inimest aastas). Kogu Eesti statistika põhjal upub kõige sagedamini inimesi laupäeviti. Enamus uppunutest on mehed, ohustatuim vanuserühm on 50-59 aastased. Lisaks ametlikele randadele kasutatakse ujumiskohtadena jõgesid, järvesid, tiike, merd jne. Rahvarohketel üritustel ja suvistel loodusesse väljasõitudel on peamine probleem purjuspäi ujumine, tundmatus kohas vetteminek, oma ujumisoskuse ning võimete ülehindamine, järelvalveta lapsed, tervislik seisund, paadisõidu eeskirjade rikkumine.

Kuritegevus Põlvamaal on Eesti keskmisest madalam. Kõige enam pannakse toime varavastaseid kuritegusid (vargus, röövimine, omastamine, kelmus, väljapressimine, asja omavoliiline kasutamine). Isikuvastastest registreeritud kuritegudest on enamus kehaline väärkohtlemine. 2012. aastal moodustasid varavastased kuriteod 40% Põlvamaa kuritegude üldarvust. Teise suure grupi moodustasid isikuvastased kuriteod (inimese elu ja tervise ohustamine ja tema isikuvabaduse vastu) ja kolmanda liikluskuriteod.

Tekkekoha järgi toimub kõige rohkem tulekahjusid elu- ja kõrvalhoonetes. Enamus surmaga lõppevate tulekahjude toimumiskohaks on eluhooned. 2006. ja 2008. aastal hukkus tulekahjudes

⁶² Põlva maakonna terviseprofiil 2014;

http://www.polvamaa.ee/documents/876469/4237804/Profiil_veebruuar_2014_.pdf/b3949fd3-824c-4bac-ad68-c7cf7bf9e844

⁶³ Päästeamet: <http://www.rescue.ee/4188>; vaadatud jaanuar 2014

⁶⁴ Politsei- ja Piirivalveamet: www.politsei.ee; vaadatud jaanuar 2014

⁶⁵ <https://www.politsei.ee/dotAsset/363370.pdf>; vaadatud jaanuar 2014

kummalgi aastal 5 inimest – kõik eluhoonetes. Enamus eluhoonetes toimunud tuleõnnetustest on otseselt seotud inimeste hooletuse ning tuleohutusnõuete eiramise, aga ka teadmatusega elementaarsetest tuleohutusnõuetest. Elu- ja kõrvalhoonetes toimuvate tulekahjude suure arvu põhjuseks võib lugeda ka riikliku järelevalve võimaluse puudumist. Tuleõnnetuste vähenemise põhjusteks on kindlasti nii kohustuslike suitsuandurite paigutamine kui ka Päästeameti poolt tehtav ennetustöö. Asutuste tuleohutusnõuetele vastavuse üle toimub riiklik järelevalve, seetõttu on ka nendes toimuvate õnnetuste arv väiksem.⁶⁶

Olukorra ülevaade hädaolukordade riskianalüüsi järgi

Päästeamet koostab regionaalseid päästeala hädaolukordade riskianalüüse. Põlva maakond kuulub koos Valga, Võru, Jõgeva, Viljandi ja Tartu maakonnaga Lõuna päästekeskuse vastutusalasse. Riskianalüüsi alusel koostatakse vastavad hädaolukorra lahendamise plaanid.

Järgneva ülevaate koostamisel on kasutatud Lõuna-Eesti päästeala hädaolukordade riskianalüüside regionaalset kokkuvõtet.⁶⁷ Kuna üldjoontes on kolm Kagu-Eesti maakonda riskianalüüsi seisukohalt suhteliselt sarnased, siis on antud ühine ülevaade suurimate ohuallikate kohta.

Peamiste ohuallikatena saab välja tuua ohtlikke kemikaale käitlevad ettevõtted, milles käideldava aine omadustest tingitud ohualad ulatuvad nende territooriumilt välja, seejuures jäävad ohualasse naaberettevõtted või elanikud.

Suurõnnetuse ohuga ja ohtlikud ettevõtted on kemikaaliseadusest tulenevalt künniskogusest või alammäärast suuremas koguses ohtlikke kemikaale käitlevad ettevõtted. Suurõnnetuse ohuga ettevõtted jagunevad kemikaalide koguse alusel⁶⁸ A- ja B-kategooria ettevõteteks. Seisuga veebruar 2016 Põlvamaal suurõnnetuse ohuga ettevõtteid registreeritud ei ole.

Põlvamaa ohtlikud ettevõtted vt Tabel 10.

Tabel 10. Ohtlikud ettevõtted Põlva maakonnas. Allikad: Päästeamet ja Maa-ameti Geoportaali ohtlike ettevõtete kaardirakendus⁶⁹

Ettevõtte	Aadress	Ohu kategooria	Kemikaalid	Ohuala raadius, m
Tere AS Põlva tootmisosakond	Jaama 20, Põlva linn	ohtlik	kasutatavad kemikaalid: ammoniaak, naatriumhüdroksiid, väävelhape, lämmastikhape	1100
Alexela Oil AS Põlva tankla	Jaama 16b, Põlva linn	ohtlik	bensiin, diislikütus, vedelgaas	384
Muud tanklad	Põlvamaa, Valgamaa, Võrumaa	muu	bensiin, diislikütus, propaan, butaan*	70-100-120

* sõltuvalt tanklast on käideldavate kemikaalide nimekirj erinev

⁶⁶ Põlva maakonna terviseprofiil 2014;

http://www.polvamaa.ee/documents/876469/4237804/Profiil_veebruuar_2014_.pdf/b3949fd3-824c-4bac-ad68-c7cf7bf9e844

⁶⁷ Koostaja: Päästeamet, Tallinn 2014; heaks kiidetud Lõuna-Eesti regionaalse kriisikomisjoni 13.11.2014.a toimunud istungil

⁶⁸ Künniskogused ja alammäärad on kehtestatud majandus- ja kommunikatsiooniministri 08.06.2011.a määrusega nr 40 "Kemikaali ohtlikkuse alammäär ja ohtliku kemikaali künniskogus ning suurõnnetuse ohuga ettevõtte ohtlikkuse kategooria ja ohtliku ettevõtte määramise kord"

⁶⁹ Allikas: Maa-ameti Geoportaali ohtlike ettevõtete kaardirakendus; vaadatud 20.01.2015

Maakonna keskses asub ammoniaaki käitlev ettevõte. Keskmisest suuremat ohtu kujutavad ka tanklad, mis asuvad tiheasustusaladel (ohualades on teised objektid jms) ja kus võib korraga viibida enam kui 30 inimest. Samas omavad otsest või kaudset mõju ka kõik teised ohtlikud ettevõtted.

Kemikaalid on vaelel käitlemisel ohtlikud ka väiksemate koguste puhul, seega võivad raskete tagajärgedega õnnetused toimuda ka näiteks tanklates, laborites, ujulates, keemilistes puhastustes jne.

Päästkeskuse poolt teostatud kemikaaliohutuse alase järelevalve käigus on avastatud järgmisi puuduseid: ettevõtetes ei ole läbi viidud ohutuslaseid koolitusi, puuduvad ohtliku aine omadustest lähtuvalt hoiatusmärgid, pole jagatud käitumisjuhustega infovaldikuid võimalikuks õnnetuseks, varajase hoiatuse süsteeme (sireene) pole testitud ettenähtud korras.

Ohuallikaks on ka ohtlike kemikaalide käitlemisega seonduvad veosed ja nende teekonnad, seda nii maantee- kui ka raudteetranspordi näol. Maanteel toimub ohtlike veoste transport eelkõige Luhamaa-Tartu-Tallinna või Ida-Virumaa suunal.

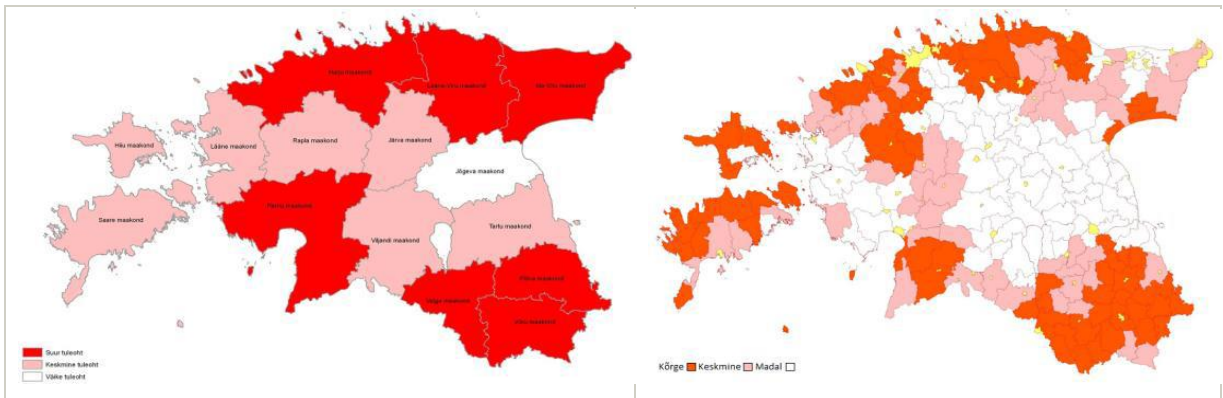
Täiendavaks ohuks on ohtlike veoste liikumine tiheasustusaladel (ettevõtete teenindamine, peatumine ja parkimine tanklates jms). Raudteel veetavad ohtlikud veosed (kütused, ammoniaak vms) ohustavad tiheasustusaladest Põlva, Valga ja Võru linna.

Koidula raudteepiirijaam on Lõuna päästkeskuse tegevuspiirkonnas (Põlva maakonnas Värskas vallas Matsuri ja Kolodovitsa külas) asuv raudteejaam, mida läbivad ja kus viibivad mitmeid tunde ohtlike aineid vedavad rongid. Ohualad võimalike õnnetuste korral raudteejaama territooriumil ulatuvad 50–400 m kaugusele, seejuures ka Vene Föderatsiooni territooriumile. Lõuna päästkeskus on 2013.a koostanud võimalike ohtude hindamise ja analüüsimise eesmärgil Koidula raudteepiirijaama esialgse riskianalüüsi.

Maakondades planeeritakse ja rajatakse aktiivselt tööstusalasid (logistika-, tööstus- ja äripargid). Nendega seonduvalt saab probleemina välja tuua, et päästkeskus ei oma terviklikku ülevaadet juba rajatud või planeerimisel olevate tööstusalade kohta regioonis. Tööstusalade planeeringutes määratletakse ja kirjeldatakse küll üldjoontes ära ettevõtete-asukate profiil, kuid menetlusprotsessis valitseb paljuski siiski teadmatus, millised ettevõtted kuhugi konkreetselt tulevad ning milliste ohtudega tuleb sel juhul arvestada. Seetõttu on osaliselt pärsitud planeeringutesse päästealaste sisendite andmine. Logistika-, tööstus- ja äriparkides asuvad ettevõtted tihtipeale lähestikku koos, seega on olemas doominoefekti tekkimise võimalus.

Tulekahjudega lao-, tööstus- ja muudes hoonetes on seotud peamiselt puidutööstused ja põllumajandusettevõtted. Peamised õnnetusjuhtumite põhjused olid tehnoloogilised rikked ja inimlik eksimus. 01.09.2014.a toimus tulekahju Võrumaal Antslas BioOil OÜ tehases, kus valmistati toiduõli jääkidest loomasööta. Überpumpamistöde käigus oli tekkinud leke ning süttis mahavoolanud õli. Tulekahjus kuumenesid platsil asuvad teised õlimahutid ning paar mahutit ka lõhkes plahvatuslega. Tuli levis tööstushoonesse ning teistele õlimahutitele.

Põlvamaal, Valgamaal ja Võrumaal asuvad suure tuleohtlikkusega metsad (Joonis 20). Metsa- ja maastikutulekahjusid esineb kõigis regiooni maakondades, nende võimalik kujunemine hädaolukorra kriteeriumitele vastavaks oleneb paljudest tingimustest: maastikueripärad, ilmastikutingimused, avastamise kiirus, kustutustööde taktika valik vms. Riikliku tähtsusega suuri turbamaardlaid Kagu-Eestis ei ole.

Joonis 20. Eesti metsade tuleohtlikkus maakondade (vasakpoolne skeem) ja valdade (parempoolne skeem) lõikes. Punase värviga on tähistatud kõrge, roosa värviga keskmise ja valge värviga madala tuleohtlikkusega metsad. Allikas: Päästeamet

On esinenud II maailmasõja aegsete lõhkekehade plahvatusi seoses metsa- ja maastikutulekahjudega. Viimasel ajal on saagenud juhtumid, kus metsatöodel (nt langetamisel, lankide kultiveerimisel või istutustöodel) on leitud lõhkekehi.

Regionaalseks eripäraks on metsa- ja maastikutulekahjude võimalikud piiriülesed mõjud. Maismaapiir Vene Föderatsiooniga kulgeb läbi metsaga kaetud alade ja loob võimaluse piiriüleste mõjudega sündmuste tekkeks. See tähendab, et võimalik on tulekahju levik ühest riigist teise või naaberriigis toimuvate metsatulekahjude suitsu kandumine Eesti Vabariigi territooriumile. Vt ka ptk 6.8.

Raskete tagajärgedega tormi raskusastmes ei ole võrreldes ülejäänud Eestiga suuri erisusi, mistõttu ei saa ühtegi piirkonda eraldi esile tuua. Eestit tabanud suuremate tormide (nii suvised kui ka talvised) mõjud on avaldunud ka Lõuna-Eesti regioonis. Tormidega on kaasnenud probleeme teede ja tänavate läbitavusega, st liikluseisakuid ja ummikuid, mis tingitud lumerohkusest või libedusest.

Tormide tagajärjel on tekkinud ehitistele erinevad kahjustused, nt tuule mõjul äralennanud katused, samuti lumeraskusest tingitud katusevaringud (sh loomapidamishooned). Probleemiks on ka tuule tõttu lendavad esemed (eelkõige tiheasustusaladel), mis põhjustavad hoone- ja varakahjusid või inimvigastusi. Tormituulte, sh suviste trombide mõjul langevad teedele ja elektriliinidele puud ning kaasnevad ulatuslikud elektrikatkestused ning neist tingitud kohalike omavalitussüsteemide elutähtsate teenuste toimepidevuse probleemid.

Lõuna-Eesti suuremate üleujutuste põhjused on valdavalt looduslikud. Üleujutused tekivad siseveekogude veetaseme tõusu tulemusel, mida võivad põhjustada kevadine lumesulamine, rüsi jää kogunemine, rohked sademed ja torm.

Riiklikult määratletud üleujutusohuga riskipiirkond on Võru linn (vt ptk 3.2.2). Ka teised KOV-id on esialgsetes riskianalüüsid kaardistanud võimalikud üleujutusosalad, kuid nende puhul jäävad võimalikud tagajärjed piirkonniti lokaalseks ega ületa hädaolukorra kriteeriume.

Avariidest põhjustatud üleujutused võivad olla seotud paisude purunemisega. Suuremate tulvaohlike paisude hulka on arvatud nt Tuhkvitsa (Obinitsa) pais, paisude ootamatu purunemine on aset leidnud Põlva veehoidlal.

Riskipiirkondade hulka ei kuulu otseselt Peipsi järv koos Lämmijärvega, Pihkva järv ja Võrtsjärv. Samas tuleb arvestada, et märgitud veekogud võivad põhjustada kaldaalade üleujutusi.

Viimaste aastate suurim üleujutus toimus aprillis 2010, mille tagajärjel tekkis rida tõsisemaid probleeme Võru linnas: Tamula järve veetaseme pidev ja kiire tõusmine; Roosisaare silla juurde viiv tee oli üle ujutatud, mistõttu oli raskendatud sillale pääs; probleemid järve ääres asuvatele elamutele; rannapromenaadi ja lähedalolevate elamute kindlustamine liivakottidega.

Paljude kannatanutega tulekahju riskiga hoonete hulka loetakse üld- ja erihooldekodud, lastekodud, haiglad jm terviseasutused, mille osakaal on märkimisväärne. Statistika põhjal on neis esinenud õnnetusjuhtumeid (tulekahjud), mis ei ole vastanud hädaolukorra kriteeriumitele, kuid arvestades nimetatud asutuste eripära (nt vaimse puudega ja dementsed patsiendid jne) ja päästetööde raskendatust, tuleb nimetatud asutusi regionaalses mõõtmes vaadelda võimalike ohuallikatena.

Põhiprobleem suuremates kaubandushoonetes on evakuatsioonipääsudega, eriti mitmekordsetes hoonetes. Evakuatsiooniteed ja -pääsud on normikohaselt tähistatud, aga varjatud reklaami ja muu inventariga. ATS rakendusest avanevate evakuatsioonipääsude puhul ei ole selgelt arusaadavat infot, kuidas ja kust saab väljuda. Põhiprobleem suuremates kogunemishoonetes on suur rahvahulk, kes peab korraga evakueeruma. Paljudes hoonetes (mh Põlva Kultuurikeskus) ei ole evakuatsioonilahendused piisavalt tõhusad.

Põhilised tuleohutusala probleemid riskianalüüsi koostamise hetkel haridusasutustes olid järgnevad: puudub turvalgustus, puudub välisveevärk, puudulikud tuletõkkeseksioonid ja puuduvad evakuatsioonisulused.

Regionis ei ole palju kõrghooneid, need on peamiselt uuemad ja renoveeritud vastavalt tuleohutusnõuetele. Raskemad tagajärjed võivad tekkida Võrumaal Võru vallas asuvas Lõuna-Eesti Haigla AS peahoones.

Eluhoonete tulekahjude kontekstis võib välja tuua puitasumid ja suvilakooperatiivid, kus hooned paiknevad lähestikku, mistõttu on tule edasi levimise võimalus suur ja päästetööd raskendatud.

Märkimist väärib ka see, et regioonis korraldatakse mitmeid massiüritusi: Tartu Maraton, Otepää maailmakarikaetapp suusatamises, Rally Estonia jms. Suureneva külastajate arvu tõttu võivad kultuuri- või spordiüritustel toimuvatel tulekahjudel, plahvatustel või varingutel olla väga rasked tagajärjed.

Lõhkekehade peamised leiukohad. Eesti territooriumil leidub siiani suurel hulgal avastamata lahingumoonad, mis on erinevatest sõdadest maha jäänud. Seoses majandustegevuse hoogustumisega on palju lõhkekehade leide erinevatelt ehitusobjektidelt, metsaraiesmikelt ja taasharitud põldudelt. Kagu-Eestis leitakse kõige rohkem lõhkekehasid Võrumaal ja Valgamaal. Üha enam aktiveerub huviarheoloogide tegevus ja seetõttu satuvad nad sageli vanadele lahingukohtadele. Enamus neist teavitavad leiu korral koheselt Häirekeskust, kuid igal aastal esineb juhuseid, kus väljakaevatud lõhkekehad jäetakse maapinnale vedelema. Sageli saavad inimesed lõhkematerjali plahvatuses vigastada lõhkematerjali ebaseadusliku käitlemise tõttu.

3.4. Kultuurikeskkond

3.4.1. Muinsuskaitse, kultuuripärand ja miljöövärtuslikud alad

Põlva maakonnas ühtegi muinsuskaitseala ei ole, on aga **44 ajaloomälestist, 767 arheoloogiamälestist ja 213 ehitismälestist**. Tehnika- ja tööstusmälestised maakonnas puuduvad.⁷⁰ Kunstimälestisi (kokku 544 tk) MP-s ei käsitleta, sest valdavalt (v.a mõned kinnismälestised – hauatähised ja mälestussambad) on tegemist hoonetes (enamasti kirikutes) asuvate vallasmälestistega (väärtuslike esemetega), mis jäävad oluliselt allapoole MP täpsusastet. Võromaa suitsusaunakombestik ja Seto leelo on kantud UNESCO vaimse pärandi nimekirja.

⁷⁰ Kultuurimälestiste riiklik register: <http://register.muinas.ee/> (16.12.2014)

Väärtuslikud (kultuur)maastikud

Teemaplaneeringuga (TP) „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonningimused“ on Põlva maakonnas määratud väärtuslikeks maastikeks 24 maastikku, mis on jagatud kolme tähtsusklassi:

- I tähtsusklass – maakondliku, võimaliku riikliku tähtsusega maastikud:
 - Kiidjärve–Kärsa väärtuslik maastik;
 - Võhandu jõe ürgoru väärtuslik maastik;
 - Meenikunno–Ilumetsa väärtuslik maastik;
 - Beresje–Lüübnitsa–Laossina väärtuslik maastik;
 - Vana Tartu–Võru maantee ehk Postitee väärtuslik maastik;
 - Piusa koobaste väärtuslik maastik;
 - Räpina linna ja selle lähiümbruse väärtuslik maastik;
- II tähtsusklass – maakondliku tähtsusega maastikud:
 - Mooste mõisakompleksi väärtuslik maastik;
 - Rasina väärtuslik maastik;
 - Kanepi–Erastvere väärtuslik maastik;
 - Võõpsu asula väärtuslik maastik;
 - Setumaa (Värska–Õrsava–Lutepää, Rääptsova–Ulitina piirkond, Mustoja mõhnastik ja Matsuri ümbrus) väärtuslik maastik;
 - Tonja väärtuslik maastik;
 - Tilleoru–Laurioru väärtuslik maastik;
 - Põlva ümbruse väärtuslik maastik;
 - Valgjärve väärtuslik maastik;
- III tähtsusklass – kohaliku tähtsusega maastikud:
 - Arniku väärtuslik maastik;
 - Leevaku väärtuslik maastik;
 - Meelva väärtuslik maastik;
 - Jänukjärve väärtuslik maastik;
 - Podmotsa väärtuslik maastik;
 - Tuderna–Hanikase väärtuslik maastik;
 - Kooraste–Kanepi väärtuslik maastik;
 - Krüüdneri väärtuslik maastik.

TP-ga on kehtestatud ka üldised asustust ja maakasutust suunavad keskkonningimused väärtuslikel maastikel.

Rahvusmaastikeks on pakutud järgmised I tähtsusklassi väärtuslikud maastikud:

- Kiidjärve–Kärsa väärtuslik maastik;
- Võhandu jõe ürgoru väärtuslik maastik;
- Meenikunno–Ilumetsa väärtuslik maastik;
- Beresje–Lüübnitsa–Laossina väärtuslik maastik.

Miljööväärtuslikud hoonestusalad

ÜP-dega ja TP-dega on kehtestatud miljööväärtuslikud hoonestusalad (vt Tabel 11) ja tingimused nende alade miljööväärtuse säilitamiseks.

Tabel 11. Miljööväärtuslikud hoonestusalad Põlva maakonnas

KOV	Miljööväärtuslikud hoonestusalad
Ahja	Kärsa, Akste, Kosova, Vanamõisa
Kanepi	Kanepi alevik; ajaloolis-kultuurilise väärtusega külad: Kooraste küla põhjaosa (Mäeküla), Koigera küla ja Hino küla põhjaosa (endine Nahaküla)

Kõlleste	Veskimõisa mõis ja selle lähiümbrus, Postitee (kaitseala piirides) ning Vana-Piigaste mõisa kalmistu
Laheda	Joosu, Tilsi ja Põlgaste mõisakompleksid ning rida üksikobjekte
Mikitamäe	Beresje-Lüübnitsa-Laossina, Võõpsu asula ning Tonja väärtuslik maastik (maakonna TP-st); Beresje, Lüübnitsa, Audjassaare, Võõpsu, Laossina, Rõsna ja Usinitsa külade kompaktse hoonestusega alad ning Mikitamäe küla ajaloolise hoonestusega ala; Rääsolaane küla (väärtuslik külamiljö) ning rida üksikobjekte
Mooste	Mooste mõisakompleks, Rasina asundusküla
Orava	Tuderna-Hanikase miljööväärtuslik ala, Piusa koopad, Meenikunno-Ilumetsa miljööväärtuslik ala (maakonna TP-st); Orava karjamõisa territoorium, Lepassaare külas raudteejaam ja seda ümbritsev ajalooline hoonestus
Põlva	Põlva linnas Hurda tänava piirkond, Käisi tänava piirkond, Nurme tänava piirkond, Põlva kirik ja selle lähiümbrus, Võru tänava algus, Vana-Jaama tänava piirkond, Jaama tänava ja järve vaheline ala, Roosi tänava piirkond, Lina tänava piirkond, Lina põiktänava piirkond, Tehnika ja Jaama tänavate piirkond, raudteejaama ümbrus, vana tammi lähiümbrus Orajõel
Räpina	Räpina linn ja selle lähiümbrus (Apteegi tänav, Vabaduse tänav, Rahu tänav, Võõpsu, Meeksi, Kastani ja Metsa tn vaheline aedlinnaalala ning Pilpaküla)
Valgjärve	Pikajärve mõisa ümbrus, Krüüdneri pargi ümbrus, Kiirusmägi
Vastse-Kuuste	Postitee (kaitseala piirides)
Veriora	Veriora alevikus kõrvalmaantee 18216 Veriora Jaama tee äärne hoonestus; Leevi külas ajalooline kompaktse hoonestusega piirkond; Himmiste külas umbes 1,5 km pikkune lõik mööda kohalikku teed 8790021 Himmiste tee ja seda ümbritsev hoonestus; Vareste külas ajaloolise hajaküla struktuur, kohalike teede ristumiskohta koondunud hoonestud ning ümbritsevate põllumassiivide terviklikkus; Süvahavva külas vana veski ja Võhandu jõe ürgoru kaldapealsed kõrgete liivakivipaljanditega
Värskas	Podmotsa küla, Popovitsa küla, Põhjalaagri ala, Õrsava küla ala, Verhulitsa küla ala, Korela küla ala, Saabolda küla ala, Rääpstova küla ala, Kolodavitsa küla ala, Väike-Nedsaja küla ala, Vedernika küla ala ⁷¹

3.4.2. Muuseumid, raamatukogud, teatrid

Põlvamaal on kokku 7 muuseumi:⁷²

- Ahja Valla Tuglase muuseum;
- Eesti Maanteemuuseum;
- Peri Koduloomuuseumi tuba;
- Põlva Talurahvamuuseum;
- Räpina Koduloo- ja Aiandusmuuseum;
- Seto Talumuuseum;
- Süvahavva villavabrik-muuseum.

Põlva maakonnas on kokku 35 raamatukogu.⁷³ Maakonna keskraamatukogu asub Põlva linnas. Ülejäänud on maakonna rahvaraamatukogud (maaraamatukogud), mis asuvad enamasti valla- ja külakeskustes.

⁷¹ Värskas valla teemaplaneering „Setomaa kultuuripärand“;
<http://vana.verska.ee/doc/Teemaplaneering/teemaplaneering.pdf>

⁷² http://et.wikipedia.org/wiki/Kategooria:P%C3%B5lvamaa_muuseumid

⁷³ <http://www.nlib.ee/index.php?id=12164>

Kutselist teatrit Põlva maakonnas ei ole. On arvukalt harrastusteatreid (ligi 30), mis enamasti tegutsevad koolide, seltsimajade või kultuurimajade juures.⁷⁴

3.4.3. Vana-Võromaa, Setomaa, Tartumaa ja Peipsiveere kultuuriruumid

Põlva maakond on nelja ajaloolise ja erinäolise kultuuripiirkonna – Vana-Võromaa, Setomaa, Tartumaa ja Peipsiveere – osa. Põlva maakond on moodustatud Tartu-, Võru- ja Setomaale kuulunud aladest. Ka keeleliselt on maakond kirju: põhjaosa kuulub tartu, idaosa seto ning lõunaosa võru murdealasse.

Suur osa Põlva maakonnast kuulub **Vana-Võromaa** ehk võro kultuuriruumi. Ajalooliselt ühendab Vana-Võromaa kaheksat kihelkonda: Kanepi, Põlva, Räpina (Räpinä), Urvaste (Urvastõ), Rõuge (Rõugõ), Vastseliina (Vahtsõliina), Karula ja Hargla (Harglõ) (Joonis 21). Nende kihelkondade elanike põlised kultuuritavad, mõttemailm ja keelepruuk ongi vaadeldavad ühise võro kultuuriruumina. Vana-Võromaa on pärandkultuurilise ja keelise eripäraga piirkond, mille perifeerne asend, kaugus keskustest ning põlise rahva suur osakaal rahvastikus on soodustanud traditsiooniliste tavade, teadmiste, oskuste ja elulaadi püsimist. Praegusesse Põlva maakonda jäävad Kanepi, Põlva, Räpina ja Vastseliina kihelkondade alad.

2011.a rahvaloenduse andmetel on Eesti püsielanike hulgas kokku 74 500 võro keele oskajat. Kõige suurem on võro keele oskajate osakaal Vana-Võromaa elanikkonna hulgas. Tehtud sotsioloogiliste uuringute põhjal võib väita, et võro keel on võrokeste identiteedi peamine alus. Võro keele olukorda on analüüsitud mitmete uuringute käigus, mille tulemustena on hinnatud võro keel ohustatuks; käimas on keelevahetus. Võrokestel on olemas vajalik võro keele oskus, aga põlvkondlik keeleülekanne on nõrgenenud.⁷⁵

Joonis 21. Vana Võromaa kihelkonnad. Allikas: Võro Instituut

⁷⁴ <http://www.polvamaa.ee/kollektiivid>

⁷⁵ Allikas: Võro Instituut (Küllil Eichenbaum), 13.02.2015

Võro keele ja kohaliku kultuuripärandi uurimise ning arendamisega tegeleb riigi teadus- ja arendusasutus Võru Instituut. Keeleuuringute kõrval on teised olulised eesmärgid keele kasutusvaldkondade laiendamine, Vana-Võromaa kultuuripiirkonna positiivne mainekujundus, kultuuripärandi esitlus Vana-Võromaa muuseumide kaudu ning kultuuriruumi kogukondade identiteedi tugevdamine.

Võro kultuuripärandi ja keelekeskkonna hoidmiseks tegeldakse võro keele õppe korraldamisega Vana-Võromaa lasteaedades ja koolides, antakse välja võrokeelseid trükiseid, korraldatakse ettevõtmisi, mis innustavad võrokesi oma keele ja kultuurieripära esile tõstma. Üheks arendustöö suunaks on kultuuripärandi kasutusvõimalused kohalikus ettevõtluses, valdkondadeks käsitöö, kohalik toidutava, traditsiooniline ehitus.

Vana-Võromaa neljas erinevas muuseumis eksponeeritakse, tutvustatakse ja õpetatakse kohaliku kultuuripärandi erinevaid teemasid.

Võro keele ja kultuuri arendamisel on instituudi kõrval oluline organisatsioon MTÜ Võro Selts VKKF, mille olulisemad tegevused on võrokeelse meedia edendamine (selts annab välja võrokeelset ajalehte *Uma Leht*, osaleb võrokeelsete tele- ja raadiosaadete loomisel) ning võrokeelse laulupeo *Uma Pido* korraldustöö juhtimine.⁷⁶

Setomaa piirneb Vana Võromaa asuala, Lätimaa, Venemaa ja Pihkva järvega. Praegu asub Setomaa Võru ja Põlva maakondade ning Venemaa Petseri rajooni haldusalas. Tänapäeval jääb suurem osa setode asualast Venemaa territooriumile. Kahe maailmasõja vahelisel ajal kuulus Setomaa Eesti Vabariigi koosseisu (Petseri maakond). Tsaariajal asus Setomaa Pihkva kubermangu ja Vana Võromaa Liivimaa kubermangu territooriumil. Vt Joonis 22 ja Joonis 23.

Kohalikud inimesed arvestavad Setomaa ja Vana Võromaa loodusliku piiriga järgmiselt: Pihkva järvest alates mööda Mädajõge ja Piusa jõge kuni Vastseliina ja Meeksini.

Sihtasutus Seto Instituut on 2010. aasta kevadel loodud organisatsioon, mille ülesandeks on koordineerida ja edendada Setomaa ja seto kultuuri alast teadustööd ning tutvustada teadustööde tulemusi laiemale avalikkusele. Seto Instituut avaldab trükiseid, korraldab teadusteemalisi üritusi ja seto kultuuri alast õpet, tehes koostööd teiste Setomaa asutuste ja inimestega. Instituudi kabinet asub Värskas Seto Talumuuseumis.

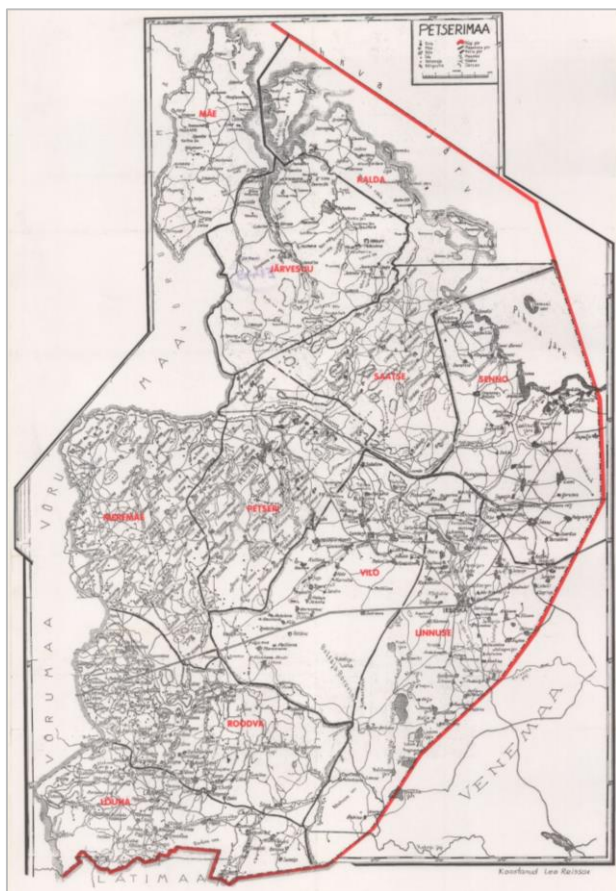
Kultuuriministeeriumi poolt rahastatava Setomaa kultuuriprogrammi 2014-2018 üldeesmärk on hoida Setomaa kultuurilist ja keelelist eripära, elulaadi, tavasid, kombeid ning oskusi. Tugevdada seto keele ja pärimusliku kultuuri keskkonda, laiendada seto keele kasutusvaldkondi ja tugevdada kultuuriruumi kogukonda. Programmi abil soovitakse kaasa aidata vaimse kultuuripärandi säilimisele ja püsimisele elavas kasutuses, selle taastumisele, arengule ning elujõulisuse tagamisele. Oluline on just noorte sidumine esivanemate keele ja kultuuripärandiga ning kohalikus kultuuris osalejate ringi laiendamine, aga ka sellele kaasa aitavate tegevuste toetamine väljaspool Setomaad. Programm toetab UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooni ning UNESCO kultuuri väljendusvormide mitmekesisuse kaitse ja edendamise konventsiooni eesmärkide täitmist.⁷⁷

Riigieelarvest toetatakse ka Setomaa arenguprogrammi, mille eesmärk on kaasa aidata Setomaa elujõulisuse jätkusuutlikule säilimisele läbi kohapealse ettevõtluskeskkonna ja inimkapitali arendamise ning piirkonna turunduse, toetudes piirkonna kultuurilis-loodusliku eripära kui spetsiifilise arengupotentsiaali rakendamisele. Programmi eesmärgiks on toetada projekte Setomaa arengueelduste tugevdamiseks ja paremaks kasutamiseks. Programmi piirkond on Mikitamäe ja Värskas vald Põlva maakonnas ning Meremäe ja Misso vald Võru maakonnas. Programmi raames toetatakse abikõlblikke tegevusi, mis aitavad kaasa Setomaa arengule ja mis

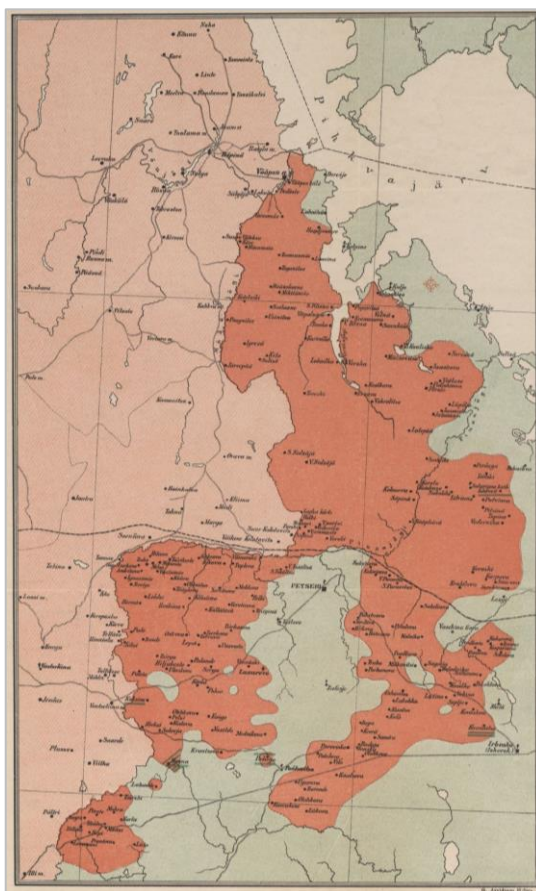
⁷⁶ Allikas: Võru Instituut (Küllli Eichenbaum), 13.02.2015

⁷⁷ <http://www.rahvakultuur.ee/?s=2350>

tehakse programmi piirkonnas või väljaspool programmi piirkonda, sh setode asuala Pihkva oblasti Petseri rajoonis.⁷⁸

Joonis 22. Petserimaa 1918-1940 vallapiiridega Leo Reissari järgi. Allikas: Rahvusarhiiv

Joonis 23. Setude asuala Jakob Hurda järgi 20. sajandi alguses. Allikas: Rahvusarhiiv

Põlva maakonna põhjaosa (Maaritsa, Vastse-Kuuste ja Ahja piirkond) jääb ajaloolise **Tartumaa** kultuuriruumi (Kambja ja Võnnu kihelkonnad). Selle piirkonna inimeste liikumised on tänapäevalgi rohkem seotud Tartuga kui maakonnakeskuse Põlvaga.

Põlva maakonna Räpina valda ulatub **Peipsiveere** vanausuliste asuala. Vene vanausulistega on seotud ka Beresje küla Mikitamäe vallas Põlvamaal. Peipsi region hõlmab endas rikkaliku pärandkultuuriga eesti ja vene kogukondi, sh vene vanausulisi. Peipsi rannakülade arhitektuuripärandit ja miljööväärtuslikke alasid iseloomustab madal ja tihed puitarhitektuur, järvega seotud elatusalad ja väikesemahuline aedviljakasvatuse traditsioon. Usutunnistus on Eesti vanausuliste diasporaad ühendav faktor, mis on suutnud säilitada vanausuliste kultuuri omanäolisuse ja vältida assimileerumist.

Kultuuriministeeriumi poolt rahastatava Peipsiveere kultuuriprogrammi üldeesmärk on Peipsiveersete rannakülade kultuuriruumi elujõulisuse hoidmine. Programmi abil soovitakse kaasa aidata Peipsiveere vaimse ja materiaalse kultuuripärandi säilimisele, taastumisele ning arengule, kohalikus kultuuris osalejate ringi laiendamisele, eriti noorte sidumisele esivanemate keele ja kultuuripärandiga, mis peaks toetuma teadusuuringutele. Kultuuriprogrammi üldeesmärgi täitmine tagatakse valdkondlikult toetatavate tegevuste kaudu.⁷⁹

78

http://www.eas.ee/images/doc/Avalikule_ja_mittetulundussektorile/kulastus_ja_ettevotluskeskkond/seto/Programmdokument_2014.pdf

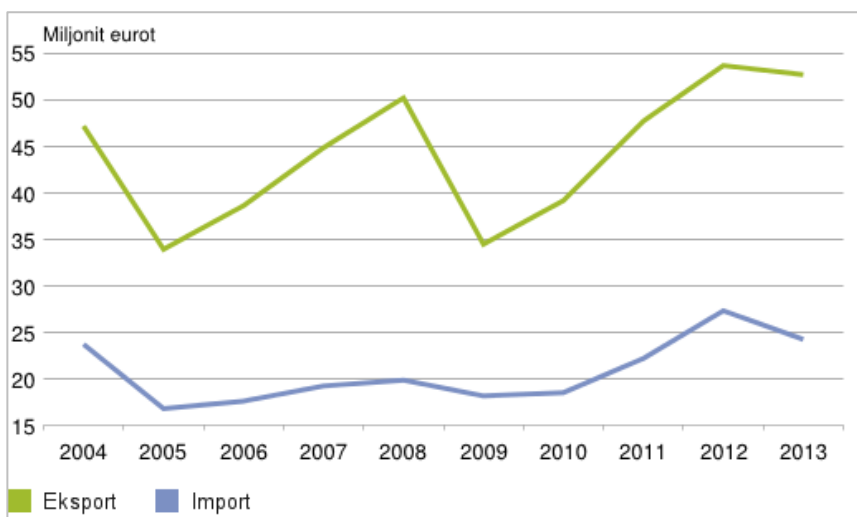
79 <http://www.rahvakultuur.ee/?s=2519>

Riigieelarvest toetatakse Peipsiveere programmi, mille eesmärk on aidata kaasa Peipsiveere piirkonna ja vanausuliste kogukonna elujõulisuse jätkusuutlikule säilimisele läbi kohapealse ettevõtluskeskkonna ja inimkapitali arendamise, piirkonna turunduse ning Peipsi järve atraktiivsuse suurendamise ja mitmekesisema kasutamise, toetudes piirkonna kultuurilis-loodusliku eripära kui spetsiifilise arengupotentsiaali rakendamisele.⁸⁰

3.5. Majanduskeskkond

Statistikaameti andmetel tegutseb Põlvamaa ettevõtetest 18% primaarsektoris, 32% sekundaarsektoris ning 49% tertsiaarsektoris. Peamisteks tegevusvaldkondadeks on põllumajandus, metsa- ja puidutöötlemine, turism, teenindus ja toiduainetööstus.⁸¹

Tuntumateks firmadeks on Põlva Agro OÜ, Peri Põllumajanduslik OÜ, Suwem AS, Värska Sanatoorium AS, Värska Vesi AS, AS Räpina Paberivabrik, Hobbiton OÜ, Cista AS, OÜ Põlva Peekon, Eesti Kivivabrik OÜ, Nycomed Sefa AS, Kõlleste Kommimeistrid OÜ ja Põlva TÜ.⁸² Ekspordiga tegutsevaid ettevõtteid oli 2013. aasta seisuga maakonnas 108 ning nende kaubavoo koguväärtus ulatus üle 52 miljoni euro.⁸³ Peamisteks eksporditavateks toodeteks 2013. aastal olid farmaatsiatooted, mööbel, kokkupandavad ehitised, puit ning puittooted.⁸⁴ Viimaste aastatega on eksport jõudsalt kasvanud (vt täpsemalt Joonis 24).

Joonis 24. Eksport ja import Põlva maakonnas perioodil 2004-2013. Allikas: Statistikaamet

Kuna suur osa Põlvamaa ettevõtetest on mikro- ja väikeettevõtted, siis on probleemid seotud osalt suurusega (kapitali ja investeeringute nappus, madalam rentaablus ja arendussuutlikkus), kuid ka ettevõtete ebasoodsama asukohaga (kaugus turgudest, toorainest, tehnoloogiast, ettevõtlusalaste koolituste kaugus, erialaspetsialistide nappus). Ebasoodne ettevõtluskeskkond mõjutab ilmselt ka lisandväärtust. Maakonna SKP elaniku kohta oli Statistikaameti 2013. a andmetel 47,5% Eesti keskmisest⁸⁵ (Tabel 12).

⁸⁰

http://www.eas.ee/images/doc/Avalikule_ja_mittetulundussektorile/kulastus_ja_ettevotluskeskkond/peipsiveere_programm/programmdokument_2014.pdf

⁸¹ Taat, T. 2014. Regionaalne SKP piirkondade ja majandussektorite järgi.

⁸² Allikas: Statistikaamet

⁸³ Allikas: Statistikaamet

⁸⁴ Taat, T. 2014. Regionaalne SKP piirkondade ja majandussektorite järgi.

⁸⁵ Põlva Maakonna Arengukava 2015-2020: <http://www.polvamaa.ee/arengukava>

Tabel 12. Põlva maakonna SKP jooksevhindades. Allikas: Statistikaamet

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
SKP turuhindades, mln eurot	184,0	155,8	149,7	171,8	183,6	187,2
Lisandväärtus kokku:	164,0	135,3	131,0	150,4	160,1	163,8
a) primaarsektor	23,9	17,0	21,8	27,4	30,7	27,5
b) sekundaarsektor	53,5	40,5	37,6	47,9	48,1	49,1
c) tertsiaarsektor	86,6	77,8	71,5	75,1	81,3	87,2
Maakonna osatähtsus SKP-s, %	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0
SKP elaniku kohta, eurot	6326,6	5406,1	5242,9	6084,7	6575,2	6749,3
SKP elaniku kohta, % Eesti keskmisest	51,2	51,0	47,5	49,2	49,3	47,5
Sektori osatähtsus lisandväärtuses, %:						
a) primaarsektor	14,5	12,6	16,6	18,2	19,2	16,8
b) sekundaarsektor	32,7	29,9	28,7	31,9	30,0	30,0
c) tertsiaarsektor	52,8	57,5	54,6	49,9	50,8	53,2

Vaatamata sellele on viimaste aastate jooksul järjest kasvanud ettevõtete ning äriühingute hulk (Tabel 13).

Tabel 13. Ettevõtluse näitajad Põlva maakonnas. Allikas: Statistikaamet

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ettevõtjad	2244	2843	3083	3217	3320	3390
FIE-d	1755	2319	2507	2602	2709	2770
Äriühingud	602	1096	1182	1157	1164	1131
Välismaa äriühingute filiaalid	1153	1223	1325	1445	1545	1639
MTÜ-d	0	0	0	0	0	0
Sihtasutused	477	513	562	599	595	604

Ettevõtluse nõrkused avalduvad ka madalas tööhõives ja sissetulekutes. Keskmine palk Põlva maakonnas 2014. aasta IV kvartalis oli 821 eurot ehk ~21% võrra madalam kui Eesti keskmine (vt Tabel 14).

Tabel 14. Keskmine brutotöötasu* kuus 2011-2014.a. Allikas: Statistikaamet

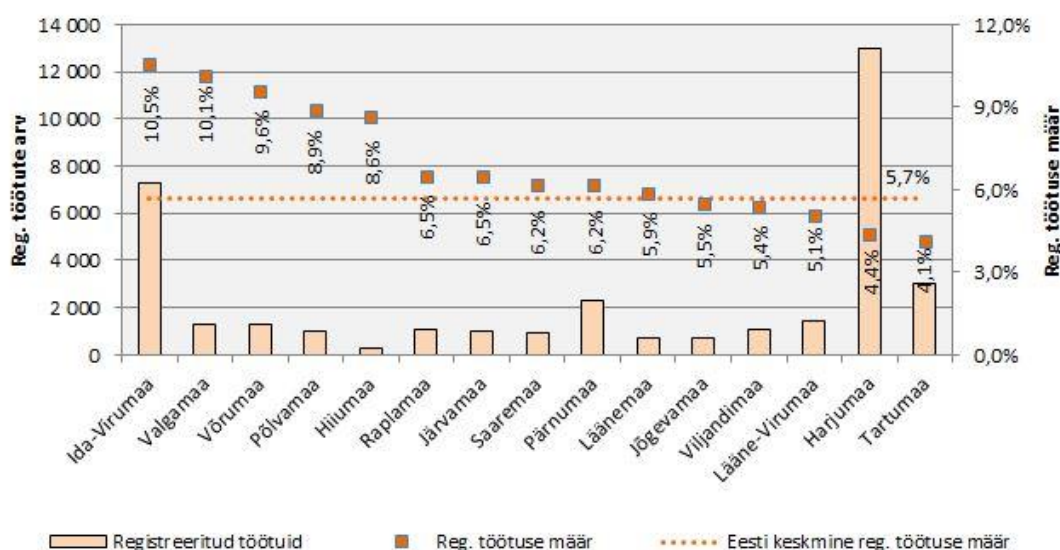
Maakond	2011	2012	2013	2014**			
	aasta keskmine	aasta keskmine	aasta keskmine	I kv	II kv	III kv	IV kv
Kogu Eesti	839	887	949	966	1023	977	1039
Harju	948	1001	1069	1090	1146	1100	1160
... Tallinn	967	1020	1090	1118	1170	1120	1183
Hiiu	680	769	809	803	894	967	1231
Ida-Viru	678	723	788	804	828	769	829
Jõgeva	660	669	714	701	777	762	749
Järva	648	694	741	755	852	782	855
Lääne	683	756	809	886	867	821	882
Lääne-Viru	674	741	790	794	867	823	853
Põlva	667	721	728	759	825	750	821
Pärnu	692	754	769	777	824	824	869
Rapla	662	674	748	757	820	791	848

Maakond	2011	2012	2013	2014**			
	aasta keskmine	aasta keskmine	aasta keskmine	I kv	II kv	III kv	IV kv
Saare	672	713	752	751	780	809	835
Tartu	817	837	913	920	1010	923	1017
Valga	650	682	729	751	770	753	798
Viljandi	641	655	734	771	832	803	867
Võru	650	654	740	730	796	763	845

* Hõlmatud on töölepingu, teenistuslepingu ja avaliku teenistuse seaduse alusel töötavad inimesed.

** Aasta keskmine avaldatakse 17.06.2015.a

Registreeritud töötuid oli 2014. aasta veebruaris Põlvamaal 986 ning töötuse määr 8,9%, mis on samuti kõrgem kui Eesti keskmine näitaja (vt Joonis 25).

Joonis 25. Registreeritud töötus ja töötute määr seisuga veebruar 2014. Allikas: Töötukassa

3.5.1. Energeetika⁸⁶

Põlvamaal on energiamajanduse arendamisel olulisel kohal keskkonnasäästlikkus ja energiatõhusus. Maakonna energiabilanss on umbes 620 GWh, mootorikütused moodustavad sellest 27%, elektrienergia 14% ning soojusenergia 59%. Põlvamaal töötab kaheksa hüdroelektrijaama ning üks elektri- ja soojuse koostootmisjaam, mis kokku katavad kuni 15% maakonna elektrivajadusest. Enamuses omavalitsustes toodavad soojust puidul, puidujäätmetel ja -hakked töötavad katlamajad ning gaasikatlamajad. Katlakütustega varustus on hea: maakonda läbib Irboska-Tallinna maagaasi ülekandetorustik, mis võimaldab maagaasi kasutamist kahes linnas (Põlvas ja Rāpinas) ning kuues maa-asulas (Vārskas, Ahjal, Vastse-Kuustes, Mammastes, Himmastes ja Peril). Maagaasi aastane tarbitav kogus on ligikaudu 7,5 milj m³, mis on ca 1,2% kogu Eesti tarbimisest. Soojusenergia tootmisel moodustavad puidujäätmed ja maagaas kuni 95% maakonna kütusebilansist. Seoses üleminekuga maagaasilt puiduhakkele Rāpinas ja Põlvas väheneb tulevikus maagaasi tarbimine maakonnas veelgi.

Maakonnas on rikkalik kohalike kütuste ressurss (puidukütused, põhk ja teised teraviljajäätmed, turvas, heintaimed jms). Uuringu *Põlva maakonna taastuvad energiaressursid ja nende kasutamise võimalused* raames teostatud analüüsid näitasid, et Põlvamaa võiks kogu oma energiavajaduse katta 1,25-kordselt kohaliku ressursiga. See eeldaks lisaks puiduressursile ka

⁸⁶ Põlva Maakonna Arengukava 2015-2020: <http://www.polvamaa.ee/arengukava>

rohtse biomassi ning jäätmetest saadava energia kasutuselevõtmist. Suur töö seisab ees nii taastuvate energiaallikate laiemal kasutuselevõtul kui ka elumajade ja avalike hoonete energiatarbimise ja -kadude vähendamise osas

Maakonnas on tagatud piisava võimsuse- ja töökindlusega elektrivarustus. Alates 2008.a maikuust kehtib Eesti Energia Jaotusvõrgu võrguhalduses nõue, mis näeb uute liinide rajamisel ette ainult maakaabelliinide ehitamist. Tegeletakse majapidamiste pingeprobleemide lahendamisega.

3.5.2. Maareform

Maa-ameti andmetel oli seisuga 31.12.2013.a maakatastris registreeritud 96% Põlva maakonna maafondist. Maakatastris registreeritud katastriüksused tekkelugude (omandamisviiside) lõikes seisuga 31.12.2013 vt Tabel 15.

Tabel 15. Maakatastris registreeritud katastriüksused tekkelugude (omandamisviiside) lõikes seisuga 31.12.2013. Allikas: Maa-amet⁸⁷

Maakatastris registreeritud katastriüksuste tekkelugu	
Katastris registreeritud katastriüksuste arv	28 017
Katastris registreeritud pindala (ha), sh:	208 097,4
- riigi omandisse jäetud maa	67 115,8
- munitsipaalomandisse antud maa	1013,3
- ostueesõigusega erastatav maa	31 968,8
- enampakkumisega erastatav maa	2 824,4
- vaba põllumajandusmaana erastatav maa	8 198,1
- vaba metsamaana erastatav maa	3 038,4
- tagastatud maa	93 938,6

3.5.3. Teedevõrk, raudteed, ühistransport ja sadamad

Põlvamaa on suhteliselt hästi arenenud taristuga maakond. Maanteede tihedus on Eesti keskmisest kõrgem – kokku üle 3200 km maanteid, millest riigimaanteid 1155 km.⁸⁸ Kattega teede osatähtsus on 46% (Eestis 58,8%).

Põlvamaad läbivad Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa põhimaantee (riigitee nr 2) ja 9 tugimaanteed:

- 1) Tartu-Räpina-Värska (riigitee nr 45);
- 2) Põlva-Reola (riigitee nr 61);
- 3) Kanepi-Leevaku (riigitee nr 62);
- 4) Karisilla-Petseri (riigitee nr 63);
- 5) Võru-Põlva (riigitee nr 64);
- 6) Võru-Räpina (riigitee nr 65);
- 7) Rõnu-Otepää-Kanepi (riigitee nr 71);
- 8) Põlva-Saverna (riigitee nr 89);
- 9) Põlva-Karisilla (riigitee nr 90).

Liiklussagedus Põlvamaa teedel vt Joonis 26. Liiklussagedus Põlvamaa põhimaanteedel on suur – 3078 autot ööpäevas 1 km kohta (võrdluseks Võrumaal – 1757, Valgamaal – 1648).⁸⁹

⁸⁷ Maa-ameti kodulehekülj:

http://www.maaamet.ee/index.php?lang_id=1&page_id=147&no_cache=1395127861 (vaadatud 18.03.2014)

⁸⁸ Põlva Maakonna Arengukava 2015-2020: <http://www.polvamaa.ee/arengukava>

Joonis 26. Liiklussagedus 2013. aastal Põlvamaa teedel. Allikas: Maa-ameti kaardirakendus

Maakonnaliinidel korraldab ühistransporti Põlva Maavalitsus, kaugliinidel Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Maakonnas on käigus ligi 60 ühistranspordiliini. Maakonnaliinidel teenindatakse aastas kokku enam kui 930 000 reisijat. Ühistranspordi võrgu optimeerimisel arendati välja nõudeliinid, mis on käigus alates 2007. aastast ning on Eestis seni ainukesed.⁹⁰ Lisaks maakonnaliinidele teenindavad Põlvamaa elanikke ka maakonda läbivad bussid.

Taristu tugevusteks võib lugeda toimiva optimaalse bussiliinide võrgu ning uute busside olemasolu. Toimib tihe koostöö omavalitsuste ja maavalitsuste vahel ühistranspordi korraldamiseks ning paindlike sõiduplaanide koostamiseks. Taristu nõrkusteks on teede halb olukord, suure osa teedevõrgust moodustavad kruusateed, olemasolevate maanteed liiklusohutus ja -olud ei vasta kohati kaasaja nõuetele. Samuti on bussiliinidel madal täituvus seoses hõreda asustusega. Vähene reisijate arv piirab kaugliinide käivitamist ja käigus hoidmist. Võtmeprobleemiks on ka puudulik kergliiklusteede võrgustik, mis võimaldaks ohutut liikumist keskustesse või teenuste juurde.⁹¹

Maakonda läbib 2 raudteeliini: Tartu-Koidula (Tartu-Orava) ja Koidula-Valga (Orava-Valga) kogupikkusega 101,5 km. Reisijatevedu toimub Tartu-Koidula liinil täies ulatuses. Valga-Koidula liinil toimub reisijatevedu ainult Piusa-Koidula liinilõigul. Kaubavedu toimub mõlemal liinil.⁹² Reisijate vedu toimub kuuel päeval nädalas, reisijate arv aastas on üle 20 tuhande.⁹³

⁸⁹ Põlva maakonna terviseprofiil 2014;

http://www.polvamaa.ee/documents/876469/4237804/Profiil_veebruuar_2014_.pdf/b3949fd3-824c-4bac-ad68-c7cf7bf9e844

⁹⁰ Põlva Maakonna Arengukava 2015-2020: <http://www.polvamaa.ee/arengukava>

⁹¹ Põlva Maakonna Arengukava 2015-2020: <http://www.polvamaa.ee/arengukava>

⁹² Põlva Maakonna Arengukava 2015-2020: <http://www.polvamaa.ee/arengukava>

⁹³ Põlva maakonna terviseprofiil 2014;

http://www.polvamaa.ee/documents/876469/4237804/Profiil_veebruuar_2014_.pdf/b3949fd3-824c-4bac-ad68-c7cf7bf9e844

Joonis 27. Sadamaregistrisse kantud Põlva maakonna sadamad. Allikas: Sadamaregister

Meresõiduohutuse seaduse järgi on laevatatavad siseveed maakonnas Lämmijärv ja Pihkva järv. Veeteede Ameti andmetel⁹⁴ on töös meresõiduohutuse seaduse muudatus, milles on laevatatavate sisevete hulka lisatud ka Võhandu jõe alamjooks vahemikus suudmest kuni Võõpsu sillani.

Sadamaregistrisse on kantud kolm Lämmijärve ja Pihkva järve kaldal asuvat väikesadamat: Saarepera, Räpina ja Võõpsu (Joonis 27). Kõigi kolme sadama pidaja on Räpina Vallavalitsus. Sadamad on mõeldud väikelaevade sildumiseks (veesõiduki suurim süvis 1,2 m). Nimetatud sadamates tasulisi teenuseid ei osutata.⁹⁵

Räpina valla arengukava aastateks 2012-2020⁹⁶ näeb ette Räpina ja Võõpsu sadamate arendamise huvi- ja kala-sadamateks ning Saarepera sadamasse lautrikoha väljaehitamise.

Vastavalt väikesadamate võrgustiku kontseptsioonile 2014-2020 soosib riik Räpina sadama väljaarendamist kodu- või külalissadama tasemele.⁹⁷

Lisaks nimetatutele on Värskas vallas Värskas väikesadam (teenindab Seto Line OÜ) ja Mikitamäe vallas Rõсна külas paadisadam (Sadama Puhkeala; omanikud Maivi ja Lauri Laar; sadam on eravaldues, kuid avalikus kasutuses).

3.5.4. Turism

Põlvamaa turism põhineb eelkõige mitmekesisel loodusel ja aktiivse puhkuse võimalustel. Valdavalt tegutsevad turismisektoris mikroettevõtted kuni 10 töökohaga, üksikud pakuvad tööd kuni 20-le. Ligikaudu 100 töötajaga on maakonna suurim turismiettevõtte Värskas Sanatoorium koos Veekeskusega. Viimase puhul on töös arendused, millega luuakse tänasele kompleksile juurde balneoloogiakeskus, et tegeleda mineraalvee ja ravimuda uuringutega, mille tulemusi rakendatakse pakutavate teenuste mitmekesistamiseks.

Majutuskohti on Põlvamaal 55, voodikohtade arv talvisel perioodil umbes 800 ja suvel umbes 1400. Võrreldes naabermaakondade Võru ja Valgaga on voodikohtade ja majutusasutuste arv Põlvamaal väiksem. Samas on Põlvamaal toimunud mitmeid rahvusvahelisi spordivõistlusi jm suurüritusi, mille puhul on selgunud vajadus rohkemate majutuskohtade järele. Sellest tulenevalt on mitmetes omavalitsustes päevakorral uute majutuskohtade loomine, nt Maarja Küla õpilaskodu/hostel, mille rajamisega lisanduks suveperioodil 32 ööbimiskohta, ning Tilsis lastekodu ümberehitamine vähemalt 60 majutuskohaga külastuskeskuseks.⁹⁸

Aktiivse puhkuse võimalusi on Põlvamaal rohkelt – veematku pakub ligikaudu 30 ettevõtet. Kevad-suvisel perioodil pakutakse Põlvamaal kanuu-, süsta- ja parvematkasid. Lisaks veel lennuretked väikelennukitel, räätSAMATKAD. Soovijail on võimalik panna end prooviile

⁹⁴ Veeteede Ameti 06.02.2014 kiri nr 6-3-1/215, 212, 213

⁹⁵ Sadamaregister: <http://www.sadamaregister.ee>; viimati vaadatud 12.01.2015

⁹⁶ https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4011/0201/4044/m11_terviktekst.pdf#

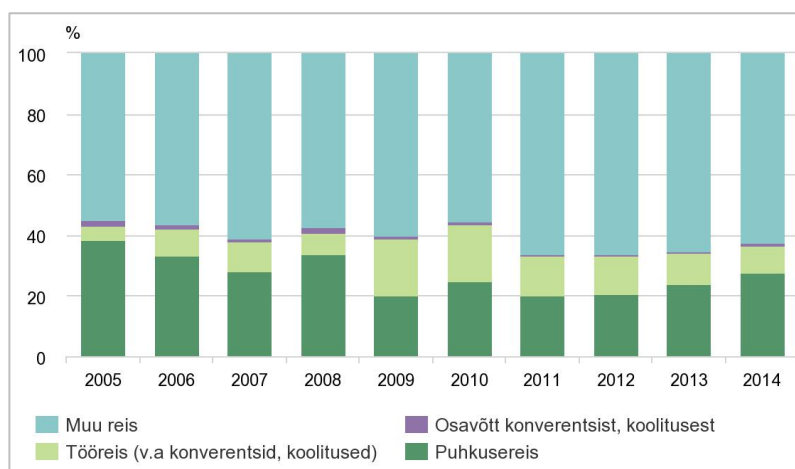
⁹⁷ <https://www.mkm.ee/et/tegevused-eesmargid/transport/merendus>

⁹⁸ Põlva Maakonna Arengukava 2015-2020: <http://www.polvamaa.ee/arengukava>

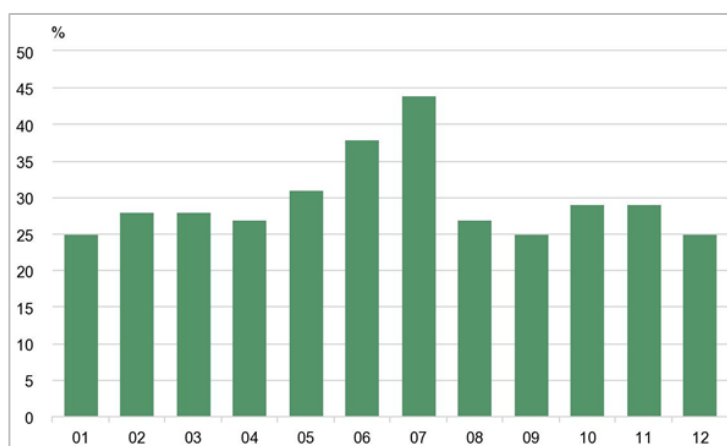
seiklusradadel või eri raskusastmega jalgsimatkad. Looduslikest vaatamisväärsustest tasub välja tuua maalilise vaatega Ahja jõe ürgoru ja Taevaskoja ning ühe Eesti selgeveelisema järve Nohipalu Valgjärve.⁹⁹

Ajaloolis-kultuurilisteks vaatamisväärsusteks on Ahja, Mooste ja Pikajärve mõisad, aga ka mitmed piirkonna eripära edasiandvad muuseumid: Seto Talumuuseum, Räpina Koduloo- ja Aiandusmuuseum ning Saatse Seto muuseum. Kultuuripuhkuse pakkumist rikastavad ka igaaastased pärimus- ja nüüdiskultuurisündmused: Ökofestival, Kuningriigi Päev, Lüübnitsa Sibulalaat või Linalaat Moostes.^{100,101}

Statistikaameti andmetele tugines võib öelda, et tubade täitumus majutusasutustes on aastaringelt küllaltki ühtlane, mõningast tõusu võib märgata augustis. Majutatute ööbimised reisi eesmärgi järgi viitavad aga sellele, et ligikaudu 30% turistidest külastab Põlvamaad puhkeeesmärgil, vähemal määral tullaakse Põlvamaale tööreisile (vt Joonis 28 ja Joonis 29).

Joonis 28. Majutatute ööbimised reisi eesmärgi järgi Põlva maakonnas 2005-2014. Allikas: Statistikaamet

Joonis 29. Tubade täitumus Põlva maakonnas kuude kaupa, 2014.a. Allikas: Statistikaamet

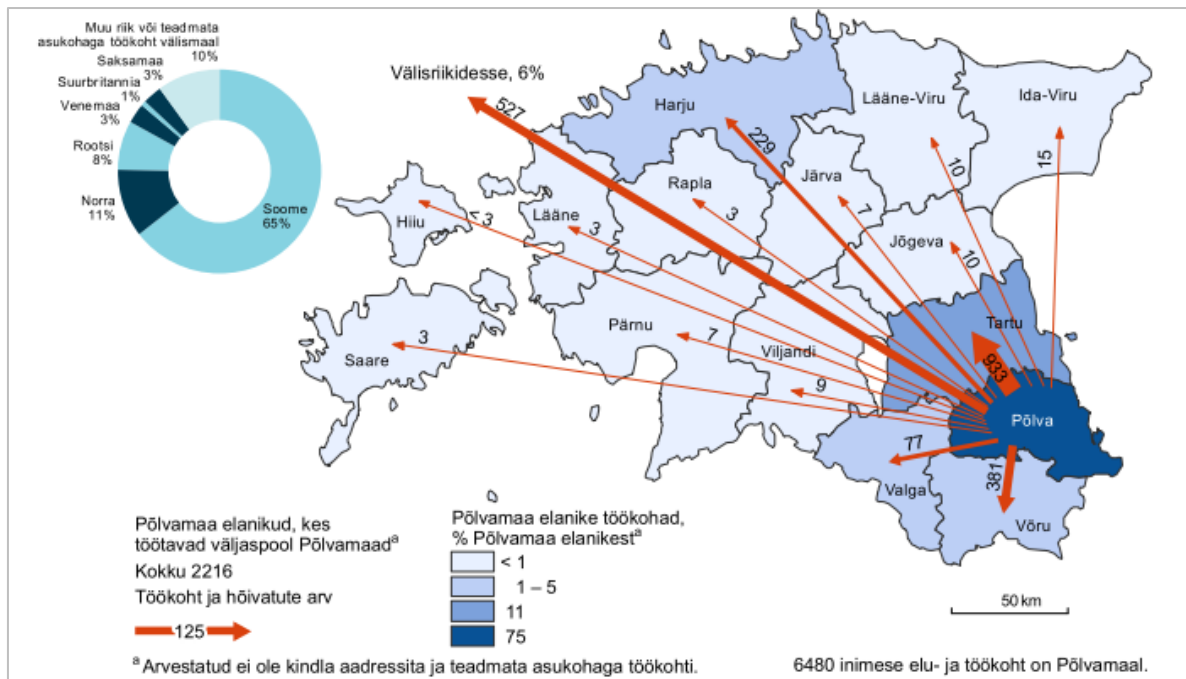
⁹⁹ Põlvamaa turismiportaal: www.polvamaa.ee/turism, viimati külastatud 18.03.2014

¹⁰⁰ Põlva Maakonna Arengukava 2015-2020: <http://www.polvamaa.ee/arengukava>

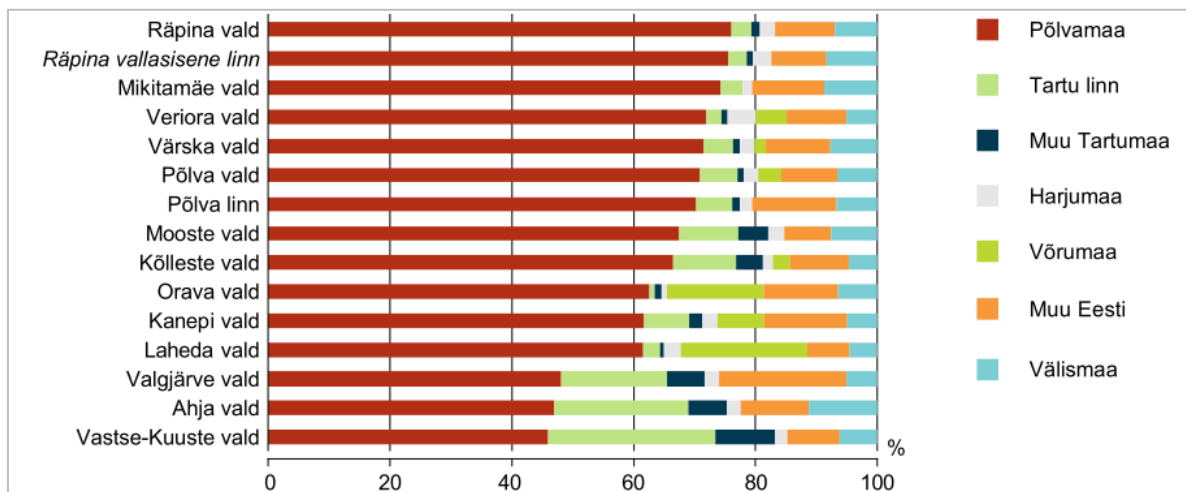
¹⁰¹ Põlvamaa turismiportaal: www.polvamaa.ee/turism, viimati külastatud 18.03.2014

3.5.5. Tööränne¹⁰²

Põlvamaa hõivatutest ligikaudu 67% töötab kodumaakonnas. Kõige levinum tööränne sihtpunkt on Tartumaa (10% Põlvamaa hõivatutest). Kõige rohkem käib Tartumaale tööle Ahja, Vastse-Kuuste ja Valgjärve valla elanikke (kokku 25%). Kagu-Eestile on üpriski iseloomulik lähimaakondadevaheline tööränne: Põlvamaalt Võrumaale käib 20% Laheda valla ja 15% Orava valla hõivatuid. Seevastu Kanepi vallast käiakse lisaks Tartumaale tööle ka Võru- ja Valgamaale. Välismaale käib tööle 6% Põlvamaa hõivatutest, kõige rohkem käib välismaale tööle Ahja valla hõivatuid (11%) (vt Joonis 30 ja Joonis 31).

Joonis 30. Põlva maakonna elanike tööränne Eesti maakondadesse ja välismaale, 31.12.2011. Allikas: Statistikaamet¹⁰³

Joonis 31. Põlva maakonna hõivatud töökohta asukoha järgi, 31.12.2011. Allikas: Statistikaamet

¹⁰² Rahva ja eluruumide loendus 2011. Ülevaade maakondade rahvastikust. Koostajad: Ene-Margit Tiit, Mihkel Servinski. Statistikaameti väljaanne; vt: http://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=35128

¹⁰³ Rahva ja eluruumide loendus 2011. Ülevaade maakondade rahvastikust. Koostajad: Ene-Margit Tiit, Mihkel Servinski. Statistikaameti väljaanne; vt: http://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=35128

3.5.6. Kalandus ja jahindus

Põlva maakonnas on rohkesti avalikult kasutatavaid veekogusid, kus saab tegeleda kalapüügiga, samas on ka veekogusid, kus püük on kas osaliselt või täielikult keelatud. Kutselise kalapüügiga tegeletakse põhiliselt Lämmijärves ja Pihkva järves, teistes väiksemates või keskmise suurusega järvedes ning jõgedes toimub harrastuslik kalapüük.

Kalamajanduslik osatähtsus võrreldes mere või Peipsi järvega on Põlvamaal väike. Samas on oluliselt suurem potentsiaal puhkemajanduse ja looduslike veekogude baasil kalaturismi arendamise seisukohalt.

Enamlevinud ulukid maakonnas on metssiga ja kobras. Enimkütitud ulukid on metskits, metssiga ja rebane.¹⁰⁴

Keskkonnaameti peadirektori 31.05.2013.a käskkirjaga nr 1-4.1/13/260 moodustati Põlva maakonna jahindusnõukogu, mis on regionaalset jahinduslikku tegevust korraldav üksus, mille tööpiirkond on Põlva maakond. Nõukogu moodustati võrdsetel alustel jahipiirkonna kasutajate ja maaomanike esindajatest ning riigi esindajatest. Nõukogu juhindub oma tegevuses jahiseadusest, teistest õigusaktidest ning jahindusnõukogu töökorrast.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Allikas: Statistikaamet

¹⁰⁵ Keskkonnaameti kodulehekülg: <http://www.keskkonnaamet.ee/teenused/jahindus-4/>

4. Seos asjakohaste strateegilise planeerimise dokumentidega

4.1. Ruumilise planeerimise dokumendid

4.1.1. Üleriigiline planeering „Eesti 2030+“

Üleriigilise planeeringu „Eesti 2030+“ peamine eesmärk on ruumilise arengu suunamine kõige üldisemates küsimustes. Planeering käsitleb ruumilisi seoseid teiste riikidega, samuti Eesti riigi erinevaid regioone ning kogu maa- ja veeala tervikuna. Eesmärgiks on suunata asustusstruktuuri ja üleriigiliste võrgustike terviklikku arendamist, arvestades sealhulgas piirkondade eripäradega.

Üleriigilise planeeringu „Eesti 2030+“ kehtestas Vabariigi Valitsus 30.08.2012.a korraldusega nr 368.

Kuna üleriigilise planeeringu peamiseks arengueesmärgiks on **elamisvõimaluste tagamine Eesti igas asustatud paigas**, on Eesti ruumilise arengu visioon aastaks 2030 sõnastatud järgmiselt: „Eesti on sidusa ruumistruktuuriga, mitmekesise elukeskkonnaga ja välismaailmaga hästi ühendatud riik. Hajalinnastunud ruum seob tervikuks kompaktsed linnad, eeslinnad ja traditsioonilised külad, väärtustades kõiki neid elamisviise võrdselt ühepalju. Hajalinnastunud ruumi inimsõbralikkuse ja majandusliku konkurentsivõime tagavad eeskätt looduslähedane keskkond ja hästi sidustatud asulate võrgustik.“

Peamised eesmärgid asustuse kujundamisel on:

- olemasolevale asustusstruktuurile toetuva mitmekesise ja valikuvõimalusi pakuva elu- ja majanduskeskkonna kujundamine;
- töökohtade, haridusasutuste ja mitmesuguste teenuste kättesaadavuse tagamine toimepiirkondade sisese ja omavahelise sidustamise kaudu.

Üleriigiline planeering „Eesti 2030+“ seab eesmärgiks **tagada olemasolevas asustussüsteemis inimestele võimalikult hea elukvaliteet, erinevate piirkondade arengupotentsiaali maksimaalne ära kasutamine ja asustusvõrgu tõrgeteta toimimine.**

Peamised eesmärgid transpordi arengu kujundamisel:

- teenuste, haridusasutuste ja töökohtade kättesaadavuse tagab toimepiirkondade sisene ja omavaheline sidustamine kestlike transpordiliikide abil;
- tagatud on kiire, piisava sagedusega ja mugav ühendus välismaailmaga;
- erinevaid transpordiliike kasutatakse tasakaalustatult, arvestades piirkondlike eripäradega.

Peamised eesmärgid energeetikavaldkonnas:

- elektritootmisvõimsuse arendamisel on vaja keskenduda Eesti varustamisele energiaga. Uued energiatootmisüksused tuleb paigutada ruumis ratsionaalselt ja kestlikult;
- Eesti energiavarustuse võimalusi tuleb avardada, luues välisühendusi Läänemere piirkonna energiavõrkudega;
- tuleb vältida soovimatut mõju kliimale, saavutada taastuvenergia suurem osakaal energiavarustuses, tagada energiasäästlike meetmete rakendamine ja energiatootmise keskkonnamõju vähendamine.

Põlva maakonnas puudub suurem arendussurve ja elanike arv kahaneb. Seetõttu on MP-s asjakohane keskenduda olemasolevate keskuste, sh maakonnakeskuse jt suuremad asulad,

olulisuse rõhutamisele töökohtade ja teenuste pakkujatena. Olemasolevate keskuste elujõulisuse säilimine on oluline tagatis elamistingimuste tagamisel ka maalises piirkonnas.

4.1.2. Kehtiv maakonnaplaneering ja teemaplaneeringud

Praegu kehtiv Põlva MP on kehtestatud maavanema 28.06.2002.a korraldusega nr 1.1-1/99. MP eesmärk on maakonna territooriumi üldistatud ruumiline käsitlemine, asustuse arengu tingimuste ja olulisemate infrastruktuuri objektide määratlemine. Kehtestatud maakonnaplaneering on aluseks valla ja linna üldplaneeringute koostamisel.

Kehtivat MP-d on täpsustatud ja täiendatud teemaplaneeringutega „Põlva maakonna sotsiaalne infrastruktuur“ ning „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“.

Teemaplaneeringute (TP) eesmärgid:

- TP „Põlva maakonna sotsiaalne infrastruktuur“ eesmärk on sotsiaalset turvatunnet tagavate teenuste kättesaadavuse ja ruumilise paigutuse parandamine ning parimate lahenduste leidmine väheneva ja vananeva rahvastiku tingimustes. Planeering on kehtestatud Põlva maavanema 02.11.2009.a korraldusega nr 1.1-1/137;
- TP „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“ eesmärk on sätestada ühtsed põhimõtted, mille alusel suunata maa-alade kasutamist ja kaitset jätkusuutlikul viisil. Planeering annab ühtlasi kindlust planeeritaval alal elavatele ja seda piirkonda kasutavatele inimestele maa kasutamisel pikemas perspektiivis. Teemaplaneeringuga luuakse eeldused väärtuslike looduslike, poollooduslike ja kultuurmaastike säilimiseks ja korrastamiseks, ning kogu maakonna tasakaalustatud, jätkusuutlikuks ja säästvaks arenguks. Kehtestatud Põlva maavanema 13.06.2005.a korraldusega nr 1.1-1/125.

Lisaks on varasemalt koostatud kogu maakonda hõlmavaid töid, mida saab MP koostamisel arvesse võtta, näiteks:

- Väärtuslike maastike hoolduskavad, mille eesmärgiks on osutada maastiku väärtustele ning võimalustele nende väärtuste hoidmiseks ja edasiarendamiseks. Hoolduskava aitab koordineerida koostööd riiklikul, maakondlikul ja kohalikul tasandil ning nende tasandite vahel;
- „Maapiirkonna miljööväärtuslike alade käsitlemise juhend Põlvamaa näitel“ arutleb, kuidas kaitsta maa-ehituspärandit miljööväärtuslike hoonestusalade planeeringute abiga.

4.1.3. Koostatava maakonnaplaneeringu eeltööd

Põlva, Valga ja Võru maavalitsused on koostöös ja eraldi korraldanud mitmete eeltööde läbiviimist MP-de koostamiseks.

Maamajanduse ja riiklike huvide teemavaldkondade analüüsimise eesmärk oli anda lähtekohad ja suunised uute maakonnaplaneeringute koostamisel.¹⁰⁶

Maamajanduse valdkonna lõikes analüüsiti:

- majanduskeskkonna iseloomu muutusi võrreldes kehtivas maakonnaplaneeringus sätestatuga;
- kuidas maakonnaplaneeringus sätestatu on realiseerunud;
- kuidas ja milline on teemakäsitus kohalike omavalitsuste üldplaneeringutes;
- kas ja millises piirkonnas on kehtestatud teemakohaseid detailplaneeringuid;

¹⁰⁶ Põlva maakonnaplaneeringu eeltööd. Maamajandus ning riiklikud huvid. Hendrikson & Ko töö nr 1797/12, Põlva-Tartu 2013;
<https://polva.maavalitsus.ee/documents/180559/1234325/Polva+maakonnaplaneeringu+analyyis.pdf/7b83be90-4d70-4615-ad0a-906558ca83a3>

- milline on tootmis- ja tööstusettevõtete arv maakonnas, sektoris hõivatute dünaamika;
- kas ja milline on teema käsitus kohalike omavalitsuste teistes arengudokumentides ning maakonna arenduskeskuste poolt investorteeninduse programmi raames tehtavas töös ja teistes teemakohastes töödes.

Analüüsi põhjal on jõutud järeldusele, et käimasolevad majanduse struktuurimuutused on regionaalse arengu väljavaadete seisukohalt kohati murettekitavad. Ühest küljest on paratamatu, et põllumajandussektori tehnoloogilise ja tööjõu tootlikkuse arenguga on suur hulk tööjõudu vabanenud just maapiirkondades, kuid võimalused asendushõiveks on maapiirkondades piiratumad kui linnades. Seeläbi on lisaks maapiirkondade paremale integreerimisele tööjõuareaaali keskuse tööturuga ka majandustegevuse mitmekesistamine nii linnalähistes kui ka kaugemates maapiirkondades muutunud võtmetähtsusega piirkondliku arengu tasakaalustamisel. Teatud ulatuses on maapiirkondade ettevõtetus pärast vahepealset põllumajandussektori hõive märkimisväärset kahanemist küll juba mitmekesistunud. Suur osa primaarsektori töökohti on tänaseks paraku asendunud just industriaalsektori töökohtadega erinevates allhanketootmisega tegelevates ettevõtetes, mille perspektiiv ei ole siinse tööjõu kallinedes kestev. See võib tuua kaasa uue tööjõu vabanemise pärast tootmise ümberpaigutamist mujale odavamale tööjõu maadesse. Seetõttu on väga oluline regionaalsete vajadustega arvestava tööjõu täiend- ja ümberõppesüsteemi toimimine, mis suudaks pidevalt ja paindlikult reageerida piirkondade tööjõuvajaduste muutustele.

Riiklike huvide väljaselgitamiseks analüüsiti, millised on riigikaitse huvid (lasketiirud, polügoonid, piirialad, piiripunktid jm), kas ja milline on teemakäsitus kõrgemalseisvates arengudokumentides ning millised on asjakohased suundumused. Riigikaitse eesmärk on säilitada Eesti riigi iseseisvus ja sõltumatus, tema maa-ala, territoriaalvete ning õhuruumi lahutamatu ja jagamatu terviklikkus, põhiseaduslik kord ning rahva turvalisus. Riigikaitse eesmärgi saavutamiseks on oluline arvestada riigikaitse taristu arenguvajadustega erineva tasandi planeeringute (maakonnaplaneering, üldplaneering, detailplaneering) koostamisel ja projekteerimistingimuste väljastamisel. Riigikaitse ehitiste piiranguvööndis tuleb kõik planeeringud, projekteerimistingimused või nende andmise kohustuse puudumisel ehitusloa eelnõu või ehitusteatis kooskõlastada Kaitseministeeriumiga.

TP „Põlva maakonna sotsiaalne infrastruktuur“ analüüs¹⁰⁷ eesmärk on vaadata üle TP-s käsitletud teenustebaas, anda ülevaade rahvaarvus toimunud muutustest ning inimeste ruumilisest mobiilsusest, eristada maakonnas olulisemad keskused ja anda sisend toimepiirkondade määramiseks.

Analüüsi tulemusena selgus, et viie aasta jooksul (vaadeldud aastad 2008-2013) on rahvastikuregistri andmetel maakonna rahvaarv vähenenud veidi üle 3%. Üldine rahvaarvu vähenemine on toimunud eelkõige 7-18-aastaste vanuserühma arvelt. 27% maakonda registreeritud inimestest elab linnades ning 63% maapiirkondades (külad, alevikud). REL 2011 andmete kohaselt töötas Põlva maakonna piires 71% kõigist maakonnas elukohta omavatest hõivatutest. Maakonnas olid kõige paiksemad Põlva linna elanikud, seejärel Värska ja Räpina kandi elanikud. Kõige mobiilsemad aga Põlva linna ümbritsevate kantide ja Tartu maakonna piiriga külgnevate kantide elanikud. Maakonnast väljapoole käis tööle 20% kõigist hõivatutest. Valdavateks suundadeks oli liikumine Tartu maakonda ja Võru maakonda. Õpilased olid igapäevase pendelrände kontekstis paiksemad kui hõivatud. Õpirände osas olid kõige paiksemad Kanepi kandi noored, seejärel Räpina ja Värska kandi ning Põlva linna noored, sest neis kantides ja Põlva linnas asuvad põhi- kui gümnaasiumiharidust pakkuvad haridusasutused.

Teenustebaasis aset leidnud olulisemad muutused on seotud haridusvõrguga, sest õpilaste arvu vähenemise tõttu on suletud kooli või õppeastmeid. Mitmed teenused on koondunud suurematesse keskustesse ja maapiirkondades elavatest inimestest füüsiliselt kaugenenu, kuid

¹⁰⁷ Põlva maakonnaplaneeringu teemaplaneeringu „Põlva maakonna sotsiaalne infrastruktuur“ analüüs. Sisend Põlva maakonna toimepiirkondade määramiseks. Koostaja: Pilleriine Kamenjuk. Põlva-Tartu 2014; https://polva.maavalitsus.ee/documents/180559/1234325/Polva_SI_analyys.pdf/3a87c093-ceab-4382-8639-2ec66f6f78c1

samas on maapiirkondades kasvanud kogukonnaaktiivsus. Kantides, kus konkreetne teenus puudub, mängivad olulist rolli transpordivõimalused (ühistranspordi sagedus, liikumisele kuluv aeg) ning selleks, et tagada teenuste kättesaadavus ka maapiirkondades, on oluline erinevate osapoolte vaheline koostöö teenuste läbimõeldud paiknemise tagamisel ja sidumisel töökohtade paiknemisega ning toimiva ühistranspordivõrgu koostamisel.

Põlva maakonnas võib eristada kaks olulisemat keskust – Põlva linn ja Räpina linn. Põlva maakonna keskustele on tugevaks konkurendiks Tartu linn, kuhu käib palju inimesi tööle ja kooli Tartu maakonnaga piirnevatest kantidest. See vähendab Põlva linna toimepiirkonna areaali. Teeninduskeskustena defineeritud keskused on olulised eelkõige teenuste pakkujatena, töökohtade arv neis jääb tagasihoidlikumaks. Teeninduskeskuste roll on suurem tõmbekeskustest kaugemal asuvates piirkondades ja on eriti olulised vähemmobiilsetele ühiskonnagruppidele. Liikumisevõimaluste tagamisel on oluline kaaluda ühistranspordiühenduste toimimist koostöös omavalitsuste ja naabermaakondadega, võttes arvesse keskuste, töökohtade ja teenuste ning rahvastiku paiknemist, toimepiirkondi ja juba väljakujunenud igapäevaseid liikumissuundi. Ühenduste kujundamine võimaldab laiendada konkreetse toimepiirkonna areaali ja seeläbi suurendada konkreetse keskuse tähtsust. Linnapiirkonna sees ja selle naaberlade vaheliste ühenduste osas aitab inimeste liikumist mitmekesistada kergliiklusteede võrgustik. Oluline on tagada võrgustiku sidusus.

Põlva maakonna rohevõrgustiku analüüsi¹⁰⁸ käigus on tehtud ettepanekud rohelise võrgustiku sidususe parandamiseks:

- laiendada ja siduda paremini olemasolevate looduslike tingimustega rohekoridore;
- laiendada Põlva ja Valga maakonna piiril paiknevat Hauka tuumala T4 koridoride arvelt lõuna poole (asustuseta piirkonda);
- täiendada rohevõrgustiku süsteemi astmelaudadega.

Samuti on esitatud tingimused rohelise võrgustiku toimimise tagamiseks arendus- ja majandustegevuse korraldamisel. MP kontekstis võib olulisemateks pidada järgmisi tingimusi:

- tuumalade suurendamisest olulisem on olemasolevate säilitamine; vältida tuleb tuumalade kompaktsuse vähenemist või killustamist joonobjektide tõttu;
- üldjuhul tuleb vältida suurte tehnilise taristu objektide rajamist suurstruktuuride kaudu. Suurte tuumalade ulatus ei tohi väheneda üle 10%; Põlva maakonnas suured riiklikud rohevõrgustiku elemendid puuduvad. Riikliku tähtsusega rohevõrgustiku element on Kastmekoja tuumala indeksiga T2, mis jääb valdavalt Tartu maakonda. Põlva maakonnas omavad suurt tähtsust piki Peipsi ja Lämmijärve rannaala kulgevad elemendid, mis moodustavad osa riiklikult olulisest rohevõõndist. Suure tähtsusega on maakondlikud rohevõrgustiku elemendid indeksiga T3 ja K3;
- suurte, riigi toimimiseks vajalike objektide kavandamisel rohevõrgustiku tuumaladele tuleb tagada tuumalasisene ja tuumaladevaheline sidusus ning võtta arvesse KSH või KMH tulemusi;
- rohelise võrgustiku alal on lubatud tavapärase maamajanduslik tegevus; säilitada tuleb maastikulist mitmekesisust;
- maavarade kasutamisel rohevõrgustiku alal on eesmärk negatiivse keskkonnamõju minimeerimine ning looduslike protsesside ja maastikuilme taastamine peale majandustegevuse lõppemist. Igale maavara kaevandamise otsusele peab eelnema mõjude hindamine ning nõue kasutada parimat võimalikku tehnoloogiat;
- üldplaneeringutes tuleb rohkem tähelepanu pöörata rohevõrgustiku elementide ruumis paiknemise ja maakasutuse seostamisele. Üldise põhimõttena ei ole rohevõrgustik elamu-

¹⁰⁸ Põlva maakonna rohevõrgustik. Koostaja: Tuuli Veersalu. Märts 2014

ega hoonestatud alade rajamise kavandamiseks, välja arvatud kaalutletud juhud ja võimalused, mida kohalik omavalitsus oma üldplaneeringus seab.

Peamise konfliktina on käsitletud transporditaristu konkureerimist elusloodusega, sh rohelise võrgustikuga, samale territooriumile. Välja on toodud kohad, kus on toimunud õnnetusi loomadega, ja kus kulgevad olulised loomade rändekoridorid.

Põlva maakonna kergliikluse teemaplaneeringu eeltööde (lähteolukorra analüüsi)¹⁰⁹ läbiviimise eemärk on aluse loomine Põlva maakonna kergliiklusteede võrgustiku planeerimisele. Analüüs koostati eeltööna kergliiklusteede TP-le, hõlmates Põlva maakonna kohalike omavalitsuste arengudokumentides kergliikluse teemal kavandatud, teede hoolduspõhimõtteid, liiklusstatistikat, teemaplaneeringu kontseptsiooni väljatöötamist ning teemaplaneeringu KSH vajalikkuse hindamist. Analüüsi tulemused võetakse aluseks MP koostamisel. MP käigus määratletakse kergliiklusteede koridorid – põhimõttelised suunad, mis tagavad peamiste sihtkohtade ühendamise või liikluses ohtlike kohtade lahendamise. Teede täpsed asukohad ning täpsem maavajadus selguvad edasise planeerimise ja projekteerimise käigus. MP tasandil võib arvestada kergliiklustee määratlemist isegi 100-meetrise koridorina, mis võimaldab täpsemates planeeringutes lahendada reaalne asukoht looduskaitsealises, liiklusohutuslikke ja asustuse paiknemisest tulenevaid tingimusi arvesse võttes. Kergliiklusteede asukohtade käsitlemine põhimõttelise koridorina aitab ka suures osas vältida maaomandi küsimuste kerkimist MP tasandil, mis ei ole tulenevalt üldistustasemest otstarbekas tasand neile lahenduste leidmiseks. MP koostamise raames on otstarbekas kokku leppida ka kergliikluse üldised põhimõtted kavandatavate teede ja teenindava taristu osas. Planeeringuprotsess pakub selleks head võimalust, haarates erinevaid huvigruppe kohalike omavalitsuste esindajatest maanteeameti ja tervisespordiorganisatsiooni esindajateni.

Kergliiklusteed on oma olemuselt omavalitsuse piire ületavad joonobjektid. Elanike jaoks olulised igapäevased sihtmärgid – koolid, kauplused, perearstikeskused – võivad sageli jääda naaberomavalitsuse territooriumile. Ka see asjaolu rõhutab MP kui planeeringuliigi sobivust kergliikluse kavandamiseks.

Väärtuslike põllumaade määramise meetodika¹¹⁰ eesmärk on uurida väärtusliku põllumajandusmaa määramise võimalusi seoses maakonnaplaneeringu koostamisega.

Uurimistöö keskendub eelkõige meetodika väljatöötamisele ja testimisele. Töö tulemusena koostati uuritud kuue (igast maakonnast kaks) valla kohta ühtne digitaalkaart, millega seotud andmebaas sisaldab andmeid põllumajandusmaa väärtust mõjutavate tegurite lõikes ja maa väärtust iseloomustavaid tervikhinnanguid. Maa väärtust mõjutavate tegurite määramisel arvestati mulla viljakust (keskmise boniteet), kontuuri pindala, kontuuride kuju (kompaktsus), maaparanduse olemasolu, maatükkide kaugust riigiteedest, maatükkide kaugust suurematest keskustest, maatükkide omavahelist paiknemist ja reljeefi. Esitatud meetodiline lähenemine annab planeerijale täiendava info planeerimisotsuste tegemiseks ja nende otsuste põhjendamiseks. Maa väärtust iseloomustavaid andmeid saavad kasutada ka planeeringu tellijad ja maapoliitika väljatöötajad. Kui koostatakse kogu maakonda hõlmavaid põllumajandusmaa väärtust iseloomustavaid tervikhinnanguid, siis tuleb kasutada kaalude määramiseks täpsemaid meetodeid. Töö koostamise ja tulemuste esitamise detailsus vastab mõõtkavas 1:10 000 kaardi täpsusele. Saadud tulemusi on võimalik kasutada ka valdade ÜP-de koostamisel, et määrata väärtuslik põllumajandusmaa. Kõige suuremaks probleemiks selle meetodika rakendamisel võib kujuneda see, et mullaandmed (mullakaardi boniteedi näitajad) on puudulikud. MP-de koostamisel on see oluliseks segavaks teguriks, eriti teatud piirkondades, kus haritava maa boniteet on määratud vähestel aladel.

¹⁰⁹ OÜ Hendrikson & Ko, töö nr 1623/11. Põlva-Tartu 2012

¹¹⁰ Meetodiliste soovitusete ja ettepanekute koostamine väärtusliku põllumajandusmaa määramiseks maakonnaplaneeringute koostamisel Põlva, Valga ja Võru maakondade tingimustes ning sellega seonduvate näidisulesannete lahendamine. Eesti Maaülikool, Tartu 2014

MP-de koostamise käigus selgus, et Maaeluministeerium töötab välja üleriiklikku väärtuslike põllumajandusmaade määramise metoodikat ja annab kõikidele maavalitsustele MP-de koostamiseks sellekohased riiklikult ühtlustatud kriteeriumid/tingimused ning kaardikihid. Maaülikooli tööd on edaspidi võimalik kasutada ÜP-de koostamisel ja väärtuslike põllumajandusmaade piiride täpsustamisel.

Eelnimetatud dokumendid on oluliseks sisendiks uue MP koostamisel.

4.1.4. Üldplaneeringud

MP koostamisel on käsitletud ja analüüsitud maakonna kohalike omavalitsuste ÜP-sid ja teadaolevaid (sh regionaalseid¹¹¹) TP-sid (vt loetelu ptk-s 12 *Kasutatud materjalid*). Maakonnaplaneeringu jaoks olulistest valdkondades on nimetatud planeeringuid vajadusel kasutatud MP lahenduse täpsustamiseks.

4.2. Arengukavad ja strateegiad

MP ja KSH koostamise käigus läbi töötatud arengukavade ja strateegiate loetelu on esitatud ptk-s 12. *Kasutatud materjalid*. Alljärgnevalt on välja toodud KSH seisukohalt olulisemate arengudokumentide kokkuvõtted.

4.2.1. Riiklikud arengukavad ja strateegiad

Eesti energiamajanduse arengut lähiaastatel kujundavates dokumentides „**Energiamajanduse riiklik arengukava aastani 2020**“¹¹², „**Eesti taastuvenergia tegevuskava aastani 2020**“¹¹³ ja „**Eesti elektrimajanduse arengukava aastani 2018**“¹¹⁴ on esile tõstetud järgmised olulised punktid:

- energiatarbimise struktuurne nihe kvalitatiivselt kõrgema taseme energiaallikate (elekter) kasutamise poole;
- energiaturu avatus;
- õhusaaste (SO_x, NO_x, CO₂, PM₁₀, PM_{2,5}), aga ka vee- ja maakasutuse keskkonnakaitsepiirangute karmistumine;
- energiatootmise hajutamine.

Menetluses on „**Eesti energiamajanduse arengukava aastani 2030**“ (ENMAK 2030). ENMAK 2030 koondab elektri-, soojus- ja kütusemajanduse, transpordisektori energiakasutuse ja elamumajandusega seonduvad tuleviku tegevused. ENMAK 2030 asendab järgmised hetkel kehtivad arengukavad: Energiamajanduse riiklik arengukava aastani 2020, Eesti elektrimajanduse arengukava aastani 2018, Eesti energiatehnoloogia programm ja Eesti eluasemevaldkonna arengukava 2008-2013. Lisaks määrab ENMAK 2030 lähtekohad järgnevatele arengukavadele, mida tuleb Euroopa Liidu õigusest tulenevalt esitada Euroopa Komisjonile: Taastuvenergia tegevuskava taastuvenergia direktiivi 2009/28/EÜ alusel; Energiasäästu tegevuskava energiasäästudirektiivi 2012/27/EL alusel ja Hoonete renoveerimise kava energiasäästudirektiivi 2012/27/EL alusel.

¹¹¹ Näiteks on koostamisel/menetluses nelja kohalikku omavalitsust (Mikitamäe ja Värska vallad Põlva maakonnas ning Meremäe ja Misso vallad Võru maakonnas) hõlmav Setomaa ettevõtluskeskkonna teemaplaneering

¹¹² https://www.mkm.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/energiamajanduse_arengukava_2020.pdf

¹¹³ https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/eesti_taastuvenergia_tegevuskava_aastani_2020.pdf

¹¹⁴ https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/eesti_elektrimajanduse_arengukava.pdf

Valdkondade koondamise eesmärgiks on vähendada erinevate energiamajandust reguleerivate valdkonna arengudokumentide hulka ning koondada energiamajanduse terviklik planeerimine ühe arengukava alla. Sellega saavutatakse energeetika eri sektorite parem sidusus ning vähendatakse administratiivset koormust erinevate arengudokumentide uuendamisel.¹¹⁵

ENMAK 2030 üldeesmärk on tagada tarbijale mõistliku hinna ja kättesaadavusega, vähese keskkonnamõjuga energiavarustus, mis aitab enim kaasa Eesti konkurentsivõime kasvule ning on kooskõlas Euroopa Liidu pikaajaliste energia- ja kliimapoliitika eesmärkidega. Energiamajanduse kui teisi majandusharusid ja Eesti elanikke teenindava majandusharu ülesandeks on tagada energia tarbijatele soodsa hinna ja keskkonnanõudeid arvestav kütuste ja energia kättesaadavus.

Lähtudes üldeesmärgist on ENMAK 2030-I järgmised alaeesmärgid:

1. varustuskindlus: Eestis on tagatud pidev energiavarustus;
2. primaarenergia tõhusam kasutus: Eesti energiavarustus ja -tarbimine on säästlikum;
3. majanduse seisund: Eesti energiamajandus ja elumajandus toetavad majanduse arengut ja võimalusi Eesti elanike heaks toimetulekuks.

„Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030“¹¹⁶ eesmärgiks on määratleda pikaajalised arengusuunad looduskeskkonna hea seisundi hoidmiseks, lähtudes samas keskkonnavaldkonna seostest majandus- ja sotsiaalvaldkonnaga ning nende mõjudest ümbritsevale looduskeskkonnale ja inimesele. Eesti Keskkonnastrateegia aastani 2030 on püstitanud mitmeid eesmäärke nii loodusvarade säästlikuks kasutamiseks kui ka jäätmetekke vähendamiseks:

- jäätmete valdkonnas vähendada aastaks 2030 jäätmete ladestumist 30% ning vähendada tekkivate jäätmete ohtlikkust. Selle eesmärgi saavutamist soodustab märkimisväärne jäätmetekke vähendamine, kasutades sealjuures tõhusamalt loodusvarasid ja muid ressursse;
- veekeskonna kaitse valdkonnas pinna- ja põhjavee hea seisundi saavutamine ning nende veekogude hoidmine, mille seisund on juba hea või väga hea. Tegevussuunad nende eesmärkide saavutamiseks hõlmavad endas tegevusprogrammide väljatöötamist ja rakendamist, mille abil säilitada ja parandada pinna- ning põhjavee seisundit;
- maavarade puhul on eesmärk nende keskkonnasõbralik kaevandamine, mis säästab vett, maastikke ja õhku, ning maapõueressursi efektiivne kasutamine minimaalsete kadude ja minimaalsete jäätmetega. Keskkonnasõbralik kaevandamine tähendab maardla kiiret hõlvamist, maavara lühiajalist väljamist, põhjavee minimaalset mõjutamist, müra-, tolmu- ja seismiliste efektide vältimist ning kaevandatud ala kiiret, projektikohast korrastamist. Ressursi efektiivne kasutamine tähendab kaevandamisväärse maavara võimalikult täielikku väljamist ning kaasnevate maavarade ärakasutamist;
- metsade kaitsel on eesmärk metsakasutuses väga pikas perspektiivis ökoloogiliste, sotsiaalsete, kultuuriliste ja majanduslike vajaduste tasakaalustatud rahuldamine. Eesmärgi täitmist soodustab metsanduse arengu pikaajaline kavandamine majanduslike, sotsiaalsete, ökoloogiliste ja kultuuriliste vajaduste tasakaalustatud rahuldamisest lähtudes ning polüfunktsionaalsete metsade kasvatamist ja jätkusuutlikku kasutamist tagavate soodustuste, toetuste ja regulatsioonide süsteemi väljatöötamine;
- kalastiku kaitsel eesmärgiks on tagada kalapopulatsioonide hea seisund ning kalaliikide mitmekesisus ja vältida kalapüügiga kaasnevat kaudset negatiivset mõju ökosüsteemile.

¹¹⁵ ENMAK 2030 koostamise raames valminud uuringud ning arengukavas kasutatud lähteandmed on leitavad veebilehelt www.energiatalgud.ee

¹¹⁶ Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/aktiilisa/0000/1279/3848/12793882.pdf#>

„Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020”¹¹⁷ visioon aastani 2030+ on piirkondade eripäradele toetuv majanduskasv ja riigi konkurentsivõime ning inimeste heaks elukvaliteediks vajalike hüvede tagatus toimepiirkondades.

Regionaalarengu strateegia eesmärgid:

- toimepiirkondade terviklikkust ja konkurentsivõimet soosiv elu- ja ettevõtluskeskkond;
- suuremate linnapiirkondade rahvusvahelist majanduslikku konkurentsivõimet soosiv ja keskkonnasõbralik elukeskkond;
- piirkonnaspetsiifiliste ressursside oskuslikum ärakasutamine;
- piirkondade tugevam sidustatus ja arendusvõimekus.

Regionaalarengu strateegia kohaselt loetakse Põlva maakond Lõuna-Eesti regiooni, mille kesksem roll on Tartu linnal kui kogu regiooni peamisel tõmbekeskusel. Tartu mõjutab Eesti tähtsusele teise tõmbekeskusena tuntavalt kogu Lõuna-Eesti regiooni arengutingimusi. Regioon paistab kogu Eesti võrdluses silma võrdlemisi edukalt toimiva turismi- ja puhkemajandussektori, huvitava loodus- ja kultuuripärandi, suhteliselt kõrge tööealise elanikkonna osatähtsuse ning omanäoliste kultuurilis-ajalooliste identiteedipiirkondade rohkuse poolest. Samas on Lõuna-Eestile iseloomulikud märkimisväärsed regionisisesed arenguerinevused, eriti Tartu linnapiirkonna ja toimepiirkondade äärealade vahel. Seetõttu seisavad eeskätt väljaspool Tartu linnapiirkonda ja regiooni teisi tähtsamaid keskuseid paiknevad piirkonnad vastamisi väljakutsetega, kuidas tagada aktiivsem osalemine tööjõus, kiirem majandustegevuse lisandväärtuse kogutoodangu, kohaliku tulubaasi ja tootlikkuse kasv ning kohanduda keskmisest kiirema rahvastiku kahanemise ja vananemisega.

Põlva MP kontekstis on regionaalarengu strateegiast lähtuvalt olulised järgmised meetmed ja prioriteetsed arendustegevused:

- keskenduda Lõuna-Eesti elanike töövõimaluste ning sissetulekute suurendamise meetmetele, mis on suunatud toimepiirkondade ettevõtluse ja majanduskasvu stimuleerimiseks ning inimressursi tõhusamaks kasutuselevõtuks tööturul ja majandusarengus;
- piirkonna majandusstruktuuris ja hõives suure osatähtsusega traditsiooniliste ja tööjõumahukate tootmisharude (nt põllumajandus, metsandus, toiduainetööstus) tõttu on siin oluline pöörata suuremat tähelepanu nende harude lisandväärtuse kasvatamisele;
- piirkondlike ressursside oskuslikumaks kasutuselevõtuks regiooni arengus on oluline ka muude piirkonnaspetsiifiliste kompetentsi- ja kasvuvaldkondade majandustegevuse elavdamine;
- piirkonna looduslike eelduste paremaks ärakasutamiseks tuleb pöörata suuremat tähelepanu ökoloogiliste tegevusalade (sh ökoenergeetika, öko- ja loodusturism, ökopõllumajandus, köögiviljakasvatus, tervise- ja loodustooted) edendamisele;
- enam tähelepanu väärivad piirkondade omanäolisust tugevdavate tegevusalade ja kohaturunduse toetamine, et veelgi tugevdada piirkonna turismipotentsiaali ning suurendada Lõuna-Eesti eripärase kultuuripärandiga piirkondade, sh Setomaa ja Vana Võromaa, eripära kasutuselevõttu töökohtade ja uue ettevõtluse loomisel;
- on vaja pöörata suuremat tähelepanu regiooni ülejäänud osade paremale sidustamisele Tartu linnapiirkonnaga transpordiühenduste ja arenduskoostöö kaudu;
- väga oluline on keskenduda Lõuna-Eesti paremale sidustamisele ja koostööle ülepiiri regioonidega – eeskätt Tartu heade rahvusvaheliste transpordiühenduste tagamise, Valga-Valka piiriülese tõmbekeskuse ja logistilise baasi ning ülepiiri arenduskoostöö kaudu Petserimaa ja Läti kirdeosaga. Vaja on keskenduda ka piiriüleste teenuste arendamisele, realiseerimaks näiteks Lõuna-Eesti tugevat potentsiaali piiriüleste meditsiini-, heaolu- ja rekreatsiooniteenuste osutamiseks;

¹¹⁷ https://www.siseministeerium.ee/public/Eesti_regionaalarengu_strateegia_2014-2020.pdf

- kuna mitmed Lõuna-Eesti toimepiirkonnad on muu Eesti taustal kiiremini kahaneva ja vananeva elanikkonnaga, tuleb siin suuremat tähelepanu pöörata ka teenuste uuenduslikumale ja polüfunktsionaalsemale osutamisele säilitamiseks toimepiirkondade keskuste tagamaal piisav teenuste kättesaadavus.

Riiklik **Kagu-Eesti tegevuskava aastani 2020** on arengudokument, mis toetab Kagu-Eesti kui ühe Eestile strateegiliselt olulise piiriäärse regiooni arengut. Kagu-Eesti tegevuskava peamine eesmärk on julgeoleku suurendamine Kagu-Eesti piirkonnas piiriäärsetel aladel piisava asustuse hoidmise ja sealsete inimeste parema kaasamise kaudu.¹¹⁸ Kagu-Eesti tegevuskava lähtub Eesti regionaalarengu strateegiast 2014-2020 (vt eespool), üleriigilise planeeringu „Eesti 2030+“ (vt ptk 4.1.1), konkurentsivõime kava „Eesti 2020“, valdkondlike ja maakondade arengukavade eesmärkidest, lisades ja täpsustades nende regionaalset mõõdet. Tegevuskava vaatab Valga, Võru ja Põlva maakonda ühtse regioonina.

Kagu-Eesti tegevuskava üks eesmärk on julgeoleku suurendamine Kagu-Eesti piirkonnas piiriäärsetel aladel piisava asustuse hoidmise ja sealsete inimeste parema kaasamise kaudu. Eesti julgeolek on tugevam, kui piiri lähedal elab piisavalt inimesi, kes on lojaalsed ja tunnevad ennast vajalikena. Selleks, et inimesed Kagu-Eestisse elama jääda või tulla tahaks, peab neil esmalt olema piirkonnas tööd. Seepärast keskendub käesolev tegevuskava ennekõike ettevõtlikkusele.

Kagu-Eesti visioon aastaks 2020: Kagu-Eesti on eripärast kultuuri ja loodust väärtustav ja vääripindav atraktiivne elu- ja töökeskkond, mida iseloomustab tugev konkurentsivõimeline majandustegevus. Kagu-Eesti paistab väljapoole ühtse ja tugeva omanäolise regioonina ja on igas mõttes (majanduslikult, kultuuriliselt, julgeolekuliselt) oluline osa Eesti riigist kui tervikust. See on turistidele tuntud ja hea mainega turismisihtkoht, mis pakub meeldejäädavat reisielamust ning kust on soovi korral mugav reisida teistesse naaberpiirkondadesse. Kagu-Eesti üks eripära on piiriregiooniks olemine, sealhulgas Euroopa Liidu välispiiril. Iga inimene tunneb siin end vajaliku ja väärtuslikuna. Ettevõtlus on tulus ja töökohad hästi tasustatud. Piirkonnas on võimalik omandada kvaliteetsed ja mitmekesised gümnaasiumi- ja kutseharidust. Rahvaarvu vähenemine on võrreldes prognoosidega pidurdunud ning elanike sisse- ja väljarände saldo on tasakaalus või positiivne.

Põhisuunad ja tegevused Kagu-Eesti arendamisel on järgmised:

- ettevõtluse ja tööhõive areng, konkurentsivõime suurendamine ja töökohtade loomine;
- piirkonna loodusliku ja kultuuripärandi eripära parem kasutamine;
- paremad ühendused, koostöö ülepiiri regioonidega;
- parem elukeskkond, kaasaegne haldus, turvalisus.

4.2.2. Maakonna arengukava

Põlva maakonna arengukava 2015-2020¹¹⁹ üldeesmärk on tingimuste loomine Põlvamaa kui terviku igakülgseks arenguks, tuginedes maakonna arengueeldustele ja eripäradele. Põlva maakond on määranud visiooni aastani 2030, mille tunnuslause on „Rohelisem elu“. Tunnuslause tähistab väärtuslikku loodus- ja elukeskkonda elamiseks, töötamiseks ning puhkamiseks. Põlvamaa inimesed väärtustavad tervist, haritust, loovust, ettevõtlikkust ja koostööd. Seetõttu on Põlvamaa looduskeskkond puhas ning tõhusalt kaitstud. Uuenduslikke tootmisviise ning paikkonnale iseloomulikke tegevusi edendatakse ressursse säästvalt. Põlvamaal on toimiv taristu ning hästi kättesaadavad teenused.

¹¹⁸ Kagu-Eesti tegevuskava kinnitati siseministri 13.02.2015.a käskkirjaga nr 1-3/33. Vabariigi Valitsus on võtnud Kagu-Eesti tegevuskava ja selle rakendusplaani teadmiseks 22.01.2015.a kabinetinõupidamise otsusega. Vt Siseministeeriumi koduleht: <https://www.siseministeerium.ee/kagu-eesti-tegevuskava-2015-2020-2/>

¹¹⁹ <http://www.polvamaa.ee/arengukava>; kiideti heaks Põlvamaa Omavalitsuste Liidu üldkoosoleku 13.01.2015 otsusega

Põlva maakond keskendub strateegilise eesmärgina eelkõige inimeste heaolule. Selle saavutamiseks püüeldakse kolme strateegilise idee täitmisele:

- hea elukeskkond elamiseks, töötamiseks ja puhkamiseks;
- arenev ettevõtluskeskkond ja töökohad;
- tõhus haldus.

Arengukava põhimõtted on järgmised:

- kõige tähtsam on inimene;
- valdkondade põhine ülesehitus;
- maakondlik üldistatus ja suundumuste kujundamine;
- olukorra kirjeldamine SWOT-analüüsi abil;
- maakonna terviklikkus (maakonna arendamine sisemiste piirkondade keskuste ja ääremaade vastastikusest sõltuvusest lähtudes);
- sidusus (tegevuste omavaheline seostatus ning piirkondade ja valdkondade arengule suunatud vastavate meetmete kooskõla);
- täiendavus (maakonna arengukava täiendab ja/või üldistab maakonna omavalitsuste ja organisatsioonide arengukavasid ning on üleriigiliste arengukavade aluseks ja täienduseks);
- uuenduslikkus (uuenduslike ideede ja algatuste toetamine ning õppimisvõime arendamine);
- pidev täiustamine ja hindamise rakendamine (tegevuste eesmärgipärasuse ja tulemuslikkuse jälgimine, mille alusel arengu põhisuundi pidevalt täiustatakse).

Arengukava toob välja ka maakonna probleemid:

- 1) rahvastiku vananemine ja vähenemine, negatiivne iive, aktiivses tööeas ja -võimes elanike arvu langus, vähene potentsiaal (kriitiline mass) suuremahulisteks ettevõtmisteks;
- 2) väikeettevõtete madal lisandväärtus;
- 3) madal tööhõive ning keskmisest väiksemad sissetulekud;
- 4) hajaasustusest tingitud teenuste ja töökohtade piiratud kättesaadavus ja kallidus, optimaalselt välja arendamata tehniline ja sotsiaalne infrastruktuur;
- 5) kaugus keskustest, transpordisõlmedest ja turgudest;
- 6) omavalitsuste ebaühtlane areng ja huvide killustatus, suuremat mõju omavate investeeringute nappus;
- 7) regionaalne tasakaalustamatus ja nõrk regionaalpoliitika.

4.2.3. Kohalike omavalitsuste arengukavad

MP koostamise käigus on käsitletud ja analüüsitud maakonna kohalike omavalitsuste arengukavasid (vt loetelu ptk-s 1 *Kasutatud materjalid*). Maakonnaplaneeringu jaoks olulistes valdkondades on KOV-ide arengukavasid vajadusel kasutatud MP lahenduse täpsustamiseks.

5. Võimalik mõju Natura 2000 võrgustiku aladele

Arvestades MP suurt üldistustaset piirduakse Natura hindamisel eelhindamise etapiga ning esitatakse soovitused ja nõuded tegevusteks järgnevatel planeerimistasanditel.¹²⁰

Natura-hindamise põhimõtted (eelhindamise meetodika) MP kontekstis vt KSH programmi (Lisa 1) pkt 4.4. Vajadusel, lähtuvalt kavandatava tegevuse iseloomust, tuleb läbi viia Natura asjakohane hindamine ÜP, DP või projekteerimise staadiumis.

Põlva maakonnaplaneering ei ole Natura-alade kaitsekorraldusega otseselt seotud ega selleks vajalik.

Natura-alad ja -liigid on siseriiklikult kaitstud LKS-i alusel kaitsealade, hoiualade ja püsielupaikade kaitse kaudu (vt kaitse- ja hoiualade kaitse-eesmärgid Lisa 4 ja Lisa 5).

Iga kaitseala kohta on koostatud/koostamisel kaitse-eeskiri ja kaitsekorralduskava (KKK). Kaitse-eeskiri on õigusjõudu omav dokument, millega määratakse kaitseala erinevad vööndid (sihtkaitsevööndid, piiranguvööndid) ning vööndites keelatud ja lubatud tegevused.

KKK on kaitseala rakenduslik tegevusplaan. KKK-de koostamist korraldab Keskkonnaamet. KKK sisaldab järgmist teavet:

- 1) olulised keskkonnategurid ja nende mõju kaitstavale loodusobjektile;
- 2) kaitse eesmärgid, nende saavutamiseks vajalikud tööd ja meetmed, tööde tegemise eelisjärjestus, ajakava ning maht;
- 3) kava elluviimise eelarve.

Hoiualade kohta kaitse-eeskirju ei kinnitata. Hoiualade kaitset korraldatakse kavandatava tegevuse mõju hindamise kaudu, mida tuleb teha igakordselt ja iga kaitstava loodusväärtuse puhul eraldi. Tänapäevaks on Keskkonnaamet osale hoiualadest koostanud ka KKK-d.

Liigikaitse toimub LKS-i alusel. Natura loodus- ja linnualade koosseisus on liikide püsielupaiku.

Osa kaitsealuste liikide kohta on koostatud kaitse tegevuskavad. Tegevuskava on vajalik kaitse korraldamiseks, liigi soodsa seisundi tagamiseks või liigi ohjamiseks. Ajaperioodi määramisel tegevuskavale soovitakse vajalikud tegevused teha selle aja jooksul. Pärast tegevuskavas märgitud aastate lõppemist juriidilist jõudu tegevuskaval ei ole (tegevused peaksid olema tehtud). Kuni uut kava ei ole või ei tehta (mõnel juhul ei ole vaja teha), on tegevuskaval informatiivne tähendus. Tegevuskava on sel juhul teabeallikas, sest sisaldab teavet liigi spetsiifika ja nõudluse ning ohutegurite kohta.¹²¹

5.1. Põlva maakonnas asuvate Natura-alade iseloomustus

Keskkonnaregistri andmetel (seisuga märts 2015) kuulub Põlva maakonnas üleeuroopalise Natura 2000 alade võrgustikku 43 loodusala ja 4 linnuala. Linnualad kattuvad kas osaliselt või täielikult loodusaladega.

Natura-alade iseloomustus – kaitsekord (kaitse-eeskirjad) ning kaitsekorralduskavad ja liigi kaitse tegevuskavad – on koondatud allolevasse tabelisse (Tabel 16).

¹²⁰ Juhised Natura hindamise läbiviimiseks loodusdirektiivi artikli 6 lõike 3 rakendamisel Eestis. Koostajad: Aune Aunapuu, Riin Kutsar, MTÜ Eesti Keskkonnamõju Hindajate Ühing. Tartu-Tallinn 2013

¹²¹ Selgitus: Keskkonnaministeeriumi avalike suhete nõuniku Pille Kalda 21.01.2015.a e-kiri LoodusAja listis

Tabel 16. Natura-alad Põlva maakonnas. Allikad: Keskkonnaregister, EELIS; seisuga detsember 2014

Natura-ala nimetus/ Registri- kood	Pindala, ha	Asukoht (kohalik omavalitsus)	Kaitse-eesmärk	Kaitsekord (kaitse- eeskirjad ja määrused: VVm/KeMm) *	Kaitsekorralduskava (KKK) / (Liigi) kaitse tegevuskava (KTK) *
Ahja loodusala RAH0000610	1153,2	Põlva vald, Vastse-Kuuste vald, Kõlleste vald	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on jõed ja ojad (3260), liigirikkad niidud lubjavesel mullal (*6270), lamminiidud (6450), allikad ja allikasood (7160), liivakivipaljandid (8220) ja vanad loodusmetsad (*9010); II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on saarmas (<i>Lutra lutra</i>), harilik hink (<i>Cobitis taenia</i>), harilik võldas (<i>Cottus gobio</i>) ja paksukojaline jõekarp (<i>Unio crassus</i>)	<u>Eoste hoiuala, Ahja jõe hoiuala, Hilba jõe hoiuala</u> (Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas, VVm 14.07.2005 nr 183). <u>Ahja jõe ürgoru MKA</u> kaitse-eeskiri (VVm 12.09.2014 nr 147)	Ahja jõe hoiuala ja Hilba jõe hoiuala KKK aastateks 2014-2023 (kinnitatud). Ahja jõe ürgoru MKA, Ahja jõe hoiuala ja Eoste hoiuala KKK 2015-2024 (kinnitatud)
Akste järve loodusala RAH0000226	5,6	Vastse-Kuuste vald, Ahja vald	I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on huumustoitelised järved ja järvikud (3160)	Akste järve hoiuala (Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas, VVm 14.07.2005 nr 183)	Akste järve hoiuala KKK 2014-2023 (ettevalmistamisel)
Akste loodusala RAH0000637	7,6	Põlva vald, Ahja vald	II lisas nimetatud liik, mille isendite elupaika kaitstakse, on kollane kivirik (<i>Saxifraga hirculus</i>)	Akste kollase kiviriku püsielupaik; KeMm 14.09.2005 nr 61 „Laialahise nestiku, soohiilaka ja kollase kiviriku püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri“	KTK eelnõu on töös
Hauka loodusala RAH0000218	50,9	Valgjärve vald	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on liigirikkad niidud lubjavesel mullal (*6270) ja liigirikkad madalsood (7230); II lisas nimetatud liik, mille isendite elupaika kaitstakse, on harivesilik (<i>Triturus cristatus</i>)	Hauka harivesiliku püsielupaik; KeMm 04.07.2005 nr 56 "Harivesiliku püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri"	Tegevuskava harivesiliku kaitse korraldamiseks Eestis 2017-2012 (kava on uuendamisel, eelnõu staadiumis)
Ihamaru-Tilleoru	416,4	Kanepi vald, Kõlleste vald,	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on jõed ja ojad (3260), niiskuslembesed	<u>Hilba jõe hoiuala, Ahja jõe hoiuala</u> (Hoiualade kaitse alla	Ahja jõe hoiuala ja Hilba jõe hoiuala KKK aastateks

loodusala RAH0000206		Põlva vald	kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), allikad ja allikasood (7160), liivakivipaljandid (8220), vanad loodusmetsad (*9010) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080); II lisas nimetatud liik, mille isendite elupaika kaitstakse, on harilik võldas (<i>Cottus gobio</i>)	võtmise Põlva maakonnas, VVm 14.07.2005 nr 183). <u>Ihamaru LKA</u> kaitse-eeskiri (VVm 19.05.2005 nr 104). <u>Tilleoru MKA</u> kaitse-eeskiri (VVm 09.05.2014 nr 67	2014-2023 (kinnitatud). Ihamaru LKA KKK aastateks 2007-2016 (kinnitatud). Tilleoru MKA KKK aastateks 2015-2024 (kinnitatud)
Kanepi järvede loodusala RAH0000222	110,1	Kanepi vald	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on liiva-alade vähetoitelised järved (3110), looduslikult rohketoitelised järved (3150) ning huumustoitelised järved ja järvikud (3160); II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on harilik hink (<i>Cobitis taenia</i>) ja harilik vingerjas (<i>Misgurnus fossilis</i>)	Jõksi järve hoiuala, Piigandi järvede hoiuala (Hoiualade kaitse alla võtmise Põlva maakonnas, VVm 14.07.2005 nr 183)	Jõksi järve hoiuala ja Piigandi järvede hoiuala KKK 2014-2023 (ettevalmistamisel)
Karisilla oja loodusala RAH0000025	10,7	Mikitamäe vald, Värskas vald	I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on jõed ja ojad (3260); II lisas nimetatud liik, mille isendite elupaika kaitstakse, on harilik vingerjas (<i>Misgurnus fossilis</i>)	<u>Karisilla oja hoiuala</u> (Hoiualade kaitse alla võtmise Põlva maakonnas, VVm 14.07.2005 nr 183). <u>Tonja-Värskas kaitseala; Tonja-Karisilla-Värskas looduspark</u> (uuendamata kaitsekorruga ala (433,7 ha)	Karisilla oja hoiuala KKK 2015-2024 (kinnitatud)
Karste loodusala RAH0000220	1,4	Kanepi vald	II lisas nimetatud liik, mille isendite elupaika kaitstakse, on harivesilik (<i>Triturus cristatus</i>)	Karste harivesiliku püsielupaik (KeMm 04.07.2005 nr 56 "Harivesiliku püsielupaikade kaitse alla võtmise ja kaitse-eeskiri")	Tegevuskava harivesiliku kaitse korraldamiseks Eestis 2017-2012 (kava on uuendamisel, eelnõu staadiumis)
Kirmsi loodusala RAH0000213	219,8	Veriora vald, Räpina vald	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on rabad (*7110), siirde- ja õötsiksood (7140), nokkheinakooslused (7150) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0)	Kirmsi hoiuala (Hoiualade kaitse alla võtmise Põlva maakonnas, VVm 14.07.2005 nr 183)	Kirmsi hoiuala KKK 2013-2022 (kinnitatud)
Kivijärve loodusala	6,1	Põlva vald	I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on huumustoitelised järved ja järvikud (3160)	Kivijärve hoiuala (Hoiualade kaitse alla võtmise Põlva	Kivijärve hoiuala KKK 2014-2023

RAH0000225				maakonnas, VVm 14.07.2005 nr 183)	(ettevalmistamisel)
Kooraste Kõvvõrjärve loodusala RAH0000233	13	Kanepi vald	I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on looduslikult rohketoitelised järved (3150)	Kooraste Kõvvõrjärve hoiuala (Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas, VVm 14.07.2005 nr 183)	Kooraste Kõvvõrjärve hoiuala KKK 2014-2023 (kinnitatud)
Kooraste Pikkjärve loodusala RAH0000221	14,7	Kanepi vald; Otepää vald (Valgamaa)	I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on vähe- kuni kesktoitelised mõõdukalt kareda veega järved (3130)	Kooraste Pikkjärve hoiuala (Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas, VVm 14.07.2005 nr 183)	Kooraste Pikkjärve hoiuala KKK 2014-2023 (ettevalmistamisel)
Krüüdneri loodusala RAH0000642	2,7	Valgjärve vald	II lisas nimetatud liik, mille isendite elupaika kaitstakse, on läikiv kurdsirbik (<i>Drepanocladus vernicosus</i>)	Krüüdneri läikiva kurdsirbiku püsielupaik (KeMm 24.05.2007 nr 36 „Kaitsealuste sambla-liikide püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri“)	KTK eelnõu on töös
Kuulmajärve loodusala RAH0000236	1016,2	Veriora vald, Laheda vald, Põlva vald; Lasva vald (Võrumaa)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on huumustoitelised järved ja järvikud (3160), siirde- ja õõtsiksood (7140), vanad loodusmetsad (*9010), soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0)	Kuulmajärve MKA kaitse-eeskiri (VVM 13.07.2005 nr 173)	Kuulmajärve MKA KKK 2012-2021 (kinnitatud)
Laho loodusala RAH0000227	2,7	Mooste vald	I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on huumustoitelised järved ja järvikud (3160)	Lahojärve hoiuala (Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas, VVm 14.07.2005 nr 183)	Lahojärve hoiuala KKK 2014-2023 (ettevalmistamisel)
Lüübnitsa loodusala RAH0000231	1550,5	Mikitamäe vald, Rápina vald	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on vähe- kuni kesktoitelised mõõdukalt kareda veega järved (3130), looduslikult rohketoitelised järved (3150), liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (*6270), lamminiidud (6450), liigirikkad madalsood (7230) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080);	Lüübnitsa hoiuala (Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas, VVm 14.07.2005 nr 183)	Lüübnitsa hoiuala ja Lütja merikotka püsielupaik KKK 2014-2023 (kinnitatud). Hoiualade poollooduslike koosluste KKK 2008-2015 (kinnitatud)

			II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on läikiv kurdsirbik (<i>Drepanocladus vernicosus</i>), saarmas (<i>Lutra lutra</i>) ja harilik tõugjas (<i>Aspius aspius</i>)		
Maruoru loodusala RAH0000643	33,3	Kanepi vald	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on niiskuslembesed kõrgrohustud (6430) ja vanad loodusmetsad (*9010)	Maruoru LKA kaitse-eeskiri (VVm 27.11.2001 nr 366)	Maruoru LKA KKK 2013-2022 (kinnitatud)
Meelva linnuala RAH0000080	2083,6	Räpina vald, Mooste vald	liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on laululuik (<i>Cygnus cygnus</i>), sookurg (<i>Grus grus</i>), kalakajakas (<i>Larus canus</i>) ja kalakotkas (<i>Pandion haliaetus</i>)	Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri (Vvk 05.08.2004 nr 615-k)	Meelva MKA (Meelva loodusala ja Meelva linnuala) KKK 2016-2025 (ettevalmistamisel). Sookure (<i>Grus grus</i>) KTK (jätkukava) aastateks 2009–2013 (kava on uuendamisel, eelnõu staadiumis). Kalakotka (<i>Pandion haliaetus</i>) KTK (2013-2017)
Meelva loodusala RAH0000207	2083,6	Räpina vald, Mooste vald	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on huumustoitelised järved ja järvikud (3160), rabad (*7110), nokkheinakooslused (7150), vanad loodusmetsad (*9010) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0)	Meelva MKA kaitse-eeskiri (VVm 21.12.1998)	Meelva MKA (Meelva loodusala ja Meelva linnuala) KKK 2016-2025 (ettevalmistamisel)
Meenikunno linnuala RAH0000079	2663,2	Orava vald, Veriora vald; Lasva vald (Võrumaa)	liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on sookurg (<i>Grus grus</i>), kalakotkas (<i>Pandion haliaetus</i>), sarvikpütt (<i>Podiceps auritus</i>) ja metsis (<i>Tetrao urogallus</i>)	Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri (Vvk 05.08.2004 nr 615-k)	Sookure (<i>Grus grus</i>) KTK (jätkukava) aastateks 2009–2013 (kava on uuendamisel, eelnõu staadiumis). Kalakotka (<i>Pandion haliaetus</i>) KTK (2013-2017). Metsise KKK (kinnitatud 2001; kava uuendamisel)

Meenikunno loodusala RAH0000208	2663,2	Orava vald, Veriora vald; Lasva vald (Võrumaa)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on liiva-alade vähetoitelised järved (3110), huumustoitelised järved ja järvikud (3160), rabad (*7110), nokkheinakooslused (7150), vanad loodusmetsad (*9010), rohundite-rikkad kuusikud (9050) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0); II lisas nimetatud liik, mille isendite elupaika kaitstakse, on harilik vingerjas (<i>Misgurnus fossilis</i>)	Meenikunno MKA kaitse-eeskiri (VVm 15.04.1999); kavandatav kaitseala Meenikunno LKA (maismaa pindala 2994,4 ha, sisevee-kogude pindala 36,4 ha)	Meenikunno LKA KKK 2015-2024 (koostamisel)
Mooste loodusala RAH0000211	16,9	Mooste vald	I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on vanad loodusmetsad (*9010); II lisas nimetatud liik, mille isendite elupaika kaitstakse, on must-seenesultan (<i>Oxyporus mannerheimii</i>)	Siimuniidu must-seenesultani püsielupaiga kaitse-eeskiri (KeMm 07.06.2007 nr 42)	Must-seenesultani KTK
Mustoja loodusala RAH0000234	3518,2	Värskala vald	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on liivikud (2330), kuivad nõmmed (4030), rabad (*7110), nokkheinakooslused (7150), vanad loodusmetsad (*9010) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0); II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on harivesilik (<i>Triturus cristatus</i>), nõmmnelk (<i>Dianthus arenarius subsp. arenarius</i>) ja palu-karukell (<i>Pulsatilla patens</i>)	Mustoja MKA kaitse-eeskiri (VVm 11.07.2005 nr 169)	Mustoja MKA KKK 2012-2021 (kinnitatud). Tegevuskava harivesiliku kaitse korraldamiseks Eestis 2017-2012 (kava uuendamisel)
Mädajõe loodusala RAH0000024	23,5	Mikitamäe vald, Räpina vald	I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on jõed ja ojad (3260); II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on harilik hink (<i>Cobitis taenia</i>) ja harilik vingerjas (<i>Misgurnus fossilis</i>)	Mädajõe hoiuala (Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas, VVm 14.07.2005 nr 183)	Mädajõe hoiuala KKK 2013-2022 (kinnitatud); hõlmab elupaigatüübi ja liikide kaitset
Oodsipalo loodusala RAH0000645	75	Orava vald, Veriora vald	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on vanad loodusmetsad (*9010) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0)	Oodsipalu metsise püsielupaik (KeMm 13.01.2005 nr 1 „Metsise püsielupaikade kaitse alla võtmine“)	Metsise KKK (kinnitatud 2001; kava uuendamisel)

Osõtsuu loodusala RAH0000230	26,1	Kõlleste vald	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on siirde- ja õõtsiksood (7140), liigirikkad madalsood (7230) ning soostuvad ja soolehtmetsad (*9080); II lisas nimetatud liigid, mida kaitstakse, on soohiilakas (<i>Liparis loeselii</i>) ja kollane kivirik (<i>Saxifraga hirculus</i>)	Osõtsuu hoiuala (Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas, VVm 14.07.2005 nr 183)	Osõtsuu hoiuala KKK 2014-2023 (kinnitatud)
Otepää linnuala RAH0000103	22912,2	Valgjärve vald; Otepää vald, Palupera vald, Puka vald, Sangaste vald (Valgamaa)	liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on kanakull (<i>Accipiter gentilis</i>), viupart (<i>Anas penelope</i>), sinikael-part (<i>Anas platyrhynchos</i>), väike-konnakotkas (<i>Aquila pomarina</i>), hallhaigur (<i>Ardea cinerea</i>), laanepüü (<i>Bonasa bonasia</i>), väiketüll (<i>Charadrius dubius</i>), must-toonekurg (<i>Ciconia nigra</i>), roo-loorkull (<i>Circus aeruginosus</i>), väike-kärbsenäpp (<i>Ficedula parva</i>), värbkakk (<i>Glaucidium passerinum</i>), punaselg-õgija (<i>Lanius collurio</i>), herilaseviu (<i>Pernis apivorus</i>) ja roherähn e meltsas (<i>Picus viridis</i>)	Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri (VVK 05.08.2004 nr 615-k); Keskkonnaministri 19. aprilli 2010. a määrus nr 12 "Väike-konnakotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri"	Otepää looduspargi, Pühajärve pargi, Otepää hoiuala ja Hinnomäe väikse-konnakotka püsielupaiga (Otepää loodusala) KKK 2014-2023 (ettevalmistamisel). Väike-konnakotka (<i>Aquila pomarina</i>) KTK aastateks 2009-2013 (uus kava koostamisel, eelnõu staadiumis). Must-toonekure <i>Ciconia nigra</i> KTK aastateks 2009-2013 (uus kava ettevalmistamisel)
Otepää loodusala RAH0000582	22912,2	Valgjärve vald; Otepää vald, Palupera vald, Puka vald, Sangaste vald (Valgamaa)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on liiva-alade vähetoitelised järved (3110), vähe- kuni kesktoitelised mõõdukalt kareda veega järved (3130), vähe- kuni kesktoitelised kalgiveelised järved (3140), looduslikult rohketoitelised järved (3150), jõed ja ojad (3260), liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (*6270), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), siirde- ja õõtsiksood (7140),	<u>Pühajärve park</u> (VVm 03.03.2006 nr 64 „Kaitsealuste parkide, arboretumite ja puistute kaitse-eeskiri“); <u>Otepää looduspark</u> (VVm 18.03.1997 „Otepää looduspargi kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine“)	Otepää looduspargi, Pühajärve pargi, Otepää hoiuala ja Hinnomäe väikse-konnakotka püsielupaiga (Otepää loodusala) KKK 2014-2023 (ettevalmistamisel). Hoiualade poollooduslike koosluste KKK 2008-2015 (kinnitatud). Tegevuskava harivesiliku

			<p>lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga (*7210), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (*9010), vanad laialehised metsad (*9020), rohunditerikkad kuusikud (9050), okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel (sürjametsad – 9060), soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080), siirdesoo- ja rabametsad (*91D0) ning lammi-lodumetsad (*91E0);</p> <p>II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on saarmas (<i>Lutra lutra</i>), harilik hink (<i>Cobitis taenia</i>), harilik vingerjas (<i>Misgurnus fossilis</i>), harivesilik (<i>Triturus cristatus</i>), paksukojaline jõekarp (<i>Unio crassus</i>), tõmmuujur (<i>Graphoderus bilineatus</i>), karvane maarjalepp (<i>Agrimonia pilosa</i>), läikiv kurdsirbik (<i>Drepanocladus vernicosus</i>) ja nõtke näkirohi (<i>Najas flexilis</i>)</p>		<p>kaitse korraldamiseks Eestis 2017-2012 (kava uuendamisel)</p>
Pahtpää loodusala RAH0000229	4,8	Räpina vald	<p>II lisas nimetatud liik, mille isendite elupaika kaitstakse, on kollane kivirik (<i>Saxifraga hirculus</i>)</p>	<p>Pahtpää kollase kiviriku püsielupaik (KeMm 14.09.2005 nr 61 "Laialehise nestiku, soohiilaka ja kollase kiviriku püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri")</p>	<p>KTK eelnõu on töös</p>
Palojärve loodusala RAH0000224	8,1	Kõlleste vald	<p>I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on liiva-alade vähetoitelised järved (3110)</p>	<p>Palojärve hoiuala (Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas, VVm 14.07.2005 nr 183)</p>	<p>Palojärve hoiuala KKK 2013-2022 (kinnitatud)</p>
Peramaa loodusala RAH0000212	29,3	Mooste vald	<p>I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080);</p> <p>II lisas nimetatud liik, mille isendite elupaika kaitstakse, on laialehine nestik (<i>Cinna latifolia</i>)</p>	<p>Peramaa laialehise nestiku püsielupaik (KeMm 14.09.2005 nr 61 "Laialehise nestiku, soohiilaka ja kollase kiviriku püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri")</p>	<p>KTK eelnõu on töös</p>

Piusa-Võmmorski loodusala RAH0000200	492,4	Orava vald, Värskala vald; Meremäe vald (Võrumaa)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on jõed ja ojad (3260), kuivad nõmmed (4030), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), vanad loodusmetsad (*9010) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080); II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on tiigilendlane (<i>Myotis dasycneme</i>), harilik võldas (<i>Cottus gobio</i>), harivesilik (<i>Triturus cristatus</i>), teelehe-mosaiikliblikas (<i>Euphydryas aurinia</i>), suur-kuldtiib (<i>Lycaena dispar</i>), paksukojaline jõekarp (<i>Unio crassus</i>) ja palu-karukell (<i>Pulsatilla patens</i>)	<u>Piusa-Võmmorski hoiuala (Põlva)</u> (VVM 14.07.2005 nr 183 „Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas“); <u>Piusa koobastiku LKA</u> (Piusa koobastiku LKA kaitse-eeskiri, VVM 23.07.2009 nr 130); <u>Piusa jõe ürgoru MKA</u> (Piusa jõe ürgoru MKA kaitse-eeskiri, VVM 17.10.2005 nr 269); <u>Piusa harivesiliku püsielupaik</u> (KeMm 04.07.2005 nr 56 "Harivesiliku püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri")	Piusa harivesiliku püsielupaik, Piusa-Võmmorski hoiuala (Põlva) ja Piusa-Võmmorski hoiuala (Võru) KKK 2014-2023 (ettevalmistamisel). Piusa jõe ürgoru MKA KKK 2010-2019 (kinnitatud). Piusa koobastiku LKA KKA 2012-2021 (kinnitatud). Tegevuskava harivesiliku kaitse korraldamiseks Eestis 2017-2012 (kava uuendamisel)
Päevakese loodusala RAH0000214	62,7	Mikitamäe vald, Orava vald	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on siirde- ja õõtsiksood (7140), allikad ja allikasood (7160), liigirikad madalsood (7230), siirdesoo- ja rabametsad (*91D0) ning lammi-lodumetsad (*91E0); II lisas nimetatud liik, mille isendite elupaiku kaitstakse, on soohiilakas (<i>Liparis loeselii</i>)	Päevakese soohiilaka püsielupaik (KeMm 14.09.2005 nr 61 "Laialehise nestiku, soohiilaka ja kollase kiviriku püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri")	KTK eelnõu on töös
Rebasmäe loodusala RAH0000216	32,1	Orava vald, Mikitamäe vald	I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080); II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on läikiv kurdsirbik (<i>Drepanocladus vernicosus</i>) ja kollane kivirik (<i>Saxifraga hirculus</i>)	Rebasmäe hoiuala (VVM 14.07.2005 nr 183 „Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas“)	liikide KTK eelnõud on töös
Räpina loodusala RAH0000235	56,2	Räpina vald	II lisas nimetatud liik, mille isendite elupaiku kaitstakse, on tiigilendlane (<i>Myotis dasycneme</i>)	Räpina nahkhiirte püsielupaik (KeMm 26.06.2009 nr 32 „Nahkhiirte Hanila ja Räpina püsielupaiga kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri“)	Tegevuskava nahkhiirte kaitse korraldamiseks aastaiks 2005-2009 (uuendamisel)

Räpina poldri linnuala RAH0000102	1502,4	Räpina vald	liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on luitsnökk-part (<i>Anas clypeata</i>), sinikael-part (<i>Anas platyrhynchos</i>), rägapart (<i>Anas querquedula</i>), suur-laukhani (<i>Anser albifrons</i>), rabahani (<i>Anser fabalis</i>), punapeavart (<i>Aythya farina</i>), tuttvart (<i>Aythya fuligula</i>), mustviires (<i>Chlidonias niger</i>), lauk (<i>Fulica atra</i>), väikekajakas (<i>Larus minutus</i>), naerukajakas (<i>Larus ridibundus</i>), mustsaba-vigle (<i>Limosa limosa</i>), tuttpütt (<i>Podiceps cristatus</i>), väikehuik (<i>Porzana parva</i>), täpikhuik (<i>Porzana porzana</i>) ja kiivitaja (<i>Vanellus vanellus</i>)	Räpina poldri hoiuala (VVm 14.07.2005 nr 183 „Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas“)	Räpina poldri hoiuala KKK 2006-2014 (kinnitatud). Hoiualade poollooduslike koosluste KKK 2008-2015 (kinnitatud)
Tahkjärve soo loodusala RAH0000217	31,3	Laheda vald	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on rabad (*7110), siirde- ja õõtsiksood (7140), nokkheinakooslused (7150), vanad loodusmetsad (*9010) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0)	Tahkjärve soo hoiuala (VVm 14.07.2005 nr 183 „Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas“)	Tahkjärve soo hoiuala KKK 2014-2023 (kinnitatud)
Uiakatsi loodusala RAH0000232	19,4	Kanepi vald	I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on vähe- kuni keskoitelised mõõdukalt kareda veega järved (3130)	Uiakatsi järve loodusala (VVm 14.07.2005 nr 183 „Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas“)	Uiakatsi järve hoiuala KKK 2013-2022 (kinnitatud)
Valgesoo loodusala RAH0000209	354	Vastse-Kuuste vald, Põlva vald, Ahja vald	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on rabad (*7110), vanad loodusmetsad (*9010) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0)	Valgesoo MKA kaitse-eeskiri (VVm 28.03.2001 nr 112)	Valgesoo MKA KKK 2014-2023 (ettevalmistamisel)
Valgjärve loodusala RAH0000223	66,5	Valgjärve vald	I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on looduslikult rohketoitelised järved (3150)	Loodusala on hõlmatud looduskaitsealuse Valgjärve mõisa metsapargiga (MKA eritüüp); VVm 03.03.2006 nr 64 „Kaitsealuste parkide, arboretumite ja puistute kaitse-eeskiri“	KKK puudub
Veski	63,3	Kõllestes vald	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on	Veski LKA kaitse-eeskiri (VVm	Veski LKA KKK 2013-2022

loodusala RAH0000210			siirde- ja õõtsiksood (7140), vanad loodusmetsad (*9010), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080)	27.11.2001 nr 367)	(kinnitatud)
Virosi loodusala RAH0000228	11,7	Räpina vald	I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on huumustoitelised järved ja järvikud (3160)	Virosi järve hoiuala (VVm 14.07.2005 nr 183 „Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas“)	Virosi järve hoiuala KKK 2014-2023 (kinnitatud)
Võhandu jõe loodusala RAH0000013	22,2	Kanepi vald; Sõmerpalu vald (Võrumaa)	I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on jõed ja ojad (3260); II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on harilik hink (<i>Cobitis taenia</i>), harilik võldas (<i>Cottus gobio</i>), harilik vingerjas (<i>Misgurnus fossilis</i>), rohe-vesihobu (<i>Ophiogomphus cecilia</i>) ja paksukojaline jõekarp (<i>Unio crassus</i>)	<u>Võhandu jõe hoiuala (Põlva;</u> (VVm 14.07.2005 nr 183 „Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas“). <u>Jõksi järve hoiuala</u> (VVm 14.07.2005 nr 183 „Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas“)	Võhandu jõe hoiuala (Põlva) KKK 2013-2022 (ettevalmistamisel). Jõksi järve hoiuala ja Piigandi järvede hoiuala KKK 2014-2023 (ettevalmistamisel)
Võhandu jõe ürgoru loodusala RAH0000066	249,6	Veriora vald, Lasva vald (Võrumaa)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on jõed ja ojad (3260), liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (*6270), lamminiidud (6450), allikad ja allikasood (7160) ning liivakivipaljandid (8220); II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on harilik hink (<i>Cobitis taenia</i>), harilik võldas (<i>Cottus gobio</i>) ja paksukojaline jõekarp (<i>Unio crassus</i>)	<u>Palomõisa oja hoiuala</u> (VVm 14.07.2005 nr 183 „Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas“). <u>Võhandu jõe hoiuala (Põlva;</u> VVm 14.07.2005 nr 183 „Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas“). <u>Võhandu jõe ürgorg</u> (ENSV MN 14.02.1964 käskkiri nr 33 "Maastikuliste keelualade moodustamisest, üksikobjektide ja dekoratiivsete taimeliikide riikliku kaitse alla võtmisest" ja lisa nr 2 "Riikliku maastikulise keeluala "Võhandu jõe ürgorg" kaitse korraldamise eeskiri")	Võhandu jõe hoiuala (Põlva) KKK 2013-2022 (ettevalmistamisel).

Väikõ-Nedsäjä loodusala RAH0000215	2,5	Värskas vald	II lisas nimetatud liik, mille isendite elupaika kaitstakse, on harivesilik (<i>Triturus cristatus</i>)	Väikõ-Nedsäjä harivesiliku püsielupaik (KeMm 04.07.2005 nr 56 "Harivesiliku püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri")	Tegevuskava harivesiliku kaitse korraldamiseks Eestis 2017-2012 (kava on uuendamisel)
Värskas loodusala RAH0000219	41,6	Värskas vald	I lisas nimetatud kaitstav elupaigatüüp on looduslikult rohketoitelised järved (3150); II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on tiigilendlane (<i>Myotis dasycneme</i>), harilik tõugjas (<i>Aspius aspius</i>) ja harilik vingerjas (<i>Misgurnus fossilis</i>)	Värskas lahe hoiuala (VVm 14.07.2005 nr 183 „Hoiualade kaitse alla võtmine Põlva maakonnas“). <u>Tonja-Värskas kaitseala; Tonja-Karisilla-Värskas looduspark</u> (uuendamata kaitsekorruga ala(433,7 ha)	KKK puudub. Tegevuskava nahkhiirte kaitse korraldamiseks aastaiks 2005-2009 (uuendamisel)

* Kaasajastatud informatsioon tabeli 16 kohta Keskkonnaameti 28.04.2016 kirja nr 6-5/16/141-2 põhjal – kinnitatud on järgmised kaitsekorralduskavad:

- 1) Akste järve hoiuala (edaspidi HA) kaitsekorralduskava (edaspidi KKK) aastateks 2016-2025;
- 2) Jõksi järve HA ja Piigandi järvede HA KKK aastateks 2015-2024;
- 3) Kivijärve HA KKK aastateks 2016-2025;
- 4) Kooraste Pikkjärve HA KKK aastateks 2015-2024;
- 5) Lahojärve HA KKK aastateks 2015-2024;
- 6) Meelva maastikukaitseala (Meelva loodusala ja Meelva linnuala) KKK aastateks 2016-2025;
- 7) Võhandu jõe HA Võhandu jõe loodusala piires KKK aastateks 2015-2024;
- 8) Piusa-Võmmorski HA ja Piusa harivesiliku püsielupaiga KKK aastateks 2016-2025;
- 9) Valgesoo looduskaitseala (Valgesoo loodusala) KKK aastateks 2016-2025;
- 10) Metsise kaitse tegevuskava.

Järgmiste tasandite planeeringute koostamisel tuleb igakordselt arvestada Natura-alade aktuaalsete andmetega vastavalt konkreetse planeeringu koostamise aja seisule.

5.2. Kavandatava tegevuse mõju prognoosimine Natura-aladele

Eelhindamise puhul on tegemist võimaliku mõju prognoosimisega, mille tulemusena saab otsustada, kas järgmistel planeerimistasanditel on vaja läbi viia asjakohane hindamine. Eelhinnang on läbi viidud kaardianalüüsi põhjal ja võttes arvesse potentsiaalselt mõjutatavate Natura-alade kaitse-eesmärke ning kasutades olemasolevaid uuringuid ja kaitsekorralduskavasid. Kaardipõhise analüüsi tulemusel on tuvastatud tähelepanu vajavad kohad, kus MP-ga kavandatavad tegevused, maakasutus või objektid võivad mõjutada Natura-alasid. Hindamisest on välja jäetud olemasolevad ja erinevate varasemate planeeringute ja projektidega kavandatud tegevused ja objektid, sest eeldatakse, et nendele on Natura hindamine vajadusel läbi viidud.

Sõltuvalt kavandatavast objektist või tegevusest ei pruugi MP tasandil eelhindamise käigus prognoositav võimalik mõju Natura alale kavandatavat objekti või tegevust automaatselt välistada, vaid seda tuleb täpsustada asjakohase hindamise käigus. Vajadusel ja võimalusel on tehtud ettepanekuid leevendusmeetmete rakendamiseks.

MP-ga kavandatava tegevuse mõju prognoos Põlva maakonna Natura-aladele on esitatud alljärgnevas tabelis (Tabel 17).

Tabel 17. Kavandatava tegevuse mõju prognoosimine Põlva maakonna Natura-aladele

Natura-ala nimetus / Registrikood	MP-ga kavandatav tegevus	Tõenäoliselt kaasnevate negatiivsete mõjude prognoos	Tõenäoliselt olulise negatiivse mõju tuvastamine: kas võib kaasneda tõenäoliselt oluline negatiivne mõju ...		Soovitused järgnevas etapis / Vajadusel hinnang tõenäoliselt olulise mõju leevendatavusele
			... kaitstavatele liikidele ja elupaikadele?	... ala terviklikkusele ?	
Ahja loodusala RAH0000610	Ala läbib perspektiivne kergliiklustee (olemasoleva maantee kõrval); valla ÜP-st üle võetud matkarajad ja tervisespordirada; alal asub olemasolev Valgemetsa tiheasustusala	Negatiivsed mõjud on vähetõenäolised; uute radade rajamise korral ei saa kindlalt välistada mõjusid kaitstavatele elupaikadele ja liikidele (eelkõige saarmas)	jah/ei	ei	Kaitstaval alal infrastruktuuri rajamine tuleb kooskõlastada kaitseala valitsejaga; vajadusel läbi viia Natura asjakohane hindamine
Akste järve loodusala RAH0000226	Alal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Akste loodusala RAH0000637	Alal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Hauka loodusala RAH0000218	Ala läbib olemasolev 10 kV elektriliin kaitsetsooniga 10 m kummalegi poole; ala läbib olemasolev Karste-Kitse kõrvalmaantee	Täiendavaid negatiivseid mõjusid ei kaasne	ei	ei	-
Ihamaru-Tilleoru loodusala RAH0000206	Valla ÜP-st ja TP-dest üle võetud matka- ja tervisespordirajad ja perspektiivsed kergliiklusteed lõikavad ala väikesel lõigul või kulgevad selle piiril	Kui radade ehitamisel täidetakse veekaitse nõudeid, siis negatiivseid mõjusid kaitse-eesmärkidele ei kaasne	ei	ei	-

Kanepi järvede loodusala RAH0000222	Perspektiivne kergliiklustee lõikab ala väikesel lõigul; valla ÜP-st on üle võetud matkarajad ja kergliiklusteed ala naabruses	Kui ehitusel täidetakse veekaitseõudeid siis negatiivseid mõjusid kaitse-eesmärkidele ei kaasne	ei	ei	-
Karisilla oja loodusala RAH0000025	Ala lõikab (õigemini ületab) olemasolev 10 kV elektriliin kaitsetsooniga 10 m kummalegi poole; perspektiivne kergliiklustee lõikab ala väikesel lõigul	Kui ehitusel täidetakse veekaitseõudeid siis negatiivseid mõjusid kaitse-eesmärkidele ei kaasne	ei	ei	-
Karste loodusala RAH0000220	Alal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Kirmsi loodusala RAH0000213	Alal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Kivijärve loodusala RAH0000225	Alal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Kooraste Kõvvõrjärve loodusala RAH0000233	Valla ÜP-st üle võetud matkarada paikneb ala läheduses	Negatiivseid mõjusid alale ei avaldu	ei	ei	-
Kooraste Pikkjärve loodusala RAH0000221	Alal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Krüdneri loodusala RAH0000642	Alal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Kuulmajärve loodusala	Ala läbib olemasolev Rosma-Tiike-Leevi kõrvalmaantee;	Negatiivseid mõjusid kaitse-eesmärkidele tõenäoliselt ei	ei	ei	Teede ja liinide rekonstrueerimisel tuleb tegevused kooskõlastada

RAH0000236	Ala piiril kulgeb olemasolev 10 kV elektriliin kaitsetsooniga 10 m kummalegi poole	kaasne			kaitseala valitsejaga ning vajadusel hinnata mõju Natura-alale
Laho loodusala RAH0000227	Alal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Lüübnitsa loodusala RAH0000231	Ala läbivad olemasolevad Võõpsu–Audjassaare ja Beresje kõrvalmaantee ning 10 kV elektriliin; alal paikneb Peipsiääre turbamaardla, mille kasutuselevõtt pole looduslal võimalik	Täiendavaid mõjusid ei avaldu	ei	ei	Teede ja liinide rekonstrueerimisel tuleb tegevused kooskõlastada kaitseala valitsejaga ning vajadusel hinnata mõju Natura-alale
Maruoru loodusala RAH0000643	Alal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Meelva linnuala RAH0000080	Ala piirneb tegutseva Meelva turbakaevandusalaga; alal paikneb Meelva turbamaardla, mille kasutuselevõtt pole looduslal võimalik	Negatiivseid mõjusid kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide teadaolevatele elupaikadele ei avaldu	ei	ei	-
Meelva loodusala RAH0000207	Ala piirneb tegutseva Meelva turbakaevandusalaga	Jätkuvad negatiivsed kuivenduse mõjud kaitse-eesmärgiks olevale sooelupaikadele (7110*)	jah	ei	Korraldada seire kaevanduse mõjude jälgimiseks; kaevandusloa pikendamisel tuleks vaadata üle rakendatavad leevendusmeetmed
Meenikunno linnuala RAH0000079	Ala läheduses on tegutsev Meenikunno turbakaevandusala; alal asub Meenikonna turbamaardla, mille kasutuselevõtt pole looduslal võimalik; ala läbib olemasolev Viluste–Lindora kõrvalmaantee	Kaevanduslalt lähtuv mõningane negatiivne kuivendav mõju võib jätkuda kaitse-eesmärgiks olevate sookure ja metsise elupaikadele	jah	ei	Kaevandusloa pikendamisel tuleks vaadata üle rakendatavad leevendusmeetmed

Meenikunno loodusala RAH0000208	Ala läheduses on tegutsev Meenikunno turbakaevandus-ala; alal asub Meenikonna turbamaardla, mille kasutuselevõtt pole looduslal võimalik; ala läbib olemasolev Viluste–Lindora kõrvalmaantee	Jätkuvad negatiivsed kuivenduse mõjud kaitse-eesmärgiks olevale raba elupaigale (7110*)	jah	ei	Kaevandusloa pikendamisel tuleks vaadata üle rakendatavad leevendusmeetmed
Mooste loodusala RAH0000211	Ala läheduses on lasketiiru jaoks põhimõtteliselt sobiv ala	Lasketiiru rajamisel otsesed negatiivsed mõjud puuduvad, kuid võib esineda põlengute looduslale levimise risk, mis võib ohustada nii kaitse-eesmärgiks olevat metsaelupaika kui ka putukaliiki	ei/jah	ei	Loodusala naabrusesse lasketiiru rajamine eeldab mõju hindamist Natura-alale ja riskide hindamist
Mustoja loodusala RAH0000234	Ala läbib olemasolev gaasi kõrgsurvetrass kaitsetsooniga 25 m mõlemale poole, samuti 330 kV elektriliin kaitsetsooniga 30+30 m; alal paikneb Valla ÜP-st üle võetud tervisespordirada; alal asuvad Verhuulitsa ja Liivaku liivamaardlad, mille kasutuselevõtt on looduslal ei ole võimalik	Trasside olemasolu ja hooldusega täiendavaid negatiivseid mõjusid alale ei avaldu. Tervisespordirada on kavandatud olemasolevatele teedele/radadele ja olulisi negatiivseid mõjusid alale ja kaitse-eesmärkidele tõenäoliselt ei avaldu	ei	ei	Tervisespordiraja rajamine eeldab kaitseala valitseja nõusolekut, ning vajadusel mõju hindamist Natura-alale
Mädajõe loodusala RAH0000024	Alaga ristuvad 330 kV elektriliin kaitsetsooniga 30+30 m ja 35 kV elektriliin kaitsetsooniga 15+15 m; alaga ristuvad (ületavad sildadega) Põlva–Karisilla tugimaantee ning Mikitamäe–	Jõge ületavad elektriliinid ja nende hooldamine ei avalda looduslale negatiivseid mõjusid, kui täidetakse veekaitseenõudeid	ei	ei	-

	Kahkva ja Toomasmäe- Suure-Veerksu kõrvalmaanteed				
Oodsipalo loodusala RAH0000645	Alal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Osõtsuu loodusala RAH0000230	Ala loodeservaga piirneb olemasolev maantee	Täiendavaid negatiivseid mõjusid alale ega selle kaitse-eesmärkidele ei avaldu	ei	ei	-
Otepää linnuala RAH0000103	Põlvamaal asuval linnuala osal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Otepää loodusala RAH0000582	Põlvamaal asuval loodusala osal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Pahtpää loodusala RAH0000229	Alal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Palojärve loodusala RAH0000224	Valla ÜP-st üle võetud tervisepordirada on kavandatud ala lähedusse	Negatiivseid mõjusid alale ega kaitstavale järveelupa- gale tõenäoliselt ei avaldu	ei	ei	Ehitustööde teostamisel on oluline järgida veekaitse-õudeid
Peramaa loodusala RAH0000212	Ala läbib Valla ÜP-st üle võetud matkarada, mis paikneb olemasoleval metsateel	Täiendavaid negatiivseid mõjusid alale ega kaitse- eesmärkidele ei avaldu	ei	ei	-
Piusa- Võmmorski loodusala RAH0000200	Ala läbivad olemasolevad Veski-Piusa-Tuderna, Vastseliina-Meremäe-Kliima, Piusa jaama tee, Hanikase- Tamme kõrvalmaanteed ja raudtee, ala piiril kulgevad maanteed; ala läbib valla ÜP-	Olulisi täiendavaid negatiivseid mõjusid alale ja kaitse-eesmärkidele tõenäoliselt ei avaldu	ei	ei	Kaitstaval alal olemasoleva infrastruktuuri rekonstrueerimine ning uue rajamine tuleb kooskõlastada kaitseala valitsejaga, vajadusel viia läbi mõju hindamine Natura-alale

	st üle võetud olemasoleva maantee ääres kulgev perspektiivne kergliiklustee ja tervisespordirada				
Päevakese loodusala RAH0000214	Ala läbib olemasolev gaasi kõrgsurvetrass kaitsetsooniga 25 m mõlemale poole	Olulisi täiendavaid negatiivseid mõjusid alale ja kaitse-eesmärkidele tõenäoliselt ei avaldu	ei	ei	-
Rebasmäe loodusala RAH0000216	Ala läbib olemasolev gaasi kõrgsurvetrass kaitsetsooniga 25 m mõlemale poole.	Olulisi täiendavaid negatiivseid mõjusid alale ja kaitse-eesmärkidele tõenäoliselt ei avaldu	ei	ei	-
Räpina loodusala RAH0000235	Ala paikneb osaliselt/piirneb linnalise asustusega alaga ning teede jm tehnilise taristu objektidega; ala kattub asustuse peamise koondumisalaga	Olulisi mõjusid kaitse-eesmärgiks olevale nahkhiireliigile on tõenäoliselt võimalik vältida	ei	ei	Loodusala mõjutavad tegevused tuleb kooskõlastada kaitseala valitsejaga ja vajadusel hinnata mõju Natura-alale
Räpina poldri linnuala RAH0000102	Ala läbivad valla ÜP-st üle võetud matkarajad, mis paiknevad olemasolevatel teedel; alal paikneb Peipsiääre turbamaardla, mille kasutuselevõtt pole loodusosalal võimalik	Olulisi negatiivseid mõjusid ala kaitse-eesmärgiks olevatele linnuliikidele ei avaldu, kuid on võimalik häiringute põhjustamine lindude pesitsusperioodil	ei/jah	ei	Matkaradade rajamine ja kasutuskord tuleb kooskõlastada kaitseala valitsejaga ja vajadusel hinnata mõju Natura-alale
Tahkjärve soo loodusala RAH0000217	Ala läheduses paikneb Ridali lennuväli (riigikaitsealine ehitis); loodusala asub riigikaitsealine ehitise piiranguvööndis	Loodusalale ja selle kaitse-eesmärgiks olevatele soo- ja metsaelupaikadele lennuvälja arendamine ja kasutamine negatiivseid mõjusid ei avalda	ei	ei	-
Uiakatsi loodusala RAH0000232	Ala piiril paikneb valla ÜP-st üle võetud matkarada, mis asub olemasolevatel teedel; ala naabruses kulgeb 10 kV elektriliin	Negatiivseid mõjusid alale ega kaitse-eesmärgiks olevale järveelupaigale ei avaldu	ei	ei	-

Valgesoo loodusala RAH0000209	Ala kirdeserva läbib olemasolev gaasi kõrgsurvetrass kaitsetsooniga 25 m mõlemale poole, edelapiiril kulgeb 330 kV elektriliin kaitsetsooniga 30+30 m; ala loodeserva läbib perspektiivne kergliiklustee, mis paikneb kaitse-eesmärgiks oleva metsaelupaiga (9010*) alal	Trasside olemasolu ja hooldusega täiendavaid negatiivseid mõjusid alale ei avaldu. Kergliiklustee rajamisega võib kaasneda metsaelupaiga kadu	jah/ei	ei	Kergliiklustee tuleks viia võimalikult olemasoleva maantee serva või teisele poole maanteed; vajalik on Natura asjakohane hindamine
Valgjärve loodusala RAH0000223	Ala piirneb Valgjärve asulaga (teenustega külakeskus), planeeringuga kavandatud konkreetset mõjutavad tegevused alal ja naabruses puuduvad	Täiendavaid negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Veski loodusala RAH0000210	Alal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Virosi loodusala RAH0000228	Ala läbib (õigemini ületab järve) olemasolev 10 kV elektriliin	Negatiivseid mõjusid loodusalale ega kaitstavale järveelupaigale ei avaldu	ei	ei	-
Võhandu jõe loodusala RAH0000013	Alal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-
Võhandu jõe ürgoru loodusala RAH0000066	Ala läbivad kaks olemasolevat 10 kV elektriliini; ala läbib olemasolev Leevi–Soohara kõrvalmaantee ja Põlva–Karisilla tugimaantee	Negatiivseid mõjusid loodusalale ega kaitstavale järveelupaigale ei avaldu	ei	ei	-
Väikõ-Nedsäjä loodusala	Alal ja naabruses puuduvad	Negatiivseid mõjusid ei esine	ei	ei	-

RAH0000215					
Värskala loodusala RAH0000219	Ala piirneb olemasoleva Värskala tiheasustusalaga; ala naabrusesse on kavandatud matkarajad; ala ületavad olemasolevad 10 kV elektriliinid	Olulisi mõjusid kaitse-eesmärgiks olevale järveelupaigale ning kala- ja nahkhiireliikidele on tõenäoliselt võimalik vältida	ei	ei	Loodusala mõjutavad tegevused tuleb kooskõlastada kaitseala valitsejaga ja vajadusel hinnata mõju Natura-alale

5.3. Natura eelhindamise tulemused ja järeldus

Natura 2000 võrgustikku kuuluvate loodusaladega ja linnualadega on MP koostamise protsessis võrdlemisi hästi arvestatud. MP-sse on üle võetud rida arendusi erinevatest TP-dest ja kohalike omavalitsuste ÜP-dest. Ka üle võetud planeeringute koostamisel on Natura-aladega reeglina juba varasemalt arvestatud ning puütud negatiivseid mõjusid vältida või minimeerida.

Suuremal osal Natura-aladest ei asu MP-ga kavandatud või MP-sse üle võetud objekte ning neile ei avaldu MP elluviimisel negatiivseid mõjusid. Mõningatele aladele või nende lähedusse on MP-ga kavandatud erinevaid rajatisi või objekte nagu kergliiklusteid, tervisespordi- ja matkaradu või elamumaid ning riigikaitseobjekte (uus lasketiir). Enamikel juhtudel mõjutavad need tegevused Natura alasid väikeses ulatuses ega mõjuta otseselt kaitse-eesmärgiks olevaid elupaiku või liike. Mitmel juhul ei saa siiski välistada ebasoodsaid mõjusid Natura alale ning sellised tegevused eeldavad Natura hindamist järgmistes planeerimise ja projekteerimise staadiumides. MP üldistusastmes ja praeguste teadmiste põhjal pole enamasti võimalik öelda, kas ja millisel määral kaitse-eesmärkidele konkreetset mõjud avalduvad, vaid saab välja tuua mõjude võimalikkuse. Seetõttu on hindamise tulemusena välja toodud soovitusel nende alade kohta, mille puhul on tuleb lähtudes MP-ga kavandatust edaspidi enam tähelepanu pöörata (vt Tabel 17). Konkreetsete mõjude avaldumine selgub arenduste/tegevuste detailsema planeerimise ja Natura hindamise käigus.

Sellised alad, mille puhul ei saa välistada negatiivseid mõjusid alade kaitse-eesmärgiks olevatele liikidele või elupaikadele, on **Ahja loodusala, Meelva loodusala, Meenikunno loodusala, Meenikunno linnuala, Mooste loodusala, Räpina poldri linnuala ja Valgesoo loodusala**. Mõjude täpsem ulatus ning võimalik realiseerumine ja vältimise/leevendamise võimalused on vajalik välja selgitada planeeritud tegevuste kavandamise järgmises faasis asjakohase hindamise käigus.

Planeeringulahenduses kajastuvad ka olemasolevad infrastruktuuriobjektid nagu elektriliinid, gaasitrass, maanteed, raudtee, samuti asustusala, mis paiknevad mitmetel juhtudel Natura võrgustiku aladel või nende naabruses. Kuna tegemist on olemasolevate objektidega, millega ei kaasne uusi mõjusid, siis nende osas mõjusid Natura-aladele käesoleva KSH mahus ei hinnata.

Kavandatava Tartu-Gulbene 330 kV ühendusliini trassikoridori rajamisega (tõenäoliselt pärast 2024.a) võidakse olenevalt trassivalikust mõjutada ka Natura alasid ning nende kaitse-eesmärgiks olevaid elupaiku ja liike raadamistööde ja häiringutega ning mastide ja õhuliiniga tekkiva lindude ja nahkhiirte lennutakistuse näol. Praeguses faasis on trassikoridor põhimõtteline ning mõjusid konkreetsetele Natura aladele prognoosida ei saa, samuti on tõenäoliselt võimalik trassikoridoriga Natura alasid vältida.

Natura-alade kaitset siseriiklikult tagavate kaitstavate loodusobjektide andmete muutumine, sh uute kaitse-eeskirjade ja KKK-de kinnitamine, MP koostamise ajal (vt ptk 5.1) ei mõjuta MP põhilahendust. Järgmiste tasandite planeeringute koostamisel tuleb igakordselt arvestada Natura-alade aktuaalsete andmetega vastavalt konkreetse planeeringu koostamise aja seisule.

6. Hinnang eeldatava mõju kohta

Keskkonnamõju hindamisel lähtutakse MP-s käsitletavatest valdkondadest (PlanS-ga MP-le ette nähtud sisust ja eesmärkidest), MP üldistusastmest ning MP peamisest ülesandest – anda suunised ja põhimõtted järgmistele ruumilise planeerimise tasanditele.

Lähtudes KeHJS-i § 40 lõikest 4 käsitletakse KSH aruandes kavandatava tegevuse mõju keskkonnale, sealhulgas inimese tervisele ning sotsiaalsetele vajadustele ja varale, bioloogilisele mitmekesisusele, populatsioonidele, taimedele, loomadele, kaitstavatele loodusobjektidele, pinnasele, vee ja õhu kvaliteedile, kliimamuutustele, kultuuripärandile ja maastikele ning hinnangut jäätmetekke võimaluste kohta.

KeHJS-i § 40 lõike 2 kohaselt selgitatakse, kirjeldatakse ja hinnatakse KSH käigus strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega kaasnevat olulist keskkonnamõju ja peamisi alternatiivseid meetmeid, tegevusi ja ülesandeid, **arvestades strateegilise planeerimisdokumendi eesmärke ja käsitletavat territooriumi.**

Järgnevates peatükkides on loetletud mõjuallikad ja mõjutatavad keskkonnaelemendid, mida lähtudes heakskiidetud KSH programmist mõju hindamise käigus käsitletakse.

6.1. Mõjuallikad

Mõjuallikate määramisel on lähtutud MP tasandil käsitletavatest teemadest, täpsusastmest ja objektidest. Alljärgnevates peatükkides on analüüsitud eeldatavaid mõjuallikaid, mida MP käigus realselt käsitleti ja/või kavandati. Sellest tulenevalt on võimalikud mõjuallikad:

- muudatused olemasoleva asustuse, sh keskuste/toimepiirkondade ja tiheasustusalade paiknemises;
- maa- ja veealade kavandatav (üldine) kasutamine;
- maardlate ja maavaravaru kaevandamisest mõjutatud alade kavandatav kasutamine;
- kavandatavad teed, veeteed, tehnovõrkude koridorid, lennuväljad, sadamad ning muud MP-ga määratavad tehnorajatised;
- mitut kohalikku omavalitsust läbivad joonehitised (kergliiklusteed, Tartu-Gulbene 330 kV kõrgepingeliini põhimõtteline kulgemine);
- kavandatavad puhkealad;
- kavandatavad üleriigilise tähtsusega riigikaitse otstarbega maa-alad.

Erinevalt KSH programmis toodud loetelust (vt KSH programmi ptk 4.1) ei kuulu nende hulka ühisveevärgi veehaarded (lahendatakse ÜP-de ja ÜVK arengukavadega), kalmistud (uusi kalmistuid MP-ga ei kavandata), jääkreostusalad ja -objektid (MP ei käsitle), ning olulise ruumilise mõjuga objektid (MP-ga ei kavandata), sest lähtuvalt MP eesmärkidest, ülesannetest ja täpsusastmest ei kuulu need konkreetse MP-ga lahendatavate valdkondade hulka (jäävad allapoole MP täpsusastet või ei ole maakonnas aktuaalsed).

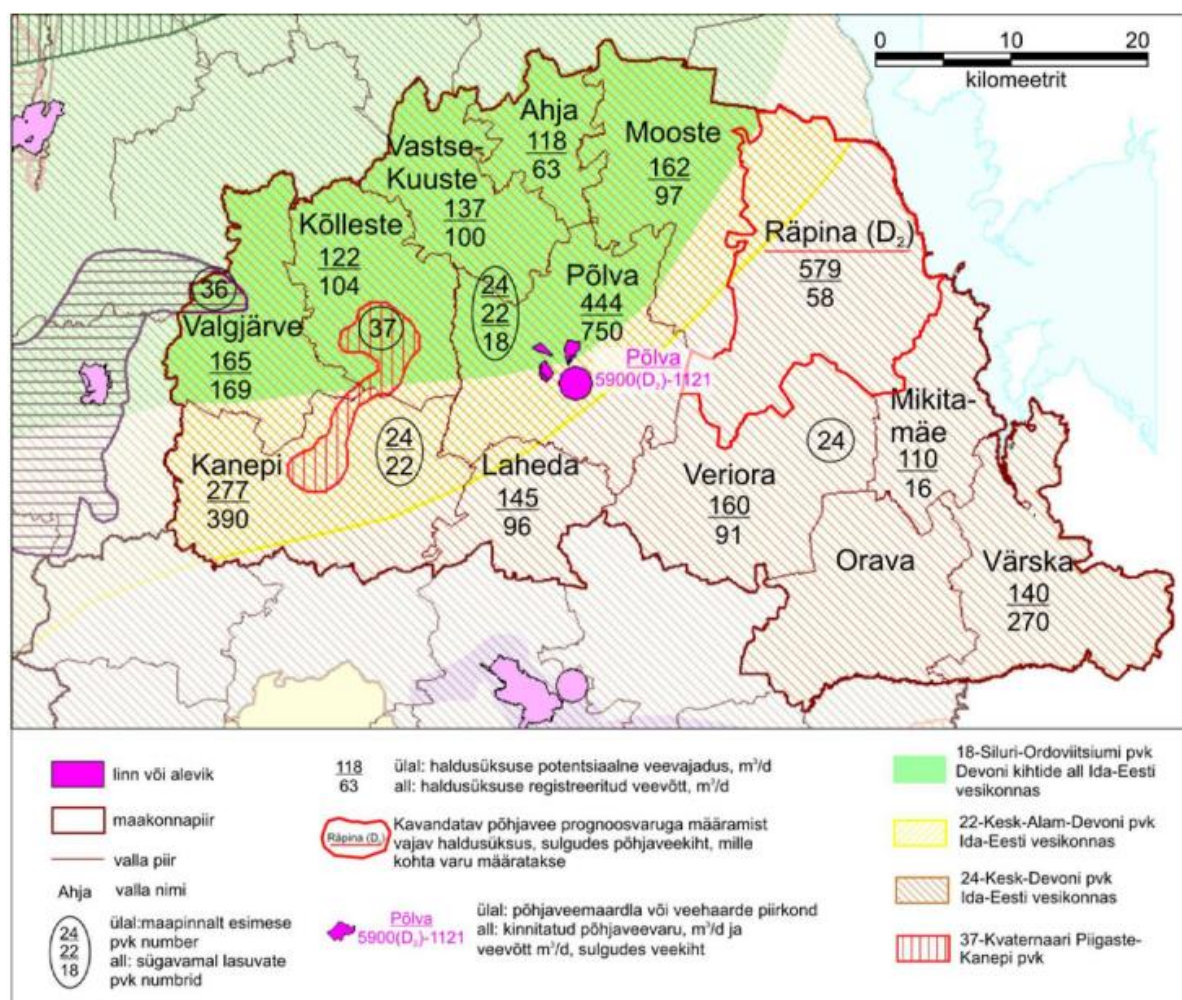
6.2. Mõju looduskeskkonnale

6.2.1. Põhjavesi

Põlva MP koostamisel on arvestatud maakonna põhjavee kaitstusega (vt ptk 3.2.2). **Põlva MP-ga ei nähta ette maakasutust või objekte, mis võivad kaasa tuua põhjavee koguselise või kvalitatiivse (keemilise) seisundi halvenemist.**

Järgmiste tasandite planeeringute koostamisel, objektide projekteerimisel, rajamisel ja käitamisel ning maa kasutamisel on oluline järgida õigusaktidega sätestatud veekaitseõudeid ja Ida-Eesti vesikonna veemajanduskavas seatavaid eesmärke.

Tähelepanu tuleb pöörata sellele, et põhjavee seisund ei halveneks. Üldiselt vastavad seirekaevudest määratud põhjavee kvaliteet etteantud kvaliteedinõuetele.¹²²

Joonis 32. Põlva maakonna haldusüksuste põhjaveekogumid, kinnitatud põhjaveevarud ning potentsiaalne ja tegelikult registreeritud maksimaalne veevõtt (m³/d) aastatel 2010-2013. Allikas: Eesti Geoloogiakeskus, 2015

Tulenevalt Põlva maakonna geoloogilistest ja hüdrogeoloogilistest tingimustest ja Kesk-Devoni veekihtide laia levikust on sademete netoinfiltratsioon erinevates haldusüksustes võrdlemisi ühtlane. Seetõttu sõltub ka üksikute haldusüksuste põhjavee loodusliku ressursi suurus eelkõige haldusüksuse pindalast. Põhjavee looduslik ressurss on kümneid kordi suurem potentsiaalsest

¹²² Vt täpsemalt Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava (eelõu versioon 30.04.2015) ptk 3.3.3 ja 3.3.5; http://www.envir.ee/sites/default/files/ida_eeesti_vesikonna_vmk.pdf

veevajadusest. Loodusliku põhjaveeressursi arvutuse tulemused üksikute omavalitsuste kaupa vt Tabel 18.

Tabel 18. Põlva maakonna haldusüksuste looduslik põhjaveeressurss (põhjaveekogum nr 24), potentsiaalne veevajadus ja prognoosvaru hindamise vajadus. Allikas: Eesti Geoloogiakeskus, 2015

Haldusüksus	Looduslik põhjaveeressurss, m ³ /d	Kinnitatud põhjaveevaru, m ³ /d, ja veekihi indeks	Potentiaalne veevajadus, m ³ /d	Registreeritud põhjaveevõtt, m ³ /d	Prognoosvaru hindamise vajadus ja veekihi indeks
Ahja vald	6756	-	118	63,2	-
Kanepi vald	21 685	-	277	390,4	-
Kõlleste vald	14 094	-	122	104,4	-
Laheda vald	8571	-	145	96,4	-
Mikitamäe vald	97 831	-	110	16,0	-
Mooste vald	17 345	-	162	96,8	-
Orava vald	16 446	-	82	16,9	-
Põlva vald	21 422		444	749,6***	-
Põlva linn***		7000 (D ₂₋₁ -S) 500 (D ₂₋₁)	697	1378,2	-
Räpina vald, sh Räpina linn	24 917	-	579	57,7*	potentiaalne veevõtt, D ₂
Valgjärve vald	13 401	-	165	168,5	-
Vastse-Kuuste vald	11 526	-	137	100,2	-
Veriora vald	18 779	-	160	91,3	-
Värskala vald	17 598	540 (O-Ca)**	140	270,3	-

* Räpina linn

** Värskala mineraalvesi

*** osa Põlva linna varustavaid puurkaeve jääb Põlva valla territooriumile. Alates 2013. aastast kuulub Põlva linn Põlva valla koosseisu

Põhjavee tarbevaru on arvutatud Põlva linna veevajaduse rahuldamiseks. Seisuga 31.12.2013 oli Põlva maakonna veehaarete või kinnitatud varu piirkondade põhjaveevaru kokku 12 900 m³/d. **Kasutamiseks olev kinnitatud varuga vaba põhjaveekogus ületab kogu Põlva maakonna potentsiaalse veevajaduse tulevikus.** Ühe Põlva maakonna elaniku kohta moodustab kinnitatud põhjaveevaru 464 l/d, praegune veevõtt on 123 l/d.

Haldusüksuste potentsiaalne veevajadus tuleneb eelkõige elanike arvust. Enamiku valdade potentsiaalne veevajadus on 100–200 m³/d. Suurema veevajadusega eristub Räpina vald, mille potentsiaalne veevajadus on 579 m³/d. Omavalitsusüksuse tarvis, mille potentsiaalne veevajadus ühest põhjaveekihist on suurem kui 500 m³/d, tuleb arvutada põhjavee prognoosvaru. Arvestades põhjavee looduslikku ressursi, elanike arvu, elanike ja ettevõtjate veevajadust, kinnitatud põhjaveevaru ja veevõtu andmeid aastatel 2010–2013, **tuleks Põlva maakonnas põhjaveekogumi hea koguselise seisundi säilitamiseks arvutada põhjavee prognoosvaru Räpina vallale.** Põhjavee prognoosvaru määramist vajavate haldusüksuste järjestamisel prioriteetsuse alusel on lähtutud põhjaveekogumi koguselise seisundi ohustatusest, looduslikust veeressursist, veevajadusest ja keskkonnaministri poolt kinnitatud põhjaveevaru olemasolust. Tingituna Eesti sademeterohkest kliimast ja soodsatest infiltratsioonitingimustest on põhjavee looduslik ressurss kõikjal kordades suurem kui registreeritud põhjaveevõtt ja

potentsiaalne veevajadus, mistõttu ei ole ka ohtu, et pikaajaline keskmine veevõtumäär võiks ületada põhjavee looduslikku ressursi. Sellest tulenevalt on prognoosvaru määramise vajadus omistatud ainult neile haldusüksustele, mille potentsiaalne veevajadus ühest põhjaveekihi kohta on suurem kui 500 m³ ööpäevas. Seega on prognoosvaru määramise vajadus pigem haldusterritoriaalne kui hüdrogeoloogiline probleem.¹²³

Põhjavee paikse liigvähendamise probleem võib üles kerkida eelkõige põhjavett ärajuhtivate karjääride piirkondades, kus põhjavee kontsentreeritud ärajuhtimine on enamasti suurem kui kogu valla põhjavee tarbimine. Enamasti on ärajuhitav veekogus üle 500 m³/d. Samas ei pärine karjääridest ärajuhitav vesi kõik põhjaveest. Enne mingi karjääri avamist tuleb hinnata ka selle keskkonnamõju ulatus, sealhulgas kaevandamise mõju piirkonna põhjavee koguselisele seisundile, sealhulgas karjääri mõjupiirkonna kinnitatud põhjaveearule. Käesoleval ajal on karjääridest vee ärajuhtimine põhjustanud küll veetaseme paikset alanemist, kuid ei ohusta põhjaveekogumite head seisundit tervikuna.¹²⁴

Oluliseks koormuseks loetakse need koormusallikad, millest tingitud koormus või koormuse mõju seab või võib seada ohtu pinna- ja põhjaveele seatud keskkonnaeesmärkide saavutamise.

Põllumajanduslik hajukoormus (taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamine, loomakasvatus) on oluline koormusallikas põhjaveele. Hajukoormuse seisukohalt on oluline põhjaveekogumi maakasutus. Hajukoormus sõltub suurel määral konkreetse aasta veerohkusest ning põllumajanduse osas kasutatud väetiste hulgast ja koristatud saagi suurusel. Põllumajanduse intensiivsus sõltub suurel määral looduslikest oludest, kõige enam mullaviljakusest. Põllumajanduslik hajukoormus ohustab eelkõige maapinnalähedaste põhjaveehaarete vee kvaliteeti kaitsmata põhjaveega aladel.

Väga intensiivse põllumajandusliku tegevusega aladel võib kaevuvee olukord muutuda halvemaks, eriti suurte põllumassiivide keskele ja nende äärtele jäävates erakaevudes. Olulised vee kvaliteeti ohustavad faktorid on loomakasvatused, millel puuduvad korralikud sõnnikuhoidlad, ning suurtootmiste sõnniku laotamise kontsentreerumine loomapidamishoonetele lähematele põldudele.

Hajukoormuse osas tuleb peatähelepanu pöörata mürgkemikaalide, sõnniku ja väetiste kasutamise keskkonnanõuetest kinnipidamisele.

Kogumissüsteemidega ühendamata majapidamised on vähem tähtis koormusallikas eelkõige kaitsmata põhjaveega aladel. Mõju piirdub tiheasustusaladega.¹²⁵

Väga olulisteks punktreostusallikateks loetakse reoveepuhasteid, mille reostuskoormus on suurem kui 2000 inimekvivalenti. Nõuetele mittevastavate reoveepuhastite peamiseks mittevastavuse põhjuseks on suur üldfosfori sisaldus väljuvas heitvees.

Põhilised loomakasvatusest tulenevad probleemid on seotud sõnnikukäitlusega. Adekvaatne teave kõikide sõnnikuhoidlate seisukorra kohta puudub. Nõuetele mittevastavaid sõnnikuhoidlaid on hinnanguliselt üks kolmandik ja kõige enam 100–300 loomühikuga farmide juures. Endiselt hoitakse sõnnikut põlluaunades. Silohoidlaid süsteemselt renoveeritud ei ole. Laudas tekkiva reovee käitlusest ülevaade puudub. Punktreostusallikate nõuetega vastavusse viimisel on oluline reovee puhastusseadmete ning lautade sõnniku- ja silohoidlate korrastamine. Viimasel ajal on probleemiks muutumas jõudsalt kasvav lihaveiste väljaspidamine. Lihaveiste talvised söötmissalad, kus on suur loomade kontsentratsioon pinna kohta, on halva hooldamise korral punktreostusallikaks.

¹²³ Selliste piirkondade väljaselgitamine, kus tuleks põhjaveekogumi hea koguselise seisundi säilitamiseks arutada põhjavee prognoosvaru. Eesti Geoloogiakeskus, Tallinn 2015; http://www.envir.ee/sites/default/files/pohjavee_prognoosvaru.pdf

¹²⁴ Selliste piirkondade väljaselgitamine, kus tuleks põhjaveekogumi hea koguselise seisundi säilitamiseks arutada põhjavee prognoosvaru. Eesti Geoloogiakeskus, Tallinn 2015; http://www.envir.ee/sites/default/files/pohjavee_prognoosvaru.pdf

¹²⁵ Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava (eelnõu versioon 30.04.2015); http://www.envir.ee/sites/default/files/ida_eesti_vesikonna_vmk.pdf

Keskkonnanõuded tuleb täita ka muude punktreostusallikate osas (jäätmekäitluskohad, kütusehoidlad, trafoalajaamad, kemikaalide laod). Jäätmekäitluskohad, kütusehoidlad ja jääkreostuskolded ohustavad peamiselt põhjaveet nende vahetus ümbruses, kusjuures kõige sagedasem on üksikkaevude reostumine. Tõsiseks probleemiks on vanad asfaltbetoonitehased, mis on senini valdavalt korrastamata. Ohuallikaks on lagunevates mahutites olevad tuhanded tonnid õlijätmeid, mille laialivoolamine reostaks ümbruskonna põhjavee ja pinnaveekogud.¹²⁶

Põhjavesi loetakse reostunuks, kui vähemalt ühe ohtliku aine sisaldus ületab kehtestatud piirarvu.¹²⁷

Ida-Eesti vesikonna veemajanduskavas on esitatud meetmed põhjavee seisundi parandamiseks (põhjavee meetmeprogramm):¹²⁸

- punktkoormuse mõju vähendamise meetmed (puudutavad reovee ning sademevee kogumis- ja puhastussüsteeme, naftasaaduste hoidmisehitiisi, ladestusalasid, keskkonnalubadega seotud tingimusi jms);
- hajukoormuse mõju vähendamise meetmed (puudutavad keskkonnalubadega seotud tingimusi, loomakasvatust, sõnnikumajandust, väetamist, sademevee kogumissüsteeme, turbakaevanduste ja ehitusmaavarade karjäärade settebasseine, pinnasereostust jms);
- veevõtust tuleneva koormuse vähendamise meetmed (keskkonnanõuete seadmine keskkonnalubades, veevõtu nõuete määramine vastavalt selle taastootmisele jne).

Kliimamuutuste mõju korral põhjaveele tuleb arvesse võtta, et seoses talve lühenemisega ja sügis-talvise perioodi sademetehulga kasvuga suureneb märgatavalt sademevee infiltratsioon põhjavette, mis oluliselt parandab maapinnalähedase põhjaveekihi toitumist. Kliimamuutuse mõjul suureneb sademevee infiltratsioon põhjavette 20–40% võrra, sest lühema ja soojema talve tõttu jääb maapind pikemat aega külmumata. Prognoositav põhjavee taseme tõus ei ole suur, kuid see võib põhjustada veerežiimi olulisi muutusi maapinnalähedase veekihi osas. See avaldub selgemini madalatel ja tasase reljeefiga aladel. Sügavamate põhjaveekihtide (alates 90-100 m maapinnast) toitumistingimused muutuvad vähe.

Külade (talude) madalatel kaevudel baseeruva veevarustuse jaoks on niisugune olukord soodne, sest kaevude kuivaksjäämise oht väheneb. Kuid kevad-suvise kuivaperioodi pikenemine võib põhjustada madalates kaevudes veetaseme langust suve keskpaigas allapoole praegust taset.¹²⁹

Põhjaveekogumid (vt ptk 3.2.2) on seotud pinnaveega ja maismaaökosüsteemidega. Suvisel kuival ajal saab osa pinnaveekogusid täiendavat toitumist põhjaveekogumite veeressursside arvelt. Üksikutes kohtades võib põhjavesi väljuda allikatena maapinnale.¹³⁰

Veevõtust tingitud koormus ja soolase vee (merevee) sissetung Kagu-Eesti põhjaveekogumeid ei ohusta.

Põhjavee seire korraldamise eest vastutab Keskkonnaamet. Põhjavee seisundi muutusi jälgitakse riiklikul vaatlusvõrgul, mis katab Eesti erinevad põhjavee veekogumid. Põhjaveekogumite seire eesmärgiks on põhjavee keemilise seisundi ja kvantitatiivse seisundi määramine ning muutuste jälgimine. Põhjavee seire põhimõtted ja seirevõrgu kirjeldus on esitatud Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava peatükis 3.4.

¹²⁶ Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava (eelnoo versioon 30.04.2015);
http://www.envir.ee/sites/default/files/ida_eesti_vesikonna_vmk.pdf

¹²⁷ Keskkonnaministri 11.08.2010 määrus nr 39 "Ohtlike ainete põhjavee kvaliteedi piirväärtused";
Elektroniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13349010>

¹²⁸ Vt täpsemalt Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava (eelnoo versioon 30.04.2015) ptk 8.3 ja 8.4;
http://www.envir.ee/sites/default/files/ida_eesti_vesikonna_vmk.pdf

¹²⁹ Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava (eelnoo versioon 30.04.2015);
http://www.envir.ee/sites/default/files/ida_eesti_vesikonna_vmk.pdf

¹³⁰ Vt täpsemalt Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava (eelnoo versioon 30.04.2015) ptk 3.1.3;
http://www.envir.ee/sites/default/files/ida_eesti_vesikonna_vmk.pdf

6.2.2. Pinnavesi

Põlva MP koostamisel on arvestatud maakonna pinnaveekogudega (vt ptk 3.2.2). **Põlva MP-ga ei nähta ette maakasutust või objekte, mis võivad kaasa tuua pinnaveekogumite seisundi halvenemist. Samuti ei ole kavandatud olulisi muudatusi veekogude hüdro-morfoloogias**, nt (lõhe)jõgede tõkestamist, suurte joonobjektide (maanteed, raudteed) ristumisi vooluveekogudega ega veekogude muutmisi.

Järgmiste tasandite planeeringute koostamisel, objektide projekteerimisel, rajamisel ja käitamisel ning maa kasutamisel on oluline järgida õigusaktidega sätestatud veekaitsenõudeid ja Ida-Eesti vesikonna veemajanduskavas seatavaid eesmärgi.

Alljärgnev hinnang ja soovitus edasiseks tegevuseks tugineb Ida-Eesti vesikonna veemajanduskavale (eelnõule).¹³¹

Veekogumid jagunevad looduslikeks veekogumiteks, tugevasti muudetud veekogumiteks ja tehiseveekogumiteks. Veeseaduse kohaselt võib veekogu või selle osa lugeda tugevasti muudetud veekogumiks või tehiseveekogumiks juhul, kui:

- inimtegevusest põhjustatud hüdro-morfoloogilised muutused ei võimalda veekogu hea ökoloogilise seisundi saavutamist ja veekogu hüdro-morfoloogiliste omaduste taastamine avaldaks märkimisväärset kahjulikku mõju keskkonnale, navigatsioonile, sealhulgas sadamarajatistele, puhkeaja veetmise võimalustele, vee varumisele eeskätt joogiveevarustuse tagamiseks, elektrienergia tootmiseks või niisutuseks, veerežiimi reguleerimisele, üleujutuste vastu kindlustamisele, maaparandusele või muule olulisele jätkusuutlikku inimarengut toetavale tegevusele;
- veekogu muudetud iseloomust tulenevat kasu ei ole tehniliste võimaluste või eba-proportsionaalselt suurte kulude tõttu võimalik saavutada muude vahenditega, mis oleksid keskkonna seisukohast oluliselt paremad.

Tugevasti muudetud veekogud on eelkõige need vooluveekogud, mida maaparanduse eesmärgil on regulaarselt süvendatud ning ümber kujundatud. Eelnevast tulenevalt moodustuvad tugevasti muudetud veekogud peamiselt kuivendussüsteemidest (kraavidest, peakraavidest), teadaolevalt väga halvas seisundis olevatest ning inimtegevusest rikutud veekogudest, samuti hüdroenergeetikaga seotud veekogudest. Tehiseveekogud on eelkõige need veekogud, mis on rajatud inimtegevuse tulemusena: peamiselt maaparanduse käigus rajatud kraavid, kanalid ning muud samalaadsed rajatised.

Oluliseks koormuseks loetakse need koormusallikad, millest tingitud koormus või koormuse mõju seab või võib seada ohtu pinna- ja põhjaveele seatud keskkonnanäesmärkide saavutamise.

Punktkoormus avaldub selliste tegevuste tagajärjel, mille tulemusena juhitakse või satub konkreetse asukohaga määratud toruotsa või väljalasu kaudu veekogusse heitvett, sademevett või saasteaineid. Punktkoormuse mõju avaldub veekvaliteedi muutustena. Eesti veekogud on üldjuhul väiksed ja veevaesed, seetõttu võib saasteainete vette juhtimine põhjustada vahetuid tagajärgi peaaegu kõikides veekogudes.

Hajukoormus tuleneb eeskätt maakasutusest, nt vesikonna põllumajandusmaalt ja metsamaalt. Seejuures jaguneb koormus looduslikuks (nt märgaladelt ja majandustegevuseta metsadest) ning inimtekkeliseks (nt turbakaevandusest, põllu- ja metsamajandusmaalt kuivendussüsteemide kaudu, kanalisatsiooniga ühendamata piirkondadest jms) koormuseks. Ida-Eesti vesikonnas esineb hajukoormusest kõige rohkem põllumajandusliku taustaga koormust.

Veevõttust tingitud koormus (nt veevõtt tootmiseks, elektrienergia tootmiseks, kalakasvatuseks jms) ei avalda Kagu-Eestis üldiselt olulist mõju. Vajadusel tuleb probleemid lahendada juhtumipõhiselt.

¹³¹ Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava (eelnõu versioon 30.04.2015);
http://www.envir.ee/sites/default/files/ida_eesti_vesikonna_vmk.pdf

Vee vooluhulga muutmisest või hüdro-morfoloogilisest kõrvalekaldest tingitud koormust iseloomustab voolusängis esinevate mistahes tõkete ning kobarste tegevuste poolt tekitatud takistuste esinemise kõrge arv. Inimtekkelised tõkked on seotud peamiselt hüdroenergia kasutamisega (toimivad ja kunagised hüdroelektrijaamad, vesiveskid jms) või veekogu paisutamise (sh paisjärvede rajamine puhkeotstarbelistel eesmärkidel). Tõkestusrajatised on eelkõige takistuseks kalade rändele.

Programmi „Tõkestusrajatisete inventariseerimine vooluveekogude seisundi parandamiseks“ ühe osana inventariseeriti aastatel 2012-2013 Eesti vooluveekogudel asuvate paisude tehniline seisukord ning mõju looduskeskkonnale. Põlva maakonnas inventeeriti kokku 92 tõkestusrajatist.¹³² Töö tulemustest selgus, et paljud paisud on kesises või väga halvas tehnilises seisukorras ning võivad põhjustada keskkonnakahju ning kahju inimese varale ja tervisele.

Vooluveekogude tõkestusrajatisete likvideerimine või kalade rändetingimuste parandamine muul viisil (kalapääsud), samuti paisude ohutusega seotud küsimused, tuleb lahendada juhtumipõhiselt, lähtudes vastavatest uuringutest, tehnilistest lahendustest/ alternatiividest ning mõju igakülgselt, tasakaalustatud ja objektiivselt hindamisest (sh sotsiaal-majanduslik ja kultuuriline mõju). Riiklikku ja kohalikku ajaloolist väärtust omavate vesiveskite, hüdroelektrijaamade, paisude jms korral tuleb teha koostööd Muinsuskaitseametiga ja kohaliku omavalitsusega (kogukonnaga) ning leida tasakaalustatud lahendus nende objektide edasiseks kasutamiseks. Samuti tuleb vajadusel arvesse võtta ja leida lahendus, kui veekogu paisutatud osa on oluline piirkonna rekreatsioonitingimuste tagamiseks.¹³³

Vooluveekogude kasutamisel avalduvat koormust iseloomustab veekogu süvendamisest tulenevate koormuste kõrge arv. Mõju avaldub eelkõige veekogu hüdro-morfoloogiale.

Veeseaduse kohaselt on üldine eesmärk enamike pinnaveekogude hea seisundi saavutamine või hea ökoloogilise potentsiaali saavutamine. Eesmärkide seadmise aluseks on kaks põhimõtet:

- veekogude head seisundit tuleb säilitada;
- mitteheas seisundis veekogud tuleb viia heasse seisundisse.

Üldeesmärgi – hea seisundi – saavutamise eelduseks on täpsemate eesmärkide seadmine ehk hea seisundini jõudmise vahendite sõnastamine, mis on üheks sammuks meetmeprogrammi koostamisel. Meetmeprogrammis kavandatud tegevused on suunatud mõlema eesmärgi täitmiseks, kuigi suurem tähelepanu ja jõupingutused on suunatud just veekogude seisundi parandamisele.

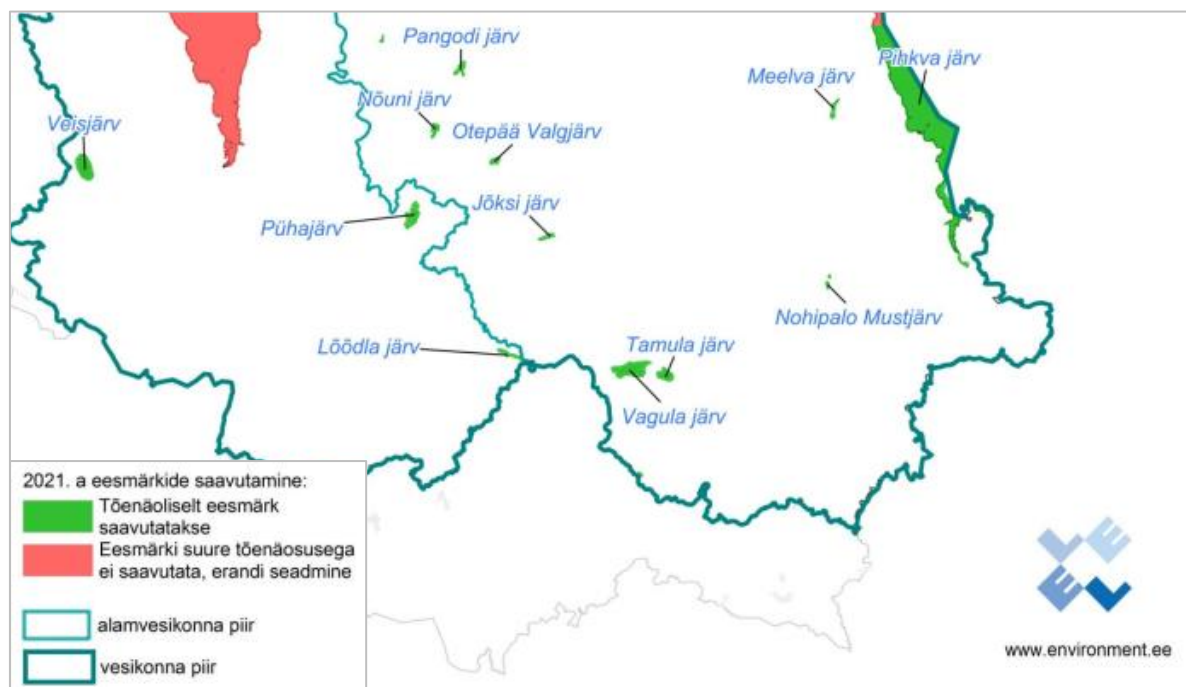
Veeseadus sätestab eesmärkide saavutamisel ja täitmise tagamisel ka erandid. Erandid on seotud hea seisundi kui üldeesmärgi mittesaavutamise järgmiste tingimuste korral:

- pikendatud eesmärgi kehtestamine pinna- või põhjaveekogumile;
- parima võimaliku seisundi määratlemine ja selle kehtestamine eesmärgina ehk leebema eesmärgi kehtestamine pinna- või põhjaveekogumile;
- seisundi ajutise halvenemise lubamine, sest see on tingitud looduslikest muutustest;
- seisundi halvenemise lubamine, sest see on tingitud olulisest uuest arendustegevusest.

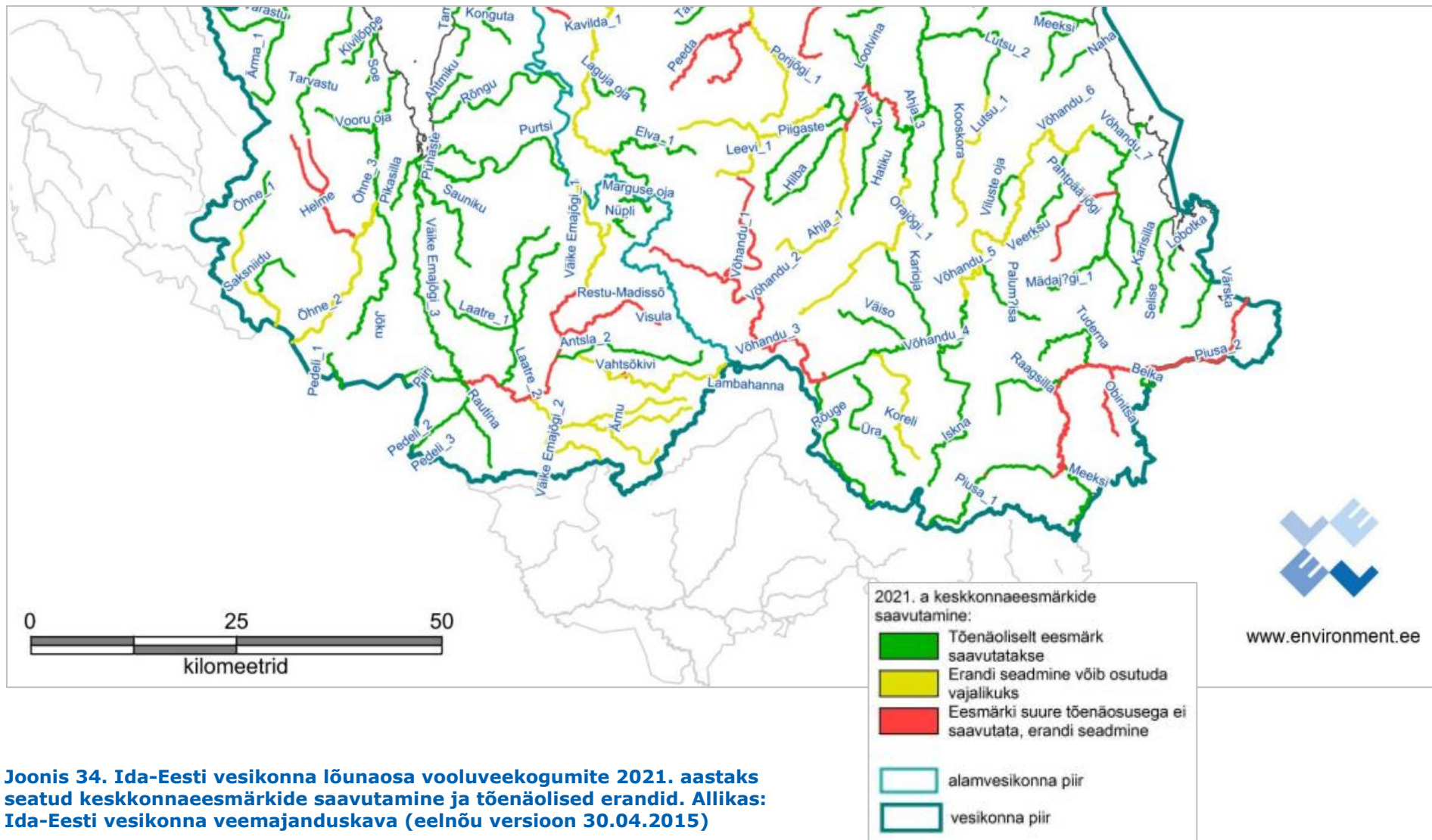
Ida-Eesti vesikonna lõunaosa seis- ja vooluveekogumite 2021. aastaks seatud keskkonnanõuete saavutamine ja tõenäolised erandid on graafiliselt esitatud alljärgnevatel joonistel (Joonis 33 ja Joonis 34). Ülevaade veekogumitele kohalduvatest keskkonnanõuetest on esitatud veemajanduskava lisa 9.

¹³² Keskkonnaagentuuri koduleht; <http://keskkonnaagentuur.ee/et/kalade-randetingimuste-parandamine>; vaadatud 07.12.2015

¹³³ 01.12.2015 esitas õiguskantsler Riigikogule ettepaneku veeseaduse § 17 lõike 4 põhiseadusega kooskõlla viimiseks, sest see ei võimalda teha ühtki erandit muude väärtuste kaitseks ning teatud juhtudel ei võimalda paisuomanikul õiguspäraselt käituda; vt: õiguskantsleri veebileht: <http://oiguskantsler.ee/et/oiguskantsler-ulle-madise-riik-ei-tohi-sundida-inimest-seadust-rikkuma>; vaadatud 07.12.2015

Joonis 33. Ida-Eesti vesikonna lõunaosa seisuveekogumite 2021. aastaks seatud keskkonnameesmärkide saavutamine ja tõenäolised erandid. Allikas: Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava (eelnoü versioon 30.04.2015)

Joonis 34. Ida-Eesti vesikonna lõunaosa vooluveekogumite 2021. aastaks seatud keskkonnamärgide saavutamine ja tõenäolised erandid. Allikas: Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava (eelnõu versioon 30.04.2015)

Kaitset vajav ala on maismaa- või veela, kus kehtivad tavapärasest rangemad keskkonnanõuded ning neist tulenevad piirangud. Kaitset vajavate aladena on veeseaduse alusel määratletud järgmised:¹³⁴

- nende veehaarete sanitaarkaitsealad, mida kasutatakse või kavatakse kasutada joogivee võtmiseks ja mille projektikohane tootlikkus ööpäevas on rohkem kui 10 m³ või mis teenivad enam kui 50 inimest;
- alad, mis on mõeldud puhkeotstarbeks, sealhulgas supluskohad ja supelrannad;
- toitainete suhtes tundlikud alad, sealhulgas nitraaditundlikud alad;
- elupaikade ja liikide kaitseks looduskaitsealade alusel määratud alad, kus vee seisundi säilitamine või parandamine on oluline kaitsetegur, ning alad, mis on mõeldud majanduslikult oluliste vees kasvatatavate liikide kaitseks;
- reostustundlikud heitveesuublad.

Kui veekogumi või kaitset vajava ala suhtes kehtib samal ajal rohkem kui üks keskkonnanorm, kohaldatakse neist kõige rangemat.

Ida-Eesti vesikonna veemajanduskavas on esitatud meetmed pinnavee seisundi parandamiseks (pinnavee meetmeprogramm):¹³⁵

- punktkoormuse mõju vähendamise meetmed (puudutavad reoveepuhasteid, ohtlike ainete käitlemist, ladestusalasid, keskkonnalubadega seotud tingimusi jms);
- hajukoormuse mõju vähendamise meetmed (seotud valdavalt põllu- ja metsamajandusega – loomakasvatus, sönnikumajandus, maaparandussüsteemid, eesvoolud jms –, aga ka reovee kohtkäitluse ja sademeveega);
- vee vooluhulga muutmisest või hüdro-morfoloogilisest kõrvalekaldest tingitud koormuse mõju vähendamise meetmed (puudutavad veekogude paisutamist, kalade rändetingimuste parandamist, ökoloogiliselt vajalikku vooluhulka ja veetaset, koprapaise jms);
- koormuse kasvu ennetamisele suunatud meetmed (seotud keskkonnamõju (eel)hindamisega, keskkonnalubade tingimustega, lisakoormuse vältimise ja olemasoleva koormuse vähendamisega jms).

Üleujutusohuga alad Põlva maakonnas

Üleujutus on harilikult veega katmata maa-ala ajutine kattumine veega, kaasa arvatud selline üleujutus, mis on põhjustatud veekogu veetaseme tõusust. Üleujutuseks ei peeta kanalisatsioonisüsteemidest põhjustatud üleujutust.

Üleujutusohuga seotud risk on üleujutuse esinemise tõenäosus koos üleujutusest inimese tervisele, varale, keskkonnale, kultuuripärandile ja majandustegevusele põhjustatud võimalike kahjulike tagajärgedega.¹³⁶

Üleujutus on oluline, kui see:

- takistab oluliste funktsioonide toimimist;
- asub tiheasustusalal;
- ohustab keskkonnamajandusliku kompleksloa kohuslast ettevõtet;
- ohustab üle 2000 ie puhastit või
- seab ohtu inimese elu.¹³⁷

¹³⁴ Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava (eelnõu versioon 30.04.2015) pkt 4;
http://www.envir.ee/sites/default/files/ida_eesti_vesikonna_vmk.pdf

¹³⁵ Vt täpsemalt Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava (eelnõu versioon 30.04.2015) pkt 8.3 ja 8.4;
http://www.envir.ee/sites/default/files/ida_eesti_vesikonna_vmk.pdf

¹³⁶ Veeseaduse § 33¹; Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/130062015005>

Põlva maakonnas selliseid riskipiirkondi määratud ei ole (vt ptk 3.2.2).

Vastavalt keskkonnaministri 28.05.2004 määrusele nr 58 „Suurte üleujutusalaadega siseveekogude nimistu ja nendel siseveekogudel kõrgveepiiri määramise kord“¹³⁸ on Võhandu jõgi Võõpsu sillast suudmeni määratud üleujutusohuga alaks. Nimetatud ala on kajastatud ka EELIS-e andmebaasis, kus üleujutatavaks alaks on märgitud ka Lämmijärve kaldapiirkond Linte külast kuni Võõpsuni. Vastavalt nimetatud määrusele loetakse suurte üleujutusalaadega siseveekogudel kõrgveepiiriks alaliselt liigniiskete alluviaalsete soomuldade leviala piir veekogu veepiirist arvates.

ÜP koostamise käigus tuleb eelnimetatud üleujutusalaadega kõrgveepiiri täpsustada. Põhjendatud vajadusel võib ÜP-ga määrata täiendavaid piirkondi (nt jõgede lammialad jms), kus üleujutus võib osutada probleemiks kohalikul tasandil ja kus tuleb nt vältida ehitamist või rakendada meetmeid (tehnilisi lahendusi), mis arvestavad üleujutusohuga (nt hoonete vundamendid, sademeveesüsteemid, juurdepääsuteed jms). Vt ka kliimamuutuste mõju pinnaveele (allpool).

Lisaks tuleb nimetada veel kahte valdkonda, millele on vaja üleujutuse ennetamise eesmärgil pöörata tähelepanu: paisude purunemine ja kaevandustest (karjäärdest) väljapumbatava vee tõttu veetaseme tõus eesvooludes. Kuna mõlemad riskid on otseses sõltuvuses riigi võimekusega planeerida ja ennetada, ei ole neid riske (riigi tasandil) liigitatud olulisteks. Samas võib kohalikul tasandil olla tegemist lokaalselt oluliste riskidega.

6.2.3. Kliimamuutuste mõju põhja- ja pinnaveele¹³⁹

Kliimamuutuste stsenaariumid Eesti jaoks ennustavad õhutemperatuuri tõusu aastaks 2100 mitme kraadi võrra. Madala emissioonistsenaariumi korral on oodatav tõus sajandi lõpuks 1-2°C, keskmise stsenaariumi korral 2-4°C ja kõrge stsenaariumi korral 3-6°C. Suuremat soojenemist nähakse ette külmal poolaastal ja väiksemat soojal poolaastal.

Kliimamudelite põhjal ennustatakse sademete üldist suurenemist Eestis. Aasta sademete hulk peaks enamike stsenaariumite kohaselt aastaks 2100 kasvama 10-20%, kõige enam külmal poolaastal. Mõned mudelid ennustavad isegi mõningast suvise sademete hulga vähenemist. Maailmamere taseme tõus erinevate stsenaariumite järgi võib sajandi lõpuks olla vahemikus 20-80 cm, mis Eestis on osaliselt kompenseeritud maakoore kerkega (kõige enam Loode-Eestis ca 25 cm ulatuses). Eeldatakse väga madalate temperatuuride harvenemist ning kuumalainete sagenemist ja intensiivistumist. Väga tõenäoliselt kasvavad sademete hulga maksimumid ja suure sademete hulgaga päevade sagedus.

Kliima muutumine toob endaga kaasa 21. sajandi lõpuks Eesti siseveekogude hüdroloogilise režiimi olulise muutumise. Jõgede jääperiood muutub lühemaks ning suuremas osas jõgedel jääkatet ei teki. Märgatavalt suureneb jõgede talveäravool, kevadine suurvesi jääb väiksemaks ja nihkub varasemale ajale, millega kaasneb ka kevadiste üleujutuste vähenemine. Märgatav äravoolu vähenemine peaks leidma aset aprillis ja mais. Selle tagajärjel suvise miinimumäravoolu periood pikeneb kevade poole, millega kaasneb vegetatsiooniperioodi esimese poole veevaru vähenemine. Sademete hulga suurenemine sügisel suurendab sügisäravoolu ning sügis võib saada aasta veerikkaimaks perioodiks. Märgatavalt suureneb sademevee infiltratsioon põhjavette, mis oluliselt parandab maapinnalähedase põhjaveekihi toitumist seoses talve lühenemisega ning sügis-talvise perioodi sademetehulga suurenemisega. Sügavamate põhjaveekihtide toitumistingimused muutuvad vähe. Kliima muutumise korral ei ole auramise muutusel olulist mõju veeringele ning evapotranspiratsioon on kliimamuutusest kõige väiksemal määral mõjutatud veebilansi element.

¹³⁷ Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava (eelnõu versioon 30.04.2015); http://www.envir.ee/sites/default/files/ida_eesti_vesikonna_vmk.pdf

¹³⁸ Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/765431>

¹³⁹ Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava (eelnõu versioon 30.04.2015); http://www.envir.ee/sites/default/files/ida_eesti_vesikonna_vmk.pdf

Eestis mõjutavad pinnaveekogusid ja põhjavett hajukoormusest, punktkoormusest, vee vooluhulga muutmisest või hüdro-morfoloogilisest kõrvalekaldest, veevõttust ja veekogumite kasutamisest tingitud koormused. **Kliimamuutustest tingitud mõju lühiajalises perspektiivis on nii väike, et see ei osutu üldjuhul muust inimõjust usaldusväärset eristatavaks.** Kliimamuutuse mõju eristamine muust inimõjust on raskendatud eelkõige kliimategurite suure muutlikkuse ja trendide nõrkuse, mõjude kanaliseerituse samadesse toimeahelatesse, ökosüsteemi parameetrite reaktsiooni erineva viibeaja ja muutuste mittelineaarse iseloomu tõttu. Kõik inimtegevuse mõjust põhjustatud surved on potentsiaalselt kliimatundlikud ja on kasulik eristada esmaseid surveid teisestest. Esmased surved väljendavad kliimamuutuste ja kliimategurite otsestes mõjudes, mis kutsuvad esile muutusi looduslikes süsteemides (nt ainevahetusprotsesside kiirenemine temperatuuri tõustes) ja mille peamised toimemehhanismid Eestis on veekategooriate kaupa erinevad. Teisesed surved on tingitud inimtegevuse muutustest muutuvast kliimast, mis võivad tulevikus põhjustada veel suuremat mõju kliimamuutuse leevendamisel ja kliimamuutustega kohanemisel (nt suurenev veevõtt niisutussüsteemide tarbeks). Kuna praeguste teadmiste taseme juures sisaldub väga suur määramatus nii kliimaprognoosides kui ka looduslike ökosüsteemide reaktsioonides kliimatilistele koormusallikatele, oleks püüd hinnata käesoleva veemajandustsükli jooksul inimtegevusest põhjustatud koormuse rolli kliimamuutuste leevendamisel ja kliimamuutuste kohanemisel puhas spekulatsioon.

Kliimatilistest teguritest tingitud surved Eesti veekogumitele ja veeökosüsteemidele on kokkuvõtlikult lahti kirjutatud alljärgnevas tabelis (Tabel 19). Kliimamuutuste eristamine muust inimõjust on aga keeruline ja vajab looduslike võrdlusalade seiret, kus inimõju on minimaalne.

Tabel 19. Kliimatilistest teguritest tingitud surved Kagu-Eesti veekogumitele ja veeökosüsteemidele. Allikas: Ida-Eesti valgala veemajanduskava (eelnoõ)

Kliimategur	Järved	Jõesed	Märgalad	Põhjavesi
Temperatuuri tõus	<p>Veetemperatuuri tõus.</p> <p>Jää kestuse ja ulatuse vähenemine.</p> <p>Tugevam termiline kihistumine.</p> <p>Kiire soojenemise korral võib vee kevadine segunemine jääda mittetäielikuks.</p> <p>Hapnikutaseme langus põhjakihis.</p> <p>Suurenev fosforileke setetest.</p> <p>Suurenev kontrast pinna- ja põhjakihi vahel.</p> <p>Suvel võib pinnakihi tekkida toiteainepuudus.</p> <p>Külmalembeste liikide levila vähenemine.</p> <p>Sinivetikaõitsengute laienemine, kihistunud järvedes õitsengute nihkumine sügisele, mil algav vee segunemine toob toiteained pinnakihti.</p> <p>Vesikirpude ja aerjalgsete eelisareng pehme talvega aastatel.</p> <p>Kalade kudeaja nihkumine varasemaks.</p> <p>Suvised kalade suremised.</p> <p>Tindi suremisel on kriitilisteks teguriteks maksimaalne suvine veetemperatuur ja kõrge veetemperatuuriga ($\geq 20^{\circ}\text{C}$) perioodi pikkus.</p>	<p>Veetemperatuuri tõus.</p> <p>Jää kestuse ja ulatuse vähenemine.</p> <p>Talvise äravoolu suurenemine.</p> <p>Kevadine suurvesi jääb väiksemaks ja nihkub varasemale ajale. Sellega kaasneb kevadiste üleujutuste vähenemine, mis on praegusega võrreldes suurim positiivne muutus.</p> <p>Lahustunud hapniku kontsentratsiooni langus vähenenud lahustuvuse ja suureneva tarbe tõttu.</p> <p>Külmalembeste liikide levila vähenemine.</p>	<p>Temperatuuri tõus kiirendab pinnase orgaanilise aine lagunemist.</p> <p>Külmumis- ja sulamis-tsüklite vaheldumine soodustab lahustunud orgaanilise süsiniku (DOC) mobiliseerumist ja ärakannet.</p>	<p>Seoses talve lühenemisega suureneb sademevee infiltratsioon põhjavekke, mis oluliselt parandab maapinna lähedase põhjaveekihi toitumist.</p> <p>Sügavamate põhjaveekihtide toitumistingimused muutuvad vähe.</p>
Muutused sademete hulgas	<p>Sademetega hulga suurenemisega kaasneb toiteainete, eriti lämmastiku, hajukoormuse suurenemine, kuid domineerima jääb suurenenud veehulgast tingitud lahjendusefekt.</p> <p>Suureneb erosioon ja setete akumulatsioon järvedes.</p> <p>Suure tõenäosusega kasvab huumusainete</p>	<p>Põhjustavad äravoolu suurt ajalast muutlikkust.</p> <p>Väikese valgla jõesed või jõelõigud (valgla alla 100 km^2) võivad suvisel veevaesel ajal jääda kohati täiesti kuivaks.</p> <p>Vähenenud lahjenemise efekti</p>	<p>Sagenevad suvised põuad muudavad turbaalade põhjaveetaseme ebastabiilseks, ning aeroobsete ja anaeroobsete protsesside vaheldumine põhjavee piirhorisondis soodustab orgaanilise aine</p>	<p>Seoses sügistalvise perioodi sademetehulga suurenemisega suureneb sademevee infiltratsioon põhjavekke.</p>

	<p>koormus ja järved tumenevad. Miksotrofeerumine¹⁴⁰ vähendab erinevusi järvetüüpide vahel. Sademeterohkus mõjutab järvede veetaset, mis madalates järvedes võib olla peamiseks looduslikku muutlikkust põhjustavaks teguriks.</p>	<p>tõttu suureneb heitvee-reostuse mõju. Vihmahoogude intensiivistumisega kaasneb erosiooni ja settevoolu tugevnemine. Äravoolu suurenemisega kaasneb toiteainete ja süsiniku ärakanne valglast.</p>	<p>lagunemist. Veetaseme suurema amplituudiga kaasneb huumusainete lekke suurenemine turbaaladelt. Kliima soojenemine ja muutused sademete režiimis põhjustavad nihkeid rabade taimkattes, muutes erinevate turba-samblaliikide vahekorda ja suurendades puhmas-taimede tähtsust. Üldiseks trendiks on Eesti soode metsastumine.</p>	
<p>Muutused tuulte režiimis</p>	<p>Tuulisuse kasv parandab järvede aereeritust ja võib osaliselt kompenseerida temperatuuri tõusust tingitud stratifikatsiooni kasvu. Tuulte ja temperatuuri koosmõju avaldub suurjärvedel kevadises jääründes. Tuulte ja kõrge veeseisu koosmõjul intensiivistuvad suurjärvede randades kulutus-kuhjeprotsessid. Tuul võib pidurdada sinivetikaõitsengute arengut.</p>	<p>Nimetamisväärne mõju puudub.</p>	<p>Nimetamisväärne mõju puudub.</p>	<p>Nimetamisväärne mõju puudub.</p>

¹⁴⁰ Järvede miksotrofeerumine – allohtoonse ja autohtoonse orgaanilise aine samaaegne akumulatsioon. Allohtoonne orgaaniline aine on veekogusse valgalalt sisse kantud ning selle moodustavad peamiselt humiinaid ja tööstusliku ning elukondliku päritoluga ained. Autohtoonse orgaanilise aine moodustavad aga veekogus endas tekkinud organismide elutegevuse produktid ja nende lagunemisel tekkinud ained.

6.2.4. Maavarad ja maardlad

Maavara on looduslik kivim, setend, vedelik või gaas, mille omadused või mille lasundi lasumistingimused vastavad maapõueseaduse § 9 lõike 1 alusel kehtestatud nõuetele või uuringu tellija esitatud nõuetele ja mille lasund või selle osa on keskkonnaregistris arvele võetud.¹⁴¹

MP koostamisel on arvestatud keskkonnaregistri maardlate nimistusse kantud maardlate olemasoluga planeeringualal. Samuti on lähtutud seadusega sätestatud maapõue kaitse põhinõuetest.¹⁴²

Põhimõttelised konfliktipiirkonnad maavarade (maardlate) ning muu maakasutuse ja loodusväärtuste vahel on need alad, kus maardlate peal asuvad kaitstavad alad, rohevõrgustik, väärtuslik maastik, väärtuslikud põllumajandusmaad, tiheasustus vms.

Põlvamaal asuvate maardlate (seisuga mai 2015 riiklikus registris olevate maardlate paiknemise järgi) kattumine maakonna tasandi rohevõrgustikuga, väärtuslike maastikega ja linnalise asustuse alaga on näha MP ruumiliste väärtuste joonisel. Rohevõrgustikuga seotud konfliktipiirkondadena käsitletavat alad on esitatud ka Põlva maakonna rohevõrgustiku analüüsi¹⁴³ koosseisus esitatud kaardipildil (töö koostamise seisuga). Maardlate konfliktipiirkondi väärtuslike põllumajandusmaadega on MP tasandil suhteliselt keeruline määrata, sest see jääb allapoole MP täpsusastet ning väärtuslike põllumajandusmaade kaardikiht võib kriteeriumide täpsustumise korral aja jooksul veel muutuda.

MP-s ega KSH käigus **ei ole otstarbekas fikseerida konkreetseid konfliktipiirkondi**, vaid ainult põhimõtted, kuidas järgmiste tasandite planeeringutes ja kaevandamislubade taotlemisel tuleks toimida, sest maardlate paiknemine võib aja jooksul muutuda (uusi maardlaid võib tekkida juurde, olemasolevaid maardlaid ammendatakse, maardlate inventuuri käigus võib ette tulla muutusi jms). **Seega tuleb maardlate ja muu maakasutuse võimalikke vastuolusid analüüsida ühelt poolt nii ÜP-de koostamise kui teiselt poolt ka kaevanduste kavandamise käigus.**

Mõju hindaja toetab MP-s (MP ptk 3.2.2) esitatud põhimõtet, et maardlate kasutuselevõtul tuleb võimalusel vältida alasid, mis asuvad väärtuslikel põllumajandusmaadel, väärtuslikel maastikel ja rohelistes võrgustikus. Samuti tuleb põhjendada, et kaevandamisest saadav majanduslik kasu kaalub üles muude väärtuste kadumisega kaasneva kahju. Seejuures tuleb arvestada ka seda, kas ja kuidas kaevandamisega muudetud maa-ala aitab piirkonna arengule kaasa pärast kaevandamise lõppemist ja kaevandatava maa korrastamist.

Kindlasti tuleb kõiki neid võimalikke vastuolusid tuvastada ja analüüsida konkreetsete juhtumite (kaevandamisloa taotluste) korral loamenetluse ja selle KMH käigus (KMH algatatakse kas seadusest tulenevalt või vajadusel).

Maapõueseaduse (MaaPS) näol on maardlate säilimiseks ja kaevandamisvõimaluste tagamiseks olemas tugev seadusandlik alus. Siiski on maardlaid, kus kaevandamine ei ole õigusaktidest tulenevate nõuete tõttu lubatud. Praeguses õigusruumis puudutab see neid maardlaid, kus kaevandamine ei ole lubatud lähtudes looduskaitseseadusest (LKS), st kaitstavatel aladel, kui vastav tingimus on seatud ala kaitse-eeskirjaga. Muudel juhtudel, näiteks ehitustegevus tiheasustusalal, otsustab kavandatava tegevuse lubatavuse üle KeM (Maa-amet) igal üksikul juhul eraldi. Seejuures seab MaaPS (§ 62 lg 2 ja lg 3) tingimused, et KeM võib lubada maapõue seisundit ja kasutamist mõjutavat tegevust, kui kavandatav tegevus ei ole püsiva iseloomuga ning püsiva iseloomuga tegevust võib KeM lubada üksnes juhul, kui kavandatav tegevus ei halvenda maavaravaru kaevandamisväärsena säilimise või maavaravarule juurdepääsu osas olemasolevat olukorda.

¹⁴¹ Maapõueseaduse § 2 p 2; Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015126>

¹⁴² Maapõueseaduse § 62; Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015126>

¹⁴³ Koostas Tuuli Veersalu. Märts 2014, täiendatud 31.05.2015, korrigeeritud 04.06.2015

Tänases ruumilise planeerimise olukorras on maardlate ja kaevandamise tugevast seadusandlikust kaitsest lähtuvalt muud väärtused (peale LKS-i alusel kaitstavate alade) sisuliselt kaitseta. Kõikide muude väärtuste puhul, nt rohevõrgustik, väärtuslikud maastikud, väärtuslik põllumajandusmaa, tiheasustusalad, käsitletakse kaevandamise võimalikkust juhtumipõhiselt kaevandamisloa taotluse menetlemise käigus. Seejuures viiakse KMH läbi juhtudel, kui selleks on vajadus või kui nõue tuleneb seadusest. Maa-amet on kindlal seisukohal, et ühegi planeeringuga ei saa seada piiranguid kaevandamistegevusele ja kaevandamist saab piirata ainult seaduse alusel. Planeeringutega aga on kehtestatud rohevõrgustiku, väärtuslike maastike väärtuslike põllumajandusmaade ja tiheasustusalade paiknemine. Kui rohevõrgustiku katkestamisi võib teatud mööndustega lugeda ajutisteks (st kuni kaevandatud ala korrastamiseni), siis planeeringuga väärtuslikuks määratud maastiku rikub kaevandamine ära pöördumatult. Väärtuslike põllumajandusmaade määramise ja väärtustamise vajadus kerkis üles alles uute maakonnaplaneeringute koostamise käigus.

Kui praegu registris olevas maardlas ei ole määratud kaevandamisele kuuluvaid mäeeraldisi, siis ei ole asendusalade leidmine (nt rohevõrgustiku korrigeerimine vms) MP tasandil võimalik ega ka mõistlik, sest pole teada kas seisuga 2030+ selles maardlas keegi kaevandama tahab hakata (näiteks Kagu-Eestis on arvukalt selliseid turbamaardlaid). Samas, uued maardlad/kaevandused (nt liiva ja kruusa jt ehitusmaavarade kaevandamiseks) tekivad igasugustest planeeringutest ja maakasutusest sõltumata, mis võib planeeritud maapealsetele võrgustikele ja väärtustele negatiivset mõju avaldada. Rohevõrgustiku või muude väärtuste jaoks asendusalade leidmine (mida võib KSH/KMH kontekstis nimetada ka leevendusmeetmeteks) on vajalik ja mõistlik siis, kui on teada konkreetse mäeeraldisi asukoht ja suurus konkreetsetes maardlas, kus (pealmaa)kaevandamist realselt kavandatakse, või vajadusel ka seal, kus see juba toimub (nt kaevandatava ala laiendamisel) – seega (lähtudes ka praegusest õigusruumist) juhtumipõhiselt, kaevandamisloa taotluse ja selle KMH käigus.

Maaluministerium on koostamas seadusandlikku tuge väärtuslike põllumajandusmaade (vt ptk 6.5.1) kaitseks. Maardlate ja väärtuslike põllumajandusmaade kattumisel tuleb kaevandamisest tulenevad vastuolud lahendada ja põhimõttelised kokkulepped saavutada eelkõige vastavate valdkondade eest vastutavate riiklike institutsioonide tasemel. Alles seejärel on võimalik neid konflikte lahendada/vältida/leevendada konkreetsetes asukohtades, nt kaevandamisloa menetluse ja KMH käigus.

Kaevandamisloa taotlemisel maardlatele/mäeeraldisitele tuleb:

- 11) suuremal kui 25 hektari suurusel alal (turba mehhaniseeritud kaevandamise korral sõltumata pindalast) algatada KMH selle vajadust põhjendamata,¹⁴⁴**
- 12) kuni 25 hektari suurusel alal kõigepealt anda keskkonnamõju hindamise vajalikkuse eelhindang selle kohta, kas tegevusel on oluline keskkonnamõju. Eelhindangu põhjal peab otsustaja kaaluma KMH algatamise või mittealgatamise vajalikkust.¹⁴⁵**

Keskkonnamõju on oluline, kui see võib eeldatavalt ületada mõjuala keskkonnataluvust, põhjustada keskkonnas pöördumatuid muutusi või seada ohtu inimese tervise ja heaolu, kultuuripärandi või vara.¹⁴⁶

Seega maardla kattumisel muude väärtustega tuleb võimalikke mõjusid nii või teisiti hinnata – kas siis eelhindangu või KMH käigus, seda vajalikus täpsusastmes. **Kui eelhindamine tuvastab,**

¹⁴⁴ Vastavalt KeHJS-e § 6 lg 1 punktile 28 loetakse olulise keskkonnamõjuga tegevuseks pealmaa-kaevandamine suuremal kui 25 hektari suurusel alal, allmaa-kaevandamine või turba mehhaniseeritud kaevandamine. Sel juhul on KMH algatamine kohustuslik.

¹⁴⁵ Vabariigi Valitsuse 29.08.2005 määrus nr 224 „Tegevusvaldkondade, mille korral tuleb anda keskkonnamõju hindamise vajalikkuse eelhindang, täpsustatud loetelu“; <https://www.riigiteataja.ee/akt/108052012012?leiaKehtiv>

¹⁴⁶ KeHJS § 2²; <https://www.riigiteataja.ee/akt/13118440?leiaKehtiv>

et mõju võib eeldatavasti olla oluline või mõju olulisus ja ulatus pole teada, tuleb algatada KMH.

Maardlate/mäeeraldiste korral, mille peal asuvad planeeringutega kehtestatud rohevõrgustiku elemendid, väärtuslik maastik, tiheasustusala, väärtuslik põllumajandusmaa või muud väärtused, on võimaliku mõju ulatuse ja olulisuse (eel) hindamine olulise tähtsusega, et vältida/leevendada pöördumatuid olulisi negatiivseid mõjusid nii loodus- kui ka sotsiaalsele ja majanduskeskkonnale.

Vastavalt kas KMH või eelhinnangu käigus saab sel juhul sõltuvalt konkreetsest asukohast tuvastada, kas on tegemist olulise keskkonnamõjuga, ning leida olulise keskkonnamõju vältimise ja leevendamise meetmed (sh asendusala), mille alusel kaevandamisloa väljaandja saab teha otsuse kaevandamise võimalikkuse kohta ning esitada täiendavad keskkonnanõuded.

Pealmaakaevandamise puhul on mõju näiteks väärtuslikule maastikule või väärtuslikule põllumajandusmaale igal juhul **pöördumatu**. Kas seda mõju saab aga alati lugeda lõpuni negatiivseks, see pole teada, sest sõltub, milleks karjäär pärast kaevandamistegevuse lõppu rekultiveeritakse. Siiski ei vasta see maa-ala pärast kaevandamist enam esialgsetele kriteeriumidele, mille alusel see väärtuslikuks määrati. Pöördumatut mõju loetakse oluliseks (vt eespool) ja seda on vaja hinnata KMH käigus.

Riigil (Keskkonnaministeeriumil, Maa-ametil) ei ole plaanis teha uuringuid maavarade kasutuselevõtmise kohta ega turbamaardlate inventuuri. Maardlate kasutamist käsitletakse kaevandamislubade taotluste alusel üksikjuhtumite põhjal.¹⁴⁷ Seejuures on valdav osa turbamaardlatest registrisse kantud nõukogude ajal (1970-1980-ndatel) tehtud uuringute¹⁴⁸ põhjal, mis ei pruugi vastata kaasaegse keskkonnakaitse põhimõtetele ega tänapäevase majanduse vajadustele ja eesmärkidele. 1990-ndatel aastatel on uuritud jääkvarusid nendes maardlates, kus on toimunud või toimub kaevandamine, hilisemaid uuringuid on üksikuid. Samuti on näiteks juba 1970-ndatel (NB! 40 aastat tagasi!) koostatud uuringutes antud mitmete turbamaardlate kohta soovitusel nende metsastamiseks või põllumajanduslikku kasutusse võtmiseks, mis näitas juba siis, et turvas nendel aladel ei ole maavarana väärtuslik (kaevandamisväärne) ning see muudab sisuliselt mõttetuks nende alade säilitamise registris maardlatena. Samuti ei ole põhjendatud hoida registris alasid, kus turvas paikneb mosaiikselt ja õhukese kihina, metsastunud madaloo alasid ning alasid, kus kuivendamise tagajärjel on turvas mullastunud. **Keskkonnaministeeriumil tuleb kindlasti läbi viia turbamaardlate inventuur ja arvata registrist välja maardlad (st võtta maha ruumilise planeerimise piirangud) aladelt, mis turbamaardlatena ei ole realselt kasutatavad.**

Kaevandamisega kaasnevad peamised negatiivsed mõjud ümbritsevale keskkonnale:

- mõju veerežiimile (kuivendamise mõju) ning selle kaudu eesvoolule ja ümbritsevatele looduskooslustele, samuti ümberkaudsetele elanikele (nt võimalik veetaseme alanemine joogiveekaevudes);
- mõju pinnavee kvaliteedile (suurenenud heljumisisaldus karjäärivees) ja selle kaudu eesvoolule;
- mõju välisõhu kvaliteedile (tolm, müra) ning selle kaudu inimeste tervisele ja heaolule;
- riskid (eelkõige tuleoht turba kaevandamisel).

Nende mõjude olulisust tuleb hinnata igakordselt ning olulisi mõjusid vältida või leida tõhusad ja asjakohased leevendusmeetmed.

¹⁴⁷ Ramboll Eesti AS-i konsultantide ja ekspertide ning Keskkonnaministeeriumi 26.01.2015 kohtumise protokoll (Jõgeva, Järva, Põlva, Valga, Võru ja Hiiu maakonnaplaneeringute ja KSH aruannete koostamine)

¹⁴⁸ Põlva rajooni turbamaardlate otsingulis-uuringulised tööd. Eesti NSV MN Geoloogia Valitsus (M. Orru), 1976; Valga rajooni turbamaardlate otsingulis-uuringuliste tööde aruanne. Eesti NSV MN Geoloogia Valitsus (M. Orru), 1976; Võru rajooni turbamaardlate otsingulis-uuringuliste tööde aruanne. Eesti NSV MN Geoloogia Valitsus (M. Orru), 1976; Aruanne turbavarude kompleksse kasutamise uuringutest Viljandi, Valga, Võru ja Põlva rajoonis. Eesti NSV Geoloogia Valitsus (M. Orru), 1987

Positiivne mõju loodus- ja sotsiaalsele keskkonnale võib avalduda pärast kaevandamise lõppu, kui kaevandatud ala on korrastatud ja vastavalt korrastamisprojektile loodud uued elupaigad ja/või rekreatsioonivõimalused (nt veekogud). Korrastamise võimalusi tuleb vaadelda iga mäeeraldise puhul eraldi ning seejuures on (eriti asustusele lähemal paiknevate karjääride puhul) soovitatav arvestada ka kohaliku kogukonna huvidega. Riigi koordineeriv roll on oluline selles osas, et kaevandusest väljatakse maavara vajaliku tempoga ja järjepidevalt kuni varude ammendamiseni ning et kaevandamist ei jäetaks pooleli, sest see muudab võimatuks ala korrastamise.

Maavara kaevandamise loa täiendavad tingimused

Kuna riigi poolt käsitletakse maavarade kaevandamist jätkuvalt juhtumipõhiselt (loapõhiselt), siis on asjakohane välja tuua teemad, mis puudutavad maavara kaevandamise lubadega määratavaid täiendavaid tingimusi:¹⁴⁹

- müra tekke tõkestamise tingimused (enamjaolt karjääri tööaja piiramisega, ent ka piirnormide järgimise kohustusega, vallide rajamisega vms);
- tolmu tekke tõkestamise tingimused (kõige sagedasemaks tingimuseks on teede ja karjääride niisutamine või kastmine, tee katmine mustkattega või tolmuvara kattega; seatud on ka nõudeid töömeetoditele, kohustus arvestada tuule suunaga jms);
- tingimused teede seisundi säilitamiseks ja liiklusohutuse tagamiseks;
- veekaitsega seotud tingimused (enamjaolt veetaseme ja/või kvaliteedi mõõtmise kohustus, samuti kohustus tagada lähipiirkonna kaevudes veevarustus ja/või rajada vajadusel uued kaevud);
- nõuded seadmete tankimisele ja remondile, et kaitsta pinnast ja põhjavett;
- kaevandatud ala korrastamisega seotud tingimused;
- muud tingimused (nt tingimused elektriliinide kaitseks; tööaja piiranguid seoses looduskaitseliste väärtustega jms).

Need on ka peamised valdkonnad, mille mõjud ja mõjude olulisus tuleb välja selgitada kaevandamisloa taotluse menetluse käigus. KMH viiakse läbi juhtudel, kui selleks on vajadus (lähtudes KMH vajalikkuse eelhindangu tulemustest) või kui nõue tuleneb seadusest.

Selleks, et load leevendaksid kaevandamistegevusest keskkonnale avalduvat mõju tõhusamalt, tuleks muuta senist praktikat täiendavate tingimuste määramisel:

- 1) mitte korrata lubade täiendavates tingimustes üle õigusaktidest juba tulenevaid nõudeid või lisada need lubadesse selgelt eristatavate selgitustena kehtiva õiguse nõuete kohaldamise kohta;
- 2) kehtestada kaevandamislubades kõik tingimused, mis on vajalikud nii kaevandamisest kui kaevandatud maavara väljaveost vm kaevandamisega seotud tegevusest tulenevate negatiivsete mõjude leevendamiseks;
- 3) vältida lubades täiendavate tingimuste kehtestamist, mis kohustavad sõlmima kolmandate osapooltega kokkuleppeid või täitma juba sõlmitud kokkuleppeid, ilma et neist kokkulepetest tulenevaid tingimusi loas välja oleks toodud;
- 4) kasutada täiendavate tingimuste sõnastamisel üheselt mõistetavaid termineid ning kohustavat kõneviisi, vältida sõnu „vajadusel“ ja „soovituslikult“.

Need soovitused lahendavad vaid osa lubade tõhususe probleemidest. Kaevandamislubade andmise praktika vajab asjaomaste riigiasutuste (eelkõige Keskkonnaministeeriumi ja Keskkonnaameti) poolt ka ulatuslikumat ülevaatamist ning muutmist. Riigi poolt on muuhulgas

¹⁴⁹ Maavarade kaevandamise lubade tingimused praktikas. Õiguslik analüüs. SA Keskkonnaõiguse Keskus. Detsember 2014;
http://media.voog.com/0000/0036/5677/files/Kaevandamislubade_tingimused_analüüs_l6plik_18.12.14.pdf

lahendamata kaevandamisalast väljapoole ulatuvate kaevandamismõjude reguleerimine. Näiteks ei ole loa andjal täna juriidiliselt võimalik nõuda küla läbiva tee muutmist tolmuwabaks.¹⁵⁰

Tänaseks juba kuivendatud turbaalad tuleks kliimagaaside seisukohast võimalikult kiiresti tühjaks kaevandada ja vee looduslik tase taastada. Samas on turba puhul just ruumilise planeerimise vajadus ja ettevõtjate suunamine kaevandamiseks eelistatud aladele väga oluline.¹⁵¹

Eesti Geoloogiakeskuse poolt korraldatud XXIII aprillikonverentsil toodi välja, et Eesti nõrkuseks seoses maavaradega on asjaolu, et puudub teadmispõhine, läbimõeldud ja kestlik maavarade kasutamise poliitika. Loodusressursside, sh maavarade väärindamine ja teadmispõhine kasutamine ei ole olnud aastakümnete vältel riigi prioriteet. Valdav osa teadmistest maapõue kohta pärineb kaugest nõukogude ajast ja taasiseseisvunud Eestis on geoloogiliste tööde finantseerimine olnud enam kui tagasihoidlik. Eestis puudub riiklik geoloogiateenistus, aga geoloogiline andmestik tagab riigile teabe maavarade, põhjavee ja maapõue kaitse vallas. Maapõue uuringutega kaasnev töö on kaootiline ja koordineerimata. Uuringuid teevad riigihangete korras OÜ Eesti Geoloogiakeskus, ülikoolid ja eraettevõtted, kuid erinev meetodika teeb saadud tulemused sageli raskesti võrreldavaks.¹⁵²

2015.a alguses hakkas Keskkonnaministerium koostöös Tartu Ülikooli, Tallinna Tehnikaülikooli ja Eesti Maaülikooliga koostama **Eesti maapõue strateegiat**. Strateegia lähteülesanne töötatakse välja 2015.a aasta jooksul. Eesti maapõue strateegia peab valmima 2017. aasta lõpuks.¹⁵³ Maapõue poliitikaalustes on kavas sõnastada riigi eesmärgid ja huvid maapõue uurimisel ja kasutamisel. Valdkonnas järeltule tegemisel tuleb lähtuda geoloogilisest, keskkonnakaitselisest, majanduslikust ning sotsiaalsest aspektist. Senisest tuleb rohkem tähelepanu pöörata maapõues olevate ressursside uurimisele ning kasutamisele. Maapõues olevad ressursid on vajalikud Eesti majandusarengule ja on seeläbi olulised kogu ühiskonnale tervikuna. Selleks, et maavaradega võimalikult heaperemehelikult ringi käia, on tarvis teadmisi maapõues sisalduvast pidevalt uuendada. Vajalik on tagada maapõue ressursside võimalikult keskkonnasäästlik ja majanduslikult efektiivne uurimine ja kasutamine, garanteerides tööstuse varustatuse toormega ja võttes arvesse ja leevendades kaasnevaid keskkonnamõjusid. Vajadusel tehakse ettepanekuid asjakohaste õigusaktide muutmiseks, et suunata ettevõtjaid senisest keskkonnasäästlikumale ja efektiivsemale tegevusele. Maapõue strateegia koostamine protsess on avalik, sellesse kaasatakse asjaomaste riigiasutuste ja ettevõtete, kohalike omavalitsuste, organisatsioonide ning mittetulundusühingute esindajad ja teised protsessist huvitatud isikud.¹⁵⁴

Maavarade kaevandamise majanduslikest mõjudest ja ehitusmaavarade varustuskindlusest vt ptk 6.5.7.

6.2.5. Kaitstavad loodusobjektid

Põlva MP koostamisel on arvestatud maakonnas paiknevate kaitstavate loodusobjektidega (vt MP ptk 3.3 ja KSH aruande ptk 3.2.6). **Põlva MP-ga ei kavandata uute alade või objektide**

¹⁵⁰ Silvia Lotman. Maapõue strateegiast. XXIII Aprillikonverents. Eesti maapõue strateegiast. Teesid. Eesti Geoloogiakeskus, Tallinn 2015; http://www.egk.ee/wp-content/uploads/2015/01/XXIIIAprillikonverents_teesidA4px.pdf

¹⁵¹ Silvia Lotman. Maapõue strateegiast. XXIII Aprillikonverents. Eesti maapõue strateegiast. Teesid. Eesti Geoloogiakeskus, Tallinn 2015; http://www.egk.ee/wp-content/uploads/2015/01/XXIIIAprillikonverents_teesidA4px.pdf

¹⁵² Ene Kadastik. Eesti maapõuestrateegia TNVO lihtsustatud maatriks. XXIII Aprillikonverents. Eesti maapõue strateegiast. Teesid. Eesti Geoloogiakeskus, Tallinn 2015; http://www.egk.ee/wp-content/uploads/2015/01/XXIIIAprillikonverents_teesidA4px.pdf

¹⁵³ Keskkonnaministeriumi pressiteade, 27.01.2015. Koostöös ülikoolidega hakatakse koostama Eesti maapõue strateegia eelanalüüsi; <http://www.envir.ee/et/uudised/koostoos-ulikoolidega-hakatakse-koostama-eesti-maapoue-strateegia-eelanalusi>

¹⁵⁴ Keskkonnaministeriumi pressiteade, 11.06.2015. Keskkonnaministerium alustas maapõue strateegia koostamist; <http://www.envir.ee/et/uudised/keskkonnaministerium-alustas-maapoue-strateegia-koostamist>

kaitse alla võtmist ega muudeta olemasolevate kaitstavate loodusobjektide kaitseriiki, samuti ei anta soovitusi alade kaitse alla võtmise ega kaitseriiki osas.

Loodusobjektide kaitse alla võtmine, sh kohaliku omavalitsuse tasandil, toimub omaette menetlusega, mida reguleerib looduskaitseseadus.¹⁵⁵ Kaitstavate loodusobjektide kaitseriiki reguleerivad looduskaitseseadus (LKS) ja selle alusel kehtestatud/kehtestatavad alamaktid. **Loodusobjektide kaitse alla võtmisel ja kaitse-eeskirjade uuendamisel tuleb lisaks mõjule looduskeskkonnale (mis on ilmselgelt positiivne) pöörata enam tähelepanu ka objekti/ala piirkonnas elavatele ja tegutsevatele inimestele ja ettevõtetele avalduvatele sotsiaalsetele ja majanduslikele mõjudele ning vajadusel välja töötada vastavad leevendavad meetmed.** Kohalike elanike ja ettevõtete põhjendatud huvide ja vajadustega arvestamine kaitseriiki väljatöötamisel ja rakendamisel aitab kujundada igakülgset tasakaalustatud keskkonda, võimaldab teha koostööd kohaliku kogukonnaga ning vähendab võimalikku vastuseisu looduskaitsealastele piirangutele. Eriti puudutab see teema suurema pindalaga kaitstavaid alasid, kus tuleb jätta tegevusruumi ka kohalikule ettevõtlusele ja kogukonnale.

Põlva MP-ga ei nähta ette maakasutust ja rajatise või objekte, mis võivad kaasa tuua olulisi negatiivseid mõjusid kaitstavatele loodusobjektidele ning nende kaitse-eesmärkideks olevate liikide, elupaikade, koosluste ja maastike seisundile.

Olulise ruumilise mõju, arvestatava keskkonnamõju või maakasutuse ulatuslikke muutusi kaasa toovate objektide (lasketiir, tehnilise taristu objektid, asustuse ja tootmise arendusalad) asukohavalikute puhul on arvestatud kaitstavate loodusobjektide paiknemisega. Seetõttu pole kaitstavatele loodusobjektidele kavandatud neid oluliselt mõjutavaid objekte ega rajatise.

Kõige sagedasemateks MP-ga kaitstavatele loodusobjektidele (kaitsealadele) kavandatud objektideks on valdade ÜP-dest ja Põlvamaa kergliikluse TP eeltööst üle võetud kergliiklusteed, matkarajad ja tervisespordirajad. Kergliiklusteed on kavandatud enamasti olemasolevate maanteed äärde, matkarajad ja tervisespordirajad on reeglina kavandatud olemasolevatele radadele ja teedele. Seetõttu ei kaasne kaitstavatel loodusobjektidel nimetatud objektide rajamisega enamasti suuremaid raadamistõid ega kahjustata looduslike elupaiku. Kuigi reeglina järgitakse olemasolevaid joonobjekte (teid, radasid), võidakse radade väljaarendamise ning inimeste neile suunamisega intensiivistada seniseid ja tekitada uusi häiringuallikaid inimpeglike kaitstavate loomaliikide jaoks. Seetõttu on oluline kooskõlastada kaitstava loodusobjekti valitsejaga ka matka- ja tervisespordiradade väljaarendamine.

Perspektiivse Tartu-Gulbene 330 kV ühendusliini trassikoridori rajamisega (tõenäoliselt pärast 2024.a) võidakse olenevalt trassivalikust mõjutada ka kaitstavaid alasid raadamistööde ja häiringutega ning mastide ja õhuliiniga tekkiva lindude ja nahkhiirte lennutakistuse näol. Praeguses etapis on trassikoridori asukoht põhimõtteline (vt MP ptk 4.2.1) ning mõjusid konkreetsetele kaitsealadele prognoosida ei ole võimalik. Trassikoridori täpsemal kavandamisel tulevikus saab kaitstavaid alasid ja objekte tõenäoliselt vältida.

Põlva MP-ga ei kavandata maakonnas uusi maanteekoridore ega raudteevõrgu muudatusi. Olemasoleva teedevõrgu parendamine toimub Maanteeameti rekonstrueerimiskava alusel. Kavas on mõned väiksemad teeõgvendused (vt ptk 6.5.2), mis kaitstavaid alasid ei mõjuta.

Kaitsealadel või nende piiril paikneb mitmeid olemasolevaid taristuobjekte nagu maanteed, elektriliinid ja gaasitrassid ning elamu- ja tööstusalasid, mille kasutuse, hoolduse ja rekonstrueerimisega või arendusega seotud tööd võivad mõjutada kaitseala, kuid neid mõjusid ei saa lugeda MP-st tulenevateks mõjudeks. Samuti jätkuvad kaitsealade naabruses toimuva turbakaevandamise mõningased mõjud Meelva ja Meenikunno maastikukaitsealadele.

Ahja jõe ürgoru maastikukaitseala läbib perspektiivne kergliiklustee (olemasoleva maantee kõrval), alal asuvad valla ÜP-st üle võetud matkarajad ja tervisespordirada ning olemasolev

¹⁵⁵ 2. peatükk – Kaitse alla võtmine; Elektrooniline Riigi Teataja:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015122?leiaKehtiv>

Valgemetsa tiheasustusala. Negatiivsed mõjud kaitsealale on vähetõenäolised, uute radade rajamine võib avaldada siiski mõjud kaitstavatele elupaikadele ja liikidele (eelkõige saarmas).

Meelva maastikukaitsealale (ja kaitse-eesmärgiks olevatele soolupaikadele) jätkub sellega piirneva turbakaevandusala negatiivne mõju. Kaitsekorralduskavaga antakse soovitusel mõju edasiseks seireks ning vajadusel leevendusmeetmete leidmiseks.

Meenikunno maastikukaitsealale (ja kaitse-eesmärgiks olevatele soolupaikadele) jätkub sellega piirneva turbakaevandusala negatiivne mõju.

Räpina poldri hoiualale on kavandatud matkarajad, mis kulgevad enamasti mööda olemasolevaid teid. Kuigi olulisi negatiivseid mõjusid alale ega kaitse-eesmärgiks olevatele linnuliikidele ei avaldu, ei ole välistatud lindude häirimine pesitsusperioodil.

Valgesoo maastikukaitseala loodeserva läbib perspektiivne kergliiklustee, mis paikneb metsaelupaiga (9010*) alal. Kuna kergliiklustee rajamisega võib toimuda metsaelupaiga kadu tuleks kergliiklustee viia võimalikult olemasoleva maantee serva või maantee teisele küljele.

Kaitstavate liikide püsilupaikadele ning nende kaitse-eesmärgiks olevatele liikidele MP-ga kavandatavad tegevused negatiivseid mõjusid ei avalda.

Järgmiste tasandite planeeringute koostamisel, objektide projekteerimisel, rajamisel ja käitamisega ning maa kasutamisel on oluline järgida kaitstavate alade kaitse-eeskirju ning looduskaitsealadest tulenevaid regulatsioone ning tegevused kaitseala valitsejaga (Keskkonnaamet) vajadusel kooskõlastada.

6.2.6. Maakondliku tähtsusega roheline võrgustik

Maakonna rohevõrgustik oli esmakordselt määratletud TP-ga „Asustust ja maakasutust suunavate keskkonnanõuanded“ (2005). Üleriigilisest planeeringust Eesti 2030+ (2012) tulenevalt kulgeb rahvusvaheliselt ja riiklikult oluline rohevöönd (vt Joonis 35) piki Põlva maakonna idaserva – Peipsi ja Lämmijärve rannaala – hõlmates Iõuna pool Võru maakonda ja suurt osa Valga maakonnast. Põlva maakonnas on rohevõrgustiku paiknemist täpsustatud kehtestatud ÜP-dega.

Kuigi senise rohevõrgustiku struktuuri ja osatähtsust (ca 55% maakonna pindalast) võib pidada heaks, on Põlva MP-ga vähesel määral täiendatud maakonna TP-ga määratud rohevõrgustikku eesmärgiga parandada selle sidusust.¹⁵⁶ Rohevõrgustiku kontseptsiooni on tugi(tuum)alade ja rohekoridoride kõrval sisse toodud astmelaudade kategooria, millena on määratletud mõned rohekoridoride laiendused, mis varem olid rohekoridoride osaks ning polnud eraldi välja toodud. Astmelaudade väljatoomine aitab rohevõrgustiku hierarhilist süsteemi korrastada ning võrgustiku funktsionaalseid komponente paremini esile tuua.

Rohevõrgustiku sidususe parandamiseks on MP-ga tehtud kolm täiendustepanekud olemasoleva rohevõrgustiku muutmiseks:

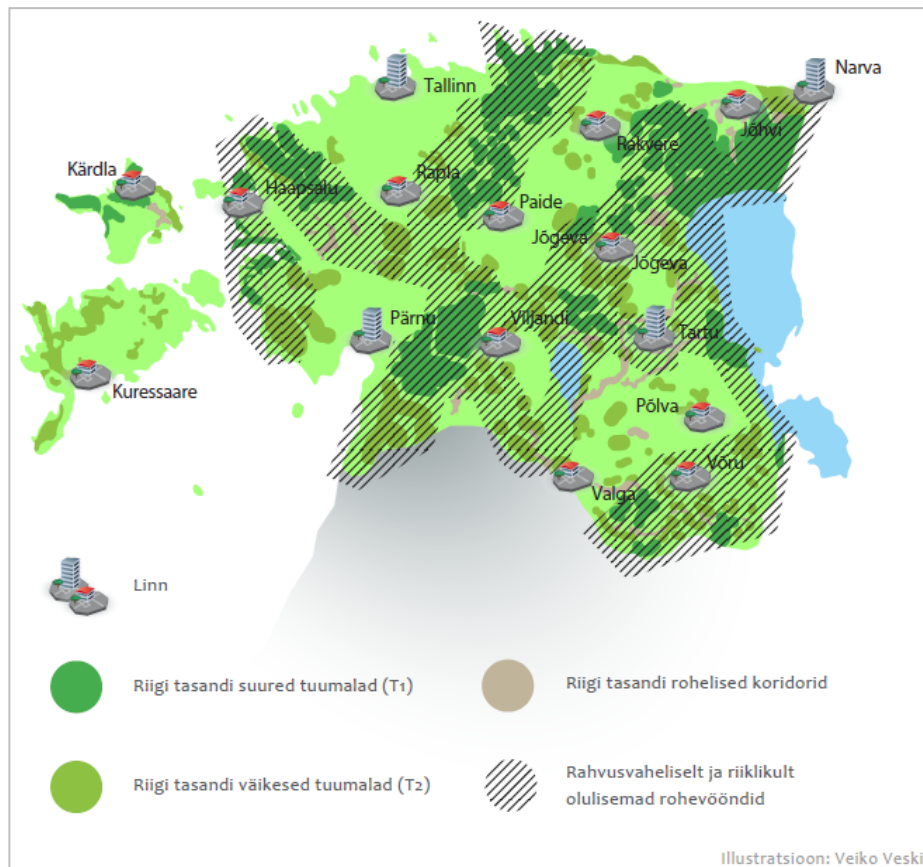
- 1) roheline võrgustiku koridori ühendamine tuumalaga läbi Veriora ja Mikitamäe valla, et tagada võrgustiku sidusus kohalike omavalitsuste piiril. Koridori täiendatakse väiksel alal, et saavutada selle toimumiseks vajalik laius;
- 2) roheline võrgustiku koridori ühendamine läbi Orava valla, et tagada roheline võrgustiku sidusus kohalike omavalitsuste piiril. Täiendusega ühendatakse Võrumaal asetsev ja Põlvamaad läbival lõigul katkenud koridor ühtseks maakonna piire ületavaks sidusaks koridoriks;
- 3) Lahojärve tuumala (Iõuna pool maanteed) ja Arniku tuumala (põhja pool maanteed) ühendamine koridoriga roheline võrgustiku sidususe tagamiseks Ahja vallas ja Mooste

¹⁵⁶ Põlva maakonna rohevõrgustik. Koostaja: Tuuli Veersalu. Oktoober 2015; <http://polva.maavalitsus.ee/algatatud-maakonnaplaneering>

vallas. Ühendatakse kaks loogiliselt kokku kuuluvat tuumala osa, mis olid kunstlikult eraldatud. Täienduste alal on valdavalt tuumalasse sobivad metsamaastikud.

Kõigi muudatustega laiendatakse rohevõrgustiku alasid loogiliselt (sidususe tagamiseks) vajalikele, kuid seni rohevõrgustikku mittekuuluvatele aladele. Seniste rohevõrgustiku alade võrgustikust väljaarvamist ega vähendamist MP-ga ei kavandata.

Rohelise võrgustiku üldise struktuuri ja funktsioneerimise tagamise aspektist on selle mõningane MP-ga ümberstruktureerimine ja täiendamine positiivne. Säilinud on kõik riigi tasandi suured ja väikesed tuumalad ja rohekoridorid, mille säilitamine on eriti oluline (vt üleriigiline planeering Eesti 2030+). Rohevõrgustiku väheste täiendustega ei hõlmata asustusalasid ega seata olulisi kitsendusi inimtegevustele.

Joonis 35. Eesti rohevõrgustiku riigi tasandi tuumalad ja koridorid. Allikas: Üleriigiline planeering Eesti 2030+, 2012

Koos Põlva MP-ga tehtud muudatustega on maakonna roheline võrgustik oma katvusest (55%), tihedusest ja sidususest igati piisav tagamaks rohevõrgustikule seatud eesmärkide täitmist.

Põlva MP-ga ei kavandata suuremahulisi või olulise ruumilise mõjuga rajatisi, mis vähendaks oluliselt loodusmaastike osatähtsust rohevõrgustiku aladel, vähendaks rohevõrgustiku sidusust või tekitaks uusi konfliktikohti. Perspektiivse Tartu-Gulbene 330 kV ühendusliini trassikoridori rajamine (tõenäoliselt pärast 2024.a) ei ole eeldatavasti takistuseks liikide liikumisele ega põhjusta uute oluliste konfliktikohtade teket, kuid trassi asukohavaliku (riigi eriplaneeringu) käigus tuleb läbi viia asjakohane mõjude hindamine.

Paratamatult säilivad mõned rohevõrgustiku konfliktikohad, milleks on ristumised suuremate maanteedega (eelkõige Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa maanteega kui suurima liiklustihedusega teega), samuti raudteedega. Põlva maakonnas, nagu ka Eestis tervikuna, toimub kõige

sagedamini õnnetusi metskitsedega.¹⁵⁷ Metskitse puhul, kes eelistab elupaigana liigestatud kultuurimaistuid, paiknevad kõige ohtlikumad teelõigud vahelduval maastikul. Põdraga seotud õnnetused toimuvad enamasti metsastel aladel ja rohkem rohevõrgustiku koridorides.¹⁵⁸ Nimetatud joonobjektidega seotud konfliktikohad küll häirivad loomade liikumist ja põhjustavad isendite hukku, kuid ei isoleeri võrgustiku osi. **Infrastruktuuriobjektide arenduste/rekonstrueerimise korral, mis toimuvad rohevõrgustiku konfliktialadel, tuleb nende objektide kavandamise (planeerimise, projekteerimise) faasis ette näha toimivad lahendused konfliktide leevendamiseks, kasutades vastavalt vajadusele tee-ehituslikke, liikluskorralduslikke¹⁵⁹ jm asjakohaseid meetmeid.**

Rohelise võrgustiku võimalikest konfliktidest maardlatega (kaevandamisega) vt ptk 6.2.4.

6.2.7. Muud väärtuslikud looduskooslused

Väärtuslike looduskoosluste all peetakse siinkohal silmas eelkõige loodusdirektiiviga kaitstavaid (nn Natura elupaiku) ja metsa vääriselupaiku, mis asuvad väljaspool kaitstavaid alasid. Valdav osa metsa-, soo-, niidu- ja vee-elupaikadest on võetud kaitse alla kaitsealade, hoiualade ja püsielupaikade koosseisus ning on ühtlasi kaitstud ka Natura 2000 võrgustiku aladena. Suurem osa looduskooslustest paikneb ka rohevõrgustiku alal, mis ei sea otseseid piiranguid majandustegevustele nagu näiteks metsa majandamine, kuid kus on mõningad piirangud arendustegevustele.

Väikesel pindalal looduskoosluste kadu või mõjutamine võib kaasneda infrastruktuuriobjektide – kergliiklusteede, rattateede, spordi- ja matkaradade – ning maakonda kavandatava lasketiiru rajamisega. Perspektiivse Tartu-Gulbene 330 kV ühendusliini trassikoridori rajamisega (tõenäoliselt pärast 2024.a) võidakse raadata ka väärtuslikke metsakooslusi ning mõjutada muid väärtuslikke looduskooslusi. Põlva MP-ga ei kavandata muid suuremahulisi rajatisi ega suurel pindalal maakasutust muutvaid tegevusi, millega häviks või saaks mõjutatud suurel pindalal looduskooslusi. Seega ei too MP rakendamine kaasa maakonna mastaabis olulisi mõjusid kaitstavatest aladest väljaspool paiknevatele looduskooslustele.

Mets

Mets on Põlvamaal oluline elurikkuse kandja ning teisest küljest ka tähtis majandusressurs. Väärtuslikumad looduslikud metsaalad (loodusdirektiivi metsaelupaigad) on suuremas osas kaitstavate alade koosseisus, suurema osa kogu metsaaladest katab roheline võrgustik. Väljaspool kaitstavate alade võrgustikku toimub metsaalade kasutamine majandusmetsadena, mida MP ei reguleeri.

Väikesel pindalal metsaalade kadu või mõjutamine kaasneb infrastruktuuriobjektide – kergliiklusteede, rattateede, spordi- ja matkaradade – ning maakonda kavandatava lasketiiru rajamisega. Võimalik mõjutatav ala (suurusjärgus kuni mõnikümmend hektarit) on maakonna metsaressursi arvestades tühine. Perspektiivse Tartu-Gulbene 330 kV ühendusliini trassikoridori rajamisega (tõenäoliselt pärast 2024.a) raadatakse suurel pindalal (sajad hektarid kui rajatakse õhuliini) metsaalasid. Põlva MP-ga ei kavandata muid suuremahulisi rajatisi ega suurel pindalal maakasutust muutvaid tegevusi, millega häviks või saaks mõjutatud suurel pindalal metsaalasid. Seega ei too MP rakendamine kaasa maakonna mastaabis olulisi mõjusid metsadele kui bioloogilise mitmekesisuse kandjale ja majanduslikule ressursile.

¹⁵⁷ Eilat, T. 2011. Suurulukitega Eesti maanteedel toimuvad liiklusõnnetused. Magistritöö, Tallinna Ülikool, Matemaatika ja Loodusteaduste Instituut, Loodusteaduste osakond.

¹⁵⁸ Klein, L. 2001. Teede ja loomade konfliktsituatsioonid Eestis. Magistritöö, Tartu Ülikool, Bioloogia-Geograafia teaduskond, Geograafia Instituut.

¹⁵⁹ Tee-ehituslike meetmete all on mh mõeldud loomatunneleid jm rajatisi, mis ristumisel maanteega suunavad loomade liikumist piki rohekoridori. Liikluskorralduslikud meetmed on nt hoiatusmärgid ("loomad teel", kiirusepiirangud jms), aga ka nähtavuse tagamine maanteekoridoris.

Metsa kasutamine väljaspool harjutusvälju asuvate Kaitseväe ja Kaitseliidu väljaõppealadena vt ptk 6.6.

Taimestik-loomastik

Põlvamaa elustik on selle väärtuslikumates osades kaitstud kaitstavate alade (ühtlasi Natura 2000 loodus- ja linnualade) võrgustikuga, samuti kaitstavate liikide teadaolevate elupaikade näol. Liikide kaitse tugineb kindlasti ka koosluste, eelkõige loodusdirektiiviga kaitstavate elupaikade (nn Natura elupaigad) kaitsele. Regiooni taimestiku ja loomastiku mitmekesisust ja head seisundit aitab tagada ka suure katvuse ning hea sidususega roheline võrgustik.

Põlva MP-ga kavandatavate infrastruktuuriobjektide – kergliiklusteede, rattateede, spordi- ja matkaradade – ning maakonda kavandatava lasketiiru rajamisega võib kaasneda vähemal määral looduslike elupaikade kadu või mõjutamist ning ka taimestiku kadu ja loomastikule avalduvaid häiringuid. Kuna looduslike alade kadu toimub suhteliselt väikesel alal (kokku kuni mõnikümmend hektarit) ning olulisi täiendavaid tugevaid häiringuid loomastikule ilmselt ei kaasne, on mõjud taimestikule ja loomastikule maakonna mastaabis suhteliselt tühised. Perspektiivse Tartu-Gulbene 330 kV ühendusliini trassikoridori rajamisega (tõenäoliselt pärast 2024.a) võidakse raadata ka loodusliku taimkattega alasid, eelkõige metsaalasid, ning mõjutada selle kaudu negatiivselt loomastikku elupaikade kao ja häiringute näol. Põlva MP-ga ei kavandata muid suuremahulisi rajatisi ega suurel pindalal maakasutust muutvaid tegevusi, millega häviks või saaks mõjutatud suurel alal taimestikku või loomastikku. Seega ei too MP rakendamine kaasa maakonna mastaabis olulisi mõjusid taimestikule ega loomastikule.

6.3. Mõju kultuurilisele keskkonnale

Põlva MP kui ruumilise planeeringu mõju kultuurilise keskkonna arendamisele ja edendamisele võib üldiselt lugeda suhteliselt tagasihoidlikuks. MP koostamisel on arvestatud maakonna ja regiooni väljakujunenud kultuurikeskkonnaga ning väärtuslike alade ja objektidega. Sellega toetab MP kultuurilise keskkonna säilimist ja võimaldab selles keskkonnas tegutsemist. Oluline roll kultuurilise keskkonna säilimisel ning selle parandamisel järeltulevatele põlvkondadele on aga muudel otsustel, valikutel, ressurssidel ja toetusmehhanismidel. MP saab neid otsuseid ja valikuid toetada.

Põlva maakond on territoriaalselt noor moodustis ning jagatud mitme ajaloolise kultuuriruumi vahel. Maakond kuulub valdavalt võru ja seto kultuuriruumi, põhjaosa Tartumaa kultuuriruumi ja väiksem idapoolne ala vene vanausuliste (Peipsiveere) kultuuriruumi (vt ptk 3.4.3). See teeb maakonna keske suunamise ja (reeglina väheste) ressursside jaotamise kultuurilise keskkonna tasakaalustatud arendamisel keeruliseks, sest tähelepanu vajavad kõik osapooled. Probleemide hulka tuleb lugeda ka see, et valdavalt toimuvad kultuurilise valdkonna tegevused projektipõhistena, mis teeb raskeks pikemaajaliste plaanide elluviimise, sest puudub kindlustunne tuleviku suhtes. Märkimisväärne rõhk tuleb panna koostööle naabermaakondadega, sest kõik Põlva maakonna kultuuriruumid on maakonna piire ületavad.

Tänuväärset tööd selles valdkonnas teevad Võru Keele ja Kultuuri Fond (VKKF)¹⁶⁰, Võro Instituut¹⁶¹ ja SA Seto Instituut¹⁶². Riigieelarvest toetatakse Vana Võromaa arenguprogrammi¹⁶³, mille raames toimub mh loomemajanduse, käsitöövaldkonna, kohaliku toiduvõrgustiku, ökoloogilise ehituse ja kultuuripärandil põhineva mainekujunduse arendamine, ja Setomaa arengu programmi¹⁶⁴, millest saab toetust taotleda valdkonda juhtiva ministri poolt igal aastal kinnitatava tegevuskava nimekirja kantud projektide elluviimiseks.

¹⁶⁰ <http://www.wi.ee/?id=93>

¹⁶¹ <http://www.wi.ee/index.php/avaleht>

¹⁶² <http://www.setoinstituut.ee/>

¹⁶³ <http://www.wi.ee/index.php/vana-voromaa-aronguprogramm>

¹⁶⁴ <http://www.eas.ee/et/avalikule-ja-mittetulundussektorile/avalike-teenuste-arendamine/setomaa-arengu-programm/ueldjutt>

Piiriülene koostöö, sh Euroopa Liidu piiriülese koostöö rahastusmehhanismide toel, on oluline Põlva maakonna kaguosas paikneva setode kultuuripiirkonna jaoks, mis praeguse Eesti-Vene piiri sisseseadmisega on jagatud kahe riigi vahel. Eesti-Vene piiriüleseks kultuuriliseks ühenduslülaks on ka vene vanausuliste kogukonnad Beresje ja Lüübnitsa külades, kuid nende aktiivsus ja arvukus on võrreldes setodega oluliselt tagasihoidlikum.¹⁶⁵

6.3.1. Miljööväärtuslikud alad

Miljööväärtuslik ala on ÜP-ga määratletud ala, kus on kehtestatud piirkonna ajaloolis-kultuurilisest eripärast ja selle säilitamise vajadustest tulenevad spetsiifilised planeeringulised ja ehituslikud regulatsioonid. Lühike nimetus miljööväärtusliku ala tarbeks on miljööala.¹⁶⁶

Miljööala näol on tegemist oma olemuselt selgelt ja eripäraselt eristuva kultuurikeskkonnaga, mis hõlmab inimeste loodud ja kujundatud eluasemepiirkondi. Sellised piirkonnad kätkevad endis nii kultuur-ajaloolisi kui ka sotsiaalseid väärtusi, mille säilitamine on oluline nii kultuuri kui ka rahvusliku või kohaliku identiteedi seisukohalt.

Elamumajanduse seisukohalt on miljööväärtuslike alade (elamupiirkondade) sobiv ja kohane säilitamine ja säästev arendamine vajalik eluasemefondi kvaliteedi ja mitmekesisuse tagamiseks ning olemasoleva elamufondi säästvaks ja mõistlikuks kasutamiseks.

Miljöö tähendab materiaalselt ja vaimset ümbrust, meeleolu, atmosfääri, ümbritsevat kliimat, loodus- ja kultuurikeskkonda jms. Seega on miljöö nii materiaalne kui ka tunnetatav keskkond. Kuna keskkond ei ole ainult väline nähtus, vaid sisaldab inimest, siis on ka miljöö seotud inimese tunnetusega. Keskkonna tunnetus sõltub vaataja kogemustest, teadmistest, väärtustest kultuurilisest taustast, ootustest ja vajadustest. Ala, kus väärtuste kontsentratsioon miljөөs on suurem, on miljööväärtuslik.

Väärtuslike vanade majade säilimise eest seistes selgub õige pea, et sageli ei ole küsimus pelgalt üksikute hoonete alleshoidmisest vaid elukeskkonna kui terviku eest seismises. Väärtusliku elukeskkonna loomine algab õigest suhtumisest arhitektuuripärandisse. Oskusest leida ja hoida vanade hoonete seost piirkonna identiteediga ja omaenda elufilosoofiaga. Miljööväärtus omab lisaks ajaloolis-arhitektuurilisele aspektile ka keskkonna- ja sotsiaalseid aspekte. Loodus- ja kultuurisõbralik säästev arendustegevus peaks aitama säilitada piirkondade ajalooliselt kujunenud eripära ning hoida elus ehitustraditsioone. Traditsioonilise arhitektuuripärandi väärtustamine on väga oluline piirkonna identiteedi, sotsiaalse stabiilsuse ja turvalisuse tagamisel.

Miljööväärtuste säilimiseks ja edendamiseks on vajalikud:

- a) kohalike omavalitsuste poolt kehtestatud regulatsioonimehhanismid nagu asjatundlikud ehitusmäärused, piirkonna kui terviku planeering;
- b) majaomanikele pakutavad abimeetmed sobivate lahenduste saavutamisel – nii informatiivsed kui ka abistavad;
- c) elanike ühistöö ja infovahetus oma elamispiirkondade asjatundlikul korrastamisel.

Piirkonna miljööväärtuse säilitamisel tuleb esmajärjekorras soosida nii olemasoleva väärtusliku originaalmaterjali säilitamist ja korrastamist, vana materjali taaskasutamist kui ka traditsioonilistele materjalidele võimalikult lähedaste ja sobivate materjalide kasutamist hoonete renoveerimisel.

Põlva maakonnas ei ole ühtegi riiklikul tasandil kaitstavat hoonestusala (muinsuskaitseala). ÜP-de ja TP-dega on kehtestatud miljööväärtuslikud (hoonestus)alad ning tingimused nende alade

¹⁶⁵ Vt Põlva maakonna ruumilise arengu analüüs

¹⁶⁶ <http://www.miljooala.ee/?id=1401>

miljööväärtuse säilitamiseks (vt ptk 3.4.1). Miljööväärtuslikud alad ongi reeglina kohaliku tasandi teema.

Alade, eriti hoonestusalade määramisel miljööväärtuslikeks aladeks ei piisa ainult tingimuste seadmisest kinnistu omanikele, vaid tuleb leida ka ressursid kavandatu elluviimiseks, st miljööväärtuse säilitamiseks ja korrastamiseks. Vajadusel tuleb väärtuslikuks hinnatud hoonete omanikke toetada nii materiaalselt kui ka nende teadlikkuse tõstmise (koolituste, teabematerjali jms) teel.

6.3.2. Väärtuslikud maastikud

Väärtuslikud maastikud on maakonna kõige väärtuslikumad alad, mis on jaotatud kolme klassi (vt ptk 3.4.1):

- I tähtsusklass – maakondliku, võimaliku riikliku tähtsusega maastikud:
- II tähtsusklass – maakondliku tähtsusega maastikud:
- III tähtsusklass – kohaliku tähtsusega maastikud:

Väärtuslikud maastikud on määratud maakonna teemaplaneeringuga *Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnaningimused* ning vajadusel täpsustatud ÜP-dega. Nende valikul ja jaotamisel tähtsusklassidesse on muuhulgas arvestatud ka kultuuriliste aspektidega nii riigi kui ka kohalikul tasandil. MP-ga ei ole muudetud TP-ga määratud väärtuslike maastike piire, kuid on kaasajastatud ja täiendatud väärtuslike maastike üldisi kasutustingimusi. Planeeringulahenduse väljatöötamisel on väärtuslike maastikega arvestatud ning nendele aladele ei ole kavandatud tegevusi, mis võiksid sealseid väärtusi kahjustada.

Lisaks ajaloolise asustusstruktuuri markeerimisele (MP ptk 3.1.1 punkt 2.4) on endiseid taluasemeid tähistavatel õuepuudel (sageli põlispuudel) jm kõrghaljastusel oluline tähtsus looduslike elupaikade mitmekesisuse suurendamisel maastikus.

Maastikud on ajas muutuvad ning ka nende väärtus võib aja möödudes tõusta või langeda. Seega ei pruugi maastike jaotus tähtsusklassidesse olla pikemas perspektiivis jääv.

Kuigi TP-ga kehtestatud asustust ja maakasutust suunavad keskkonnaningimused väärtuslikel maastikel ei ole üldjoontes oma ajakohasust kaotanud, siis asjakohane on nende tingimuste täpsustamine koostatava MP käigus. Rõhutada tuleb vajadust koostada maastikuhoolduskava igale väärtuslikule maastikule (vt MP ptk 3.1.1 punkt 1). Lisaks kultuuriliste ja looduskaitseliste aspektide arvestamisele on soovitatav maastikuhoolduskavade koostamisse kaasata kohalikud elanikud, et arvestada maastikku ka kui nende elu- ja töökeskkonda ehk sotsiaalset ja majanduslikku keskkonda (vt ptk 6.4.5).

Lisaks ühe majapidamise tarbeks paigaldatavatele päikesepaneelidele väärtuslikel maastikel (vt MP ptk 3.1.1 punkt 4) võiks soovitada erandi tegemist ka ühe majapidamise mikrotuulikutele (võimsus kuni 1,5 kW ja kogukõrgus <16 m) ning lubada neid rajada ilma DP-ta (st projekteerimistingimuste alusel) ka väärtuslikele maastikele. Tähelepanu tuleb eelkõige pöörata sellele, et Kagu-Eesti (v.a Peipsi ja Pihkva järve rannik) ei ole tuulikute rajamiseks üldiselt sobiv piirkond, sest tuuleolud ei ole seal sobivad (vt ptk 6.5.6). Seetõttu väiketuuliku rajamine ei tasu ennast reeglina majanduslikult ära, mistõttu ei ole eeldatavasti ette näha suurt ehitussurvet mikrotuulikute rajamiseks. Erinevus võrreldes päikesepaneeliga seisneb selles, et mikrotuulikut ei saa tavaliselt rajada õuealale, kus on õhukeeriseid tekitavad takistused (hooned, suured puud), vaid see tuleb paigaldada pisut eemale lagedale alale, sest mikrotuuliku rootor peab jääma turbulentselt alast väljapoole. Vaatamata sellele ei saa mikrotuulikuid lugeda sellisteks objektideks, mis maastikku või vaateid oluliselt mõjutavad. Väiketuulikute (võimsus 1,5–15 kW, kogukõrgus <30 m) ja nendest veel suuremate tuulegeneraatorite osas on MP-s esitatud piirangud/keelud väärtuslikel maastikel asjakohased.

Väärtuslike maastike võimalikest konfliktidest maardlatega (kaevandamisega) vt ptk 6.2.4.

6.3.3. Kultuuripärand

Kultuuripärandiks loetakse teatud väärtuskriteeriumidele vastavad objektid või nähtused, mida peetakse vajalikuks säilitada tulevastele põlvkondadele. Kultuuripärand on mineviku traditsioonide ja vaimsete saavutuste tulemus ning tunnistus.¹⁶⁷ Kultuuripärandi mõiste on viimastel aastakümnetel märkimisväärselt avardunud. Kitsamas mõttes – muinsuskaitse sees – on väärtuste süsteem liikunud kitsalt aineliselt pärandilt ja üksikobjektilt kultuuriväärtusliku keskkonna suunas, hõlmates nt ka kultuurimaastikke. Laiemas mõttes liigutakse materiaalse ja vaimse pärandi lähenemise ja lähendamise suunas.¹⁶⁸

Ruumilise planeerimise seisukohalt on maakonna kultuuripärandi hulka arvestatud:

- kultuurimälestised;
- XX sajandi väärtusliku arhitektuuripärandi objektid;
- pärandkultuuriobjektid;
- traditsiooniline elulaad ja seda võimaldav ehitatud keskkond.

Kultuurimälestis on riigi kaitse all olev kinnis- või vallasasi või selle osa või asjade kogum või terviklik ehitiste rühm, millel on ajalooline, arheoloogiline, etnograafiline, linnaehituslik, arhitektuuriline, kunstiline, teaduslik, usundilooline või muu kultuuriväärtus (vt ptk 3.4.1). MP koostamisel on asjakohases täpsusastmes¹⁶⁹ arvestatud riiklikus registris olevate kultuurimälestistega. MP koostamise käigus ei tehtud ettepanekuid uute objektide määramiseks kultuurimälestiste hulka. Kultuurimälestiste kaitset reguleerib muinsuskaitse seadus¹⁷⁰.

XX sajandi väärtusliku arhitektuuripärandi objektide kaardistamine ja analüüs toimus Muinsuskaitseameti ja Eesti Kunstiakadeemia eestvedamisel aastatel 2008-2012.¹⁷¹ XX sajandi arhitektuuri puhul on enamasti väärtustatud seda, et hooned on säilinud valmimisjärgsel kujul ja neid on hiljem vähe muudetud. Sageli on alles ka hoonete sisustus. Üksikutel juhtudel on väärtustatud ka ajalooliste ladestuste terviklikkust. Põlvamaa XX sajandi arhitektuuripärand on inventeeritud.¹⁷²

XX sajandi arhitektuuri eripära seisneb selle mitmepalgelisuses ning arhitektuuris kajastuvates tehnoloogilistes ja ühiskondlikes protsessides, mis on XX sajandi elukeskkonda radikaalselt muutnud. Esineb arvukalt uusi hoonetüüpe, lisandusid uued ehitusmaterjalid ja muutusid ehitustavad. Eriti mastaapselt avalduvad need muutused linnaplaneerimises ja maa-asulate ilme teisenemises.¹⁷³

Selle nimekirja objektide kaitse alla võtmine saab käia ainult paralleelselt olemasolevate mälestiste nimekirja analüüsiga, et oleks tagatud erinevate mälestiste liikide, tüüpide ja ajastute esindatus kultuurimälestiste nimekirjas. Mitte kõik XX sajandi arhitektuuripärandi objektide nimekirjast kaitse alla võtmiseks esitatud objektid ei pruugi kultuurimälestisteks saada. Hinnata tuleb konkreetse kultuuriväärtuse olulisust ja avalikku huvi selle säilimiseks, aga teiselt poolt ka kitsenduste/piirangute/kohustuste ulatust, mida mälestiseks tunnistamine selle omanikule või mõnele teisele avalikule huvile (nt maakasutuse planeerimine) kaasa toob. Kui riik soovib mõnda objekti mälestiseks tunnistada, peab ta tuvastama objektile mälestise tunnused ning kaaluma, kas

¹⁶⁷

ftp://195.80.111.130/pub/HTTP/XX_saj._arhitektuur/projekti%20dokumendid/20%20saj%20inveni%20juhendid/Lisa%201%20kaitse%20alla%20votmise%20pohjendus.doc

¹⁶⁸ <http://www.parandiaasta.ee/kultuuriparand>

¹⁶⁹ MP täpsusastmes ei käsitleta kunstimälestisi ja vallasmälestisi

¹⁷⁰ Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015128?leiaKehtiv>

¹⁷¹ Programm „Eesti XX sajandi (1870-1991) väärtusliku arhitektuuri kaardistamine ja analüüs“; <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=generalinformation>

¹⁷² Eesti 20. sajandi arhitektuuripärandi inventeerimine. Põlvamaa. Koostaja: Ingrid Ruudi, 2009; ftp://195.80.111.130/pub/HTTP/XX_saj._arhitektuur/maakondlikud%20ylevaated/polvamaa/Polvamaa_ehitusparand.pdf

¹⁷³ Vt täpsemalt: Eesti XX sajandi (1870-1991) väärtusliku arhitektuuri kaardistamine ja analüüs.

Lõpparuanne. Eesti Kunstiakadeemia, 2012;

ftp://195.80.111.130/pub/HTTP/XX_saj._arhitektuur/projekti%20dokumendid/lopparuanne.pdf

avalik huvi kaalub üles eraomaniku huvi asja vabalt vallata, kasutada ja käsutada. Mälestiseks tunnistamisel peab ka selgitama, miks võetakse kaitse alla just see objekt ja mitte mõni teine samalaadne.

Kõigil teistel objektidel, mis on kultuurimälestiste riiklikus registris peale alaliselt ja ajutiselt riikliku kaitse all olevate kultuurimälestiste, puudub õiguslik staatus. Seega nende objektide puhul puudub riigil, kohalikul omavalitsusel ja omanikul kohustus neid kuidagi kaitsta või nendega erinevate tasandite planeeringutes arvestada. Küll aga võimaldab see neid objekte planeeringutes määratleda ja väärtustada kui kohalikku arhitektuuripärandit, mida koostatavas MP-s on ka tehtud.

Pärandkultuuriobjektide säilimine ja kaitse sõltub eelkõige maaomaniku teadlikkusest ja soovist. Samas on üle Eesti mitmeid häid näiteid kohalikest omavalitsusest, kes on pärandkultuuriobjektide olemasolu ja nende kaitse vajaduse teadvustanud ÜP koostamise käigus ning selle ka ÜP-s fikseerinud kui kogukondliku kokkuleppe. Pärandkultuuriobjektid aitavad väärtustada piirkonna aja- ja kultuurilugu ning luua eeldused nt matka- ja õpperadade mitmekesisamiseks, turismi arendamiseks ning piirkonna aja- ja kultuuriloo (koduloo) uurimise ergutamiseks.

Kultuuriteenuste osutamise seotud taristu olulisus seisneb eelkõige vaimse kultuuripärandi järjepidevuse hoidmise ja edasiandmise võimaldamises. Kuna need objektid (rahvamajad, laululavad, külaplatsid jms) asuvad või on kavandatud eelkõige keskustesse, siis on oluline tagada nendes pakutavate kultuuriteenuste mitmekesisus ning kättesaadavus ka kaugemal maapiirkondades elavatele inimestele. Kuna selle taristu rajamine ja käiguhoidmine on suures osas projektipõhine, siis on oluline tagada taristu ülalpidamise järjepidevus riigi ja KOV-i toel, et inimestel, sh ürituste/ringide/õpitubade jms korraldajatel, ning kogukonnal tekiks mingigi kindlustunne tuleviku suhtes.

MP-d on suure üldistusastmega planeeringud, mistõttu üksikobjektide käsitlemine ei ole asjakohane. Küll aga antakse MP-ga alused ÜP-de ja DP-de koostamiseks, mille hulka kuuluvad ka suunised kultuuripärandi säilitamiseks, kaitseks ja väärtustamiseks (vt MP seletuskiri ptk 3.1.2).

Üks oluline teema, mis seoses kultuuripärandiga vajab riiklikul, maakondlikul ja kohalikul tasandil kokkuleppeid, on väärtuslike hoonete ja rajatiste korrashoidmine, eelkõige selle finantseerimine. On üksjagu näiteid, kus ajaloolised väärikad hooned, mis on seni toimunud nt koolimajade või hooldekodudena, jäetakse maha põhjendusega, et nende ülalpidamine on kulukas. Seejuures ehitatakse sageli samasse lähedusse uus sama otstarbega, kuid nii ehitamise kui ka ülalpidamise mõttes „soodne“ hoone. Tegemist on lühinägeliku mõtteviisiga, sest ei nähta laiemat pilti. Asi on sageli ka suhtumises ja kergema vastupanu teed minekus. Enne otsuste tegemist tasuks muuhulgas mõelda ka sellele, millise suhtumise me anname edasi järeltulevatele põlvedele, kelle koolitee möödub laguneva vana ajaloolise koolimaja kõrval ajutise iseloomuga moodulites. Kui tehakse koostööd, ei tohiks ajalooliste hoonete rekonstrueerimine reeglina olla ületamatu ülesanne, kuigi see võib esialgu olla kallim. Asi ei ole ainult ühepoolne – ka muinsuskaitsetel tuleb mõnikord teha järeleandmisi, kui kaalul on objekti säilimine. Et ajaloolised hooned oleksid kasutatavad, tuleb neis muuhulgas tagada ka tuuletõrje- ja ohutusnõuded ning kaasajastada tehnovõrgud. Kaasaegse küttelahendusega ning asjatundlikult soojustatud hoone ülalpidamiskulud ei pruugi uue hoone omadest olla suuremad. Samas võib rahasse (otseselt) mittekonverteeritav tulu olla suurem, sest tegemist on inimeste elu- ja töökeskkonda kujundavate väärtustega.

Samas, kui on tehtud otsus, et mõni ajalooline objekt väärrib kaitset, siis tuleb selle omanikuga teha koostööd ning vajadusel leida ka (kompromiss)lahendused ja ressursid, et objekti säilimine ja kaitse oleksid tagatud. Piirangute, kohustuste ja vastutuse seadmine ainult objekti omanikule ei ole õigustatud. Seetõttu on ka oluline, et mälestiste omaniku motiveerimiseks leitaks vajalikud ressursid (nt nõustamine, restaureerimistoetused, muinsuskaitse eritingimuste koostamise kulud, eritingimustest tulenevate kulude kompenseerimine jms). Kindlasti ei piisa toetuste eraldamisest ainult avariiliste objektidele.

Kultuuripärandi säilimise üheks oluliseks aluseks on näha kultuuripärandit kui piirkondliku majanduse edendajat. Hästi hoitud kultuuripärand on üheks eeliseks nt (kultuuri)turismi arendamisel.

Kultuuripärandi hoidmine ei ole ainult muinsuskaitsete ja vähete fanaatikute ülesanne. Tegemist on valdkonnaülese (ministeeriumideülese) teemaga, kus ideede ja ressursside ühitamine peaks olema riigi üks põhiülesandeid. Erinevad riigi huvid peavad olema tasakaalus ning omavahel lõimitud. Kultuurimälestiste säilimine tuleb riiklike poliitikate ja arengukavade kaudu siduda teiste valdkondade ja riigi huvidega nagu sotsiaalteemad, säästev areng, elamisväärtus keskkond jms. Näiteks Rahandusministeerium üksi ei peaks otsustama riigile kuuluvate (Riigi Kinnisvara AS-i hallatavate) ajalooliste hoonete saatuse üle. Riigi (Haridusministeeriumi) poliitika koolivõrgu korrastamise osas avaldab kaudset (negatiivset) mõju ka ajaloolise väärtusega koolihoonetele (nt mõisakoolid), kui koole suletakse. (Reisi)rongiliikluse kaotamise/ümbekorraldamise tõttu kaotavad sageli oma funktsiooni ajaloolised raudteejaamad. Ajalooliste paisude likvideerimisega/avamisega (eelkõige seoses kaladele rändeteede tagamisega) vajuvad unustusehõlma ajaloolised veskid ja veskikohad. Paljud veskikohad on säilinud vaid varemetena, aga mitmed veskielamud on veel kasutusel ja neid hooldatakse. Näiteid võiks tuua veelgi.

Ajaloolistele hoonetele ja rajatistele on vaja leida väärikas sisu, et areng selles osas oleks säästev ja samas jätkusuutlik. Ekstensiivset poliitikat, kus vana ja ajalooline hoone jäetakse maha, et ehitada kõrvale uus ja odav, ei saa samuti nimetada säästvaks ja jätkusuutlikuks. Sellega kaob ära motivatsioon ajalooliste hoonete säilitamiseks ja ülalpidamiseks või veeretatakse need kulud lihtsalt kellegi teise kanda.

Ajaloolised hooned ja rajatised, paigad, kohanimed jms on üks osa komponentidest, mis kujundavad maakonnale/piirkonnale iseloomuliku keskkonna. Tänapäevaks on suur osa neist inventeeritud ja uuritud ning arvele võetud kas Muinsuskaitseameti eestvedamisel (vt ka uuringud¹⁷⁴) või RMK poolt pärandkultuuri inventeerimise käigus (vt pärandkultuuri kaardirakendus¹⁷⁵). Raudteejaamade, vallamajade, palvemajade ja maakoolimajade kohta on koostatud alusuuringud.¹⁷⁶

ÜP-de ja DP-de koostamise käigus tuleb KOV-idel teha koostööd Muinsuskaitseametiga (piirkondade peainspektoritega), et saada asjakohast teavet ning leida sobivad lahendused kultuurimälestiste jt teiste väärtuslike objektide säilitamiseks, kaitseks ning jätkuva kasutuse tagamiseks.

Piirkonna identiteet ja traditsiooniline elulaad

Koostatav MP ei sea takistusi ega tingimusi piirkonna identiteedi hoidmiseks ega arendamiseks, samuti traditsioonilise elulaadi viljelemiseks. Peamise tausta sellele annab MP-s esitatud tingimus ajaloolise asustusstruktuuri säilitamiseks nii linnalise asustuse aladel kui ka maalistes piirkondades (vt MP ptk 2). Sama eesmärki täidavad ka ruumiliste, sh elukeskkonna, väärtuste arengut suunavad tingimused tegevuseks väärtuslikel maastikel (vt MP ptk 3.1.1) ja seoses kultuuripärandi säilitamisega (vt MP ptk 3.1.2).

6.4. Mõju sotsiaalsele keskkonnale

Negatiivsed sotsiaal-majanduslikud mõjud ei tulene reeglina otseselt ruumilisest planeerimisest, eriti MP tasandil, sest see on koostatud asjatundlikult. Põlva MP koostamisel on arvestatud maakonna sotsiaal-majandusliku olukorraga ja prognoositud trendidega ning välja töötatud ruumilise planeerimise lahendus, mis selle elluviimisel peaks vältima negatiivsete mõjude

¹⁷⁴ Muinsuskaitseameti veebileht: <http://www.muinas.ee/uuringud>

¹⁷⁵ Maa-ameti X-GIS kaardirakendus: <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGIS>

¹⁷⁶ Programmi „Eesti XX sajandi (1870-1991) väärtusliku arhitektuuri kaardistamine ja analüüs“ käigus; vt: <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=methodologicalmaterial>

tekkimist (või mõnel juhul ka suurenemist võrreldes olemasoleva olukorraga). Kas ja kuidas mõjud avalduvad, sõltub MP-ga kavandatud planeerimispõhimõtete rakendamisest järgmiste tasandite planeeringudokumentides ning kavandatava tegevuse elluviimiseks vajalike ressursside olemasolust.

6.4.1. Asustuse arengu suunamine ja teenuste kättesaadavus

Asustuse arengu suunamisel MP-s on oluliseks lähtekohaks maakonna rahvastiku arv ja vanuseline struktuur, selle paiknemine (sh maakonnasisesed erinevused) ja arengutrendid (rahvastikuprognosid). Põhjalik ülevaade selle kohta on antud Põlvamaa ruumilise arengu analüüsis (ptk 2), maakonna sotsiaalse keskkonna käsitlus on esitatud ka KSH aruande ptk-s 3.3.

Põlva maakond on Eesti kontekstis ääremaa, samas on ka maakonnas omakorda ääremaalised alad, mis on keskustega ebaühtlaselt või nõrgalt seotud. Maakonna ääremaalised alad asuvad maakonna lõuna- ja ida- (kagu)osas (maakonnakeskusest Põlvast lõuna pool; sh Värska ümbrus). Põlvamaa kohalike keskuslinnade mõju on võrreldes teiste Kagu-Eesti maakondadega nõrgem ja oluline osa on väljaspool maakonda asuvatel linnadel – eelkõige Tartul, vähem Võrul ja mõnevõrra Otepääl. Tõenäoliselt on sellel ka ajaloolised põhjused, sest Põlva maakond on suhteliselt noor moodustis ja Põlva linnaõigused pärinevad samuti lähiminevikust.

MP koostamisel on arvestatud üleriigilise planeeringuga „Eesti 2030+“ ja teiste riiklike suuniste ja juhenditega, samuti kohaliku kontekstiga ja KOV-ide viidega, lähtudes mh maakonna ruumilise arengu analüüsi tulemustest ja koostatud uuringutest.¹⁷⁷

Seoses maakonna ääremaalise asukohaga ja paiknemisega Eesti kontekstis suurematest majanduse arengut määravatest keskustest eemal, on asjakohane MP lähenemine keskenduda olemasoleva keskuste võrgustiku tugevdamisele ja nende olulisuse rõhutamisele töökohtade ja teenuste pakkujatena. Keskuste määramisel on lähtutud töökohtade ja erinevate teenuste paiknemisest ja funktsionaalsetest seostest (keskuste ja nende tagamaade koostoimest). See võimaldab väheseid ressursse otstarbekalt jaotada ja väldib süsteemitu killustamist. Keskuste määramise eesmärgiks on tagada kogu maakonnas töökohtade ning teenuste kättesaadavus ning seeläbi elukvaliteet nii linnades kui maapiirkonnas.

MP-ga on Põlva maakonnas määratud üks maakondlik keskus (Põlva), üks piirkondlik keskus (Räpina), 11 kohalikku keskust ja 18 lähikeskust. Lähtuvalt keskuste struktuurist on maakonnas üks toimepiirkond keskusega Põlvas ja tugitoimepiirkond keskusega Räpinas. MP-ga on kavandatud, et tagamaalt peaks olema võimalik keskuslinna (vastavalt siis kas Põlvasse või Räpinasse) jõuda 30 minutiga. Maakonna äärealad kuuluvad ka teiste maakondade (Tartu, Võru, Otepää) toimepiirkondadesse, millega kaasneb vajadus maakondadevaheliseks koostööks (nt ühistranspordi korraldamisel).

Põhimõtteliselt võib MP asustuse suunamise lahenduse kohta öelda, et eeldatavasti tagab see rahuldava heaolu jaotuse, kui muude (majanduslike ja poliitiliste) meetmetega suudetakse tagada teenuste olemasolu vastavalt keskuste tasemetele ja nende kättesaadavus, kasutades erinevaid paindlikke lahendusi. Rõhutada tuleb, et MP-s on antud teenuste **minimaalne** loetelu, mida vastava taseme keskuses (v.a lähikeskuses) on soovitatav pakkuda. Lähikeskuste teenuste loetelu on jäetud sõltuvusse kogukonnainitsiatiivist ja ettevõtlusaktiivsusest. **Vajaduse korral tuleb hinnata, kas on (majanduslikult) otstarbekam teenuste loomine kohapeale või korraldada ühistranspordiühendus.**

Kahaneva rahvastiku ja peamiselt hajaasustuse tingimustes on väga oluline kohalike omavalitsuste omavaheline koostöö ja koostöö riigiametitega kvaliteetsete teenuste pakumisel

¹⁷⁷ Põlva maakonnaplaneeringu teemaplaneeringu „Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2009–2015“ analüüs. Pilleriine Kamenjuk, 2014; Raport „Toimepiirkondade määramine“, Statistikaamet 2014; Uuring era- ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringutes, RAKE 2015

ja kättesaadavuse tagamisel. Seda enam, et MP-ga määratud teenuskeskuste teenuste paketid on soovituslikud, mitte kohustuslikud.

Suurematest keskustest eemale, väljapoole toimepiirkondi, ja seega ka **teenuste valiku ja kättesaadavuse poolest ebasoodsasse piirkonda jääb maakonna kaguosa** (Värskla vald), mis toob kaasa ohu ääremaastumise süvenemiseks, kui ei leita ressursse ja lahendusi, kuidas tagada teenuste kättesaadavus rahuldaval tasemel. MP-ga on seda probleemi teadvustatud, mis loob eelduse sellega arvestamiseks ja ressurside kavandamiseks. Eelkõige tuleb (vastavalt vajadusele ja võimalustele) arendada nõudetranspordi süsteemi ja muid paindlikke transpordilahendusi, aga teha ka koostööd teenuste kompleksse ja efektiivse süsteemi väljatöötamiseks.

Maalise piirkonna arenguvõimalused

Maalise piirkonna arenguvõimalused sõltuvad suurel määral töökohtade olemasolust (mõistlikus kauguses) ja teenuste kättesaadavusest, need omakorda ressurside olemasolust.

Maalistes piirkondades (hajaasustusaladel) on rõhk olemasoleva asustusstruktuuri säilimisele. Kuna rahvastiku vähenemise tõttu ja majanduslikel põhjustel puudub maakonnas suur ehitussurve, siis ei ole tõenäoliselt ohtu olemasoleva asustusstruktuuri rikkumiseks uute elamuvaladega. Ka MP-s (ptk 2) on välja toodud, et vältida tuleb sellise asustuse tekkimist, mis ühest küljest ei jälgi olemasolevat hajaasustusstruktuuri, aga teisalt ei tekita ka veel kompaktsed asustusüksust. Pigem võib asustusstruktuuri säilitamisel probleemiks osutuda elu kadumine küladest ja hajataludest, kui inimesed sealt välja rändavad või igavikku kaovad. Enamasti müüakse need talukohad (kinnistud) ära või antakse rendile. Sobivas asukohas on ostjateks/rentijateks tavaliselt metsa- ja põllumajandusega tegelevad suuremad ettevõtted. Sellega kaasneb oht, et elu kadumine nendest talukohtadest on pöördumatu. Parimal juhul eraldatakse talukinnistust õueala ja müüakse see suvituskohaks.

Positiivsena eristuvaks (kuigi valdavate trendide taustal vähemärgatavaks) suunaks, mis võiks mõnevõrra pidurdada rahvastiku vähenemist ja vananemist, on maale (tagasi) elama kolimine maaelu kui sellise väärtustamise pärast. Nimetatud suund annab tuge kogukondade tekkele ja tugevnemisele maapiirkondades ning toetab maa-asustuse säilimist. Riigil ja kohalikel omavalitsustel tuleks seda trendi igati toetada ja maale elama asumist populariseerida. Märkimisväärselt on maale elama asujate hulgas noori ettevõtlikke lastega peresid, kes oskavad ja tahavad piirkonna elu edendada. Muuhulgas on riigi ja KOV-ide tugi vajalik kaugtöö võimaldamises (kiire interneti kättesaadavus) ja ühistranspordi korraldamises (nt laste jõudmiseks haridusasutustesse).

Linnalise asustuse alad

MP koostamise käigus analüüsiti linnalise asustuse alade (tiheasustusalade) asjakohasust ning korrigeeriti vajadusel nende alade piire. Peamine põhjus selleks on rahvaarvu märkimisväärne vähenemine ning ehitusbuumi aegsete planeerimisotsuste mitteasjakohasus tänastes tingimustes ning arvestades rahvaarvu prognoosi. Eesmärgiks on hoida linnalise asustuse alad võimalikult kompaktsena, nähes ette nende tihendamist, et võimaldada muuhulgas ka tehnilise taristu efektiivset majandamist. Siiski ei näe planeerimisseadus ette varasemate planeeringutega määratud tiheasustusalade tühistamist, kuigi kohati tingivad selle vajaduse asustusgeograafilised protsessid. Maakonna linnaliste alade arenguks antud suuniseid võimaldavad jätkusuutliku ja inimhõõtmelise linnaruumi kujundamist.

Inimhõõtmelise linnaruumi kujundamisel on soovitatav üld- ja detailplaneeringute koostamisel muuhulgas lähtuda järgnevast:¹⁷⁸

- nn jalutatava ruumi loomine läbi funktsioonidelt ja ajaliselt kasutuselt mitmekesise ja tiheda linnaruumi;

¹⁷⁸ Ekspertarvamus „Sotsiaalsed ja kultuurilised mõjud maakonnaplaneeringute keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviimisel. Pille Metspalu, detsember 2013

- inimhõõdet rõhutavad linnaehituslikud tingimused (jagatud tänavaruum, hoonemassiivide jaotus, fassaadide liigendatus ja aktiivsus jms);
- erinevate liikumisviiside soodustamine;
- liikumistakistusteta ruumi loomine (erivajadustega ja puuetega inimeste vaatenurgast);
- vabaõhu puhkekohtade olemasolu linnaruumis;
- elamispiindade mitmekesisuseks aluste loomine arvestades erinevate sihtrühmade vajadusi (suured ja väikesed korterid, äärelinnaeramud, üürikorterid jms).

Ühistranspordi korraldus

Ühistranspordi korraldus on tihedalt seotud teenuste kättesaadavuse ning tööle/kooli jõudmisega. Mida mugavam see kasutaja jaoks on, seda enam seda kasutatakse. MP-s on toodud ühistranspordi arendamise põhimõtted, mis lähtuvad planeeritud keskuste võrgustikust ja rahvastikuprognosidest. MP-ga ei nähta ette kindlaid ühistranspordi marsruute, sest see sõltub konkreetsetest vajadustest ja võimalustest, liini tasuvusest jm teguritest, mis võivad olla aja jooksul muutuvad. Samad tegurid mõjutavad otsuste tegemisel ka seda, kas mingit piirkonda teenindab regulaarne ühistranspordiühendus või mõni paindlikest lahendustest (nt nõudetransport vms). Töö- ja haridusalase pendelrände uuringute tulemustest on oluline koostöö naabermaakondadega, et tagada mõistliku sõidugraafikuga ja mugav ühendus naabermaakondade suuremate keskustega.

Maavalitsustel ja kohalikel omavalitsustel tuleb olla valmis selleks, et seoses rahvastiku, sh õpilaste arvu, jätkuva vähenemisega maakonnas **saab olema suureks väljakutseks lisaks teenuste kättesaadavuse tagamisele ka ühistranspordi korraldamine**. Siiski peaksid piirkonnad, kus elanikud on sõltuvuses ainult oma isiklikust transpordivahendist, olema pigem erandid kui reeglid. Hea ühistranspordiühendus vähendab ääremaastumist.

Riigi poolt on tehtud ulatuslikke investeeringuid raudteetransporti, mis peaks aitama tõsta ühistranspordi osakaalu reisijakäibest. Põlva maakonnas toimub reisirongiliiklus praegu Tartu-Põlva-Koidula liinil täies ulatuses ja Valga-Koidula liinil vaid Piusa-Koidula liinilõigul. Kagu-Eesti regioonis tuntakse puudust ka reisirongiliiklusest Koidula-Võru-Valga liinil, mistõttu on põhjendatud selle võimaluse säilitamine MP-s.

Piirkondlikult saavad sageli takistuseks ühistranspordi kasutamisel ebasobivad sõidugraafikud ja/või ebamugavus/ebaturvalisus jõudmisel ühistranspordipeatusesse. Seetõttu tuleb üld- ja detailplaneeringutes jm planeerimisdokumentides pöörata mh tähelepanu „viimase miili“ ning „pargi-ja reisi“ põhimõtete rakendamise vajadusele.

„Viimase miili“ kontseptsioon transpordiühenduste korraldamisel

Riiklik transpordi arengukava¹⁷⁹ prognoosib, et trendid inimeste eelistustes ja väärtushinnangutes seoses ühistranspordi kasutamisega lubavad näha positiivseid arenguid. Et need realiseeruksid, on vajalik pakkuda mugavat ühistransporditeenust, mis oleks hästi ühendatud nn „viimase miili“ liikumisega. „Viimase miili“ (ka „esimese miili“) all mõeldakse liikumist reisi algkohast ühistranspordipeatusesse ja ühistranspordipeatusest reisi sihtkohta. Sageli on just selle liikumise ebamugavus (nt ei vii bussipeatusesse kõnniteed või ei ole rongipeatuses parklat) põhjus, miks ühistransporti ei kasutata, kuigi ühistranspordi teenus ise on mugav.

„Viimase miili“ põhimõtet toetab oluliselt kergliiklusteede võrgustiku väljaarendamine, millele MP koostamisel on pööratud olulist tähelepanu (vt ptk 6.5.2).

„Pargi-ja reisi“ põhimõtte rakendamine

MP rakendab „pargi-ja reisi“ põhimõtet, nähes ette parklate rajamise vajaduse busi- ja rongijaamade juurde ja sadamatesse. Parklate kavandamisel ja haldamisel on oluline arvestada, et nii autosid kui ka jalgrattaid oleks nendes parklates turvaline hoida. Olemasolevaid rongi- ja

¹⁷⁹ Transpordi arengukava 2014-2020; https://www.mkm.ee/sites/default/files/transpordi_arengukava.pdf

bussipeatusi ning nende ümbrust tuleks korrastada selliselt, et nendele oleks tagatud mõistlik juurdepääs nii autoga, rattaga kui ka jalgsi.

Samuti võiksid KOV-id inimeste liikumistingimusi parandavate ja ohutust suurendavate toetusmeetmete taotlemisel olla aktiivsemad, tehes ära vajalikud eeltööd (planeerimine, projekteerimine jms).¹⁸⁰

Lairibaühendus

Et võimaldada paindlikke lahendusi teenuste kättesaadavuse osas ja kaugtööd, **on vajalik kvaliteetse sideteenuse väljaarendamine keskustest kaugemale jäävates maalistes piirkondades.**

Aastaks 2018 on välja ehitatud EstWin lairiba (fiiberoptiliste kaablite) võrk, mis moodustub ca 6000 km ulatuses optilistest kaablitest ning üle 1400 võrguühenduskoolest. Võrgustiku loomise tulemusena asuks 98% majapidamistest, ettevõtetest ja asutusest võrgule lähemal kui 1,5 km¹⁸¹.

Lairibaühenduse olulisus:¹⁸²

- tähtsus majandusele ja riigi konkurentsivõimele: uue põlvkonna lairibaühendused on tähtsaimaks teguriks riigi tootlikkuse kasvul ning aitavad suurendada riigi majanduse kogutoodangut. Need on vajalikud ka riigi konkurentsivõime tagamiseks rahvusvahelises konkurentsivõime;
- olulisus majanduslangusest väljumisel: investeringud uue põlvkonna lairibavõrkudesse aitavad kaasa majanduse taastumisele ning tagavad pikemas perspektiivis kaasa majanduse efektiivsemale toimimisele;
- võimalused tavatarbijale: Pea kõikidest eluvaldkondadest võib tuua näiteid lairibaühenduste kasutamisest. Lairibaühendused on muutunud inimeste elus juba sama tavaliseks kui elekter ning me tegelikult enam ei märkagi lairibaühenduste olemasolu;
- tähtsus energiakulude säästmisele ja CO₂ emissioonidele: tänu lairibaühenduste laialdasemale kasutusele väheneb süsinikdioksiidi emissioon ning säästetakse nii energiat kui ka transpordikuluseid;
- tähtsus maapiirkondadele: maapiirkondades on tänu geograafilisele eraldatusele vajadused lairibaühenduste järele suured. Uue põlvkonna lairibaühendused aitavad kaasa maapiirkonnas ettevõtluse arengule ning inimeste elukvaliteedi paranemisele;
- mõjud tööhõivele: lairibaühenduste arendamine annab tööd uue võrgu ehituse perioodil ning loob uusi töökohti selle valmimisel.

Eesti infoühiskonna arengukava 2020¹⁸³ näeb muuhulgas ette **kiire lairibaühenduse jaevõrgu laiendamise toetamist turutõrke piirkondades**¹⁸⁴. Selleks:

¹⁸⁰ Rongipeatuste ühendamiseks teiste transpordiliikidega korraldas Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK) 2015.a suvel projektipõhiselt taotlusvooru toetusrahade eraldamiseks Ühtekuuluvusfondist. Toetust antakse raudteepeatuse lähedal asuvate kergliiklus- ja juurdepääsuteede, auto- ja jalgrattaparklate ning bussipeatuste ehitamiseks või remontimiseks, samuti reisijate teenindamiseks ette nähtud raudteepeatuse hoone rekonstrueerimiseks ning peatustesse reaajas liiklusgraafikuid kuvavate infotahvlite paigaldamiseks. Toetust said taotleda kõik kohalikud omavalitsused, mida läbib raudtee. Toetuse saamisest oli tingimuseks eelnõustamise läbimine. Põlva maakonnast osales selles projektis ainult Põlva Vallavalitsus, kes taotles toetust Põlva raudteejaama ümbruse ümberkorraldamiseks.

¹⁸¹ Maakonnas välja arendatud ja kavandatud lairibaühenduse baasvõrk vt: <http://ela12.elasa.ee/elakaart/>

¹⁸² Eesti uue põlvkonna lairibavõrgu arendusvisioon. Koostaja: Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit. Tallinn, aprill 2009; <http://elasa.ee/public/files/Eesti%20lairiba%20arenguvisioon.pdf>

¹⁸³ https://www.mkm.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/eesti_infouhiskonna_arengukava.pdf

¹⁸⁴ Turutõrke piirkond on ala, kuhu erasektor pole valmis investeerima liiga väikese tarbijaskonna tõttu ning kus ei ole võimalik mõistliku ajaga raha tagasi teenida

- a) vähendatakse sidevõrgu ehitamisega kaasnevat halduskoormust, lihtsustades vastavat õigusraamistikku. Juurutatakse põhimõtte luua „viimase miili“ ühendused riigi rahastatud arendusprojektide raames rajatavatesse hoonetesse;
- b) edendatakse kiire interneti arendamist toetavat kogukondlikku algatust;
- c) toetatakse vajaduse korral turutõrke aladel, sealhulgas maapiirkondades, „viimase miili“ ühenduste rajamist.

Ilmselt kuulub oluline osa Põlva maakonnast selles kontekstis turutõrke piirkondade hulka, mistõttu (riiklike) toetusmehhanismide väljatöötamine ja ressursside leidmine „viimase miili“ ühenduste rajamiseks maapiirkondades ja kogukondlike algatuste elluviimiseks on piirkonna igakülgse arengu jaoks olulise tähtsusega. Samuti peaks igal eratarbijal olema võimalik liituda võrguga talutava ühinemistasuga, sest kiire internetiühendus kuulub tänapäeval sisuliselt inimeste põhivajaduste hulka, eriti maapiirkondades, kus vahemaade füüsiline läbimine mingi teenuse saamiseks on sageli kulukas ja ebamõistlik.

6.4.2. Tööhõive

Tööturuanalüüsid on olulisel kohal sotsiaalsete ja/või demograafiliste rühmade omavaheline võrdlus. Tähelepanu pööratakse näiteks soole, rahvusele, aga ka vanusele ja nende rühmade vahelistele erinevustele tööturuvõimalustes ning erinevuste põhjustele. Vanuserühmadest pööratakse tähelepanu eelkõige noortele ja vanemaealistele, sest neid peetakse mõnes mõttes tööturu riskirühmadeks. Vanemaealiste produktiivsust võivad tööandjad nende aegunud kvalifikatsiooni tõttu pidada väikeseks, samuti peetakse nende puhul tõenäolisemaks riski töölt näiteks terviseprobleemide tõttu enam puududa. Kui vanemaealiste peamine probleem on tööturul püsimine ja konkurentsivõime säilitamine, siis noortel tuleb kõigepealt hakkama saada tööturule sisenemisega. Noorte töötuse põhjuseks ei peeta mitte niivõrd hariduse, kuivõrd kogemuste puudumist. Eriti keeruline võib olla noortel siseneda tööturule kriisi ajal, kui vajadus uute töötajate järele järsult väheneb.¹⁸⁵

Hariduse tähtsust just tööelu alustamisel on rõhutatud mitmetes uuringutes, sest haridus on sel ajal peamine infoallikas töövõtja produktiivsuse ja oskuste prognoosimisel, hiljem saavad oluliseks muud näitajad, nagu tööstaaž, kogemused, soovituskirjad.

Olulised tööga rahulolu mõjutavad tegurid on palk, töölepingu tüüp, töökeskkond, tööaeg, karjääri- ja enesetäiendamisevõimalused ning töötajate kaasamine. Tööga rahulolu võivad mõjutada nii töökeskkond kui ka töötaja enda isikuomadused.

Pikaajalisteks töötuteks loetakse inimesi, kes on tööta olnud ja tööd otsinud 12 kuud järjest. Noorte puhul (kuni 24 eluaastat) loetakse pikaajaliseks töötuseks ka juba kuuekuulist töötuse perioodi.

Pikaajaline töötus põhjustab enesekindluse vähenemist ja sotsiaalset tõrjutust, samuti väheneb harjumus teha tööd. Töötud noored on sunnitud elama oma perekonna ja lähedaste kulul, mis halvendab leibkondade toimetulekut. Noorte pikaajaline töötus ja perekonna kulul elamine toob kaasa muganemise ja motivatsiooni kaotuse tööd otsida või edasi õppida.

Seega on töökohtade olemasolu ja vastava kvalifikatsiooniga tööjõu olemasolu piirkonnas tihedalt seotud inimeste sotsiaalse toimetulekuga (vt pkt 3.3). Kuigi maakonnas tööpuuduse tase on kõrge, on tegemist **struktuurse tööpuudusega**.

Struktuurse tööpuuduse all peetakse silmas tööjõu kvalifikatsiooni ja töötajate ning tööandjate geograafilise asukoha mitte kattumist nõudlusega tööturul. Struktuurse tööpuuduse puhul eksisteerivad koos vabad töökohad ja töötud. Sageli ei taha töötud elukohta vahetada või nad ei soovi või oma võimalusi piisavaks ümberõppeks. Seega nähakse struktuurse tööpuuduse tekke põhjusena peamiselt vähest mobiilsust, seda nii regionaalset kui ka majandussektorite vahelist

¹⁸⁵ Muutuv majandus ja tööturg. Statistikaamet 2014; <http://www.stat.ee/72566>

liikumist silmas pidades. **Töötust, sh struktuurset töötust, aitab leevendada tulevikku vaatav kvalifikatsiooni omandamine või selle muutmine.**

Näiteks põllumajandussektoris jätkab tööhõive langustrendil, kuigi suuremad struktuursed muutused on tõenäoliselt juba toimunud. Viimase aja probleemid eriti piimandus- ja seakasvatusektoris võivad aga viia tööhõive kiirenevale vähenemisele ning endise olukorra taastumine ei pruugi realiseeruda. Olulisema mõjuga ongi mõne suurema tööandja tegevuse kokkutõmbamine/lõppemine või laiematest majanduslikest ja poliitilistest protsessidest tingitud muutused teatud majandussektoris.

MP näeb ette ettevõtluskeskkonna arendamise ja töökohtade paiknemise ruumilised põhimõtted (vt MP ptk 2.1.1), mis võtab muuhulgas arvesse MP-ga määratud asustuse arengu põhimõtted, aga ka asustuse iseloomust tulenevad eelistused. Selle realiseerumine, sh töökohtade loomine, sõltub aga paljudest muudest teguritest. **Arvestades maakonna ääremaalisust, on vajalik riigipoolne regionaalpoliitiline ja majanduslik tugi nii tootmise ümberorienteerimisele ja uue ettevõtlusega alustamisele (uute töökohtade loomisele) kui ka ümberõppele.**

6.4.3. Inimese tervis

See valdkond on Põlva maakonna kontekstis olulise tähtsusega, sest maakonna rahvastiku tervislik seisund on Eesti keskmisest halvem, samuti on tegemist vananeva rahvastikuga maakonnaga (vt ptk 3.3). **Inimeste tervislik seisund on otsese sõltuvuses nende haridustaseme ja tööhõivega** (vt ptk 3.3.5, 3.3.7 ja 6.4.2).

Põlva maakonna arengukava 2015-2020 toob välja tervishoiu- ja sotsiaalvaldkonna võtmeprobleemid, millest MP temaatikaga otseselt haakub **maakonna eri piirkondades tervishoiu- ja sotsiaalteenuste ebaühtlane kättesaadavus ja lüklilik koostöö**. Ruumilise arengu analüüsi käigus tõdeti, et maakonnakeskuses on arstiabi, sh eriarstiabi, kättesaadavus tänu maakonnahaigla olemasolule hea, kohati jätab aga soovida perearstiteenuse kui esmatasandi teenuse kättesaadavus maakonnakeskusest kaugemal elavate inimeste jaoks, sest sageli on vastuvõtuajad piiratud, isegi kui teenus on põhimõtteliselt olemas. Perearstiteenuse kättesaadavust on ka regulaarse ühistranspordi abil (võrreldes mõne muu teenusega) suhteliselt keerulisem tagada, sest vastuvõtuajad on muutlikud.

Arvestades elanikkonna vähenemise ja vananemise trende võib eeldada, et arstiabi kättesaadavuse tagamine maapiirkondades ja soovitavas kvaliteedis muutub järjest keerulisemaks. Sellega seoses võib lisaks ühistranspordikorralduse olulisuse tõusule eeldada ka suurenevat vajadust paindlike ja integreeritud teenusepakkumise võimaluste järele (perearsti vastuvõttud väiksemates keskustes, paindlike (nõude)transpordilahenduste kasutamine). Lisaks sellele, arvestades eakate suhtelise hulga suurenemist, vajab enam tähelepanu ka eakatele suunatud teenuste, sh hoolekandeteenuste, nõudluse ja mahu kasv.¹⁸⁶

MP püüab seda valdkonda korrastada, määrates piirkondlikesse keskustesse esmatasandi tervishoiukeskuse (perearstikeskuse), hambaravikabineti, apteegi ja kiirabibrigaadi paiknemise, maakonnakeskusesse regionaalhaigla vajaduse. Perearstikeskuste majandusliku toimetuleku määrab piisava hulga nimistusse kuuluvate elanike olemasolu, kuid ei ole välistatud, et vajalik on täiendav majanduslik toetus. Hambaravikabinetid ja apteegid on aga eraettevõtted, mistõttu nende teenuste olemasolu määrab otseselt majanduslik tulukus. Võimaluste loomine (nt ruumide sisustamine) vajab tõenäoliselt riigi ja omavalitsuste täiendavaid ressursse. Teenuse kättesaadavuse parandamiseks on tõenäoliselt võimalikud ka erinevad paindlikud lahendused ja koostöö erinevate osapoolte vahel, näiteks perearsti vastuvõtt kohaliku keskuse päevakeskuses, rahvamajas või raamatukogus, liikuvad hambaarstikabinetid jms. Need aga vajavad täpsemat analüüsi ja kokkuleppeid, siinkohal saab otsustajatele ainult soovitada kastist väljapoole mõtlemist ja tulemuslikku koostööd osapoolte vahel, et leida nutikaid lahendusi.

¹⁸⁶ Põlva maakonna ruumilise arengu analüüs, ptk 2.3

Müra

Müratekitavate objektide planeerimisel ja tegevuste kavandamisel tuleb järgida välisõhu kaitse seadusest¹⁸⁷ ja müra normtasemetest¹⁸⁸ kinnipidamist. Vajadusel tuleb viia kavandatava tegevuse eeldatava müra modelleerimine ning rakendada asjakohaseid ja põhjendatud leevendavaid meetmeid.

Liiklusest tingitud keskkonnamüra ja tekkiva tolmu vähendamisel tuleb lähtuda ka Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud Riigimaanteede teehoiukavast aastateks 2014-2020, milles määratakse konkreetsed tegevused ja vahendid. Riigimaanteede teehoiukava aastateks 2014-2020 ja Maanteeameti 2012.a strateegilise mürakaardi järgi ei ole Põlva maakonnas määratud teelõike (üle 3 mln sõiduki aastas), kus müra normtasemetest lähtuvalt oleks vajalik müratõkete rajamine.

Välisõhu saaste, sh tolm

Välisõhu saastet põhjustavate objektide planeerimisel ja tegevuste kavandamisel tuleb järgida välisõhu kaitse seadusest¹⁸⁹ ja selle alusel vastu võetud normdokumentidest kinnipidamist. Vajadusel tuleb viia kavandatava tegevuse eeldatava välisõhu saaste modelleerimine ning rakendada asjakohaseid ja põhjendatud leevendavaid meetmeid.

Tegevused/objektid, mille juures välisõhu saastetaseme jälgimine on oluline, on näiteks loomakasvatuskompleksid, turbatööstus, puidutööstuse ettevõtted, kemikaale käitlevad objektid jms.

Vabariigi Valitsuse 05.05.2011.a korraldusega nr 209 on vastu võetud Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2011-2015, millega on püstitatud eesmärk koostada ja rakendada riiklik programm "Eesti teed tolmuvabaks aastaks 2030".

Suur osa riigimaanteede nimekirjas olevatest kruusateedest on korralikult välja ehitamata muldkeha ja kraavideta ega vasta ka praegu kehtivatele normidele ja nõuetele.

Maanteeamet on:

- tõstnud olemasolevate teede kandevõimet jämedateralise skelettmaterjali lisamisega nõrgema kandevõimega kohtades ning taastanud kruusateede pealiskihti lõikudel, kus viimane on põhiliselt tolmamise mõjul vähenenud alla kriitilise piiri, tagades tee profileeritavuse;
- puhastanud tee maa-ala võsast ja puudest, vähemalt riigile kuuluva transpordimaa ulatuses, mis on vajalik külg- ja pikinähtavuse sh minimaalse liikumisruumi tagamiseks;
- lubanud teemaale paigaldada erinevaid maa-aluseid kommunikatsioone (side- ja elektri kaableid ning muid tehnovõrke). Need võivad tulevikus olla mõningaseks probleemiks, kui on tarvis näiteks lisamaad kraavide kaevamiseks ja teekonstruktsiooni laiendamiseks. Üheksakümnendate aastate lõpus maareformi käigus riigi omandisse jäetud transpordimaa ulatus ei ole hetkel enam paljudel juhtudel piisav avalikult kasutatavatel teedel teehoiu korraldamiseks;
- teostanud elamute läheduses olevatel kruusateede lõikudel perioodiliselt tolmutõrjet kaltsiumkloriidiga (CaCl₂).

Suurimaks probleemiks kruusateede juures on tolmu mõju keskkonnale ja selle suurus sõltub enim elanikkonna paiknemisest ja liiklussagedusest. Kahjuks ei ole Eestis, vastupidiselt põhjanaabritele, võimalik kasutada materjale, millest saaks ehitada sideainega töötlemata

¹⁸⁷ Vt ptk 8: Välisõhus leviv müra; Elektrooniline Riigi Teataja:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015144>

¹⁸⁸ Sotsiaalministri 04.03.2002 määrus nr 42 „Müra normtasemed elu- ja puhkealal, elamutes ning ühiskasutusega hoonetes ja mürataseme mõõtmise meetodid“; Elektrooniline Riigi Teataja:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/163756>

¹⁸⁹ Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015144>

peaaegu tolmuvalu katteid (graniitkillustik ja väike kogus savi). Nõuete järgi peab ka Eestis kruusateel kasutatav kruus sisaldama saviosakesi, mis tagab tee parema püsivuse, kuid tolmamist ei vähenda. Seetõttu on üheks väheseks võimaluseks tolmust vabanemiseks kruusateedele kergkatete ehitamine.

Seisuga 01.01.2013 on Eesti riigimaanteedest 34,1% katteta teed ehk põhiliselt kruusateed. Kruusakattega teede osakaal Kagu-Eestis, sh Põlva maakonnas on Eesti keskmisest suurem (vt ptk 3.5.3). Samas on ka teedevõrgu tihedus keskmisest suurem, kusjuures suur osa maanteedest on väikese või väga väikese liiklussagedusega kõrvalmaanteed ja kohalikud teed (vt ptk 3.5.3). Katteta riigimaanteed liiklussagedused on enamuses alla 200 auto ööpäevas ja väga suur osa ehk 47,4% on väga väikese liiklussagedusega ehk alla 50 auto ööpäevas.

Vahendite planeerimisel katete ehituseks on Maanteeamet lähtunud sellest, et olemasolev riigi kruusateede võrk on suures osas seisukorras, mis vajab nii kraavide kaevamist kui ka muldkeha ja kruusast aluse ehitamist. Enamus kruusateid, kus muldkehad ja kraavid olid varasemalt korda tehtud, on juba katte alla viidud ja järele on jäänud külmakerkeohtlikud või sisuliselt ilma muldkeha ja kraavideta kruusateede teelõigud, mille tõttu on kruusateele katete ehitamise hind edaspidi kilomeetri kohta kõrgem. Hetkel on arvestatud kilomeetri keskmiseks hinnaks 100 000 eurot/km, mis aga raskemates tingimustes võib olla märgatavalt suurem.

Eesmärk on ehitada riigimaanteedele tolmuvalad katted kõigile suurema kasutusega (sagedus üle 50 autot/ööp) kruusateedele aastaks 2030, arvestades elanikkonna paiknemist ja tee kasutamise intensiivsust. Planeeritud vahendid võimaldavad ehitada kava perioodil kruusateedele katteid 50 kuni 150 km aastas.

Raskeliikluse korral (näiteks karjääriveod üle 15% liiklusest) kruusateedele tolmuvalu katte ehitust ei planeerita, sest siirde- või kergkatend¹⁹⁰ laguneks kiiresti ja püsikatendi (asfaltbetoon) ehitus oleks, arvestades üldist väikest liiklussagedust, liialt kallis.

Väiksema liiklusega kruusateedel tagatakse tolmuvalad katted vajaduse põhiselt, teostades elamute läheduses olevatel teelõikudel perioodiliselt tolmutõrjet CaCl₂-ga. Seda meetodit saab kasutada ka karjääride väljaveoteedel. Samal ajal tegeleb Maanteeamet teiste võimalike tolmutõrje meetodite või vahendite välja selgitamisega ja võimalusel katsetamisega.

Maanteeamet on välja töötanud kruusateele katete ehitamise objektide valikumetoodika. Objektide määramisel ja järjestamisel arvestatakse liiklussagedust, raskeliiklust, tolmu mõju (teeäärsed majapidamised), teede kasutajaid, võrgulist tähtsust, bussiliinide olemasolu, jalgrattatrasse ja tasuvust.

Objektide nimekiri koostatakse kuni 4 aastaks ning seda korrigeeritakse iga-aastase eelarveprotsessi käigus. Üldjuhul eeldab kruusateele katte ehitamine sellele eelnevat suuremamahulist kruusatee remonti. Tööd tuleb planeerida reeglina kahele aastale, et konstruktsioon saaks vajuda ja tekkinud külmakerkelisi kohti oleks veel võimalik parandada.

Nimekiri kruusateedest, kuhu ehitatakse tolmuvalad katted, avalikustatakse Maanteeameti kodulehel (vt Tolmuvalad katted kruusateedele).

6.4.4. Inimeste vajadused ja heaolu

Inimeste heaolu konkreetses piirkonnas sõltub olulisel määral:

- riigi poolt tehtavatest otsustest, eelkõige majandus- ja sotsiaalpoliitika valdkonnas;
- KOV-i võimekusest;
- töökohtade olemasolust, mis tagavad (pere jaoks) piisava sissetuleku;

¹⁹⁰ Siirde- ja kergkatend on kergemat tüüpi katend (mustkate, kahekordne pindamine või freesipurust või stabiliseeritud kate, mis hiljem pinnatakse), mille tulemusel muudetakse tee tolmuvaluks.

- elukeskkonnast ning vaba aja tegevuste olemasolust ja mitmekesisusest;
- liikumisvõimalustest jms.

Ruumiline planeerimine, eriti MP tasandil, ei saa otseselt mõjutada inimeste heaolu taset. Põlva MP-ga on ettevõtluse arendamiseks ja teenuste kättesaadavuse tagamiseks loodud igakülgsed tingimused.

Kui kodukoha läheduses ei ole piisavalt/sobivaid töökohti, on lapsevanemad sunnitud töötama kodust kaugemal, ka teises maakonnas või riigis, mistõttu neil jääb vähem aega oma lastega tegelemiseks. Ebapiisav kodune toetus ja vähene järelevalve võib kaasa tuua üha enamate noorte sattumise riskirühmadesse (koolist puudumine, alkoholi ja narkootikumide tarbimine, kuritegevus jne).

Üldiselt on KOV-id oma arengukavades üsna põhjalikult analüüsinud inimestega seotud sotsiaalseid teemasid ja sõnastanud eesmärged olukorra parandamiseks ja ette näinud vastavaid meetmeid, kuid sageli raskendab nende elluviimist ressursipuudus. Ressursipuuduse all tuleb mõista nii rahaliste vahendite vähesust kui ka vastava pädevusega tööjõu defitsiiti.

Madalalpalgaliste või töötute ja sotsiaalaabist elatuvate lapsevanemate jaoks on lapse huviharidus reeglina selline lisakulu, mida vähesest sissetulekust pole võimalik tasuda. Madalama sissetulekuga peredest pärit lapsed ja noored kannatavad seetõttu sageli tõrjutuse ja kõrvalejäetuse all, mis võib viia psüühiliste häirete või kuritegevuseni. KOV-id korraldavad küll laste koolitransporti, kuid sageli ei võimalda sõidugraafikud osaleda huviringides. Samuti ei ole väikeses kohas KOV-il sageli ressursse mitmekülgse huvitegevuse korraldamiseks, mistõttu kannatab valikuvõimalus.

Inimeste heaolu mõjutavad ka nende elukeskkonna väärtused: väärtuslikud maastikud (vt ptk 6.4.5), kultuuripärand, loodusväärtused, puhkealade olemasolu jne. Selles osas on Põlvamaa rikas ning MP on nende väärtustega arvestanud ja nende kaitse vajadust esile toonud.

MP toob eraldi välja tingimused puhkealade kavandamiseks väärtuslikel maastikel (MP ptk 3.1.3). See on igati asjakohane, sest puhkemajanduse suunamine väärtuslikel maastikel aitab kaasa nende säilimisele (võimaldab kontrollida looduslike alade koormustaluvust ja vältida massiturismi võimalikke negatiivseid mõjusid). Samuti käsitletakse puhkealadena linnalise asustuse ümbruses olevat rohevõrgustikku, kus lisaks ökoloogilistele aspektidele tuleb arvesse võtta ka rohevõrgustiku sotsiaalseid aspekte ning luua võimalused (nt terviserajad arvestades erinevate elanikerühmade vajadusi) inimeste vaba aja veetmiseks looduses, kus selleks on sobivad looduslikud eeldused.

Puhkealadena käsitletakse MP-s (ptk 3.1.5) ka supluskohti (supelrandu), juhtides tähelepanu, et ÜP-dega on neile vaja tagada juurdepääs. Ühtlasi tuleb tagada nn ametlikus supluskohas tingimused vastavalt kehtestatud nõuetele.¹⁹¹ Lisaks suplusvee kvaliteedinõuetele peab supluskoht olema suplejatele ohutu, lauge, aukudeta, allikateta ja veekeeristeta ning vaba mudast ja ujumist segavast taimestikust. Vee sügavus supluskohta üldkasutatavas osas ei tohi ületada 1,8 m ja suplemiseks kasutatav veekogu osa peab olema veekogu muust osast eraldatud hoiatusmärkidega. Samuti tuleb tagada suplejate ohutus, heakord ja vajalik infrastruktuur. Terviseametil on õigus teha kohalikule omavalitsusele või veekogu omanikule ettepanekuid supluskohtade asutamiseks, kui Terviseameti hinnangul käib veekogus ujumas suur hulk inimesi ning suplemist seal ei ole alaliselt keelatud või ei ole antud alalist soovitusi veekogus mitte supelda.

Kõiki kaasava elukeskkonna kavandamine ja loomine (juhendmaterjal)¹⁹²

¹⁹¹ Nõuded suplusveele ja supelrannale. Vabariigi Valitsuse 03.04.2008 määrus nr 74; <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082011006?leiaKehtiv>

¹⁹² Juhendmaterjal „Kõiki kaasava elukeskkonna kavandamine ja loomine“. Koostajad: Eesti Arhitektide Liit, Eesti Disainikeskus, Eesti Kunstiakadeemia; http://www.abivahendikeskus.astangu.ee/fileadmin/media/Trukised/Koiki_kasava_elukeskkonna_kavandamine_loomine.pdf

Kuna Põlva maakond on vananeva rahvastikuga ja suhteliselt suur on ka erivajadustega inimeste osakaal, siis on oluline luua selline elukeskkond, kus kõik elanikkonna grupid tunneksid ennast ühtviisi turvaliselt, ohutult ja mugavalt.

Liigagi paljude inimeste liikumisvabadus on Eestis keskkonnas olevate takistuste tõttu olulisel määral piiratud. See määr on tihti nii suur, et mõjub diskrimineerivalt ning väärikut alandavalt. Kuigi avalik arvamus kipub piiratud liikumisvabadust seostama väga väikese inimrühmaga, puudutab see tegelikult palju rohkemaid. Keskkonnakohanduste abil või, veelgi parem, ligipääsetavuse ja kaasamise printsiipide järgimisega juba keskkonna planeerimisfaasis muutub meie kõigi, mitte ainult liikumisraskustega inimeste liikumine mugavamaks, tervislikumaks ning kvaliteetsemaks.

Viidatud juhendmaterjalist leiab vajalikku teavet kaasava elukeskkonna mõttesuundade ja ülddefinitsioonide kohta, ülevaate teiste riikide praktikast, elukeskkonna erinevate kasutajate kirjeldused, kommunikatsiooni põhimõtted, liikumise ja liikumisteede erinevad aspektid, ühiskondlike hoonete ja korterelamute kavandamise juhised, disainimeetodid jms ning hulgaliselt viiteid erinevatele teemakohastele allikatele. KOV-ide juhtidele ja spetsialistidele on see igati vajalik materjal tutvumiseks ja rakendamiseks.

Valminud juhendmaterjali põhifookuses on ehitatud keskkonna, selle kasutamise võimaluste ning selles pakutavate teenuste planeerimine ja kujundamine võimalikult paljude inimeste vajadustest lähtudes. Samas on keskkonna valmimine vaid eelprotsess selle kasutamisele, seal elamisele, töötamisele ja liikumisele.

Juhendmaterjali alusuuringu intervjuudes kerkis üha uuesti pinnale sügavam probleem – halvustav või tõrjuv suhtumine keskmisest erinevatesse inimestesse. Ehk lisaks keskkonna kohandustele on äärmiselt vajalik laiaulatuslik muutus suhtumises, mis väärtustab kõiki ühiskonnaliikmeid. Ei vanadus ega puue tohi olla aluseks erinevas vormis diskrimineerimise ilmingutele. Käitumismustrite muutumised on aga väga pikad ja keerulised protsessid, kus elukeskkond saab vaid toeks olla.

Suhtumisega on otseselt seotud ka elukeskkonna hooldamise ja korrashoiuga seonduv. Kahjuks jääb väheks vaid ehitamisest ja ehitiste valmimisest, et saavutada kõigile ligipääsetav ja mugav lahendus. Kui invaparkimisplatsi kasutatakse talvisel ajal lume ladustamiseks või sissepääsuni viivalt panduselt sügisel lehti ei koristata, siis ei ole võimalik neid sihipäraselt kasutada. Selle tulemusel ei saa aga inimesed, kelle ainsaks juurdepääsuks teenusele on spetsiaalselt avaram parklakoht või kaldtee, teenuseid tarbida ega ühiskonnaelus kaasa lüüa.

Kolmas oluline eeldus kogu keskkonna kvaliteetsemaks arendamisel on seotud kogu planeerimisprotsessi süsteemsuse ja terviklikkuse juurutamisega. Senine praktika lähtub kruntidest ja omandist ning kahe kinnistu piiril toimuv ei ole kellegi vastutusallas. Ometi võib just sinna jääv teekatte muutus põhjustada teekäijatele ebamugavusi, mõne abivahendiga liikuja tee võib ootamatute trepiastmete tõttu seal ka lõppeda. Seega on soovitatav rohkem arvestada kogu süsteemi kui terviku toimimist ning kooskõlastada oma tegevused naabrite omadega.

6.4.5. Maastik kui elu- ja töökeskkond

Euroopa maastikukonventsioon (*European Landscape Convention*) on 20.10.2000 Firenzes vastu võetud ja 01.03.2004 jõustunud üleeuroopaline kokkulepe kaitsta kõiki maastikke ja edendada koostööd maastike hindamisel ja väärtustamisel. Vastupidi UNESCO maailmapärandi kaitse konventsioonile, mis keskendub erilisele loodus- ja kultuuripärandile, rõhutatakse, et **igasugune maastik kui inimeste elukeskkond vajab kaitset, hoolt ja kokkuleppeid**. Ühena vähestest Euroopa riikidest ei ole Eesti selle konventsiooniga veel liitunud. Siiski puudutavad konventsiooni põhimõtted ka planeeringute koostamist. Osaliselt kajastuvad konventsiooni põhimõtted ka teemaplaneeringus *Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused*, mis on MP koostamise üheks aluseks.

Konventsioon selgitab maastike tähtsust järgmiselt:

- maastikul on tähtis roll piirkondliku ja kohaliku kultuuri kujunemises. Maastik kannab endas olulist osa Euroopa loodus- ja kultuuripärandist;
- maastik on mängulava mitmele majandussektorile. Maastik on oma olemuselt kergesti mõjutatav ja haavatav ning põllumajanduses, metsanduses, tööstuses ja maavarade kaevandamise tehnoloogiates, samuti transpordis ja turismis toimuvad arengud kiirendavad maastike ümberkujunemist;
- maastik on indiviidi ja ühiskonna heaolu võti;
- maastikel on kultuurilises, ökoloogilises ja sotsiaalses sfääris tähtis avalikkust ühendav roll. Maastik on majandusressurss, mis õige majandamise korral aitab kaasa töökohtade loomisele.¹⁹³

Eesti maastikukorraldus on kaitsealadepõhine, väärtustades esteetilisi maastikupilte, mis toovad meieni (kunagise) traditsiooni ja ajaloo. Erinevus maastikukonventsiooni lähenemisest seisnebki selles, et Eestis klassifitseeritakse väärtuslikuks küll tüüpilised, esinduslikud ja haruldased maastikud, ent harilik igapäevamaastik jääb tähelepanuta, kohalik elanik justnagu lahutatakse maastikust. Kahtlemata omavad kaunid pildid hingelist väärtust, ent **maastikus elavate ja seda loovate inimeste jaoks ei oma need oluliseks peetud maastikud erilist tähtsust**. Kohalik ei suhtu maastikku kui kultuurisündmuse ja museaali, tema jaoks on maastik igapäevane töö- ja elukeskkond.¹⁹⁴

Ka Eesti looduskaitse arengukava aastani 2020¹⁹⁵ (ptk 2.3) käsitleb maastikku eelkõige kui loodusliku mitmekesisuse elupaigaülest tasandit. Arengukavaga ette nähtud tegevussuunad ja peamised tegevused (meede: maastike mitmekesisuse tagamine) puudutavad maastikuväärtusi (rõhuasetusega loodus- ja kultuuriväärtustele), kaitstavaid maastikke (sh pargid), risustatud alade korrastamist ja risustavate üksikelementide likvideerimist ning rohevõrgustiku toimimise analüüsi koostamist ja vajadusel täiendavate tegevuste kavandamist. Maastikuhoiduskavade koostamine on kavandatud rohevõrgustiku toimimise tagamiseks.

Vajalik on tugevdada maastike kaitse sotsiaalset poolt, st leida viisid ja vahendid maastiku käsitlemiseks kohaliku elaniku igapäevase elu- ja töökeskkonnana. Selle teema alla kuuluvad peale traditsiooniliste külamaastike mitmekesisuse ja mosaiiksuse (vt allpool) muuhulgas ka linnalised asulad ning suuremad ja väiksemad külakeskused, nende visuaalne ja funktsionaalne atraktiivsus/identiteet ja heakord, korrastatud teed ja teeääred jne – ühesõnaga see keskkond, kus kohalik elanik liigub ja toimetab. Inimene tunneb ennast paremini läbimõeldud ja korrastatud ning meeldivas keskkonnas. See võib saada mõnelgi puhul argumendiks ka elukoha valikul ja tuua piirkonda juurde uusi elanikke.

Kaalutlusi Eesti maapiirkondade maastike planeerimisel¹⁹⁶

Maastik on kompleksne ja keeruline mõiste. Maastiku üks kõige tähtsamaid omadusi on muutumine. Eesti maastike peamised ohud on rahvastiku vähenemine ja põllumajandusmaade hülgamine koos kõigi sellega kaasnevate muutustega visuaalses kvaliteedis ja maastike toimimises.

Üks peamisi probleeme, millega planeerijad, eksperdid ja maastikuteadlased peaksid arvestama, on inimeste erinev arusaam maastiku mõistest. Kohalikul tasandil maastiku mõistet igapäevakõnes ei kasutata, vaid räägitakse pigem kohtadest. Seepärast tuleb planeerijatel ja uurijatel teha palju eeltööd, et leida kohalike elanikega ühine keel ning saada mõistetest

¹⁹³ <http://maastikukonventsioon.edicy.co/konventsioonist>

¹⁹⁴ Diana Rimm. Euroopa maastikukonventsiooni rakendamise vajadus ja võimalused Eestis. Magistritöö, Eesti Maaülikool, 2007

¹⁹⁵ http://www.envir.ee/sites/default/files/lak_lop.pdf

¹⁹⁶ Helen Alumäe. Landscape Preferences of Local People: Considerations for Landscape Planning (Kohalike elanike maastikueelistused: kaalutlusi Eesti maapiirkondade maastike planeerimisel). Institute of Geography, University of Tartu, 2006. Dissertations Geographicae Universitatis Tartuensis 26: <http://hdl.handle.net/10062/984> (http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/10062/984/5/alumae_helen.pdf)

ühtmoodi aru. Vastasel korral võivad planeeringud, strateegiad, poliitikad või muud eesmärgiks seatud meetmed luhtuda.

Kohalike elanike maastikueelistuste uurimine näitas, et positiivselt mõjutasid eelistusi eeskätt maastikul nähtavad looduslikud tunnusjooned (nt ürgorud, voored) ning piirkonnale iseloomulik ajaloolis-kultuuriline pärand (nt mõisad, kirikud). Kohalikul tasandil võib ilmneda veel arvukalt mõjutusi, nt kirjandusteoste mõju, aktiivsete koduloouurijate või piirkonnast pärit tuntud inimeste mõju. Loomulikult mõjutab inimeste maastikueelistusi ka nende päritolu, tegevusala, hariduslik taust ja palju muid individuaalseid tegureid, kuid üldjoontes, nt maakonna või valla tasandil on võimalik inimeste maastikueelistusi ja nende suhtumist maastikusse analüüsida ja nendega arvestada ka individuaalsetesse eripäradesse laskumata. Valdav osa avalikkusest hindab moodsat tööstuslikku põllumajandusmaastikku madalalt ja eelistab „vanamoodsat“ maastikku ja/või maastikke paljude „looduslike elementidega“. Eesti maaelanikud eelistavad selgelt avatud vaadete ja enamasti väiksemastaabiliste maastikuelementidega mitmekesist külamaastikku. Küsitluse kohaselt sisaldab ideaalne Eesti külamaastik põlde, lehmakarju ja talumajapidamisi koos taustal oleva metsaga.

Traditsiooniliselt on põllumajandus olnud kõige olulisem Eesti maastike kujundaja. Viidatud doktoritöö tulemused tõendasid, et käsitletud maakondade¹⁹⁷ kohalikud elanikud eelistavad mitmekesist, elavat külamaastikku koos selles nähtavate ja tajutavate inimtegevuse mõjudega. Oluline on tõdemus, et enamike kohalike elanike arvates ohustab Eestimaa külamaastikke eelkõige põllumajanduse allakäik ning sellega kaasnevad protsessid nagu külade tühjenemine ja lagunemine, põllumaade söötijätmine ja võsastumine. Samas hindavad inimesed kõige kõrgemalt just selliseid külamaastikke, kus vaateväljas on haritud põllud, kariloomad ja toimivad talukohad. See annab selge signaali vajadusest maapiirkondade maastike arengule ja tulevikule enam tähelepanu pöörata, arvestades ka seal elavate inimeste eelistuste ja väärtushinnangutega. Juba praegu on traditsiooniline põllumajandusmaastik asendumas nn post-produktiivse külamaastikuga, milles sageli annavad tooni turismirajatised ja põllumajanduses mittehõivatud elanikud. Muutumas on ka kohalike elanike väärtushinnangud maastiku osas: kui keerulisemal, majanduslikult raskel ajal hinnati enam maastiku majanduslikku väärtust, siis nüüd peetakse oluliseks ka maastiku identiteediväärtust, samuti ajaloolis-kultuurilist pärandit ja maastiku esteetilist aspekti.

Kuigi me võime teada kohalike elanike maastikulisi eelistusi ja maastikega seotud väärtusi ning teeme plaane, mis peaksid kaasa aitama soovitud tuleviku täitumisele, ei ole maastike arengu tulevik siiski täielikult ennustatav ega planeeritav. Veel enam, tuleviku maastikel on mitmeid alternatiive, mis sõltuvad nii üksikisikute otsustest kui ka poliitikatest, strateegiatest ja muudest elluviidavatest meetmetest. Üks viis maastike tuleviku käsitlemiseks on kasutada erinevaid stsenaariume. Visualiseeritud stsenaariumide väljatöötamine ja kohalike elanike eelistuste väljaselgitamine annab tagasisidet poliitikutele ja otsustajatele, kusjuures lõpptulemus võib sisaldada elemente erinevatest stsenaariumidest.

Kohalikke elanikke kaasav planeerimine või maastiku-uurimine võib aidata inimesi ja neid ümbritsevaid maastikke lähendada ning innustada inimesi maastiku ja selles peituva pärandi eest hoolt kandma. Praegu jääb kohalikul tasandil sageli puudu enesekindlusest, huvist ja teadmistest, mis suunaks inimesi maastikule rohkem kavandatud tähelepanu pöörama. Kaasav planeerimine saab aidata tekkida sisemisel huvil ja vajadusel omi maastikke austada, harida ja hoida, mis omakorda tugevdab kohaliku kogukonna identiteeti ja elujõudu, luues aluse külamaastike säilimisele.

¹⁹⁷ Võrumaa (Obinitsa piirkond Meremäe vallas), Põlvamaa, Valgamaa, Tartumaa, Viljandimaa, Jõgevamaa, Saaremaa, Harjumaa

6.5. Mõju majanduslikule keskkonnale

Põlva maakonna arengukava toob muuhulgas välja järgmised probleemid, mis takistavad maakonna arengut:

- hajaasustusest tingitud teenuste ja töökohtade piiratud kättesaadavus ja kallidus, optimaalselt välja arendamata tehniline ja sotsiaalne infrastruktuur;
- kaugus keskustest, transpordisõlmedest ja turgudest.

Põlvamaa on nii Eesti kui ka rahvusvahelises kontekstis ääremaalise asetusega piiriäärne ala ja see mõjutab maakonna majanduslikku keskkonda märkimisväärselt rohkem, kui see, mida MP-ga kavandatakse või ei kavandata. Kuigi Eesti idapiir on rahvusvaheliselt oluline, ei anna see Põlva maakonnale märkimisväärsed arengueeldusi, sest majanduskeskkonna ja piiriülese koostöö olulisteks mõjutajateks on rahvusvahelised suhted. Lisaks sellele on ääremaa ka piiritagused Venemaa alad, mis ei soodusta piiriülest koostööd.

Põlva maakond on eemal ka Eesti suurematest (majandus)keskustest, mis valdavalt asuvad põhjarannikul (pealinn, nn Suur-Tallinn, suuremad sadamad ja tööstusettevõtted jms), mistõttu maakonna majanduslik panus on tagasihoidlik. Kaasaegsetele nõuetele vastav Koidula jaam ja piiripunkt annab maakonnale küll teatud logistilise tähtsuse, kuid selle kogu potentsiaal ei ole siiani paraku kasutust leidnud. Koidula piirijaama kui logistilise punkti olulisuse ja kasutatavuse kasv on seotud nii Eesti siseriiklike kui ka välispoliitiliste ja rahvusvahelise tasandi otsustega. Maakonna ja kohalikul tasandil, kus näiteks piiripunkti kasutusmahtude suurenemine pakuks lisavõimalusi, puuduvad paraku võimalused vastavate otsuste mõjutamiseks. Võttes arvesse rahvusvahelist konteksti ja suhteid Venemaaga, siis suuremahulisi riigipoolseid edasiarendusi logistika vallas Eesti kagupiiril lähiajal ilmselt ette ei võeta.

Põlvamaa kui Venemaa piirinaaber omab Eestis riigikaitseliselt olulist positsiooni. Seetõttu säilib vajadus vastava taristu järele, mistõttu tõenäoliselt säilib riigil huvi riiklikult oluliste teede ja raudtee korrashoiuks.

Põlvamaa piiriäärne paiknemine on andnud kohalikul tasandil olulise eelise Euroopa Liidu (EL) finantsabi saamisel piirkonna arendamiseks (EL piiriülest koostööd soosivad rahastusmehhanismid: Eesti-Läti piiriülene koostöö ja Eesti-Läti-Vene piiriülene koostöö). Programmid toetavad rahaliselt ühiseid arendustegevusi regiooni konkurentsivõime parandamiseks, kuid ilmselgelt on ka need mõjutatavad rahvusvahelisest (poliitilisest) olukorrast ja riikidevahelistest suhetest.

See, et Põlvamaa näol on tegemist suhteliselt uue maakonnaga, ei mõjuta ainult kultuurilist keskkonda (vt ptk 6.3), vaid ka majanduslikku keskkonda. Põlvamaa on Kagu-Eesti kontekstis selles mõttes sarnases olukorras Valgamaaga, mis on samuti moodustatud suhteliselt hiljuti ja erineva taustaga ajaloolistest piirkondadest. (Võru maakond, vastupidi, on selles mõttes ühtne, sest see on kujunenud/säilinud ajaloolise Võrumaa põhjal.) Võrul ja eriti Tartul on Põlvamaale keskustena oluline mõju.¹⁹⁸ Tartu kui suure linna ja regiooni keskuse mõju avaldub eelkõige maakonna põhjaosas, sh igapäevases tööalases ja õpilaste pendelrändes, mida soodustavad head ühendused (teedevõrk ja bussitransport, reisirongiliiklus). Siin on suur sarnasus Valga maakonna põhjapoolse osa, Otepää piirkonnaga.

Väga oluline majanduse arengut mõjutav asjaolu/takistus kogu Lõuna-Eestis on kaugus regulaarühendustega rahvusvahelisest sadamast ja lennujaamast, mis teeb keeruliseks, ilma regionaalpoliitiliste toetuste aga praktiliselt võimatuks, võistelda Põhja-Eestiga (rahvusvaheliste) investeringute ja välituristide pärast, sest Lõuna-Eesti piirkonda jõudmine on ajamahukam ja ka kulukam. Nagu eespool mainitud, ei loo praeguses rahvusvahelises olukorras märkimisväärsed logistilisi võimalusi ka Koidula piiripunkt. Kuna üleriigiline planeering Eesti 2030+ määratleb rahvusvahelise ühendusena Tallinn–Tartu–Koidula suuna (nii raudtee- kui ka maanteekoridorina), siis võib see vähendada Põlvamaa lääneosa läbiva ja Eesti kontekstis olulise

¹⁹⁸ Tuginedes Statistikaameti poolt koostatud toimepiirkondade määramise raportile, maakondade sotsiaalse infrastruktuuri analüüsile ning pendelrände andmetele – vt Põlva maakonna ruumilise arengu analüüs

Tallinn–Tartu–Võru–Luhamaa põhimaantee rahvusvahelist tähtsust (maantee ühendab Tallinna ja Tartuga Võrumaal Vene piiril paiknevat Luhamaa piiripunkti).¹⁹⁹

Põlva maakonna näol on tegemist kahaneva ja vananeva rahvastikuga piirkonnaga, mida eelkõige mõjutavad (peamiselt noorte inimeste) väljaränne ja vähene sündimus ning ohustab ääremaastumine. Üks lahkumise peamisi põhjuseid on elamisväärsed sissetulekut võimaldavate töökohtade puudus.

Põlva MP-ga on loodud igakülgsed ruumilised võimalused majanduse arenguks. Siiski on oluline juhtida tähelepanu sellele, et **riiklike regionaalpoliitiliste meetmetega tuleks soodustada töökohtade (sh väikeettevõtluse) loomist erinevate tasandite keskustesse (mitte ainult maakonnakeskusesse), sest see aitab kaasa asustuse säilimisele ka maakonna äärealadel.** See omakorda on oluline riigi julgeoleku aspektist. Ettevõtluse arendamiseks erinevates majandusharudes ei ole seatud olulisi planeeringulisi piiranguid, kui maakasutus on selleks sobiv. Loomulikult tuleb seejuures järgida asjakohaseid keskkonnanõudeid.

Lisaks määratud tootmismaadele on võimalik tootmisettevõtteid ja -hooneid rajada näiteks endiste majandite farmide ja tehnohoonete (remonditöökojad jms) alale ning tootmistalude juurde. Probleem on selles, et paljudes kohtades ei ole endiste farmide/lautade jm tootmishoonete ning nendealuse maa omanik arendustegevusest huvitatud või ei ole tal selleks piisavalt ressursse, kuid kinnisvara ei müüda või küsitakse selle eest põhjendamatult kõrget hinda. Seetõttu ei saa ka keegi teine neid maid eesmärgipäraselt kasutusele võtta. Riigil tuleks leida sellised **majanduslikud hoovad, mis soodustaks või sunniks selliseid kasutult seisvaid potentsiaalseid ettevõtluseks sobivaid maid käibesse andma**, et mitte võtta kasutusele põllumajandusmaid või muid hoonestamata maid. Reeglina on endistel tootmisaladel olemas ka elementaarne varustatus tehnovõrkudega. See ei pruugi olla küll alati piisav tänapäevaste vajaduste jaoks ja vajab ajakohastamist, kuid see ei ole põhjus uute, hoonestamata alade kasutuselevõtuks, kuhu on vaja rajada täiesti uus tehniline taristu.

Põlvamaa ettevõtete väiksus ning sellega seotud nõrkused kapitali kaasamisel, innovatsioonil ning ekspordivõimel mõjutavad ettevõtete lisandväärtust. Maakonna ettevõtete SKP elaniku kohta 2013.a oli Statistikaameti andmetel vaid 47% Eesti keskmisest.

Põlva maakonna arengukava järgi on maamajanduse arengu seisukohast oluline **liikuda väärtusahelas suuremat lisandväärtust andvate tegevuste poole:** toidu väikekäitlemine ja toiduainete tootmine, toitlustamine, maaturismiteenused, käsitööstuslike toodete, suveniiride, ehitusmaterjalide, pakendi, mööbli ja kodukaupade disain ja tootmine, väikekaubandus jms. **Maatvõtluse mitmekesistamine on oluline eelkõige väiketaluks, kes põllu- ja metsa esmasaaduste tootmisel suurtootjatega konkurents ei püsi.** Seepärast on olulisteks märksõnadeks niššitootmine, kohaliku ja/või mahetoidukultuuri edasiarendamine turundusvõimaluste parendamise, ühisturunduse jms kaudu ning kohalike ressursside kohapealne väärimine.²⁰⁰ Põllumajandusliku väiketootmise mitmekesist struktuuri, sh peretalusid, soosib (vähemalt avalikes sõnavõttudes) ka Eesti riiklik põllumajanduspoliitika, mille järgi EL-i finantstoetustega soovitakse kaasa aidata sellele, et igas peretalus oleks vähemalt üks tasustatud töökoht.²⁰¹

Mõnele piirkonnale on iseloomulik ühe või mõne suurema tööandja olemasolu, mille käekäigust sõltub inimeste tööhõive. Seetõttu on sellised piirkonnad väga tundlikud majandusliku olukorra suhtes. Stabiilsuse saavutamiseks on vajalik soodustada sellistes piirkondades ettevõtluse mitmekesistumist ja väikeettevõtlust.

Kui me tahame, et elu maal säiliks ja inimesed ise end ja oma naabreid pisikeste ettevõtete ga ülal peaksid, siis tuleb meil toetada neid väikesi, et nad jääksid ellu! **Pigem olgu maal 100**

¹⁹⁹ Eeltoodud käsitluse koostamisel on kasutatud Põlva maakonna ruumilise arengu analüüsi

²⁰⁰ Põlva Maakonna Arengukava 2015-2020: <http://www.polvamaa.ee/arengukava>

²⁰¹ Põllumajandusminister I. Padari ettekanne

<http://www.agri.ee/sites/default/files/content/arengukavad/mak-2014/infopaevad-2014-otsetoetused.pdf>

väikest kui üks suur ettevõtte – sest on ju teada, mis juhtub ühes vallas, kus ainuke suur töödaja pillid kokku paneb, näeme neid juhtumeid uudistest iga päev.²⁰²

Eesti riigi regionaalpoliitika ei ole seni piisavalt arvestanud piirkondlike erivajadustega. Erandiks on üksikud programmid. Hajaasustuse programmi eesmärk on hajaasustusega maapiirkondades elavatele peredele tagada head elutingimused ning seeläbi aidata kaasa elanike arvu püsimisele hajaasustusega maapiirkondades. Programmist toetatakse majapidamiste veesüsteemide, kanalisatsioonisüsteemide, juurdepääsuteede ning autonoomsete elektrisüsteemidega seotud tegevusi. Setomaa Arenguprogrammi ning Setomaa ja Vana-Võromaa kultuuriprogrammide raames toetatakse Setomaa valdasid (Värskja ja Mikitamäe) ning seto ja võro pärimuskultuuri säilimist. **Pärimuskultuuri säilimine on tihedalt seotud väikeettevõtluse ja turismimajandusega.**

Ääremaade uut kasvamist võimaldab ka aasta aastalt populaarsust koguv intellektuaalide jt jõukamate ning mobiilsete, seni linnas elanute osajaline elama minek maale, kus nad kasutavad kommunikatsiooniks IKT uusi võrgulahendusi.²⁰³

Peamine oht majanduskasvu jätkusuutlikkusele peitub majandusstruktuuri liiga aeglasel kaasajastumises. Üheks põhidimensiooniks ettevõtte ning indiviidide muutumis- ja koostöövõimekus, mida iseloomustavad näitajad on ettevõtete valmidus koha muutmiseks väärtusahelas; kasutatavate tehnoloogiate uuendamine; toodete, teenuste ja protsesside innovatsioon; koostöövalmidus; õppimisvõime jms. Muudatuste toetamisel on valitsussektoril oluline roll. Valitsus saab olla kas passiivne (toimuvaid protsesse vaid kõrvaltvaatajana jälgiv) või aktiivne (protsesse mõjutav ja toetav). Mõju saab avaldada nii otseste majandus-, sh ettevõtluse toetamise, poliitikate kui ka teiste majandusega seotud (näiteks haridus-, teadus-, migratsiooni-) poliitikate kaudu.²⁰⁴ **Riiklikud meetmed on praegu aga selgelt ebapiisavad tasakaalustamiseks ääremaade sotsiaal-majanduslikku mahajäämust.**

6.5.1. Olulised ja arendatavad majandusharud

Metsamajandus ning puidu- ja mööblitööstus

Metsa majandamine tähendab metsa kasvatamist, kasutamist, korraldamist ja kaitset. Metsatöid tehes on oluline säilitada tasakaal metsa poolt pakutavate majanduslike, sotsiaalsete, kultuuriliste ja looduslike väärtuste vahel.

Koostatud on rakendusuuring "Metoodika lageraiete mõju hindamiseks ja konfliktide ennetamiseks maastiku tasandil, arvestades sotsiaalseid, majanduslikke ja ökoloogilisi aspekte",²⁰⁵ mille tellija oli Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK). Uuring viidi läbi Eesti Maaülikooli ja Tallinna Ülikooli koostöös. Uurimistö eesmärgiks oli välja töötada RMK-le rakendamiseks sobiv metoodika lageraiete mõju hindamiseks ja võimalike konfliktide ennetamiseks, mis on süsteemne, mõjude kompleksust ja tasakaalustatust arvestav ning orienteeritud metsamajandamise negatiivsete mõjude vähendamisele ja ennetamisele ning positiivsete mõjude suurendamisele pikaajalises perspektiivis.

²⁰² Maire Forsel. Eesti väikeettevõtja aususe hind. 29.01.2015: <https://et-ee.facebook.com/LeisiLapikoda/posts/710756019022368:0>

²⁰³ Uuring "Eesti regioonide majandusstruktuuri muutuste prognoos". Vastutav täitja: Tartu Ülikool. Tartu-Pärnu-Tallinn 2009; https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Regionaalareng_ja_poliitika/2009_eesti_regioonide_majandusstruktuuri_muutused_.pdf

²⁰⁴ Uuring "Eesti regioonide majandusstruktuuri muutuste prognoos". Vastutav täitja: Tartu Ülikool. Tartu-Pärnu-Tallinn 2009; https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Regionaalareng_ja_poliitika/2009_eesti_regioonide_majandusstruktuuri_muutused_.pdf

²⁰⁵

http://www.rm.k.ee/files/METOODIKA%20LAGERAIETE%20MOJU%20HINDAMISEKS%20JA%20KONFLIKTIDE%20ENNETAMISEKS_LOPPRAPORT_2015.pdf

Rakendusuringus tuuakse välja et, metsamajandamisega seotud konfliktide tekkepõhjused on väga mitmetahulised, mistõttu nende ennetamine ja vältimine eeldab hoolikalt läbimõeldud tegevuskava. Parimaks konflikti ennetamise meetmeks loetakse erinevate huvirühmade kaasamist otsustusprotsessidesse. Soovitud eesmäärke täitev kaasamine võib osutada keerukaks, sest:

- 1) mõnikord jääb puudulikuks riiklik seadusandlus, mistõttu ei pruugita kaasamist metsamajandamisega seotud planeerimisprotsessis rakendada;
- 2) valeks võib osutada valitud kaasamise vorm, mis ei anna kokkuvõttes soovitud tulemusi ega rahulda konkreetset püstitatud eesmärki;
- 3) tihtilugu jääb vajaka sobivate sihtrühmade määratlemisest, et arvestatud saaks kõikide huvitatud osapoolte arvamus.

Seetõttu on võimalike konfliktide ennetamiseks vajalik rakendada mitmetasandilist läbimõeldud kaasamis põhiseaduslikku praktikat, arvestades sealjuures erinevaid konflikte põhjustavaid mõjutegureid.

Metsamajandusega on tihedalt seotud puidu- ja mööblitööstus, mis on maakonnas oluline tööstusharu, andes muuhulgas ka märkimisväärse osa maakonna eksporttoodangust.²⁰⁶ Puidu- ja mööblitööstuse sektori käigushoidmisel on oluline tähtsus ka selles mõttes, et see võimaldab anda kohalikule toorainele (puidule) lisandväärtust.

Põllumajandus ja toiduainetetööstus

Põlvamaal on põllumajandus oluline majandusharu, kuid seoses põllumajanduse moderniseerimisega (nt kaasaegsete põllumajandusmasinate ja lõpsirobotite kasutuselevõtt) väheneb selles sektoris järjest enam töökohtade arv. Elanike väljarände minimeerimiseks on oluline inimeste ümberõppe soodustamine. Üheks ümberõppevõimaluseks on õppida väikeettevõtlust ja rakendada oma teadmisi näiteks ökopõllumajanduses või mõnes muus niššivaldkonnas.

Põllumajanduses on kujunemas suurtalude ja väikeste „ellujäämistalude“ kooslus, kus peamise kaubatoodangu annavad suurettevõtted ning kus keskmiste ja väikeste talude arv väheneb kiiresti: maad renditakse suurtele ja majad müüakse suvitajatele. Vastav protsess toob kaasa maapiirkondade püsielanikkonna kahanemise ning nii era- kui ka avalike teenindusettevõtete kumulatiivse kahanemise.²⁰⁷ See protsess on suure tõenäosusega pöördumatu, parimal juhul on seda protsessi võimalik ehk aeglustada, kui seda toetavad vastavad riiklikud meetmed.

Riiklikul tasandil on pandud oluline rõhk kõrge tootmisväärtusega põllumajandusmaade kaitsele. Selleks rakendatakse järgmisi riiklikke abinõusid:

- väärtusliku põllumajandusmaa säilimine sihtotstarbelise kasutamise tagamise kaudu;
- väärtuslikule põllumajandusmaale ehitiste rajamise piiramine.

MP-de koostamisele on seatud ülesandeks väärtuslike põllumajandusmaade määramine. Selle aluseks on Maaeluministeriumi ja Põllumajandusuuringute Keskuse poolt välja töötatud meetodika.

Väärtuslikuks põllumajandusmaaks loetakse põllumajandusmaa massiiv, mille boniteet²⁰⁸ on võrdne või suurem Eesti muldade kaalutud keskmisest boniteedist. Maakonnas, mille

²⁰⁶ Põlvamaa ruumilise arengu analüüs

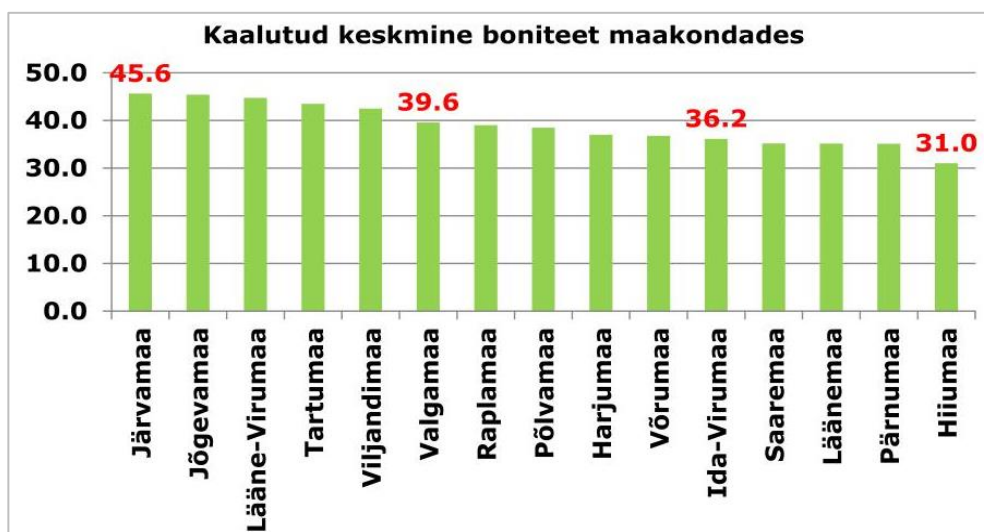
²⁰⁷ Uuring "Eesti regioonide majandusstruktuuri muutuste prognoos". Vastutav täitja: Tartu Ülikool. Tartu-Pärnu-Tallinn 2009; https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/dokumentid/Uuringud/Regionaalareng_ja_poliitika/2009_eesti_regioonide_majandusstruktuuri_muutused_.pdf

²⁰⁸ Mulla boniteet näitab mulla omadustest sõltuva viljakuse suhtelist taset selle hindamisega seisundis. Mulla perspektiivboniteet näitab mulla viljakuse suhtelist taset pärast vajalike maaparandustööde tegemist ja see määratakse kindlaks nende maade puhul, mis vajavad kuivendamist, lupjamist, kivikoristust jms. Maa boniteet on maa tootlikkust iseloomustav lõppnäitaja, mille leidmisel lähtutakse mulla boniteedist ja teistest

põllumajandusmaa kaalutud keskmine boniteet on Eesti keskmisest boniteedist madalam, on väärtuslik põllumajandusmaa maa-ala, mille boniteet on võrdne või suurem maakonna põllumajandusmaa kaalutud keskmisest boniteedist.

Põllumajandusmaa massiiv on maastikul eristuvate püsivate objektidega või maa kasutusotstarbega piiritletud eraldi asuv põllumajandusmaa, mida igast küljest ümbritsevad muud kõlvikud kui põllumajandusmaa. Eraldi põllumajandusmaa massiivi moodustab poollooduslik kooslus (PLK).

Maa viljakuse hindamisel kasutatakse Eestis boniteedi 100 hindepunktilist skaalat. Eesti väärtusliku põllumajandusmaa massiivide kaalutud keskmine boniteet on 40, kaalutud keskmine boniteet maakondades vt Joonis 36. Põlva maakonna põllumajandusmaade kaalutud keskmine boniteet on alla Eesti keskmist. Seega loetakse väärtuslikeks põllumajandusmaadeks Põlvamaal põllumajandusmaa massiivid, mille kaalutud keskmine boniteet on 39 hindepunkti või sellest suurem.

Joonis 36. Maa viljakuse kaalutud keskmine boniteet maakondades. Allikas: Põllumajandusuuringute Keskus

Lisaks boniteedile arvestatakse põllumajandusmaa väärtuslikkuse hindamisel maaparandus-süsteemise ja nende seisundiga. Väärtuslikuks põllumajandusmaaks ei loeta alla 0,3 ha suurust põllumajandusmaa massiivi. Väärtuslikuks põllumajandusmaaks võib ÜP-ga või DP-ga määrata ka muid põllumajanduslikke maid.

MP ühelt poolt toetab väärtuslike põllumajandusmaade säilimist, teisalt aga ei näe ette põhjendamatuid piiranguid ettevõtluse arendamiseks. Ettevõtluse areng on maakonna jätkusuutlikkuse tagamiseks oluline, ent tootmise planeerimisel peab kindlasti arvestama ka looduskaitseliste jm aspektidega. MP-ga määratud väärtuslike põllumajandusmaade kasutustingimused võimaldavad kaaluka huvi või vajaduse korral võtta väärtuslikku põllumajandusmaad kasutusele muul sihtotstarbel (nt ettevõtluse hoonete rajamiseks).

Euroopa Komisjon on ressursitõhusa Euroopa tegevuskavas märkinud, et maakasutust ja mulda kaitsvate meetmete rakendamine peab olema riikidele kohustuslik või vähemalt peaks nende alus olema laia toetuse ja selgete eesmärkidega poliitiline strateegia. See nõuab kõigi, mitte ainult ruumilise planeerimise ja keskkonnakaitsega tegelevate asjaomaste valitsusasutuste pühendumist.

Riigil on edaspidi kavas teostada väärtusliku põllumajandusmaa kaitset õigusaktidega.

Seejuures tuleb riigi tasandil lähendada ära vastuolud, mis tulenevad eelkõige väärtuslikuks põllumajandusmaaks määratavate alade kattumisest maardlatega. Mõlemad on riiklikud prioriteedid ja edaspidi on vaja sätestada reeglid ja protseduurid, kuidas tuleb konfliktiolukordades toimida. Praegu on maardlad eelisseisundis, sest nende kaitse ja kaevandamisväärsena säilimine on seadusega tagatud (vt ptk 6.2.4).

Lisandväärtuse andmine kohalikule põllumajandusest saadavale toorainele on tihedalt seotud toiduainetetööstuse ja väiketootjatega, mistõttu kohaliku majanduse edendamiseks on selle valdkonna ettevõtluse toetamine olulise tähtsusega.

Turism

Olulisel kohal maakonnas on turism ja kultuuripärandiga seotud ettevõtlus. See on valdavas osas väikeettevõtluse tegevusala. Üks suurematest ettevõtetest on Värskas sanatoorium. Idapiiril ja Eesti mõttes ääremaal oleva ettevõtte on Värskas sanatoorium suunanud oma fookuse Venemaa turule, kuid seda mõjutab oluliselt keeruline välispoliitiline olukord. Muude Eestit külastavate välisturistide jaoks jääb Värskas sanatoorium, nagu ka enamused teisi Kagu-Eesti turismiettevõtteid ja majutusasutusi, marginaalseks turuks, kuigi maakonna potentsiaal arvestades loodus- ja kultuuripärandit on arvestatav. Majandusgeograafilisest asendist tulenevalt on selle potentsiaali realiseerimine ilma toetusteta väga keeruline.

Turismisektori miinuseks, eriti ääremaal, on selle sesoonsus, eriti kui puuduvad eeldused, atraktsioonid ja rajatised, mis võimaldaksid teenuse pakkumist jaotada aasta lõikes ühtlasemalt (vrld. Haanja piirkond Võru maakonnas ja Otepää piirkond Valga maakonnas, kus on tegevust nii talvel kui ka suvel).

Kultuuriteenuste osutamise ja turismi arendamise seisukohalt on oluline kaasagsete parklate ja kergliiklusteede arendamine, sest see parandab juurdepääsu, mitmekesistab liikumisvõimalusi ning toetab piirkonna väärtuste tutvustamise võimalusi turismimarsruutide ääres.

Oluline on pöörata tähelepanu maakonna väärtuste teadvustamisele ja tutvustamisele ka maastikus ja teede ääres. Suhteliselt hästi on tähistatud riiklikult kaitstavad loodusobjektid ja kultuuriväärtused, kuid maakonna külalise jaoks praktiliselt tundmatuks ja maastikul märkamatuks jäävad on TP-ga „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnaningimused“ määratud ja ÜP-dega täpsustatud väärtuslikud maastikud ning ilusad teelõigud ja vaatekohad, aga ka näiteks kohalikus kontekstis olulised pärandkultuuriobjektid. MP-s on juhitud tähelepanu sellele, et ilusate vaatekohtade juurde tuleks reserveerida üldkasutatav maa puhkekoha rajamiseks ja avalikuks kasutuseks. Eelnimetatud **maastike, vaadete ja objektide tähistamine looduses ning turismimarsruutide (teede) ääres koos vastavate nutiprogrammidega suurendab kindlasti maakonna turismipotentsiaali.**

Kalandus

Kalandus on oluline elu- ja tegevusala sisevetel ja neid teenindavates piirkondades, mis on kujunenud eelkõige tänu soodsatele looduslikele tingimustele. Siseveekogude rohkus, kalavaru olemasolu, püügipiirkondadele lähedased lossimiskohad, säilinud traditsioonid ja piirkondlik teadmistebaas loovad kalandusele soodsa, ning piirkonniti ka majanduslikult olulise positsiooni.

Eesti rannakalandusega seotud piirkondade hulka loetakse lisaks mereäärsetele piirkondadele ka Kagu-Eesti siseveekogude äärsed piirkonnad:

- Peipsi, Lämmi- ja Pihkva järv (Peipsi järve kalanduspiirkond);
- Võrtsjärv (Võrtsjärve kalanduspiirkond).

Enamikul kutselistest kaluritest on kalapüük kujunenud täiendavaks sissetulekuallikaks muu teenistuse kõrval seoses lühikese püügihooajaga (kalurite hinnangul kuni 4 kuud aastast). Sisevete kalanduse üheks oluliseks nõrkuseks on kalapüügi madal tulusus ja sellest tulenev kalurite madal investeerimisvõimekus. Kalurite hulgas on vähe juurdunud väiketöötlemine ja kala müüakse ära töötlemata kujul, mistõttu saadakse ka väiksemat tulu. Väikesed püügimahud ja kala madal hind ei võimalda teha suuremaid investeeringuid näiteks sadamate, kalalaevastiku ja

püügivahendite uuendamiseks. Euroopa Kalandusfondi toetuste abil on kalurile loodud võimalused suuremate investeeringute teostamiseks ja kalanduspiirkondade arendamiseks. Oluliseks probleemiks on lühike püügihooaeg, mille tõttu ei ole kaluril aastaringset stabiilset sissetulekut ning on vajadus leida alternatiivseid töövõimalusi hooajavälisel perioodil. Omalaadse tegevusena Euroopas teostatakse Eestis talvist jääalust püüki. Talvine püük võimaldab sisevete kaluritel, sõltuvalt jääoludest, pikendada oma 4-5 kuulist püügihooaega kuni paari kuu võrra. See aga nõuab investeeringuid talvistesse püügivahenditesse. Paljuski on sektori probleemid nagu madala tulusus ja lühike püügi hooaeg seotud kalavarude vähesusest. Siirde- ja poolsiirdekalade arvukust pärsvad suures ulatuses puudulikud elupaigad, mis tulenevad veekogude ebapiisavast füüsilisest kvaliteedist nagu rändetõkked, kudealade vähesus ja halb kvaliteet. Lisaks tuleks parandada ja arendada ka selektiivsete püüniste kasutamist ning optimeerida püügivahendite arvu vastavalt püügivõimalustele.

Sadamad ja lossimiskohad on üldjoontes halvas tehnilises seisukorras ega vasta sadamaseaduse nõuetele ja veeliikluse ohutuse tingimustele. Amortiseerunud on kaid ja tehnilised seadmed kala lossimiseks ja esmatöötlemiseks. Hooned, kus kala säilitada või hoida püügivarustust, on lagunened või puuduvad üldse. Palju on sadamaid, kus puuduvad elektri- ja veevarustussüsteemid. Euroopa Kalandusfondi toel alustati 2010. aastal kalasadamate uuendamist, mille tulemusena on sadamate olukord hakanud paranema.

Rannakülasid iseloomustab rikkalik loodus- ja kultuuripärand, traditsioonilised oskused ja piirkondlik teadmiste baas, kuid samal ajal ka madal asustustihedus, kahanev ja vananev rahvastik, töökohtade vähesus ja puudulik infrastruktuur. Rannakülades on palju kasutamata potentsiaali turismiteenuste jm väikeettevõtlu arendamiseks ning kvaliteetse elukeskkonna loomiseks.²⁰⁹

Kagu-Eesti jaoks kalamajanduslikult olulised veekogud (baseerudes tulule) on Peipsi järv, Lämmijärv, Võrtsjärv, Pihkva järv, Vagula järv ja Ahja jõgi. Seejuures teenitakse Peipsi järvest 83% (12 892 tuhat eurot) kogu Ida-Eesti vesikonna kalamajanduslikust tulust, Lämmijärvest 8% (1226 tuhat eurot) ja Võrtsjärvest 6% (1004 tuhat eurot). Kogu Ida-Eesti vesikonna kalamajanduslikust tulust teenitakse 97% (15 122 tuhat eurot) kolmest suuremast veekogust.

Võttes arvesse nii aastatel 2010-2012 teenitud tööstusliku püügiga teenitud tulu kokku kui ka saadud tulu veekogu valgala pindala ruutkilomeetri kohta osutusid Ida-Eesti vesikonnas kalamajanduslikult väga olulisteks veekogudeks muuhulgas Võrtsjärv ja Peipsi järv (koos Lämmijärve ning Pihkva järvega).

Koiva vesikonnas puuduvad tööstusliku kalapüügi seisukohalt kalamajanduslikult olulised veekogud.

Kalamajandusliku olulisuse määramisel ei ole arvesse võetud veekogude potentsiaalset sotsiaalset või looduskaitseolist olulisust.²¹⁰

Eeltoodust lähtudes tuleb igati soodustada tööstuslikku kalapüüki eelnimetatud veekogudel, arvestades loomulikult kalavarude taastootmiseks vajalike tingimustega. Seejuures ei peaks ainsaks meetmeks kalavarude tasakaalu säilitamisel olema kalapüügipiirangud, vaid ka investeeringud veekogude hea seisukorra tagamiseks ning kalavarude rikastamiseks.

Vastavalt Eesti kalanduse strateegiale 2014-2020²¹¹ oleks kalavaru olukorra parandamiseks sisevetes, mis tagaks sektorile stabiilse saagi ja sissetuleku, vaja senisest rohkem pöörata

²⁰⁹ Eesti kalanduse strateegia 2014-2020. Eesti Põllumajandusministeerium, Tallinn 2013; heaks kiidetud 02.04.2013, muudetud 25.09.2013;
<http://www.agri.ee/sites/default/files/public/juurkataloog/KALAMAJANDUS/EKS/2014-2020/strateegia-eks-2014.pdf>

²¹⁰ Veekasutuse majandusanalüüs. Ida-Eesti vesikond, Lääne-Eesti vesikond, Koiva vesikond. Keskkonnaministeerium, 31.01.2014;
http://www.envir.ee/sites/default/files/iii_veekasutusemajandusanalyy_final_2014.02.10_0.pdf

tähelepanu ja eraldada ressursi kudepaikade taastamisele, rändetöketelike likvideerimisele, kalapääsude rajamisele ja teadmiste põhisele varu kasutamisele, sh püügikoormuse optimeerimisele ning erinevate tehniliste meetmete väljatöötamisele ja rakendamisele.

Ranna- ja sisevete kalanduse arendamise eesmärk aastatel 2014-2020 on tõsta ranna- ja sisevetekalanduse majanduslikku jätkusuutlikkust. Prioriteediks on toetada sadamate arendamist, säästvate ja innovaatiliste lahenduste elluviimist töötlemises ja kalapüügis (selektiivsus), otse- ja ühisturustamisvõimalusi, tegevuste mitmekesistamist ja koostöö edendamist

Perioodil 2007-2013 tehti algust kalasadamate ja lossimiskohtade uuendamise ja arendamisega, mida perioodil 2014-2020 on oluline jätkata. Prioriteediks on need sadamad ja lossimiskohad, mille arendusega eelmisel ajavahemikul algust tehti. Eesmärgiks on kalandusega seotud tegevuste soodustamine ja polüfunktsionaalsete sadamate arendamine. Oluline on piirkondades tegevuste mitmekesistamine teiste meremajandusvaldkonna sektorite kaudu – ettevõtluse, uute oskuste ja töökohtade loomise toetamine ja soodustamine.

Üheks tulevikuperspektiiviks on kalanduspiirkondade jätkusuutlikku arengut toetava innovatsiooni soodustamine, sealhulgas innovaatilise kalatöötlemise toetamine, mis hõlmab uute tehnoloogiate kasutuselevõttu ja alternatiivenergia kasutamise soodustamist eesmärgiga tõhustada tootmisprotsesse ja suurendada keskkonnasäästlikust ning energiatõhusust. Oluline on edasi arendada otse- ja ühisturustamisvõimalusi, suurendada ja mitmekesistada turundustegevusi sh leida turg nišitoodetele. Samuti populariseerida kala kui toiduainet ja kaluri elukutset läbi erinevate meediakanalite.

Kalandusvaldkonnas sõltub sotsiaal-majanduslik heaolu otseselt kalavarudest ning hetkel olemasolevatest varudest ei piisa, et tagada küllaldane teenistus kõigile kalandusvaldkonnas tegutsevatele inimestele. Seetõttu on prioriteediks soodustada kaluritele töökohtade loomist piirkonda püügihooajavälisel perioodil, talvepüüki, väiketöötlemist. Oluline on ka kalurite hõimlaste suurem kaasamine kalandusega seotud tegevustesse näiteks lisandväärtuse andmisel toorainele, turismiga tegelemisel, traditsioonide hoidmisel, kohaliku elu arendamisel jms. Antud tegevused loovad võimalusi suurendada kalapüügist saadavat tulu, luua uusi töökohti püügihooajavälisel perioodil, pikendada kalurite sissetulekuperioodi ning tõsta sotsiaalset heaolu ja elukvaliteeti piirkonnas. Sektori jätkusuutlikuks toimimiseks tuleks võimalusi leida ka noorte sisenemiseks sektorisse ja kaluri kutse populariseerimiseks, kuna kaluri keskmine vanus on üle 50 aasta ja kaluri elukutse ebapopulaarne, samuti on raskendatud püügiõiguste saamine sektorisse sisenemiseks.

Koostöö edendamiseks on oluline piirkondlike tegevusgruppide tegevuse jätkamine ning toetamine. Tegevusgrupi näol on tegemist tugeva organisatsiooniga, kuhu on koondunud kogu vajalik teadmiste baas piirkonna kalandussektori arengust ja vajadustest. Tegevusgrupp on riigile oluliseks sotsiaalpartneriks ning tegevusgruppide töö tulemusena on suurenenud piirkondade sisene, piirkondade vaheline ja rahvusvaheline koostöö, mida on oluline järgmisel perioodil jätkata ja edasi arendada.

Rannapiirkondade ja sealse kalandussektori areng sõltub sealsetest elanikest, nende teadmistest ja oskustest ning bioloogiliste ressursside piisavusest. Seetõttu on oluline nende teadlikkuse tõstmine. Oluline on koolituste läbiviimine majandus- ja ettevõtlusvaldkonnas, keeleõppes, keskkonnavaldkonnas, projektide koostamise ja läbiviimise kohta jms. Relevantne on naiste kaasamine kohaliku elu arendamisse, naiskalurite ja kalandussektoris hõivatud naiste ühistöö soodustamine, võrgustikku kaasamine ning koolitamine.

Keskkonnaseisundi ja kalavarude olukorra parandamiseks on oluline suurendada koostööd kalandusvaldkonda haldavate ministriumite vahel. Taastada tuleb kude- ja elupaigad, vajadusel rakendada biomanipulatsiooni ja kalade ettekasvatamist. Oluline on koostöö

²¹¹ Eesti kalanduse strateegia 2014-2020. Eesti Põllumajandusministeerium, Tallinn 2013; <http://www.agri.ee/sites/default/files/public/juurkataloog/KALAMAJANDUS/EKS/2014-2020/strateegia-eks-2014.pdf>

suurendamine teadlastega ning täiendav teadusseire ja rakendusuuringud. Kalavarude suurema kaitse tagamiseks tuleb rakendada täiendavat kontrolli röövpüüdjate üle ja leida lahenduse röövpüügi vähenemiseks.

Teenindus

Teenindus pakub Põlvamaal praegusel ajal kõige enam töökohti (ligi 65% tööealisest elanikkonnast).²¹² Teenindussfäär on aga otseses sõltuvuses teenuse tarbijast ja tema maksevõimest. Väikese sissetulekuga, vähenev ja vananev rahvastik ei ole teenindusettevõtete jaoks arvestatav klientuur. Seetõttu on teenindussektori käigushoidmiseks oluline konkurentsivõimelise sissetulekuga töökohtade loomine piirkonna tootvas ja töötlevas sektoris, et maksejõuline elanikkond saaks tarbida kohalike teenindusettevõtete teenuseid.

Teeninduse valdkonda kuulub suuremalt jaolt ka „hõbemajandus“²¹³, mille sihtgrupiks on eakamad inimesed – nii teenindatavate kui ka teenindajate poole pealt vaadatuna. Siia hulka kuuluvad teenused, mis on peamiselt seotud tervise ja sotsiaalvaldkonnaga vm heaoluteenustega ning võimaldavad luua tööks paindlikke tingimusi. „Hõbemajandus“ on oluline sektor seoses vananeva rahvastikuga ja eluea pikenemisega.

Avalik sektor

Avalik sektor pakub töökohti enam kui veerandile tööealisest elanikkonnast. Seega on avalik sektor oluline tööandja. Olukorras, kus haritud töötajale tema elukoha piirkonnas, eriti maapiirkondades, muud töökohta pakkuda ei ole, võib avaliku sektori töökohti tinglikult nimetada ka „sotsiaalseteks töökohtadeks“.

Seoses eelseisva haldusreformiga ja käimasoleva koolide reformiga väheneb avaliku sektori töökohtade osakaal maakonnas tõenäoliselt märkimisväärselt. Avalikus sektoris töötavad enamasti keskmisest kõrgema haridustasemega inimesed. Kui avaliku sektori töökohast ilma jäänud, (sageli spetsiifilises valdkonnas) haritud tööealistele inimestele ei ole piirkonnas (sh mõistlikus ajalises kauguses) pakkuda samaväärset tööd, siis on suur tõenäosus, et ta vähemalt kaalub piirkonnast lahkumist suuremasse keskusesse või koguni välismaale. Seega on rahvaarvu jätkuva vähenemise pidurdamiseks väga oluline **koos avaliku sektori töökohtade vähenemisega luua tingimused uute, konkurentsivõimeliste töökohtade loomiseks.**

Kliimamuutuste mõju majandusele

Kliimamuutustest tingitud tormid, üleujutused ja ekstreemsed temperatuurid tekitavad kahju varale ja infrastruktuurile ning inimeste tervisele. See omakorda põhjustab suuri kulusid ühiskonnale ja majandusele. Enim on mõjutatud majandussektorid, mis sõltuvad kõige rohkem temperatuurist või sademete hulgast, nt põllu- ja metsamajandus, energeetika, turism.

See tõttu on kasulik teada võimalikke kliimamuutusi tulevikus ja nende tagajärgi ning otsida lahendusi nende ennetamiseks või võimalikult väikeste (majanduslike) kahjude tekkeks, aga ka uute võimaluste leidmiseks.

Kuna kliimamuutused on aeglasemad kui ettevõtete reageerimiskiirus väliste muutuste suhtes, siis suudetakse tõenäoliselt kliimamuutustega kohaneda hästi, isegi kui kohanemine seisneb kliimamuutustest oluliselt mõjutatud piirkondades tegevuse lõpetamises või selle iseloomu märgatavas muutumises. **Tähtsam on see, et majandus tervikuna suudaks ära kasutada kliimamuutustega avanevaid uusi võimalusi.**

Kliimamuutustega kohanemise kontekstis jaguneb majandus järgmisteks süsteemseteks alavaldkondadeks²¹⁴, millest maakonna tasandil on olulisemad kolm esimest:

²¹² Põlvamaa ruumilise arengu analüüs

²¹³ Muudes majandussektorites on eakatele sobivate töötingimuste ja teenuste loomine tihtipeale keerukam (kuigi mitte võimatu), sest tuleb arvestada eakate töövõimega ja vajalike kohandustega

²¹⁴ Eesti Keskkonnauuringute Keskuse kliimamuutustega kohanemise veebileht:

<http://www.klab.ee/kohanemine/valdkonnad/majandus/>

- tööhõive – mõjud on otsesed (konkreetses valdkonnas) ja kaudsed (nt uut tüüpi töökohad kliimamuutuste ennetamisega seotud protsesside kaudu); peamised valdkonnad: põllumajandus, kalandus, metsatööstus, ehitussektor, energeetikasektor, turism ja tervishoiusektor; kliimamuutuste mõju tööhõivele on pigem tagasihoidlik, enam annavad tooni poliitilised ja demograafilised muutused;
- äri ja ettevõtetus – keeruline toime tulla kliimamuutusest tulenevate mõjude määramatuse ja kaasnevate riskidega; kliimamuutustest tulenevad ohud avalduvad eelkõige üksikute äärmuslike ja ootamatute ilmastikunähtuste kaudu, pidevate muutustega kohanetakse jooksvalt; tundlikumad on ilmast sõltuvad ettevõtlussektorid: põllumajandus, kalandus, metsandus, turism, ehitussektor, energeetikasektor; ettevõtted on valmis reageerima välistele muutustele kiiremini kui muutub kliima ning nende jaoks on olulisem kasutada ära kliimamuutustega kaasnevad uued äritegevuse võimalused;
- tööstus – mõjud avalduvad eeskätt kaudselt, leevendusmeetmete kaudu: hoonete kohandamine, toorme kättesaadavus ja hind, tarneahela ja transpordi muutumine; otsesed mõjud on seotud tootmisprotsesside häiringutega, mis nõuavad tootmistsükli taastamiseks kiiret reageerimist ning ootamatuid täiendavaid kulusid; **Eestis on väga oluline elektrivarustuse kindlus, mis väljaspool linnu on suurematest tuultest tugevasti mõjutatud;**
- kindlustus – aitab kaasa teiste majandusharude potentsiaalsete kahjumite vähendamisele ning riskijuhtimisele, aitab vähendada nende kaotuste majanduslikku mõju ning hõlbustab katastroofijärgset taastumist;
- pangandus ja finantssektor – võimalus mõjutada erinevaid sidusgrupe finantseerimistingimuste kaudu, kuid ka muude tegevuste abil, muuhulgas nt kliimamuutustega kohanemise tegevuste rahastamine jms (praegu on seos kliimamuutustega kohanemise ning Eesti pangandus- ja finantssektori vahel nõrk).

Keskkonnaministeriumi eestvedamisel on koostamisel kliimamuutustega kohanemise arengukava. Kliimamuutuste strateegia eelnõu esitatakse Vabariigi Valitsusele 2016.a juunis. Arengukava sisendina toimuvad valdkondlikud uuringud kaheksa võtmevaldkonna lõikes: planeeringud ja maakasutus; inimtervis ja päästevõimekus; looduskeskkond; biomajandus; taristu ja ehitised; energeetika ja energiavarustus; majandus; ühiskond, teadlikkus ja koostöö. Arengukava koostamise käigus selgitatakse välja kohanemismeetmed lühikeses perspektiivis (kuni 2030) ja pikaajalises perspektiivis (kuni 2050 ja 2100).²¹⁵ Järgnevates planeerimise ja projekteerimise staadiumides ning majandustegevuse kavandamisel on asjakohane arengukavas väljatöötatavate meetmete ja soovitusetega arvestada.

6.5.2. Teedevõrk (maanteed, kergliiklusteed)

Maanteed

Põlva MP-ga ei ole kavandatud uusi maanteedkoridore, sest maakonna teedevõrk on piisavalt tihe (Eesti keskmisest tihedam). Teede kaitsevööndeid MP-s ei kajastata, kuid arengusuundade kavandamisel on arvesse võetud teede klasse.

Tee-ehituslikud tööd (olemasoleva teedevõrgu parendamine) tuginevad Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud Riigimaanteede teehoiukavale aastateks 2014-2020²¹⁶. Eelisjärjekorras toimub keskustesse viivate teede ajakohastamine. Teehoiukavas on määratud konkreetsed tegevused ja vahendid kavandatud tööde teostamiseks, sh TEN-T võrgustikku kuuluvate riigimaanteede rekonstrueerimis- ja ehitustööd, mida võidakse mh rahastada EL-i perioodi 2014-2020 üleriigiliste ja rahvusvaheliste ühenduste arendamise meetmest. Põlva maakonnas kuulub TEN-T

²¹⁵ Vt täiendav info ja valdkondlikud uuringud: <http://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/kliima/kliimamuutustega-kohanemise-arengukava>; vaadatud 09.10.2015

²¹⁶ https://www.mkm.ee/sites/default/files/2_riigimaanteede_teehoiukava_aastateks_2014-2020.pdf

võrgustikku riigitee nr 2 (E263) Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa (põhimaantee), kuid selle maantee ehitus- ja rekonstrueerimistööid Põlva maakonna piirides ei ole kehtivas teehoiukavas ette nähtud.

Maanteeameti huvist lähtuvalt²¹⁷ on Põlva MP-sse kantud:

- tugimaantee nr 61 Põlva–Reola km 21,0-22,7 asuva kurvi õgvendus;
- tugimaantee nr 63 Karisilla–Petseri km 1,4-1,7 asuva kurvi õgvendus;
- tugimaantee nr 65 Võru–Räpina km 32,5-32,9 asuva kurvi õgvendus;
- tugimaantee nr 89 Põlva–Saverna km 14,7-15,1 asuva kurvi õgvendus;
- tugimaantee nr 90 Põlva–Karisilla km 12,0-12,3 asuva kurvi õgvendus;
- kõrvalmaantee nr 18115 Vooreküla–Puskaru rajatiste eskiisprojektiga ette nähtud jalgratta- ja jalgte trass km 0,0-24,1.

Kurvide õgvendus nimetatud teelõikudel:

- suurendab liiklusohutust (parandab nähtavust ja teelpüsivust) ning parandab liikluse sujuvust;
- ei avalda olulist negatiivset mõju looduskooslustele ja kaitstavatele loodusobjektidele;
- ei avalda olulist negatiivset mõju kultuurimälestistele;
- on suhteliselt väikesemahuline ning vajab ehituseks valdavalt liiva/kruusa, mida maakonnas on käsitletava perioodi jaoks piisavalt (vt ptk 6.5.7).

Väärtuslikke maastikke ja roheline võrgustiku tuumalasiid läbivate ning rohekoridoridega ristuvate maanteede täpsemal planeerimisel ja projekteerimisel tuleb arvestada ja vajadusel kavandada meetmed rohevõrgustiku toimimise tagamiseks, väärtuslike maastike säilimiseks ja võimalike mõjude leevendamiseks (vt ptk 6.2.6 ja ptk 6.3.2).

Müra ja tolmu mõju vt ptk 6.4.2.

Kergliiklusteed

MP-ga on täpsustatud ja olulisel määral täiendatud kergliiklusteede võrgustikku (vt MP ptk 4.1.5). Kavandatud tegevus ei avalda olulist negatiivset keskkonnamõju. Kergliiklusteedele tähelepanu pööramine toob kaasa positiivse mõju liiklusohutusele, aktiivsele eluviisile ja puhkemajandusele ning suurendab alternatiivsete liikumisviiside valikut. Kergliiklus on keskkonnasäästlik ja kõikidele vanusgruppidele sobiv liikumisviis. Kergliiklustee rajamisega kaasnev positiivne mõju inimese elukeskkonnale, turvalisusele ja aktiivsele eluviisile kaalub üles võimaliku lokaalse negatiivse mõju taimestikule või maakasutusele.

Kergliiklustee ehitamine:

- ei vaja suurel hulgal ehitusmaavara (sobib enamasti liiv/kruus, nõuded tugevusele ei ole väga ranged);
- suurendab liiklusohutust (jalakäijad ja jalgratturid on autoliiklusest eraldatud);
- loob alternatiivseid liikumisviise ja -teid;
- parandab rekreatsiooni ja vaba aja veetmise võimalusi, soodustab turismi arendamist.

MP-s toodud kergliiklusteede rajamise kriteeriumid ja põhimõtted loovad aluse sidusa, turvalise ja mugava kergliiklusteede võrgustiku loomiseks.

Liiklusohutus

Põlva MP-ga ei ole kavandatud uusi suuri maanteekoridore. Maanteeameti huvist lähtuvalt on MP-s arvestatud rea maanteede kurvide õgvendustega (vt eespool). Seetõttu eeldatakse käesoleva KSH läbiviimisel, et lähtudes ehitusseadustiku (enne 01.07.2015 teeseaduse) ning selle alusel kehtestatud määruste „Tee ohutuse määramise tingimused ja nõuded tee ohutuse

²¹⁷ Maanteeameti 06.01.2015 kiri nr 15-4/15-00034/001: Riigimaanteede trassid maakonnaplaneeringutes

määramisele²¹⁸ ning „Liiklusohutusele avalduva mõju hindamise tingimused ja nõuded mõju hindamisele“²¹⁹ nõuetest lähtuvalt on nendele teelõikudele liiklusohutuse hinnang koostatud ja seda on ehitusprojektide koostamisel arvesse võetud.

Liiklusohutusele avalduva mõju hindamine viiakse läbi esialgsel planeerimisetapil enne projekti heakskiitmist, kui on teada tee paigutuse variantide põhilised võrreldavad geomeetrised andmed, see tähendab enne uue tee paigutuse määramist sisaldava planeeringu jõustumist.²²⁰ Liiklusohutusele avalduva mõju hindamiseks vastavalt viidatud määrusele on MP täpsusaste liialt üldine, sest MP annab ainult uue teekoridori võimaliku orienteeruva asukoha, kuid ei ole teada hindamiseks vajalikke „tee paigutuse variantide põhilisi võrreldavaid geomeetrisi andmeid“. Seega tuleb hinnang selle teelõigu liiklusohutusele anda objekti täpsema kavandamise (teelõigu eriplaneeringu) käigus. Liiklusohutusele avalduva mõju hindamine on omaette töö, see ei kuulu KSH ülesannete hulka.

Lähtudes ehitusseadustiku²²¹ § 102 lõikest 1 täidab Maanteeamet riigiteedel ja kohalik omavalitsus kohalikel teedel EL direktiivis 2008/96/EÜ maanteede infrastruktuuri ohutuse korraldamise kohta sätestatud pädeva asutuse ülesandeid ning korraldab üleeuroopalise teedevõrgu teedel direktiivi nõudeid täites liiklusohutusele avalduva mõju hindamist, liiklusohutuse auditeerimist, tee ohutuse määramist ja tee ohutuse kontrollimist. Tee ohutustaseme määramist väljaspool TEN-T võrgustikku teostatakse sama meetodika alusel, eesmärgiga olemasolevad liiklusohutuskohad likvideerida.

Konkreetsete objektide määramise aluseks on eelnimetatud määrused ning nendes esitatud tee ohutuse määramise meetodika ja liiklusohutusele avalduva mõju hindamise tingimused. Muuhulgas analüüsitakse seejuures Politsei- ja Piirivalveametilt saadud liiklusõnnetuste infot, sõidukite ning jalakäijate ja jalgratturite liiklemise konfliktkohti. Kõrgema tulutasuvuse alusel pannakse Maanteeameti poolt kokku objektide nimekiri, mille vaatab üle ja kinnitab Maanteeameti investeringute komisjon. Nimekirja uuendatakse igal aastal.

6.5.3. Raudtee

MP koostamisel on arvestatud olemasolevate Tartu-Koidula ja Valga-Koidula raudteeliinidega. MP elluviimise perioodi jooksul uute raudteetrasside rajamist ette näha ei ole.

MP-s (ptk 4.1.2) esitatud raudteevõrgu arendamise põhimõtted, sh olulise prioriteedina reisijateveo taastamine Valga-Koidula suunal, on kooskõlas maakonna ja regiooni arenguvajadustega ning MP täpsusastmega. Reisijateveo taastamine Valga-Koidula suunal aitab oluliselt kaasa toimepiirkondade omavahelisele seostamisele nii maakonnasiseselt kui ka kogu Kagu-Eesti regioonis. Samuti on MP-s välja toodud ohutuse ja keskkonna seisukohalt olulised põhimõtted.

Järgmistel planeerimis- ja projekteerimistasanditel tuleks KOV-idel muuhulgas arvestada AS-i Eesti Raudtee järgmiste seisukohtadega:²²²

- piirata jalakäijate raudteele pääsemist väljaspool nõuetekohaseid ülekäigukohti (eelkõige tiheasustuspriirkondadesse piirdeaedade ehitamisega);

²¹⁸ Majandus- ja taristuministri 25.06.2015.a määrus nr 70; Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/128062015001>

²¹⁹ Majandus- ja taristuministri 19.05.2015 määrus nr 48 „Liiklusohutusele avalduva mõju hindamise tingimused ja nõuded mõju hindamisele“; Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/122052015002?tegevus=salvesta-link>

²²⁰ Majandus- ja taristuministri 19.05.2015 määrus nr 48 „Liiklusohutusele avalduva mõju hindamise tingimused ja nõuded mõju hindamisele“; Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/122052015002?tegevus=salvesta-link>

²²¹ Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/105032015001>

²²² AS Eesti Raudtee xx.02.2014 kiri nr 1-5.1/ Põlva, Valga ja Võru maakonnaplaneeringutest ja nende keskkonnamõju strateegilisest hindamisest

- raudteega piirnevate alade planeerimisel tuleb arvestada müratõkkeseinte (põhjendada müra modelleerimisega) ja piirdeaedade ehitamise vajadusega.

Kuna Tartu-Koidula suunal on vastavalt üleriigilisele planeeringule Eesti 2030+ rongide sõidukiiruseks kavandatud kuni 160 km/h, siis tuleb ohutuse tagamiseks säilitatavate raudteega ristumiskohtade piirkonda planeerida alad eritasandiliste ristumiste ehitamiseks.

Oluline on reisirongiliikluse kombineerimine teiste liikumisviisidega ja ühendada see sujuva ühistranspordikorraldusega, rakendades seejuures ka „pargi-ja-reisi“-põhimõtet (vt ptk 6.4.1).

6.5.4. Veeteed ja sadamad

Põlva MP arvestab meresõiduohutuse seadusega²²³ laevatatavateks siseveteks määratud veekogudega, milleks Põlva maakonnaga piirnevatel aladel on Lämmijärv ja Pihkva järv (koos Värska lahega), ning üleriigilises planeeringus „Eesti 2030+“ rahvusvahelisena määratud Tartu-Pihkva veeteega Lämmi- ja Pihkva järvel (MP ptk 4.1.3).

Veeliikluse ohutust laevatatavatel siseveekogudel korraldab Veeteede Amet.

Lisaks eelnimetatud laevatatavatele sisevetele tehakse, tuginedes Veeteede Ameti seisukohale²²⁴ ning Põlva Maavalitsuse²²⁵ ja Räpina Vallavalitsuse huvile, Põlva MP-ga ettepanek **arvata laevatatavate siseveekogude hulka ka Võhandu jõe suue kuni Võõpsu sadamani.**

Võõpsu sadam asub Räpina vallas Võõpsu alevikus Võhandu jõe ääres ning on mittetasulisi teenuseid pakkuv väikesadam väikelaevade sildumiseks ja kalapaatide lossimiseks. Sadamasse on võimalik sisse sõita kõikidel väikelaevadel (pikkus 13,5 m, laius 5 m, süvis 1,2 m) ja aerupaatidel. Võõpsu sadam on ajalooline²²⁶ sadam, mille toimimiseks on Räpina Vallavalitsuse info kohaselt riigi tugi olemas. Nõukogude ajal süvendati Võhandu jõe alamjooksu ja praegu on sissepääs Võhandu jõkke meremärkidega tähistatud.

Riigi poolt hooldatav laevatatav veeteed annab täiendava võimaluse piirkonna arengu ja ettevõtluse toetamiseks ja mitmekesistamiseks. Sellega jääb alles võimalus tegelemiseks kalandusega (nii püügi kui ka tootmisega) piirkonnas, samuti vee- ja kalaturismiga ning ajaloolise pärandi tutvustamisega (nt populaarsed lodjaretked Võhandu jõel, Võõpsu kui ajalooliselt oluline piirkonna kaubanduskeskus jms).

Veeteede Amet on taotlenud Võhandu jõe alamjooksu vahemikus suudmest kuni Võõpsu sillani arvamist laevatatavate sisevete hulka (st meresõiduohutuse seaduse muutmist) 2011. aastast saati, sest **selles alal on veeliiklus intensiivistunud ja ohutuse tagamiseks on seal vaja korraldada veeliiklust** (mõõdistada, tähistada jne). Seni ei ole Vabariigi Valitsus ja seadusandja seda seadusemuudatust vajalikuks pidanud. Veeteede Amet peab laevatatavate sisevete loetelu täpsustust aga jätkuvalt aktuaalseks ning tulenevalt sellest lülitab Veeteede Amet selle loetelu täpsustuse sisse ka järgmisesse meresõiduohutuse seaduse muudatusettepanekusse.²²⁷ Seega on nimetatud ettepanek kooskõlas piirkonna ettevõtluse arengu huvidega (vt eespool) ja valdkonna eest vastutava ametkonna seisukohaga, mistõttu on see ka igati asjakohane kajastamiseks MP-s.

²²³ Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015265?leiaKehtiv>

²²⁴ Veeteede Ameti kirjad 06.02.2014 nr 6-3-1/215, 212, 213 ja 28.04.2014 nr 6-3-1/1088; Veeteede Ameti laevateede osakonna juhataja - hüdrograafia ja navigatsioonimärgistuse teenistuse juhataja asetäitja Kaidi Katuse 02.10.2015 e-kiri

²²⁵ Põlva Maavalitsuse arengu- ja planeeringuosakonna peaspetsialisti Marika Saksa 02.10.2015 e-kiri Veeteede Ametile

²²⁶ Võhandu jõgi on olnud 1930-ndatel aastal laevatatav Leevakult kuni Rāpinani ja Rāpinast kuni Võõpsuni ja sealt jõe suudmeni. Laevaalustel veeti kaupa Võõpsu sadamasse ja sealt edasi. Vt ka: <http://www.vanadpildid.net/?photo=1195>

²²⁷ Veeteede Ameti laevateede osakonna juhataja - hüdrograafia ja navigatsioonimärgistuse teenistuse juhataja asetäitja Kaidi Katuse 02.10.2015 e-kiri

Uusi sadamakohti Põlva MP-ga ei kavandata, sest selleks puudub ressurss, huvi ja vajadus (perspektiiv). Põlva MP-ga on kaardistatud üks maakonna tasandil oluline eelisarendatav sadam – Räpina sadam. Räpina sadama arendamine külalissadama teenusstandardiga sadamaks võimaldab mitmekesistada sadama poolt pakutavaid teenuseid ja tõsta teenuste kvaliteeti.

Vastavalt väikesadamate kontseptsioonile²²⁸ sõltub väikelaeva- ja rekreatsiooniturismi areng eelkõige väikesadamate võrgustiku loomisest ja sellesse tehtavate investeeringute rahastamisest, samuti terviklike mereturismitoodete ja -teenuste väljaarendamisest ning nende sidumisest teiste turismimarsruutidega. **Räpina sadam on arvatud riigi poolt toetatavate väikesadamate võrgustikku.** Väikesadamate kontseptsiooni väljatöötamisel olid ühed põhilised kriteeriumid võrgustikku sobivate sadamate väljavalikul nende turismipotentsiaal ja sügavus, samuti MV seisukoht ja kanne sadamaregistris.

Võrgustikku kuuluvate väikesadamate jaoks koostatakse parema kvaliteedi tagamiseks soovituslik mereturismi teenusstandard, mis aitab kaasa võrgustiku ühtse kuvandi loomisele. Olulisel kohal on sadamate tagamaadel asuvad turismi- ja vaba aja veetmise võimalused, samuti veebipõhise ligipääsu tagamine usaldusväärsele navigatsioon- ja meteoroloogilisele infole.

Eesti väikesadamate kontseptsioon tuleneb „Eesti Merenduspoliitika 2012–2020“ meetme 10.1 „Väike- ja kalasadamate infrastruktuur ning väikelaevaturism“ eesmärkidest ja on kooskõlas „Turismi arengukava 2014–2020“ meetme 1.3. „Turismitoodete arenduse juhtimine“ tegevussuundadega.

Kava elluviimisest tulenev positiivne mõju väljendub rannäärse elukeskkonna kvaliteedi tõstmises ning kohaliku ettevõtluse arengus. Väikesadam ei ole reeglina majanduslikult tasuv, kuid läbi sadama piirkonda tulnud turistide poolt tekitatud käibe muutuvad sadamad sotsiaal-majanduslikult tasuvaks, luues piirkonnas võimalused turismimajanduse elavdamiseks. Väikesadamate aktiivset kasutust väljaspool Eesti lühikest navigatsiooniperioodi aitab parandada sadamates pakutavate teenuste ringi laiendamine – lisaks mereturismiteenuste pakkumisele nt kohalike kalurite teenindamine, väikelaevade remont ja hooldus, aluste ületalve hoidmine, noorte ja täiskasvanute koolitamine, spordi- ja kultuuriürituste läbiviimine jne. Võrgustikuna käsitlemine lubab üksikutel väikesadamatel oma potentsiaali paremini ära kasutada ja ühtlasi suurendab sadamate infrastruktuuri tehtavate investeeringute tasuvust.

Kuna Räpina sadam on maakonna ainus võrgustikku arvatud väikesadam, siis on oluline maakonnaülene koostöö teiste võrgustikku arvatud Peipsi järve äärsete sadamatega (Mustvee, Kallaste, Laaksaare, Piirissaare) ja Tartu linna sadamatega. Sõltuvalt välispoliitilisest olukorrast tuleks kaaluda ka koostöövõimalusi Vene Föderatsiooni poolel asuvate (väike)sadamatega.

Ka riiklikku väikesadamate võrgustikku mittekuuluvate väikesadamate, mis toimiksid edasi väiksemate kodu- ja paadisadamatena, haldamise ja arendamise kohta kehtivad põhimõtteliselt samad eeltoodud soovitusel, st erinevate kasutusotstarvete ühitamine väikesadamates, mis võimaldab kokku hoida kulusid, majandada efektiivsemalt ja teha koostööd erinevate sadama kasutajate vahel. Väikesadamate olemasolu loob eeldused piirkonna majandustegevuse (kalandus, puhkemajandus, kalandusturism) arendamiseks ja mitmekesistamiseks.

Oluline on laevasõiduohutuse reeglite järgimine ning turvaliste ja avalike ligipääsude rajamine sadamatesse nii veekogu kui ka maa poolt. Kuna tegemist on olemasolevate sadamatega, siis neile on ligipääsud olemas. Tee korrashoiu ja liiklusohutusega sadamateni viivatel teedel tegeleb tee valdaja tee hooldustööde käigus, sadamatesse turvaliste ja nõuetekohaste ligipääsude eest veekogu poolt vastutab sadama valdaja.

Vastavalt veeseaduse § 18 lg 5 on maavanemal õigus oma korraldusega keelata avalikul ja avalikult kasutataval veekogul veesõidukitega liiklemine, kehtestada liikluskiiruse piirang ja keelata veekogujäälle minek, kui liiklemine, veesõiduki suur kiirus või jääleminek:

13) ohustab veeliiklust;

14) kahjustab või võib kahjustada veekogu seisundit ning lõhkuda veekogu kaldaid;

²²⁸ https://www.mkm.ee/sites/default/files/vaikesadamate_kontseptsioon_2014-2020_29_1_2014.pdf

- 15) kahjustab või võib kahjustada kalavarusid või kalakoelmute seisukorda;
- 16) häirib teisi veekogu kasutajaid;
- 17) ohustab jääleminejaid.

Piirangute kehtestamise vajalikkust analüüsib ja kaalub maavanem, kui vastav (kriitiline) olukord seoses veekogu kasutamisega tekib. Seetõttu tuleb maavanemal igal konkreetsel juhul analüüsida/kaaluda ka võimalikke piiranguid sotsiaalsele ja majanduskeskkonnale (lisaks veeliikluse ja inimeste ohutusele ning võimalikele keskkonnamõjudele). Veekogude kasutajad peavad oma tegevuse planeerimisel arvesse võtma, et nad ei tekitaks ohtlikke olukordi endale ja teistele ega kahjustaks veekogu ja selle elustikku. Samuti saab näiteks sadamale tegevusloa väljastamisel ära määrata, millised veesõidukid sadamat ja sellest lähtuvalt ka veekogu kasutada võivad, et piirangute rakendamine poleks vajalik. Maavanema poolt määratavad piirangud võivad olla ajutised või tähtajatud ja iga tekkivat olukorda tuleb vaadelda juhtumipõhiselt. Millised veesõidukid veekogu kasutavad või kasutama hakkavad, millised on mingil hetkel kalavarude seisukord või jääolud konkreetses veekogus ja kas mingi tegevus kedagi häirib või häirima hakkab, ei ole MP tasandil võimalik hinnata, sest MP-ga neid tegevusi ei planeerita ega reguleerita.²²⁹

6.5.5. Elektrivõrk ja elektrienergia varustuskindlus

Elektrivõrgu arendamiseks annab MP (ptk 4.2.1) tingimused ja põhimõtted eriprojekti (Tartu-Gulbene 330 kV kõrgepingeliin), ÜP-de ning tehniliste projektide koostamiseks. Elektrivõrgu arendaja kohustus on võrku kavandada ja rajada selliselt, et keskkonnanõuded oleksid täidetud.

Kaasaja nõuetele vastav ja ekstreemsetele ilmastikutingimustele võimalikult vastupidav elektrivõrk loob eelkõige eeldused ettevõtluse arenguks.

Alljärgnevas on kasutatud Elering AS-i ja Elektrilevi OÜ poolt MP koostamiseks edastatud infot.

Koormuste prognoos ja mõjutajad

Põlvamaa suurima koormusega on Põlva ja Räpina piirkonnaalajaamad. Kõige väiksema koormusega on Ruusa, Rasina ja Saesaare piirkonnaalajaamad. Elektrilevi 2030. aasta koormusprognoosi järgi on oodata 6-7% koormuse kasvu Põlva piirkonnaalajaamas. Teistes Põlvamaa piirkonnaalajaamades koormuse olulist kasvu ette näha ei ole.

Suurimad elektrienergia tarbijad on Põlva linnas ja lähiümbruses. Koormuste kasv maakonnas sõltub majanduse arengust ja uute suurtarbijate lisandumisest.

Põlva maakonnas on Elektrilevi võrguga liitunud 30 elektritootjat koguvõimsusega ca 2270 kW. Võrguga on ühendatud päikeseelektrijaamad, hüdroelektrijaamad ja koostootmisjaam. Suurim tootja ongi koostootmisjaam võimsusega 922 kW.

Ruusa ja Kanepi piirkonnaalajaamas on veel vaba võimsust täiendavate suurliitumiste jaoks. Teistes piirkonnaalajaamades on suurliitumise korral vajalik trafode vahetus. Uute energiamahukate tootmisettevõtete asukohavalikul tasub elektrivõrguga liitumise kulude optimeerimise eesmärgil eelistada olemasolevate piirkonnaalajaamade lähedust. Juhul, kui uus liitumine elektrivõrguga tingib ümberehitustööd piirkonnaalajaamas ja/või uue liitumise Elering AS-ga, on liitumise prognoositav valmimise tähtaeg kolm aastat.

Elektrivõrgu ehitustegevus

Põhivõrgu arendamise ja energiasalvestuse tagamise eesmärgil on Eleringis analüüsimisel uue 330 kV õhuliini rajamine Tartust Läti (Gulbene) suunas, mis võimaldab Eesti põhivõrgu lahti ühendada Venemaa elektrivõrgust. Selle õhuliini põhimõttelist vajadust kajastab ka Põlva MP (vt ptk 4.2.1). Tuleb aga rõhutada, et MP seletuskirjas joonisel 6 näidatud ühendusliini põhimõttelise

²²⁹ Lõik on vastuseks Veeteede Ameti kirjadele 06.02.2014 nr 6-3-1/215, 212, 213 ja 28.04.2014 nr 6-3-1/1088

kulgemise asukoht võib edasiste tööde käigus oluliselt muutuda. Nimetatud kõrgepingeliini trassi asukohavalik tehakse tulevikus riigi eriplaneeringuna, mis sisaldab alternatiivsete trassikoridoride analüüsi ja võrdlust ning millega kaasneb keskkonnamõju hindamine.

MP planeerimisperioodi jooksul (kuni aastani 2030) tegeleb Elektrilevi OÜ Põlva maakonnas valdavalt olemasoleva 35 kV jaotusvõrgu ning piirkonnaalajaamade hoolduse ja remondiga. Kaugemas tulevikus (2030+) on planeeritud elektrivõrgu üleviimine 35 kV pingelt 110 kV pingele. Rekonstrueeritavad ja planeeritavad 110 kV liinid on loetletud MP seletuskirjas (ptk 4.2.1).

Uute trassikoridoride asukohtade määramiseks koostatakse eriplaneeringud. Pinge tõstmiseks olemasolevas trassikoridoris, kui õhuliini kaitsevööndi ulatus säilib (35 kV pinge üleviimisel 110 kV pingega õhuliiniks), tuleb koostada tehniline projekt ja eriplaneeringu koostamise vajadus puudub. Kui rekonstrueerimisplaanide täpsustamisel selgub vajadus muuta trassikoridori asukohta, tuleb koostada trassikoridori asukohta määrav eriplaneering.

Metsatrassidel kuni 1 kV paljasjuhtmeliste õhuliinide asendamisel õhukaabelliinidega ja 1–35 kV õhuliinidel kaetud juhtmete paigaldamisega tekib Elektrilevi OÜ-l võimalus vähendada trasside raiemahtu.

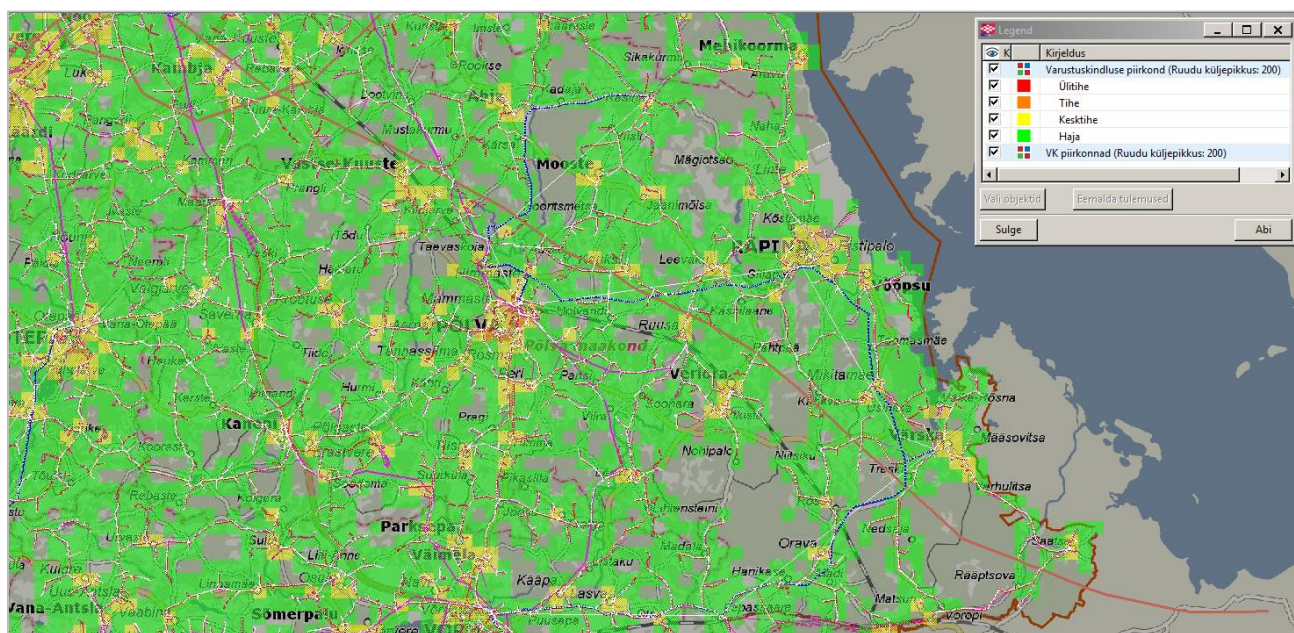
Varustuskindlus

Klientide tarbimise iseloomule ja keskkonnale sobilike varustuskindluse tüüplahenduste valikul liigitatakse elektrivõrk varustuskindluse piirkondadeks: ülitihed, tihe, kesktihe ja haja. Varustuskindluse piirkonna määratlemiseks kasutatakse koormustihedust, koormusmaksimumi, klientide või elanike arvu, liitumispunktide arvu või ehitiste põrandapinna suhet pinnaühikule. Varustuskindlust mõõdetakse neljas varustuskindluse piirkonnas eraldi.

Varustuskindluse piirkondade põhimõttelised erisused on järgmised:

- tihedas ja kesktihedas piirkonnas rakendatakse valdavalt keskpinge (6-20 kV) võrgu ringtoiteskeeme ning hajapiirkonnas on suurem osakaal radiaalliinidel;
- keskpinge elektrivõrgu plaanisel määratletakse tüviliinid ja lähtutakse nende arengu prioriteetsusest. Liitumised tüviliinidel tagavad kõrgema varustuskindluse kui liitumised haruliinidel. Tüviliinid suunatakse läbi asulate;
- hajapiirkonnas jäävad valdavalt alles õhuliinid, kuid varustuskindluse parendamiseks asendatakse paljasjuhtmeid kaetud juhtmetega ja teostatakse täiendavalt fiidri automatiseerimisi, mis tõhustab rikkekoha lokaliseerimist ja elektrivarustuse taastamist.

Põlva maakonnale on valdavalt iseloomulik haja varustuskindluse piirkond. Tihedad ja kesktihedad piirkonnad on Põlva linnas ja selle lähiümbruses, kesktihedad piirkonnad on Räpinas, Väskas, Kanepis, Ahjal, Moostes ja Vastse-Kuustes (vt Joonis 37).

Joonis 37. Põlva maakonna varustuskindluse piirkonnad. Allikas: Elektrilevi

Elektrilevi andmetel on Põlva maakonna keskmine aastane katkestuste kogukestus ca 254 minutit kliendi kohta. Arvestades valdavalt hajapiirkonnas oleva elektrivõrgu oludega (sh metsaalade rohkus), on Eesti vaates tegemist hea tasemega.

Olemasolevad jaotusvõrgu elektriliinid kulgevad põhiliselt metsastunud alal, mistõttu põhiline rikkeallikas on puude/okste murdumine liinidele ja juhtme katkemine. Elanikkonnal tuleb arvestada, et asustuse hajutatusest, suurtest metsaaladest ja tormidest tingituna jäävad riskid varustuskindlusele püsima. Rikete likvideerimisel pikkade vahemaade ja metsaaladele raskesti ligipääsetavuse tõttu, tuleb piirkonna tarbijatel mõelda omapoolse elukorralduse toimimisele pikema elektrikatkestuse korral.

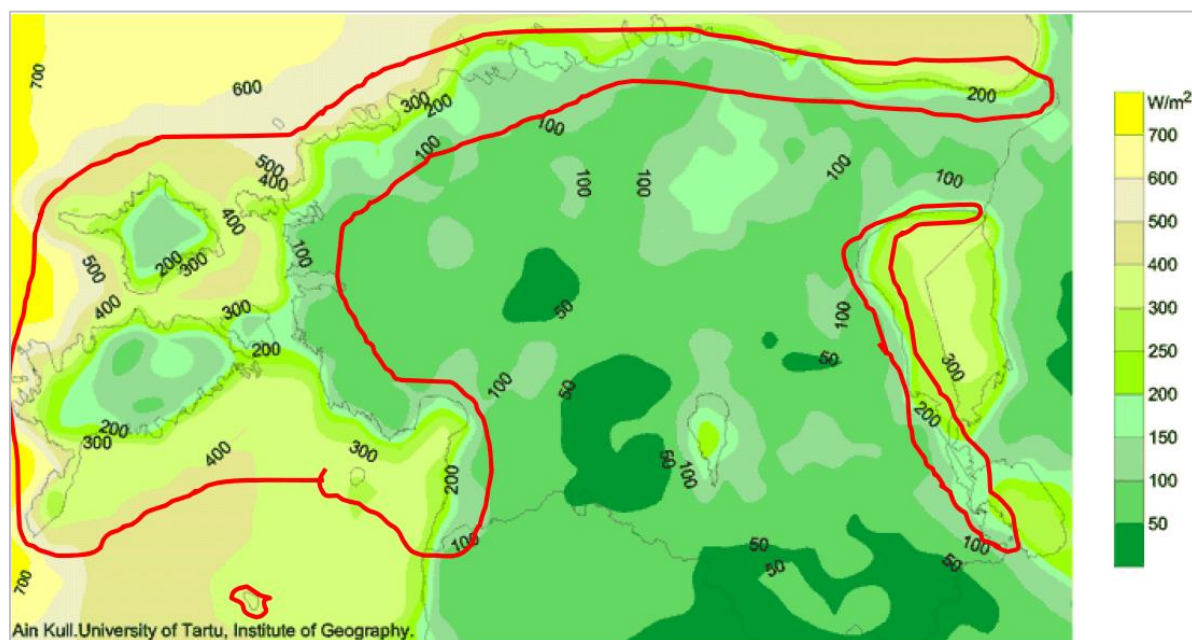
Tulenevalt sellest, et ca 3% Põlvamaal asuvates Elektrilevi liitumispunktides tarbimine täielikult puudub, võib tulevikus osutada otstarbekaks mõnes piirkonnas võrgu rekonstrueerimise käigus võrgu mahtu vähendada.

6.5.6. Taastuenergeetika

Taastuenergeetika arendamise vajadus tuleneb eelkõige riiklikust poliitikast ja arengukavadest (vt ptk 4.2.1). MP koostamisel on arvestatud nii nendega kui ka piirkonna eripäraga (nt ei nähta Põlva maakonda riiklikult olulise tuuleenergeetika arendamise piirkonnana).

MP (ptk 4.2.5) toob välja taastuenergeetika arendamise põhimõtted ja üldised arendamistingimused, millega tuleb konkreetsete objektide ja arenduspiirkondade kavandamisel arvestada. Need üldised põhimõtted ja tingimused on MP tasandil piisavad ning annavad aluse muu maakasutusega (nt elamumaa), muude väärtustega (nt väärtuslik põllumajandusmaa, väärtuslik maastik) ja piiranguid seadvate objektidega (nt veekogud, riigikaitse ehitised) arvestamiseks.

Tähelepanu tuleb pöörata sellele, et Kagu-Eesti (v.a Peipsi ja Pihkva järve rannik) ei ole tuulikute rajamiseks üldiselt sobiv piirkond, sest tuuleolud ei ole seal sobivad (vt Joonis 38), st väiketuuliku rajamine ei tasu reeglina majanduslikult ära.

Joonis 38. Väiketuulikute perspektiivikamad piirkonnad Eestis (tähistatud punase joonega)²³⁰

Taastuenergeetika rajatiste (päikesepaneelid, tuulegeneraatorid) kavandamisest väärtuslikele maastikele vt ka ptk 6.3.2.

Kuna MP-ga ei nähta ette konkreetseid taastuenergeetika arendusalasid ega asukohti, siis käesolevas KSH-s võimalikke mõjusid täpsemalt hinnata ei saa, seda tuleb vajadusel teha iga arendusprojekti korral eraldi.

6.5.7. Maavarade kaevandamine (maardlad) ja ehitusmaavarade varustuskindlus

MP koostamisel on arvestatud olemasolevate maardlate piiridega (lähtudes Maa-ameti vastavast info planeeringu koostamise ajal) ning on välja toodud põhimõtted maardlate kasutamiseks ja ÜP-de koostamiseks, mis on MP üldistusastmest lähtuvalt asjakohased. MP-ga uusi maardlaid ei määrata.

Kuna maardlate kasutuselevõttu ja kaevandamist käsitleb riik (Keskkonnaministeerium, Maa-amet) juhtumipõhiselt, ei ole MP-ga määratud maardlate kasutuselevõtu prioriteete. **Maardlate kasutuselevõtu prioriteetid tuleb määrata maavarade kasutamist käsitlevates riiklikes arengudokumentides (maavarade arengukavad, maapõue strateegia) ning lähtuvalt riiklikest huvidest ja varustuskindluse tagamise põhimõtetest.** Konkreetsete maardlate kasutustingimusi tuleks täpsustada ÜP-de koostamise käigus.

Maavara kasutamise perspektiivi järgi võiks (olemasolevaid) maardlaid edaspidi jagada näiteks järgmistesse rühmadesse:²³¹

- maardlad, kus maavara kaevandamine on soodustatud: kaevandamistegevus toimub juba praegu ning mõistlik on kaevandamist jätkata, et varud saaksid otstarbekalt väljatud; tegemist on piirkonnaga, kus on vähe varusid ja olulisi takistusi näha ei ole;

²³⁰ Allikas: Criss Uudam. Säätva energia koolitusprogramm. Kuressaare 12.03.2015; http://skk.ee/fileadmin/media/dokumentid/Koolituste_materjalid/energia_koolitusprogramm/CrissUudam_Vaiketuuulikud.pdf; vaadatud 28.09.2015

²³¹ Ramboll Eesti AS-i poolt Järva ja Jõgeva maakonnaplaneeringute koostamise käigus välja töötatud meetodika

- maardlad, kus käesoleva teabe kohaselt ei ole teada suuremaid takistusi kaevandamise alustamiseks, kuid vajalikuks võib osutuda täiendavate uuringute teostamine ja/või KMH läbiviimine kaevandamise võimalikkuse selgitamiseks;
- maardlad, kus on olulised kitsendused maavara kaevandamiseks: tiheasustus, keskkonnaregistris arvel olevad kaitstavad alad/objektid, Natura alad ja muud piirkonnad, kus kaevandamine on keelatud seadusest tulenevalt.

Seejuures on maakasutuse planeerimisel edaspidi soovitatav arvestada järgmiste maavara kaevandamise mõjudest tulenevate kasutustingimustega:

- maardlate aladele, kus toimub või on kavandamisel kaevandamine, ja nende vahetusse lähedusse ei ole lubatud planeerida tegevusi, mis välistavad edaspidi seal kaevandamise (nt planeerida uusi elamualasid või muid püsiehitisi);
- seaduse alusel seatud kitsendustega maardlate aladel on muu funktsioon (nt looduskaitse, tiheasustus) olulisem ning maavara kaevandamine ei ole planeeringuperioodi jooksul tõenäoliselt võimalik;
- maavarade kaevandamise planeerimisel tuleb võimalikult vähe tekitada negatiivset mõju maastiku ilmele, mullastikule, veekeskkonnale ning puhkeotstarbelise, metsandusliku ja põllumajandusliku kasutuse huvidele;
- arvestada ja hinnata tuleb kaevandamisega seotud transpordiga kaasnevaid mõjusid;
- kasutuselevõetud karjäärid tuleb vastavalt tehnilistele võimalustele ammutada võimalikult täielikult;
- ammendatud või kasutusest välja langenud kaevanduste rikitud maa tuleb nõuetekohaselt korrastada.

KeM-il ei ole kavas läbi viia uuringuid maardlate kasutuselevõtmiseks ning varude ja registriandmete täpsustamiseks.²³² See vajadus on aga olemas. Näiteks võib tuua Võru turbamaardla osa, mis jääb Võru linna piiresse (tiheasustusalale) ja kus viimased geoloogilised uuringud on tehtud ca 40 aastat tagasi. Seoses kuivendamise ja ehitustegevusega linnas on maardla sihipärane kasutamine (kaevandamine) muutunud võimatuks, sest turvas on olulisel määral mullastunud (st see ei ole enam kaevandamisväärne maavara) ning linna tingimustes ei ole turbakaevandamine kaasnevate keskkonnamõjude ja riskide tõttu võimalik ega majanduslikult mõttekas.²³³ Selliste alade arvel hoidmine maavarade registris kaevandamisõiguse tasu saamise pärast ei ole asjakohane ning avaldab negatiivset mõju piirkonna majanduslikule arengule. Samuti on põhjendamatu, et eelkirjeldatud juhtudel peab maardla registrist väljaarvamiseks kaasnevad kulud katma arendaja või kohalik omavalitsus, kuigi tegemist on regiooni/maakonna jaoks olulise arendustegevusega ja uute töökohtade loomisega.

Maavaradega ja maardlatega seotud teemasid soovivad KeM ja Maa-amet ka edaspidi käsitleda/menetleda juhtumipõhiselt, kusjuures uuringutega seotud kulutused jäetakse asjast huvitatud isiku/taotleja kanda.²³⁴ Seetõttu jäävad ka näiteks ehitusmaavarade kaevandamise arengukavas²³⁵ esitatud riigi huvid enamasti deklaratiivseks. Turba osas aga ei ole riik kaevandamisega seotud huvisid väljendanud (arengukava puudub). Seetõttu ei ole MP-ga võimalik mingeid üldiseid maakasutuse arengusuundi selles osas kavandada ega täpsemaid tingimusi seada. Otseselt maavarade kaevandamisega seonduvat reguleerivad peamiselt maapõueseseadus, kaevandamiseseadus ja nende alamaktid.

²³² 26.01.2015 protokoll „Jõgeva, Järva, Põlva, Valga, Võru ja Hiiu maakonnaplaneeringute ja KSH

aruannete koostamine”; osalejad: Keskkonnaministeeriumi, Maa-ameti ja Ramboll Eesti AS-i esindajad

²³³ Võrusoo tööstusala detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) aruanne. Ramboll Eesti AS töö nr 2014-0008, november 2014; heaks kiidetud

²³⁴ 26.01.2015 protokoll „Jõgeva, Järva, Põlva, Valga, Võru ja Hiiu maakonnaplaneeringute ja KSH

aruannete koostamine”; osalejad: Keskkonnaministeeriumi, Maa-ameti ja Ramboll Eesti AS-i esindajad

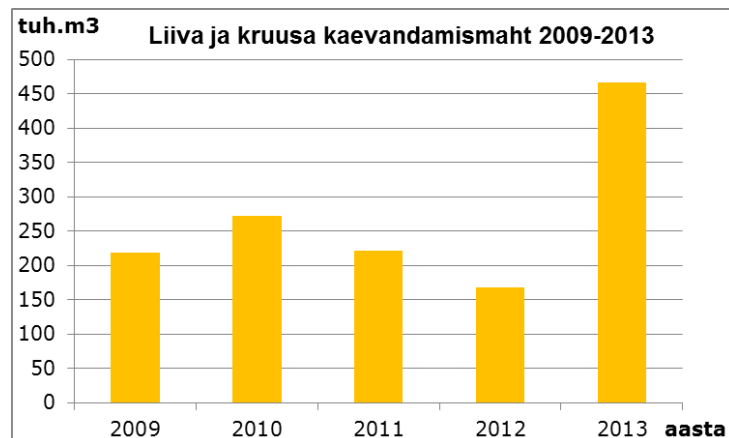
²³⁵ Ehitusmaavarade kaevandamise riiklik arengukava 2011-2020

Kaevandamisel kui tööstusharul on reeglina positiivne mõju sotsiaalsele ja majanduskeskkonnale (töökohad, majandustegevus).

Maavara kui loodusväärtus ja maardlatega seotud konfliktipiirkonnad vt ptk 6.2.4.

Ehitusmaavarade varustuskindlus

Põhilised ehitusmaavarad Põlvamaal on liiv ja kruus, mille kaevandamismahud aastatel 2009-2013 on esitatud alljärgneval joonisel (Joonis 39).

Joonis 39. Liiva ja kruusa kaevandamismaht Põlva maakonnas aastatel 2009-2013.
Allikas: Maa-amet

Juhul, kui liiva ja kruusa kaevandatakse samas mahus edasi, jätkub praegu kaevandusluba omavate maardlate varu 2051. aastani.

MP-ga ei ole maakonda kavandatud uusi suuri tee-ehituse (vt ptk 6.5.2) või muid suurobjekte, mille tarbeks oleks vaja keskmisest enam ehitusmaavaradest toodetavaid ehitusmaterjale.

Varustuskindluse all mõistetakse tarbijate kvaliteetsete ehitusmaavaradega varustatuse näitajat teatud aja jooksul. Varustuskindluse regulaarne arvestus näitab tarbimise põhjal, kui kauaks jätkub mäeeraldistes kaevandamiseks antud varu ja aitab vältida mõne ehitusmaavara varu ootamatut puudujääki. Samuti on varustuskindlust käsitlev avalik teave vajalik maardlate mõistliku kasutuselevõtu jaoks, mis eelkõige seisneb mäeeraldise optimaalses asukohavalikus, keskkonnatingimustega arvestamises ning maavara säästlikus kasutamises.

Varustuskindluse seisukohast ei ole kõige tähtsam jääkvaru absoluutkogus, vaid see, kui kauaks varu jätkub, võttes aluseks kaevandamismahu. Seega iseloomustab varustuskindlust ressursi ammendumise kiirus, st maavaravaru täielikuks kaevandamiseks kuluv aeg, võttes aluseks viimase 5 aasta keskmiste kaevandamismahtude juures mäeeraldiste ammendamiseks kulunud aja ehitusmaavarade kaupa. Enamikel juhtudel ei ole kogu mäeeraldise varu kaevandatav, mis tähendab, et tegelikult on ressursi ammendumiseks leitud aeg veelgi lühem.

Arvestades kaevandamisloa saamiseks ja mäeeraldisel ettevalmistustöödeks kuluvat aega, on kriitiliseks loetud olukord, kui ehitusmaavara jätkub vähem kui 10 aastaks. Lubja- ja dolokivi kaevandamise alustamiseks võib jääda see aeg isegi liiga lühikeseks, sest maavara geoloogiline uuring, kaevandamisloa saamine ja kaevandamise ettevalmistustööd võivad võtta kauem aega. Kui varu jätkub 10–20 aastaks, tuleb hakata tegema ettevalmistusi uue ressursi kasutusele võtmiseks. Ehitusmaavarade varu ammendumise kiirus (aastates) maakondades seisuga 31.12.2008 vt Tabel 20.

Tabel 20. Ehitusmaavarade varu ammendumise kiirus (aastates) maardlate nimistu andmete järgi seisuga 31.12.2008. Allikas: Ehitusmaavarade kasutamise riiklik arengukava 2011–2020

MAAKOND	Ehituslubjakivi, -dolokivi	Tsemendilubjakivi	Vüimistlusdolokivi	Tehnoloogiline lubja-, dolokivi	Ehitusliiv	Täiteliiv	Tehnoloogiline liiv	Ehituskruus	Keraamiline savi	Keramiisdisavi	Tsemendisavi	KESKMINE
Harju	16			49	23	0		11				20
Hiiu					85			8				47
Ida-Viru					59	25		16	114			53
Jõgeva	11				52	5		22				22
Järva	61			8	60			16				36
Lääne	15			0	28			24				17
L-Viru	38	16		256	114			17			97	90
Põlva					32	11		14				19
Pärnu	20				30	16		26		10*		20
Rapla	33				5	0		5				11
Saare	39		762		44	27		21				179
Tartu					78	9		13				33
Valga					22			16				19
Viljandi					173	34		19				75
Võru	32				80		32	18				40
KESKMINE	29	16	762	78	59	14	32	16	114	10*	97	46

Kriitilise seisuga ehitusmaavara ammendumise kiiruse näitaja on tabelis märgitud punasega. Kui varu jätkub 10–20 aastaks, on näitaja märgitud kollasega.

Täiteliiva, mida esineb Kagu-Eesti maakondadest ainult Põlva maakonnas, varusid hinnati 2008. aasta seisuga 11 aastaks, ehituskruusa varusid 14–18 aastaks. Põlva maakonna ehitusmaavarade varustuskindluse näitajad 2014.a seisuga vt Tabel 21. Varustuskindluse arvutuses on arvestatud kaevandamisloaga lubatud maksimaalset aastamäära ning loa kehtivuse algust ja lõppu.

Tabel 21. Põlva maakonna ehitusmaavarade varustuskindluse näitajad 2014.a seisuga. Allikas: Maa-ameti geoportaali kaardiserveri maardlate kaardirakendus

Kasutusala	Kaevandatava varu jääk	5 aasta keskmine tarbimine	Piirkondlik varustuskindlus aastates
Ehituskruus	790,545	75,6676	10,45
Ehitusliiv	6353,802	110,137	57,69
Tehnoloogiline liiv	200	0	0
Täiteliiv	3398,788	93,4776	36,36

Kriitilise seisuga ehitusmaavara ammendumise kiiruse näitaja on tabelis märgitud punasega. Kui varu jätkub 10–20 aastaks, on näitaja märgitud kollasega.

Riigil puudub varustuskindluse tagamise pikaajaline strateegia. Ehitusmaavarade kaevandamist suunavad ja juhivad eraettevõtted, kes või(s)tlevad omavahel maardlate ja kaevandamismahtude pärast ning soovivad haarata enda kätte võimalikult suuri mahtusid, mis ei pruugi üldist olukorda arvestades olla põhjendatud. Riik aga käsitleb kaevandamist juhtumipõhiselt, vastavalt esitatud kaevandamislubade taotlustele.

Maavarade lõikes on probleeme eelkõige liiva ja kruusaga. Paekivimaardlate levik on suhteliselt ebaühtlane ja sõltub Eesti geoloogilisest ehitusest. Killustikku saab toota ka ehituskruusast, mille jaotus on ühtlasem ja maardlaid kasutuses tunduvat rohkem kui lubja- ja dolokivimaardlaid, kuid

varustuskindluse järgi jätkub enamikus maakondadest ehituskruusavaru vaid kuni 19 aastaks või on olukord juba kriitiline. Kruusakarjääridest toodetud killustikku kasutatakse rohkem väiksematel ja kohaliku tähtsusega objektidel, paekillustikku suurematel ja riikliku tähtsusega objektidel. Edaspidi varustuskindluse alusel uute kaevandamislubade andmisel tuleb **lisaks ressursi ammendumise kiirusele analüüsida, kas kaevandatava varu mahtu on vaja suurendada riigi, maakonna või ettevõtte huvides.**

Ehitusmaavarade arengukavas on prognoositud, et ehitusmaavarade aastane vajadus ajavahemikus 2011–2020 on tõenäoliselt 6–8 mln m³, millest 50–60% kulub riigimaanteede ehituseks, remondiks ja hoolduseks ning 20% kohalike teede vajadusteks. 25–30% ülejäänud ehitusmaavaradest kasutatakse ehitusmaterjalide tööstuses betooni jt ehitusegude valmistamiseks.

Teadaolevalt on ehitusmaavarade varustuskindlust oma vajadusest lähtuvalt uurinud Maanteeamet.²³⁶ Alljärgnevalt on tehtud sellest uuringust Kagu-Eestit puudutav kokkuvõte.

Ehitusmaavarade kaevandamislubade arv Põlva, Valga ja Võru maakonnas seisuga 09.09.2014 vt Tabel 22. Ehitusmaavarade kaevandatav jääkvaru kehtivate kaevandamislubade alusel Põlva, Valga ja Võru maakonnas seisuga 09.09.2014 vt (Tabel 23). Geoloogiliste tingimuste tõttu ei ole Lõuna-Eestis (v.a Võru maakonnas Läti ja Venemaa piiri lähedal) lubjakivi ja dolomiidi maardlaid, sest Ordoviitsiumi ja Siluri lubjakivi kihte katab paks Devoni liivakivide kiht ning Kvaternaari pinnakate.

Tabel 22. Ehitusmaavarade kaevandamislubade arv Põlva, Valga ja Võru maakonnas seisuga 09.09.2014. Allikas: Maa-amet

Maakond	Liiva ja kruusa mäeeraldised		Lubjakivi ja dolomiidi mäeeraldised	
	luba olemas	luba menetluses	luba olemas	luba menetluses
Põlva	21	5	-	-
Valga	35	5	-	-
Võru	46	5	1	3

Tabel 23. Ehitusmaavarade kaevandatav jääkvaru kehtivate kaevandamislubade alusel Põlva, Valga ja Võru maakonnas seisuga 09.09.2014. Allikas: Maa-amet

Maakond	Kaevandatav jääkvaru, tuh m ³	
	liiv/kruus	lubjakivi/dolokivi
Põlva	10 188	-
Valga	9568	-
Võru	13 784	630

Tabel 24. Olemasolevate kaevandamisloaga karjääride ammendumine, kui kaevandamine jätkub samas mahus (eeldatav ammendumisperiood 09.09.2014 seisuga 5 aasta keskmise kaevandamise alusel).²³⁷

Maakond	Eeldatav ammendumisperiood aastates	
	liiv/kruus	lubjakivi/dolokivi
Põlva	38	-
Valga	37	-
Võru	49	12

²³⁶ Ehitusmaavarade varustuskindluse uuring Maanteeameti objektidel. Aruanne. Ramboll Eesti AS, Maanteeamet, 2014; vt Maanteeameti kodulehekülj: http://www.mnt.ee/public/2015/Uuringud/Maavarade_varustuskindlus/2014_0038_Ehitusmaavarad-MNT2.pdf

²³⁷ Ehitusmaavarade varustuskindluse uuring Maanteeameti objektidel. Aruanne. Ramboll Eesti AS, Maanteeamet, 2014

Välja tuleb tuua kaks põhilist asjaolu, mida ehitusmaavarade statistilised andmed arvesse ei võta:

- kõik karjäärid ei ole sobiliku materjaliga tee-ehituse iga kihi jaoks. Kuna on tegemist loodusliku materjaliga, siis on ka karjääri (mäeeraldise) siseselt kohati väga suuri materjali kvaliteedierinevusi;
- EETL-i²³⁸ andmetel kasutatakse 70-80% kaevandatud liivast ja kruusast ning üle poole lubjakivikillustikust teedehituses. Materjali kasutus teedehituses ei ole aga ühtlane. Piirkondlikku materjalikulu mõjutab väga palju suurehitusobjektide töösseminek. Seda on eriti näha liiva ja kruusa puhul. Kuna lubjakivi ja dolokivi maht põhimaantee suurobjektidel ei ole väga suur, siis on selle kasutus stabiilsem ning seda mõjutab rohkem väiksemate teede remont ja muu ehitus/tööstus.

Maanteemeti huvi on ehitusmaavara piisava varu olemasolu ameti ehitusobjektidele mõistlikus kauguses.

Ülaltoodud andmetest lähtuvalt ei ole koostatava MP kehtivusperioodil (aastani 2030+) Kagu-Eestis tõenäoliselt olulisi probleeme liiva ja kruusa varudega (kui arvestada ainult tee-ehitusprojekte), sest olemasolevate kaevanduste varusid jätkub enam kui 30 aastaks (praeguste keskmiste kaevandamismahtude juures). Kagu-Eestisse ei kavandata suuri tee-ehitusprojekte, mis võiksid regiooni liiva/kruusa kaevandamismahtude vajadust oluliselt suurendada. Oluline on jälgida tee-ehituseks vajaminevate materjalide kvaliteedinõudeid, mistõttu ei pruugi nõuetele vastavat ehitusmaterjali saada ehitusobjektile lähimast karjäärist. Eeldatavalt ei teki siiski vajadust sobiva liiva/kruusa oluliste koguste vedamiseks mõnest teisest Eesti piirkonnast.

Lisaks teedehitusele on Põlva maakonnas veel üks MP-ga kavandatav objekt – Põlva maleva lasketiir –, kuhu teoreetiliselt võib tavalisest enam ehitusliiva ja -kruusa vaja minna. Millistest maardlatest sellele objektile ehitusmaterjali vedama hakatakse ei ole praeguses staadiumis võimalik öelda, sest see sõltub ehitusprojektist, mida veel pole. Võib tekkida ka olukord, et lasketiiru väljavalitud asukohale lähimates maardlates ei vasta ehitusmaterjal vajalikule kvaliteedile ning ehitusmaterjal võidakse kohale vedada väljastpoolt maakonda (nt Tartu- või Võrumaalt).

Eeltoodust tulenevalt **peab uute liiva- ja kruusakarjääride lisandumine olema väga läbimõeldud. Põhirõhk tuleb seada juba avatud karjääride maksimaalsele ammendamisele.**

Põlva, Valga ja Võru maakonnas, riigi- või munitsipaalmaal asuvate, kaevandamisega rikutud ja mahajäetud ehitusmaavarade karjääride revisjoni²³⁹ tulemusena selgitati 31 karjääri või kaeveala asukohad, seisund, korrastamisvajadus- ja kasutamismõimalused.

Põlvamaal revideeriti 10 karjääriala (Kassilaane, Kito, Korjusmäe, Linte, Linte krossirada, Marimäe, Petomäe, Piusa, Sanatooriumi ja Vooreküla), millest Linte krossirada asub munitsipaalmaal. Kümne mahajäetud karjääriala piires on kaevandamisega rikutud maa kogupindala ca 40,8 hektarit, millest tehnilist korrastamist vajab ca 11,4 hektarit. Valdav korrastamise suund on metsamaa, Vooreküla karjääri puhul võimalusel ka puhkeotstarbeline maa, lõunapoolsema Korjusmäe puhul osaliselt veekogu. Maavara (liiv, kruus) täiendav uurimine ja kaevandamine on perspektiivne Marimäe, Sanatooriumi ja Vooreküla karjääris.

Keerulisem on olukord lubjakivi ja dolokiviga. Kagu-Eesti ja kogu Lõuna-Eesti²⁴⁰ ainus töötav, Marinova dolokivikarjäär (ettevõtja AS Teede REV-2, varem AS Kagu Teed ja AS Põlva Teed)

²³⁸ Eesti Ehitusmaterjalide Tootjate Liit

²³⁹ Kaevandamisega rikutud ja mahajäetud ehitusmaavarade karjääride revisjon Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga ja Võru maakonnas (kolmes köites). I köide. Aruande tekst. Eesti Geoloogiakeskus, Tartu–Tallinn, 2013. Revisjonitöödel kogutud andmestik on lähtematerjaliks ehitusmaavarade kasutamise riikliku arengukava 2011–2020 rakendusplaani ühe eesmärgi (riigimaal asuvate ja kaevandamisega rikutud ja mahajäetud ehitusmaavarade karjääride korrastamine) saavutamiseks.

²⁴⁰ Lubjakivi/dolokivi karjääre ei ole Põlva, Valga, Tartu ja Viljandi maakonnas. Marinova karjääri lähimad lubjakivi/dolokivi karjäärid asuvad Jõgeva maakonna idaosas ja Pärnu maakonna põhjaosas.

asub Võru maakonnas Meremäe vallas. Karjäärile on väljastatud maavara kaevandamise luba L.MK.VÕ-150076, mis kehtib kuni 01.03.2025.a. Kaevandamisloaga on mäeeraldisele seatud kaevandamislimiit ehk kui palju on maksimaalselt lubatud (aastas) kaevandada. Maavara kaevandamise keskmine aastamäär Marinova karjääris on 60 tuh m³, maksimaalselt lubatud aastamäär 100 tuh m³. Maavara peaks jätkuma nii piirkonna teedehituseks kui ka muu ehituse tarbeks. Kuigi kaevandamismahtudele on seatud limiit, ei tähenda see, et tegelik nõudlus ei või olla suurem. Kui uusi karjääre või karjäärilaiendusi Võrumaal ei avata, siis jätkub Marinova kaevanduse dolokivi praeguste keskmiste aastamäärade juures 12 aastaks.

IV kuni VI klassi riigimaanteede korrashoiuks, sh pindamiseks ja tolmuvaba katte rajamiseks kasutatakse enamasti lubjakivi-/dolokivikillustikku, sest see peab väikese liikluskooormusega teedel piisavalt hästi vastu ja on graniitkillustikust arvestataval määral odavam. Liiklustiheduse arvestuses kuuluvad Kagu-Eesti riigimaanteed valdavalt IV ja madalamasse klassi, mille teehoiul on lubjakivi-/dolokivikillustikul oluline tähtsus. Arvestada tuleb ka seda, et Kagu-Eesti teedevõrk on Eesti keskmisest tihedam, mistõttu killustiku vajadus territooriumi pindalaühiku kohta on samuti Eesti keskmisest suurem.

Kuna kaevandaja Marinova karjääris, AS Teede REV-2, on ühtlasi tee-ehitusega tegelev ettevõtte, siis loob see talle turueelise võrreldes teiste tee-ehitusettevõtetega, kes peavad ehitusmaavara ostma turuhinnaga ja/või seda kaugemalt kohale vedama. Kaugematest karjääridest kohaleveoga kaasneb ka täiendav, transpordist tulenev keskkonnamõju.

Seisuga jaanuar 2015 oli Kagu-Eestis (Võru maakonnas) dolokivi kaevandamiseks taotlemisel/menetluses kolm maavara kaevandamise luba: Kalkahju, Naha ja Marinova II. Maavara soovitakse kasutada ehitusdolokivina (ehituses ja teedehituses). Arvestades seni toimunud menetluskäiku²⁴¹ on väga raske prognoosida, millal Võrumaal Mõniste vallas asuvate Kalkahju ja Naha karjääride KMH aruanded võiksid valmida ja avalikustamise läbida, veel vähem on võimalik ennustada, kas ja millal väljastatakse kaevandamisload.²⁴² Seisuga oktoober 2015 ei olnud Võru maakonnas asuva Marinova II mäeeraldise kohta KMH-d algatatud ega kaevandamisloa väljastatud.²⁴³ Seetõttu ei saa varustuskindluse hindamisel arvestada nende taotletavate kaevandamismahtudega.

Riigil tuleks teha otsus strateegiliselt oluliste ehitusmaavarade vajaduse ja kasutamise kohta, eriti sellistes piirkondades, kus maavara on vähe, kuid vajadus suur. Kuna maavaradele orienteeritud ettevõtjal ei ole võimalik arvestada maavarade kaevandamise arenguperspektiividega ja riigi pikaajaliste plaanidega, on kahjuks välja kujunenud olukord, kus ettevõtjad üritavad enda kätte kahmata põhjendamatult suurt kaevandamisõigust, sest puudub kindlus tuleviku suhtes. Selline olukord kahjustab ka ettevõtlust, sest ettevõtte on sunnitud tegema põhjendamatult suuri investeeringuid.

6.5.8. Suletud jäätmeoidlate maa kasutamine ja jääkreostusallikad

Endiste, tänaseks suletud jäätmeoidlate maa kasutuselevõtmisel muuks otstarbeks tuleb arvestada sellega kaasneva võivate probleemidega, eelkõige pinnase kandevõime (et vältida ebasoovitavaid vajumisi), sademe- ja drenaaživee kvaliteedinäitajad (et vältida reostuse sattumist eesvooludesse) jms.

Jääkreostusallikate ja -objektide (endised sõjaväeosad, sõnnikuhoidlad, kütusemahutid jms) maal tuleb jääkreostus vastavalt nõuetele likvideerida, et vältida ohtu põhjaveele.

²⁴¹ Naha ja Kalkahju dolokivikarjääri KMH programmide materjalid ja meedias ilmunud artiklid; <http://www.keskkonnaamet.ee/uudised-ja-artiklid/keskkonnamoju-hindamised/kalkahju-naha-dolokivikarjaari-kmh/>

²⁴² Seisuga 13.10.2015 ei olnud Naha ega Kalkahju dolokivikarjääride KMH programme Keskkonnaameti poolt heaks kiidetud

²⁴³ Ametlikud Teadaanded; vaadatud 05.08.2015

6.6. Riigikaitse objektide võimalik mõju

Põlva MP kontekstis arvestatakse järgmiste olemasolevate riigikaitse objektide ehitistega: Ridali lennuväli ning Kaitseliidu Põlva maleva staabi- ja tagalakeskused (olemasolev ja perspektiivne) ning Rāpina malevkonna staabikompleks. Kaitseliidu staabi- ja tagalakeskused ning staabikompleks ei avalda ümbritsevale keskkonnale olulist negatiivset mõju. Nende paiknemine maakonna suuremates keskustes teeb selle kaitseliitlastele hästi kättesaadavaks. Põlva maakonnas ei asu Kaitseväge ja Kaitseliidu harjutusväljasid.

Ridali lennuväli on murukattega lennuväli (asub Laheda vallas). Lennuvälja haldab MTÜ Ridali Lennuklubi. Peamine tegevus lennuväljal on purilennud, langevarjuhüpped ja mudellennukite lennutamine, mistõttu lennuväljale lähenedes tuleb olla tähelepanelik nende tegevuste suhtes.²⁴⁴

Põlva maakonna lääneossa ulatub ka Valga maakonnas asuva Otepää radariposti 2 km laiune piiranguvöönd.

Riigikaitse objektide ehitistega kaasnevad ümbritsevale maakasutusele teatavat laadi piirangud või kooskõlastamise kohustus. Riigikaitse objektide ehitise piiranguvöönd on hajaasustuses kuni 2 km ning linnades, alevites ja alevikes kuni 300 m. Kõik riigikaitse objektide ehitise piiranguvööndis asuvad planeeringud, projekteerimistingimused või nende andmise kohustuse puudumisel ehitusloa eelnõu või ehitusteatis tuleb kooskõlastada Kaitseministeeriumiga. Kaitseministeeriumiga tuleb – sõltumata asukohast – kooskõlastada ka kõigi objektide planeeringud, projekteerimistingimused või nende andmise kohustuse puudumisel ehitusloa eelnõu või ehitusteatis, mille kogukõrgus ületab 28 m, ning kõikide energiatuulikute ja tuuleparkide planeeringud, projekteerimistingimused või nende andmise kohustuse puudumisel ehitusloa eelnõu või ehitusteatis, sõltumata nende kõrgusest ja võimsusest. Täpsustatud nõuded on esitatud MP-s.

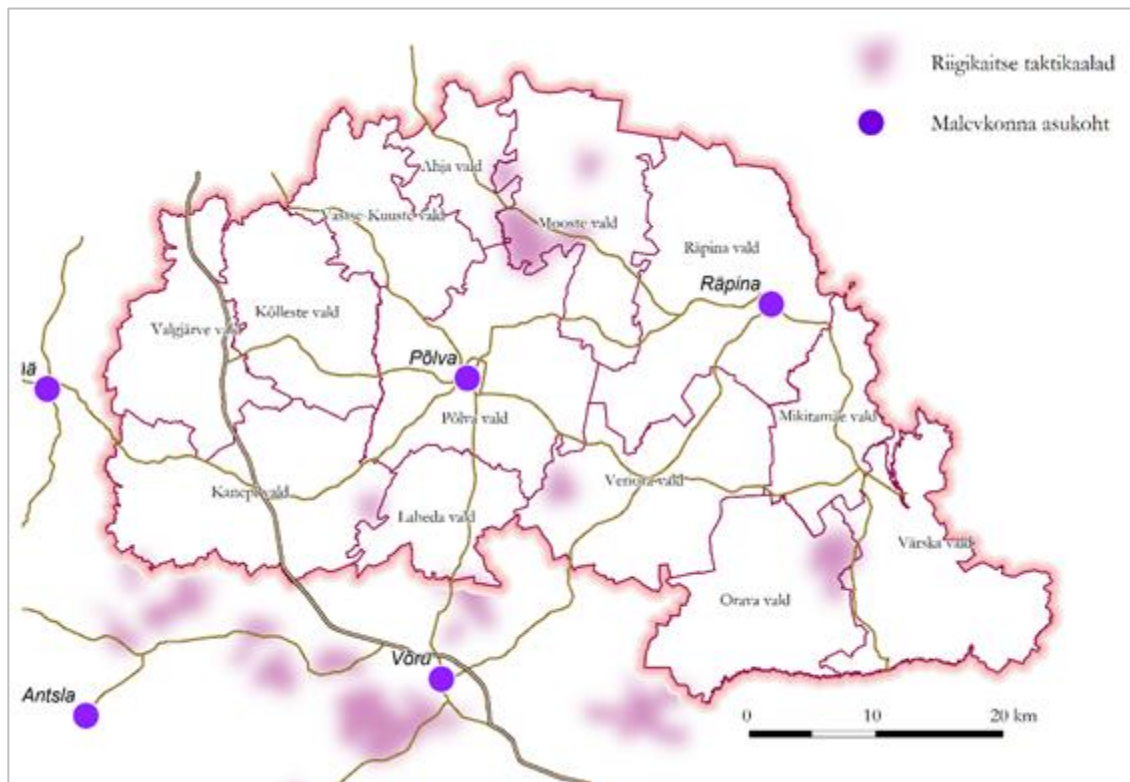
Kaitseliidu Põlva maleva 300 m laskedistsantsiga lasketiiru võimaliku asukoha leidmiseks teostati eraldi tööna²⁴⁵ alternatiivsete asukohtade võrdlus. Analüüsi tulemusena osutus lasketiiru jaoks sobivaimaks alaks Kõnnu, mis asub Rāpina-Rasina ja Rasina-Meeksi kõrvalmaanteedel vahel. Lasketiiru asukoht ja ligi pool ohualast paikneb Rāpina vallas Kõnnu külas. Ohuala kaugem osa ja parem serv jäävad Tartumaale Meeksi valla Sikakurmu küla alale. Kõnnu lasketiiru asukoht on määratud koostatava MP-ga (vt MP ptk 4.3).

Lasketiiru piiranguvööndisse (kuni 2 km kaugusele lasketiiru kinnistu piirist) ei ole võimaliku müra leviku tõttu soovitatav rajada müratundlikke hooneid (nt elamuid, puhkeotstarbelisi hooneid jms). Lasketiiru piiranguvööndisse kavandatavate objektide planeeringud ja projektid tuleb esitada Kaitseministeeriumile kooskõlastamiseks/ hinnangu andmiseks.

Riigikaitse objektid, millega tuleb maakasutuse kavandamisel vajadusel arvestada, on ka Kaitseväge ja Kaitseliidu taktikaalad (lähiharjutusalad ehk väljaspool harjutusvälju asuvad väljaõppealad), kus korraldatakse regulaarset väljaõpet. Taktikaaladena kasutatakse reeglina riigimetsamaad (suuremaid riigimetsa alasid), kuid sõltuvalt väljaõppe eesmärgist võib ette tulla vajadust ka erametsamaa ja põllumajandusmaa kasutamiseks. Taktikaalade asukohad ei ole täpselt kindlaks määratud ning väljaõppe tõhustamiseks muutuvad need reeglina aastate lõikes. Taktikaalade paiknemine Põlva maakonnas 2015.a vt Joonis 40.

²⁴⁴ Ridali Lennuklubi kodulehekülge: <http://www.purilend.ee/content/lennuväli-0>

²⁴⁵ Põlvamaa lasketiiru asukohavalik. Aruanne. Hendrikson & Ko. Töö nr 2193/15, Tartu 2015; vt Põlva MV kodulehekülge: <http://polva.maavalitsus.ee/et/algatatud-maakonnaplaneering>

Joonis 40. Põlvamaal 2015.a enim kasutatavad taktikaalad ja Kaitseliidu allüksused
Allikas: Põlva MP seletuskiri, ptk 4.3 (Hendrikson & Ko)

Kaitsevägi ja Kaitseliit kasutavad metsaalasid riigikaitse väljajõe läbiviimiseks vastavalt metsaseaduse²⁴⁶ §-le 36 (Riigikaitsealane tegevus metsas). Riigimetsas (väljaspool harjutusväljasi) alalise väljajõe korraldamiseks ning väljajõe korraldamiseks, kui sellega kaasnevad metsakahjustused, on vajalik Vabariigi Valitsuse luba. Muudel juhtudel on vajalik metsaomaniku või riigimetsa majandaja luba.

Taktikaalade kasutusaeg võib olla erinev. Metsas asuvate taktikaalade kasutamise võimalused sõltuvad ka metsa majandamisest, põllumajandusmaa kasutamisel välditakse kahjustusi ja tegevus kooskõlastatakse samuti maaomanikega. Teatud juhtudel, nt seoses kaitsealuste liikidega, võib osutada vajalikuks tegevuse kooskõlastamine Keskkonnaametiga.

Väljajõe toimumise ajal tuleb ümbritsevate alade elanikel ja kasutajatel arvestada liikumispiirangutega (vajalik ohutuse tagamiseks), teatud müra leviku ning raskesõidukite ja inimeste liikumisega, sest see on riigi kaitsevõime ja julgeoleku tagamiseks vältimatu.

Võimalike, tulevikus kavandatavate riigikaitse ehitiste kohta tuleb läbi viia asukohavaliku ja planeerimise protsess vastavalt õigusaktidega ette nähtud korrale.

6.7. Hädaolukordade vähendamise ja ennetamise meetmetega arvestamine

Päästekorralduse seisukohalt hõlmab Lõuna päästkeskuse tegevuspiirkond 6 maakonda: Jõgeva-maa, Põlvamaa, Tartumaa, Valgamaa, Viljandimaa ja Võrumaa. Päästeamet koostab regionaalseid päästeala hädaolukordade riskianalüüse. Kagu-Eesti hädaolukordade ülevaade vt ptk 3.3.8.

Hädaolukorra seaduse alusel moodustas siseminister 27.07.2009.a Lõuna-Eesti regionaalse kriisikomisjoni. Komisjoni juhivad päästkeskuse direktor, keda asendab vajadusel politseiprefekt. Komisjoni liikmeteks on valdavalt riigiasutuste piirkondlikud juhid, sh maavanemad, kes riigi

²⁴⁶ Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/108072014022>

esindajatena vastutavad maakonna tervikliku arengu eest. Lisaks riigiasutustele juhtidele kuulub komisjoni ka Tartu linnapea. Kriisikomisjonide istungitele kaasatakse vajadusel ka teisi asutusi ja ettevõtteid, näiteks elutähtsate teenuste osutajaid. Kriisikomisjoni töökorralduslikke küsimusi reguleerib komisjoni töökord. Kriisikomisjoni teenindab päästkeskus.

Kriisikomisjoni peamine roll on täita hädaolukordadeks valmistumisel ning elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamisel koostöökoja funktsiooni. „Rahuajal“ lepitakse kokku koostöö põhimõtted hädaolukordadele reageerimisel ning valmistatakse ette vajalikud regulatsioonid, infovahetuse kord, töökeskkond jne. Regionaalne kriisikomisjon käsitleb ka laiemalt elanikkonna turvalisuse alaseid küsimusi regioonis.

Lõuna-Eestis toimuda võivate hädaolukordade lahendamise koordineerimisel on reeglina keskne roll regionaalsel kriisikomisjonil, sest olulisemad kriisireguleerimise asutused nagu päästeteenistus, politsei jt juhivad suurõnnetuste korral oma ressursse regionaalsel tasandil. Kriisikomisjon peab olukorra lahendamist koordineerima ka siis, kui korraga on toimunud mitu hädaolukorda või kui hädaolukorra lahendamisel ei ole selget juhtasutust.²⁴⁷

Järgneva hinnangu koostamisel on kasutatud Lõuna-Eesti päästeala hädaolukordade riskianalüüside regionaalset kokkuvõtet.²⁴⁸

Lõuna regiooni hädaolukorrad on järjestatud eelkõige võimaliku tagajärje raskusastme järgi, st kui palju kahju (sh kannatanuid) need võivad tekitada:

- I - ulatuslik metsa- või maastikutulekahju;
- II - suurõnnetus ohtlike kemikaale käitlevas ettevõttes või muus tööstus- või laohoones;
- III - tulekahju, plahvatus või varing, mille tagajärjel saab vigastada palju inimesi;
- IV - raskete tagajärgedega torm;
- V - üleujutus tiheasustusalal.

Toimumise tõenäosuse ja tagajärgede raskusastme järgi on hädaolukorrad paigutatud riskimaatriksisse:

Tõenäosus	5					<table border="1"> <tr><td style="background-color: #0056b3; color: white;">Väga kõrge risk</td></tr> <tr><td style="background-color: #0072bc; color: white;">Kõrge risk</td></tr> <tr><td style="background-color: #0099d9; color: white;">Keskmine risk</td></tr> <tr><td style="background-color: #add8e6;">Madal risk</td></tr> </table>	Väga kõrge risk	Kõrge risk	Keskmine risk	Madal risk
	Väga kõrge risk									
	Kõrge risk									
	Keskmine risk									
	Madal risk									
	4			I						
3		V	IV							
2				II, III						
1										
	A	B	C	D	E					
Tagajärg										

Tõenäosus-aste	Tõenäosus	Tõenäosus 1 aasta jooksul	Raskus-aste	Tagajärg
1	Väga väike	<0,005% kuni 0,05%	A	Vähetähtis / Puudub
2	Väike	>0,05% kuni 0,5%	B	Kerge

²⁴⁷ <http://www.rescue.ee/louna/kriis/kriisikomisjon>; vaadatud 26.01.2015

²⁴⁸ Koostaja: Päästeamet, Tallinn 2014; heaks kiidetud Lõuna-Eesti regionaalse kriisikomisjoni 13.11.2014.a toimunud istungil

3	Keskmine	>0,5% kuni 5%	C	Raske
4	Suur	>5% kuni 50%	D	Väga raske
5	Väga suur	>50%	E	Katastroofiline

Nagu riskimaatriksist näha, ei ole Lõuna regioonis prognoositud väga kõrge ega keskmise riskiga hädaolukordi. Hinnatud hädaolukorrad kuuluvad valdavalt kõrge riskiga hädaolukordade hulka, ainult üleujutus tiheasustusalal (Võru linnas) on hinnatud madala riskiga hädaolukorraks.

Päästkeskuse üheks ülesandeks (kriisireguleerimise alaseks meetmeks) on anda sisendeid ruumilisse planeerimisse kõigil planeerimistasanditel juhitud hädaolukordade riskianalüüside regionaalsetest osadest. Seetõttu tehakse MP koostamise käigus päästkeskusega koostööd ja kooskõlastatakse planeeringulahendus. See tagab, et hädaolukordadega ja nende vähendamise vajadusega on MP-s piisavalt arvestatud.

Lõuna-Eesti päästeala hädaolukordade riskianalüüsist lähtuvalt tuleks KOV-idel arvestada planeeringute koostamisel alltoodud meetmete rakendamise vajadusega. Seejuures on igal planeerimistasandil vajalik koostöö päästkeskusega.

Kemikaaliõnnetuste alased meetmed:

- maakasutuse planeerimisel arvestada suurõnnetuse ohuga ja ohtlike ettevõtete paiknemise ning nende ohualadega;
- uute suurõnnetuse ohuga ja ohtlike ettevõtete planeerimisel arvestada olemasoleva maakasutusega;
- pöörata ruumilise planeerimise võtmes senisest rohkem tähelepanu nn „muudele ettevõtetele“, mis käitlevad kemikaale kemikaaliseaduse mõistes künniskogusest väiksemas koguses (nt tanklad, veekeskused, laborid, ohtlike jäätmete hoidlad jms);
- koostöös päästkeskusega kaardistada regiooni tööstusalad (logistika-, tööstus- ja äripargid), nii rajatud kui ka planeerimisel olevad;
- maakonnakeskustes kehtestada ohtlikele veoste kellaajalised piirangud. NB! Sellest tuleneb tõenäoliselt vajadus leida võimalikke ümbersõidumarsruute.

Metsa- ja maastikutulekahju alased meetmed:

- maakasutuse, eriti elamu- ja tootmisalade planeerimisel, aga ka puhke- või hooldusasutuste kavandamisel arvestada tuleohtlikumate metsamassiivide paiknemisega; soovitatavalt mitte kavandada tuleohtlikesse metsadesse ja/või nende vahetusse lähedusse maakasutust, mis võib põhjustada metsapõlenguid või mis võivad metsapõlengute korral kaasa tuua vara ja inimelude ohtuseadmist;
- tagada, et tuleohtlikes piirkondades olevate eelnimetatud objektide juurde viiks rohkem kui üks juurdepääsutee;
- (tuleohtlikesse) metsadesse kavandada maa-alused elektriliinid või isoleeritud õhuliinid ja/või asendada isoleerimata õhuliinid nendega, et ennetada võimalikke elektrikatkestusi.

Tormi alased meetmed:

- oluline on tagada pädev projekteerimine ja ehitusnormide järgimine.

Üleujutuste alased meetmed:

- arvestada üleujutusohlike aladega planeeringute koostamisel ja menetlemisel;
- peamiseks sisendiks planeeringutesse on teavitamine ehitamisest üleujutusohuga alale või üleujutuse võimalikkusest teatud kindlatel tingimustel;
- kui planeeritav objekt jääb üleujutusala piirkonda, tuleb vastavad leevendusmeetmed planeeringusse kirjutada;

- arvestada päästkeskuse seisukohadega planeeringute koostamisel üleujutusohuga riskipiirkondades ja rakendada meetmeid võimalike riskide maandamiseks (sademevee kollektorid, eluhoonete keldrid, teede üleujutused jne).

Tulekahjude, plahvatuste ja varingute alased meetmed:

- planeeringus välja tuua olemasolevad ohud ja meetmed ning kas ja kuidas nendega arvestatakse. Puudutab planeeringuid, kus tegevus hõlmab ohualas ehitamist, uue suurõnnetuse ohuga objekti asukoha valikut ja rajamist või uue olulise ruumilise mõjuga objekti rajamist;
- arvestada tuleb planeeringuala mõjutavaid olemasolevaid ja objektist endast tulenevaid riske (koostada riskihinnang või planeeringu riskianalüüs);
- planeerida ja rajada uued või korrastada ning märgistada olemasolevad ametlikud veevõtukohtad.

Lisaks päästeala riskianalüüsi tulemustega arvestamisele tuleb tegevuste kavandamisel vajaduse korral arvestada ka teiste asutuste poolt koostatud riskianalüüsidega:

- **Raskete tagajärgedega õnnetus maanteel.** Hädaolukorra riskianalüüsi²⁴⁹ kohaselt loetakse selleks õnnetust maanteel, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist või põhjustab suure keskkonnakahju (kui õnnetusse satub ohtlikke veoseid vedav sõiduk) või tõsisemaid ja ulatuslikke häireid elutähtsa teenuse toimepidevuses (muu hulgas häireid statsionaarse eriarstiabi toimimises, kiirabi toimimises, päästetöö toimimises). Hädaolukorrana on määratletav raskete tagajärgedega liiklusõnnetus maanteel, mille puhul vajab hospitaliseerimist 30 ja enam kannatanut. Abivajajate arv võib ulatuda rohkem kui 60 inimeseni ning abi vajadus võib ületada maakonda teenindava haigla võimalused. Hädaolukorra toimumise tõenäosus keskmine (3), raskusaste raske (C). Õnnetus kuulub kõrge riskiga hädaolukordade kategooriasse (riskiklass 3C). Ennetavad meetmed: kujundada liiklejatele turvaline liikluskeskkond, mis saavutatakse teedevõrgu uuendus- ja säilitustegevustega nagu igapäevane teehoolitus, säilitus- ja taastusremont, katendite rekonstrueerimine, uute teelõikude ehitamine ning elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamise ja liiklusõnnetuste ohtu vähendavate tegevustega nagu ristmike, teelaienduste ja kogujateede ehitamine ning liiklusohutlike kohtade ümberehitamine. Meetmed kajastuvad Maanteeameti teehoiukavas 2014-2020, millega on MP koostamisel arvestatud.
- **Raskete tagajärgedega õnnetus raudteel.** Hädaolukorra riskianalüüsi²⁵⁰ kohaselt loetakse hädaolukorraks õnnetust raudteel, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist või põhjustab suure varalise kahju või suure keskkonnakahju või tõsisemaid ja ulatuslikke häireid elutähtsa teenuse toimepidevuses (muu hulgas häired statsionaarse eriarstiabi toimimises, avaliku raudtee majandamise toimimises, raudteevee teenuse toimimises). Raskete tagajärgedega õnnetus raudteel (õnnetus reisiringi või ohtlikke aineid vedava rongiga) kätkeb endas märkimisväärseid tagajärgi nii inimestele, looduskeskkonnale, varale (raudteefrastruktuur, veerem, veetav kaup) kui ka raudteeliikluse pidevusele ning elutähtsale teenusele. Hädaolukorrani võivad viia kokkupõrge raudteeülesõidukohal, veeremi mahaminek jaamas või jaamavahel, veeremite kokkupõrked ning veeremi tulekahju. Sündmuse kasvamise tõenäosus hädaolukorraks on väga väike (1). Raudteel toimuva raskete tagajärgedega õnnetuse raskusastme koondhinnang on raske (C). Hädaolukorra „Raskete tagajärgedega õnnetus raudteel“ riskiklass on 1C. Seega on hädaolukord väga väikese tõenäosusega ning selleks on tarvis valmistuda vastavalt võimalustele. Riskianalüüsil puudub regionaalne tasand, riskianalüüsis ei ole esitatud otseseid planeeringulisi ennetavaid meetmeid.

²⁴⁹ Koostaja: Maanteeamet, 2013;

http://www.mnt.ee/public/Riskianalyys_Raskete_tagajargedega_onnetus_maanteel_18.06.13_0230.pdf

²⁵⁰ Koostaja: Tehnilise Järelevalve Amet; vt kokkuvõte:

https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/dokumentid/riskianalyys_kokkuvote_2013.pdf (lk 59)

- **Riigisisese tekkepõhjusega kiirgusõnnetuse** riskianalüüsi²⁵¹ järgi käsitletakse kiirgushädaolukorrana ioniseerivast kiirgusest põhjustatud mistahes olukorda, millega kaasneb või võib kaasneda oluline radioaktiivse aine sattumine keskkonda või mis võib põhjustada elanikukiirituse piirmäärade (1 milliSv/a) ületamise. Riigisisese tekkepõhjusega kiirgushädaolukord hädaolukorra mõistes on tingitud kiirgusõnnetusest, mille puhul ületatakse või võidakse ületada elanikukiirituse piirmäära. Kiirgusõnnetused võivad tekkida kiirgusallika väljumisest kontrolli alt või kiirgusohutusnõuete eiramisest kontrolli all oleva kiirgusallika kasutamisel. Sellised sündmused on muuhulgas radioaktiivse kiirgusallika kadumine, varastamine, leidmine, sattumine keskkonda; radioaktiivse kiirgusallika transpordinõuete rikkumine või õnnetus selle transpordil; räpase pommi kasutamine, kiirgusõnnetus kiirgustegevuskohas. Riskianalüüsi kohaselt on kiirgushädaolukorra tekkimise tõenäosus väike (2) ja hädaolukorra tagajärjed rasked (C). Võttes arvesse sündmuse tõenäosust ja tagajärgede raskusastet on antud hädaolukord klassifitseeritud kui keskmise riskiga hädaolukord (riskiklass 2C). Kiirgusõnnetuse riskianalüüsil puudub regionaalne tasand, riskianalüüsis ei ole esitatud otseseid planeeringulisi ennetavaid meetmeid.

Suure rünnakuriskiga objektide kaitse tagamine

Suure rünnakuriskiga objekt on elutähtsa teenuse osutamiseks kasutatav territoorium, ehitised või seadmed, mille füüsiline kahjustamine või hävitamine häirib oluliselt kogu elutähtsa teenuse toimepidevust ning mille ründamiseks on seetõttu suur tõenäosus.²⁵²

Suure rünnakuriskiga objektide loetelu kehtestab Vabariigi Valitsus korraldusega.²⁵³ Esmased kriteeriumid, milline objekt nimetatakse suure rünnakuriskiga objektiks, määratleb Kaitsepolitsei amet tulenevalt oma ohuhinnangust. Suure rünnakuriskiga objekte ja nende kaitsemeetmeid kajastav teave, välja arvatud teave, mille avalikuks tulek ei kahjusta Eesti Vabariigi julgeolekut, on salastatud piiratud tasemel 20 aastaks.^{254, 255}

Hädaolukorra seaduse alusel on kehtestatud suure rünnakuriskiga objekti füüsilise kaitse meetmed.²⁵⁶

Üld- ja detailplaneeringute koostamise käigus tuleks arvestada suure rünnakuriskiga objektide füüsilise turvalisuse aspektide ja nende ümbruskonnas planeeritava ehitustegevusega. Ohtu ei tohiks seada suure rünnakuriskiga objektile rakendatud füüsilise kaitse meetmete tõhusust. Võimalusel tuleks vältida kriitiliste objektide kogumit, mis õnnetuste, rünnakute vm tagajärjel võiksid endaga kaasa tuua katastroofilisi tagajärgi. Praegune seadusandlus suure rünnakuriskiga objektide kaitsevööndi mõistet ei käsitle, kuid Kaitsepolitsei ameti sõnul on praktikas esile kerkinud vajadus anda suure rünnakuriskiga objekti valdajale võimalus piirata objekti lähiümbruses toimuvat ehitustegevust mahus, mis seab ohtu objekti tegevusvaldkonnast tuleneva turvalisuse või vähendab oluliselt objektile rakendatud füüsilise kaitse meetmete tõhusust.

²⁵¹ Koostaja: Keskkonnaamet, 2013; http://www.keskkonnaamet.ee/public/Hadaolukord/lisa_3-Riskianaluus_kiirgusonnetus-web.pdf

²⁵² Hädaolukorra seaduse § 41 lg 1; Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/116122014014>

²⁵³ KSH koostajal puudub info, kas see objektide loetelu on olemas

²⁵⁴ Hädaolukorra seaduse eelnõu seletuskiri:

http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=d19e11-c1f4-f1ca-be77-cc8fd5b697b2&

²⁵⁵ Riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse kord, § 6 lg 9; Elektrooniline Riigi Teataja:

<https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011010?leiaKehtiv>

²⁵⁶ Vabariigi Valitsuse 19.04.2012 määrus nr 33; Elektrooniline Riigi Teataja:

<https://www.riigiteataja.ee/akt/123042012004>

6.8. Piiriülese keskkonnamõju esinemise võimalikkus

Piiriüleised seosed keskkonnas on seotud taristu jm võrgustikega (roheline võrgustik, õhu-, vee- kui maismaatranspordi ühendused, energeetika), mille elemendid ületavad riigipiire. Piireületava keskkonnamõjuga võivad olla ka üksikud suured objektid, mille asukoha valikut mõjutab üleriigiline planeering. Negatiivseid piiriüleseid keskkonnamõjusid, mis tuleneksid üleriigilisest planeeringust Eesti 2030+, ei ole ette näha.²⁵⁷

Põlva maakonnaplaneeringuga ei ole kavas planeerida objekte või tegevusi, millega võiks kaasneda oluline negatiivne mõju naaberriigile (Vene Föderatsioon). Oluline negatiivne keskkonnamõju on eeldatavalt välditav, sest MP koostamise käigus otsitakse lahendusi, millega ebasoovitavat piiriülest keskkonnamõju ei kaasne.

Päästeamet on regionaalse eripärana välja toonud metsa- ja maastikutulekahjude võimalikud piiriüleised mõjud.²⁵⁸ Eesti riigi maismaapiir Vene Föderatsiooniga kulgeb Põlva maakonnas suure osas läbi metsaga kaetud alade, mis loob võimaluse piiriüleste mõjudega sündmuste tekkeks. See tähendab, et võimalik on tulekahju levik ühest riigist teise või naaberriigis toimuvate metsatulekahjude suitsu kandumine Eesti Vabariigi territooriumile. Sellega tuleb nii planeerimisel kui ka tegevuste kavandamisel arvestada, sest Põlva maakonna metsad on kõrge tuleohuga (vt Joonis 20). Näiteks on asjaomastel riigiasutustel soovitatav kindlaks määrata piiririba laius ja seisukorra nõuded arvestusega, et tulekahju kandumise võimalus üle riigipiiri oleks minimaalne ning vastavalt Päästeameti vajadustele oleks lahendatud ka päästetehnika juurdepääs.

Koidula raudteepiirijaam on Lõuna päästkeskuse tegevuspiirkonnas (Põlva maakonnas Värskas vallas Matsuri ja Kolodovitsa külas) asuv raudteejaam, mida läbivad ja kus viibivad mitmeid tunde ohtlikke aineid vedavad rongid. Ohualad võimalike õnnetuste korral raudteejaama territooriumil ulatuvad 50–400 m kaugusele, seejuures ka Vene Föderatsiooni territooriumile. Lõuna päästkeskus on 2013.a koostanud võimalike ohtude hindamise ja analüüsimise eesmärgil Koidula raudteepiirijaama esialgse riskianalüüsi.

²⁵⁷ Üleriigilise planeeringu Eesti 2030+ keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne. Ekspert: Tõnu Oja. Tartu 2011. <http://eesti2030.files.wordpress.com/2012/01/aruanne-22-12-2011.pdf>

²⁵⁸ Lõuna-Eesti päästeala hädaolukordade riskianalüüside regionaalne kokkuvõte. Päästeamet, Tartu 2014

7. Ülevaade alternatiivsetest arengustsenaariumidest

Alternatiivsete arengustsenaariumidena saab MP KSH läbiviimisel KeHJS-e § 40 lg 4 tähenduses käsitleda maakonna tasandil määratletud üldisi võimalikke arengusuundi (stsenaariume).

Põlva MP koostamise käigus töötati välja Põlva maakonna ruumilise arengu põhimõtted ja suundumused (MP seletuskirja ptk 1.4), kuid sellega seotud erinevaid ruumilise arengu stsenaariume ei kaalutud ega määratletud, sest selleks puudusid põhjused ja vajadus.

Maakonna tõenäoline areng juhul, kui MP-d ellu ei viida

Olukorrad, kus MP-ga kavandatud tegevust ellu ei viida, võib põhimõtteliselt jagada kahte rühma:

- 1) kehtestatud MP-ga kavandatud tegevus jääb kas osaliselt või täielikult realiseerimata: tegemist on olukorraga, kui ei järgita MP-ga seatud ruumilise arengu põhimõtteid ja suundumusi (MP seletuskirja ptk 1.4).

MP realiseerimine võib takerduda mitmesuguste objektiivsete ja subjektiivsete asjaolude taha, nt ressursipuudus, riiklike institutsioonide, KOV-ide, maaomanike ja/või arendajate teadmatus või ükskõiksus, maavalitsuse ja/või KOV-ide poolse järjekindluse ja järelevalve puudus vms. Siinkohal tuleb rõhutada, et **ruumiline planeerimine loob eeldused** maakonna arendamiseks kokkulepitud raamides ja tingimustel, kuid **ressursid selle tegevuse elluviimiseks tuleb leida** tuginedes MP-le ja paljudele muudele arengudokumentidele ning – mis kõige olulisem – poliitilistele kokkulepetele.

Suur väljakutse on leida maakonna arendamiseks ressursid kahaneva rahvastiku tingimustes, kuid arvestades riigi kui terviku tasakaalustatud arendamise vajadust ning piiriäärsete maakondade tähtsust, mh riigi julgeoleku seisukohalt, on riigi ülesanne need ressursid selliselt leida ja jaotada, et **pidurdada ääremaastumist ja maakonna rahvaarvu vähenemist**.

- 2) MP-d ei kehtestata: põhimõtteliselt on tegemist 0-alternatiiviga ehk olemasoleva olukorra jätkumisega. Sel juhul on tõenäoline, et edasine areng toimub ebaühtlaselt ja mitmetes valdkondades suhteliselt kaootiliselt, osaliselt ka aastatetaguste ning kaasaja vajadustele reeglina mittevastavate ÜP-de alusel. On oht, et piisavalt ei arvestata majandus-, elu- ja looduskeskkonna tingimustega, sest ühtsetel alustel kriteeriumid maakonna arendamiseks ei ole määratud või on ebapiisavad, et tagada igakülgset läbimõeldud majandus- ja elukeskkond, eeldused selle säästvaks arenguks ning väärtuste säilimine.

0-alternatiiv on MP puhul üsna teoreetiline, sest nii maavalitsus, maakonna KOV-ide juhid, ettevõtjad kui ka aktiivne elanikkond on huvitatud piirkonna tasakaalustatud, säästvast, efektiivsest ja keskkonnahoidlikust arengust. Samuti on riiklikul tasandil seatud eesmärgiks ja MV-dele ülesandeks koostada ja kehtestada ühtsetel alustel MP-d üheaegselt kõikides maakondades.

Maakasutuse juhtfunktsioonide ja maakasutustingimuste määratlemise kaudu on MP ÜP-de, arengukavade, tegevusplaanide jt dokumentide kõrval üks alusdokumente maakonna arengu soodustamiseks ja suunamiseks.

MP-ga säilitatakse maakonnas üldjoontes samad maakasutuse juhtfunktsioonid. Sama tegevuse jätkumine ei too endaga eeldatavalt kaasa olulist negatiivset keskkonnamõju suurenemist. Suuremat rõhku on pandud piirkonna majanduse (ettevõtluse) arenguvõimalustele. MP-s toodud juhtfunktsioonide alusel tegevuse planeerimisel ja korraldamisel on elementaarne, et järgitakse kõiki vajalikke keskkonnanõudeid.

Maakonnas puudub suur ehitussurve. Seetõttu on igati asjakohane lähtuda olemasolevast asustusstruktuurist ja mitte ette näha ulatuslikke arendusalasid (eriti elamuehitusalasid). MP-ga kavandatud arengusuunad annavad piisavad arengueeldused piirkonna arendamiseks.

Asjakohane on olemasolevate keskuste muutmine kompaktsemaks, sest see võimaldab olemasolevat tehnilist infrastruktuuri säästvalt ja efektiivselt kasutada. Samas ei tohi ära unustada, et ka hajaasustuses elavatele inimestele tuleb tagada teenuste kättesaadavus.

MP-sse on koondatud ka õigusaktidest tulenevad ruumilise mõjuga piirangud, mis võimaldab saada sellest hea ülevaate maakonna ja planeeringuala KOV-ide juhtidel, arendajatel ning elanikel. Piirangute teadvustamine aitab muuhulgas kaasa tasakaalustatud arengule.

Põlva MP koostamise mahus otsiti asukohta Kaitseliidu Põlva maleva 300 m laskedistsantsiga lasketiirule. Asukohavalik teostati omaette tööna²⁵⁹. Selle käigus töötati läbi erinevaid asukohaalternatiive ja tehti alternatiivsete asukohtade võrdlus. Analüüsi tulemusena on leitud lasketiiru jaoks sobiv ala, mille piires on täiendavaid kriteeriume arvestades paigutatud lasketiir koos ohualaga. Töö tulemusi on kajastatud käesoleva KSH aruande ptk-s 6.6.

MP ja selle KSH koostajate ühine eesmärk oli koostöös maavalitsuse jt huvitatud osapoolte ning avalikkusega saada igakülgset arengut soodustav ja keskkonnakaitseliselt läbimõeldud dokument. KSH seisukohast on see eesmärk täidetud.

²⁵⁹ Põlvamaa lasketiiru asukohavalik. Aruanne. Hendrikson & Ko. Töö nr 2193/15, Tartu 2015; vt Põlva MV kodulehekülj: <http://polva.maavalitsus.ee/et/algatatud-maakonnaplaneering>

8. Olulise negatiivse keskkonnamõju vältimiseks ja leevendamiseks kavandatud meetmed

Lähtudes KeHJS-est tuleb KSH läbiviimisel juhul, kui strateegilise planeerimisdokumendi koostamise käigus kavandatakse tegevusi, mille elluviimisega võib tõenäoliselt kaasneda oluline negatiivne keskkonnamõju, esitada nende mõjude vältimiseks ja leevendamiseks kavandatud meetmed. Koostatav Põlva MP seab eelkõige suunised ÜP-de ja DP-de koostamiseks ning on vaid üksikuid objekte ja tegevusi, mida otseselt MP-ga kavandatakse. Kuna MP on eelkõige dokument maakasutuse suunamiseks ja selle põhieesmärk on positiivsete ruumiliste arengueelduste loomine vastavalt maakonna vajadustele ja võimalustele (vt pkt 2), siis keskendutakse MP-s eelkõige ettepanekutele ja soovitudele järgmiste tasandite planeeringute (ÜP-d, DP-d) koostamiseks.

Seega ei saa alljärgnevat ettepanekuid ja soovitusi lugeda leevendavateks meetmeteks KeHJS-e tähenduses. Alljärgnevalt on toodud pigem ettepanekud ja soovituselised ÜP-de jm planeerimis- ja projekteerimisdokumentide koostamiseks, mis täiendavad MP-s esitatud suuniseid, põhimõtteid ja tingimusi. Osa ettepanekuid ja soovitusi on suunatud riiklike institutsioonide poole eesmärgiga juhtida tähelepanu riigipoolse koordineerimise ja ressursside leidmise vajadusele, et siduda erinevad valdkonnad ja arengudokumentidega kavandatud tegevused läbimõeldult ühtseks tervikuks ning vähendada sellega maakonna majanduslikku ja sotsiaalset mahajäämust ning pidurdada rahvaarvu kahanemist. MP ja KSH ühine eesmärk on vältida olulise negatiivse keskkonnamõju tekkimist järgmistel, detailsematel planeerimistasanditel ning toetada maakonna jätkusuutlikku ja tasakaalustatud (ruumilist) arengut ning positiivseid muutusi.

Meetmed ja soovituselised looduskeskkonna säilitamiseks ja kaitseks

MP seletuskirjas kajastatud:

- Järgida veekaitseõudeid ja Ida-Eesti vesikonna veemajanduskavas seatavaid eesmäärke.
- Vooluveekogude tõkestusrajatiste likvideerimine või kalade rändetingimuste parandamine muul viisil (kalapääsud), samuti paisude ohutusega seotud küsimused, tuleb lahendada juhtumipõhiselt, lähtudes vastavatest uuringutest, tehnilistest alternatiividest ning mõju igakülgselt, tasakaalustatud ja objektiivselt hindamisest (sh sotsiaal-majanduslik ja kultuuriline mõju).
- ÜP koostamise käigus tuleb täpsustada üleujutusala kõrgveepiiri. Põhjendatud vajadusel võib ÜP-ga määrata täiendavaid piirkondi (nt jõgede lammialad jms), kus üleujutus võib osutada probleemiks kohalikul tasandil ja kus tuleb nt vältida ehitamist või rakendada meetmeid (tehnilisi lahendusi), mis arvestavad üleujutusohuga (nt hoonete vundamendid, sademeveesüsteemid, juurdepääsuteed jms).
- Maardlate ja muu maakasutuse (vääruslik põllumajandusmaa, rohevõrgustik, väärtuslik maastik, tiheasum jms) võimalikke vastuolusid tuleb analüüsida ja leevendavad meetmed leida ja tingimused seada nii ÜP-de koostamise kui ka kaevanduste kavandamise käigus (kaevandamisloa ja selle KMH menetluse käigus).
- Loodusobjektide kaitse alla võtmisel ja kaitse-eeskirjade uuendamisel tuleb lisaks mõjule looduskeskkonnale (mis on ilmselgelt positiivne) pöörata enam tähelepanu ka objekti/ala piirkonnas elavatele ja tegutsevatele inimestele ja ettevõtetele avalduvatele sotsiaalsetele ja majanduslikele mõjudele ning vajadusel välja töötada vastavad leevendavad meetmed.
- Infrastruktuuriobjektide (eelkõige maanteed) arenduste/rekonstrueerimise korral, mis toimuvad rohevõrgustiku konfliktialadel, tuleb nende objektide kavandamise (planeerimise, projekteerimise) faasis ette näha toimivad lahendused konfliktide leevendamiseks, kasutades vastavalt vajadusele tee-ehituslikke, liikluskorralduslikke jm asjakohaseid meetmeid.

MP elluviimist ja piirkonna arengut toetavad täiendavad meetmed:

- Maardlate ja väärtuslike põllumajandusmaade kattumisel (kui võetakse vastu õigusaktid väärtuslike põllumajandusmaade kaitseks) tuleb kaevandamisest tulenevad vastuolud lahendada ja põhimõttelised kokkulepped (nt kuidas toimida konfliktiolukorras) saavutada kõigepealt valdkondade eest vastutavate riiklike institutsioonide tasemel. Alles seejärel on võimalik konflikte lahendada/vältida/leevendada konkreetsetes asukohtades, nt kaevandamisloa menetluse ja KMH käigus.
- Keskkonnaministeeriumil tuleb läbi viia turbamaardlate inventuur ja arvata registrist välja maardlad (st võtta maha ruumilise planeerimise piirangud) aladelt, mis turbamaardlatena ei ole realselt kasutatavad.

Meetmed ja soovitused kultuuripärandi säilitamiseks ja kaitseks

MP seletuskirjas kajastatud:

- Hoonestusalade määramisel miljööväärtuslikeks eluasemepiirkondadeks ja objektide/alade kultuurimälestiseks tunnistamisel tuleb lisaks tingimuste seadmisele kinnistu omanikele leida ka ressursid kavandatu elluviimiseks, st miljööväärtuse/kultuuriväärtuse säilitamiseks ja korrastamiseks. Vajadusel tuleb väärtuslikuks hinnatud hoonete omanikke toetada nii materiaalselt kui ka nende teadlikkuse tõstmise teel.
- Lisaks alaliselt ja ajutiselt riikliku kaitse all olevatele kultuurimälestistele on soovitatav planeeringutes määratleda ja väärtustada ka teisi kultuuripärandi hulka kuuluvaid objekte: XX sajandi väärtusliku arhitektuuripärandi objektid, pärandkultuuriobjektid ja traditsioonilist elulaadi võimaldav ehitatud keskkond.
- Igale väärtuslikule maastikule on soovitatav koostada maastikuhoolduskava, milles lisaks kultuurilistele ja looduskaitsele aspektidele arvestada maastikku ka kui kohalike elanike elu- ja töökeskkonda ehk sotsiaalselt ja majanduslikku keskkonda (kavade koostamisse on soovitatav kaasata kohalikud elanikud). Maastikuhoolduskava võimaldab määrata tegevuste prioriteetid, hoolduse sageduse ja meetodid ning hinnata vajaminevaid ressursse ja luua eeldused toetuste taotlemiseks.

MP elluviimist ja piirkonna arengut toetavad täiendavad meetmed:

- Kultuuripärandi hoidmine on valdkonnaülene (sh ministeeriumideülene) teema, kus ideede ja ressursside ühitamine peaks olema riigi üks põhiülesandeid. Erinevad riigi huvid peavad olema tasakaalus ja omavahel lõimitud. Kultuurimälestiste säilimine tuleb riiklike poliitike ja arengukavade kaudu siduda teiste valdkondade ja riigi huvidega nagu haridus- ja sotsiaalteemad, säästev areng, elamisväärne keskkond jms.
- Kultuuripärandi säilimise üheks oluliseks aluseks on näha kultuuripärandit kui piirkondliku majanduse edendajat.
- Kultuuriväärtuste säilimise tõhustamiseks on soovitatav leida neile sobiv kasutusfunktsioon. Ajaloolistele hoonetele ja rajatistele on vaja leida väärikas sisu.
- Seoses kultuuripärandiga vajab riiklikul, maakondlikul ja kohalikul tasandil kokkuleppeid väärtuslike hoonete ja rajatiste korrashoidmine, eelkõige selle finantseerimine. Kui on tehtud otsus, et mõni ajalooline objekt väärib kaitset, siis on tähtis osapoolte koostöö ja kompromisside leidmine. Kinnistu omanikke tuleb toetada väärtuse säilitamiseks tehtavate tööde läbiviimisel.
- Kuna kultuuriteenuste osutamise seotud taristu rajamine ja käiguhoidmine on suures osas projektipõhine, siis on oluline tagada selle taristu ülalpidamise järjepidevus riigi ja KOV-i toel, et tekiks kindlustunne tuleviku suhtes.

Meetmed ja soovitused sotsiaalse keskkonna arendamiseks

MP seletuskirjas kajastatud:

- Rahuldava heaolu jaotuse tagab see, kui muude (majanduslike ja poliitiliste) meetmetega suudetakse tagada MP-ga kavandatud teenuste olemasolu vastavalt keskuste tasemetele ja nende kättesaadavus, kasutades erinevaid paindlikke lahendusi.

- Teenuste valiku ja kättesaadavuse poolest ebasoodsamasse olukorda jäävate piirkondade jaoks tuleb leida ressursid ja lahendused, kuidas tagada teenuste kättesaadavus rahuldaval tasemel, et pidurdada ääremaastumist. Lisaks nõudetranspordi süsteemi ja muude paindlike transpordilahenduste arendamisele tuleb teha koostööd teenuste kompleksse ja efektiivse süsteemi väljatöötamiseks.
- Maakonna linnaliste alade arenguks on oluline kompaktse, jätkusuutliku ja inimhõõtmelise linnaruumi kujundamine. Seejuures on soovitatav muuhulgas lähtuda järgnevast: nn jalutatava ruumi loomine läbi mitmekesise ja tiheda linnaruumi; inimhõõdet rõhutavad linnaehituslikud tingimused (jagatud tänavaruum, hoonemassiivide jaotus, fassaadide liigendatus ja aktiivsus jms); erinevate liikumisviiside soodustamine; liikumistakistusteta ruumi loomine (erivajadustega ja puuetega inimeste vaatenurgast); vabaõhu puhkekohtade olemasolu linnaruumis; elamispindade mitmekesisuseks aluste loomine arvestades erinevate sihtrühmade vajadusi (suured ja väikesed korterid, äärelinnaeramud, üürikorterid jms).
- Linnalise asustuse ümbruses oleva rohevõrgustiku arendamisel puhkealadeks tuleb lisaks ökoloogilistele aspektidele arvesse võtta ka rohevõrgustiku sotsiaalseid aspekte ning luua võimalused (nt terviserajad arvestades erinevate elanikerühmade vajadusi) inimeste vaba aja veetmiseks looduses, kus selleks on sobivad eeldused.
- Ühistranspordi ja paindlike transpordilahenduste kavandamisel tuleb lähtuda põhimõttest, et piirkonnad, kus elanikud on sõltuvuses ainult oma isiklikust transpordivahendist, peaksid olema pigem erandid kui reeglid. Hea ühistranspordiühendus, sh sobivad sõidugraafikud, „viimase miili“ ning „pargi-ja-reisi“ põhimõtete rakendamine vähendab ääremaastumist.
- Teenuste kättesaadavuse osas paindlike lahenduste ja kaugtöö võimaldamiseks on vajalik kvaliteetse sideteenuse väljaarendamine keskustest kaugemale jäävates maalistes piirkondades. Seejuures on muuhulgas vajalik lairibaühenduse jaevõrgu laiendamise toetamine turutõrke piirkondades, sealhulgas maapiirkondades, et rajada „viimase miili“ ühendused ja võimaldada igal eratarbijal liituda võrguga talutava ühinemistasuga.
- Vajalik on tugevdada maastike kaitse sotsiaalset poolt, st leida viisid ja vahendid maastiku käsitlemiseks kohaliku elaniku igapäevase elu- ja töökeskkonnana. See hõlmab nii traditsioonilisi külamaastikke kui ka linnalisi asulaid ning suuremaid ja väiksemaid külakeskusi, nende visuaalset ja funktsionaalset atraktiivsust/identiteeti ja heakorda, korrastatud teid ja teeääri jne – keskkonda, kus kohalik elanik liigub ja toimetab, sest inimene tunneb ennast paremini läbimõeldud ja korrastatud ning meeldivas keskkonnas.

MP elluviimist ja piirkonna arengut toetavad täiendavad meetmed:

- Kahaneva rahvastiku ja peamiselt hajaasustuse tingimustes on väga oluline kohalike omavalitsuste omavaheline koostöö ja koostöö riigiametitega kvaliteetsete teenuste pakkumisel ja kättesaadavuse tagamisel. Seda enam, et MP-ga määratud teenuskeskuste teenuste pakettid on soovituslikud, mitte kohustuslikud.
- Vajalik on arvesse võtta, et maalise piirkonna arenguvõimalused sõltuvad suurel määral töökohtade olemasolust (mõistlikus kauguses) ja teenuste kättesaadavusest.
- Maalise piirkonna asustusstruktuuri säilitamisel on võtmeküsimuseks see, et külad ja hajatalud ei tühjeneks. Seetõttu tuleb riigil ja kohalikel omavalitsustel igati toetada maale (tagasi) elama kolimist, mis võiks mõnevõrra pidurdada rahvastiku vähenemist ja vananemist. See annab tuge kogukondade tekkele ja tugevnemisele maapiirkondades ning toetab maa-asustuse säilimist. Muuhulgas on riigi ja KOV-ide tugi vajalik kaugtöö võimaldamises (kiire interneti kättesaadavus) ja ühistranspordi korraldamises (nt laste jõudmiseks haridusasutustesse).
- Töökohtade olemasolu ja vastava kvalifikatsiooniga tööjõu olemasolu piirkonnas on tihedalt seotud inimeste sotsiaalse toimetulekuga. Seetõttu on oluline pöörata tähelepanu hariduse ja ümberõppevõimaluste kättesaadavusele. Arvestades maakonna ääremaalisisust, on vajalik riigipoolne regionaalpoliitiline ja majanduslik tugi nii tootmise ümberorienteerimisele ja uue ettevõtlusega alustamisele (uute töökohtade loomisele) kui ka ümberõppele.
- Arvestades elanikkonna vähenemise ja vananemise trende tuleb järjest suuremat rõhku panna soovitatavas kvaliteedis arstiabi kättesaadavuse tagamisele, eriti maapiirkondades. Lisaks

ühistranspordikorralduse olulisuse tõusule tuleb eeldada ka suurenevat vajadust paindlike ja integreeritud teenusepakkumise võimaluste järele (nt perearsti vastuvõetud väiksemates keskustes). Enam vajab tähelepanu eakatele suunatud teenuste, sh hoolekandeteenuste, nõudluse ja mahu kasv.

- Oluline on luua selline elukeskkond, kus kõik elanikkonna grupid tunneksid ennast ühtviisi turvaliselt, ohutult ja mugavalt. Kõiki kaasava elukeskkonna kavandamine ja loomine puudutab ehitatud keskkonda, selle kasutamise võimalusi ning selles pakutavate teenuste planeerimist ja kujundamist võimalikult paljude inimeste vajadustest lähtudes.

Meetmed ja soovitused majandusliku keskkonna arendamiseks

MP seletuskirjas kajastatud:

- Tootmisettevõtete ja -hoonete rajamiseks võtta eelistatult kasutusele endiste majandite farmide ja tehnohoonete (remonditöökojad jms) alad.
- Soodustada paindlike ja mugavate ühenduste (ühistransport, kiire internet jms) loomist ning arvestada seejuures, et oluline osa maakonnast kuulub nn turutõrke piirkonda, mis vajab riigipoolset täiendavat toetust.
- Uute liiva- ja kruusakarjääride lisandumine peab olema väga läbimõeldud. Põhirõhk tuleb seada juba avatud karjääride maksimaalsele ammendamisele. Konkreetsete maardlate kasutustingimusi tuleks täpsustada ÜP-de koostamise käigus.
- Endiste, tänaseks suletud jäätmehooldate maa kasutuselevõtmisel muuks otstarbeks tuleb arvestada sellega kaasneva võivate probleemidega, eelkõige pinnase kandevõime, sademe- ja drenaaživee kvaliteedinäitajad jms.
- Planeeringute koostamisel ja tegevuste kavandamisel arvestada hädaolukordade vähendamise ja ennetamise meetmetega ning teha koostööd Päästeametiga. Eelkõige tuleb planeeringulahenduste väljatöötamisel rakendada meetmeid kemikaaliõnnetuste, metsa- ja maastikutulekahjude (NB! Kagu-Eesti metsad on suure tuleohtlikkusega), tormi, üleujutuste ning ehitiste tulekahjude, plahvatuste ja varingute tagajärgede ennetamiseks ja vältimiseks.

MP elluviimist ja piirkonna arengut toetavad täiendavad meetmed:

- Lähtudes riiklikest arengukavadest luua ja rakendada reaalsed majanduslikud meetmed maakonna majandusliku mahajäämuse ja ääremaastumise vähendamiseks, eelkõige ettevõtluskeskkonna parandamiseks, väikeettevõtluse toetamiseks ja töökohtade loomiseks. Vajadusel rakendada sellekohaseid maksusoodustusi, toetusmehhanisme jm majanduslikke meetmeid.
- Riiklike regionaalpoliitiliste meetmetega soodustada töökohtade (sh väikeettevõtluse) loomist erinevate tasandite keskustesse (mitte ainult maakonnakeskusesse) ja maettevõtluse mitmekesistamist, sest see aitab kaasa asustuse säilimisele maakonna äärealadel ja vähendab sõltuvust ühe või mõne ettevõtte majanduslikust käekäigust.
- Soodustada ja toetada kohalike ressursside (metsa- ja põllumajandus, loodus, pärandkultuur jms) kasutuselevõttu ja nendele lisaväärtuse andmist (puidutööstus, mööblitootmine, toiduainetetööstus, turism jne).
- Riigil tuleks leida sellised majanduslikud hoovad, mis soodustaks või sunniks kasutult seisvaid potentsiaalseid ettevõtluseks sobivaid maid (nt endiste majandite farmide ja tehnohoonete alad jms) käibesse andma.
- Maardlate kasutuselevõtu prioriteedid tuleb määrata maavarade kasutamist käsitlevates riiklikes arengudokumentides (maavarade arengukavad, maapõue strateegia) ning lähtuvalt riiklikest huvidest ja varustuskindluse tagamise põhimõtetest, et vältida üksikute arendajate eelisseisundit. Varustuskindluse alusel uute kaevandamislubade andmisel tuleb lisaks ressursi ammendumise kiirusele analüüsida, kas kaevandatava varu mahtu on vaja suurendada riigi, maakonna või ettevõtte huvides.
- Riigi tasandil lähendada ära vastuolud, mis tulenevad väärtuslikuks põllumajandusmaaks määratavate alade kattumisest maardlatega, st sätestada reeglid ja protseduurid, kuidas tuleb konfliktiolukordades toimida.

- Maakonna rahvaarvu jätkuva vähenemise pidurdamiseks on väga oluline koos avaliku sektori töökohtade eeldatava vähenemisega haldusreformi käigus luua tingimused uute, konkurentsivõimeliste töökohtade loomiseks.
- Arendada ümberõppevõimalusi ja ettevõtluskoolitust maakonna elanike hulgas, toetada (mitte ainult sõnades) kasutatavate tehnoloogiate uuendamist, toodete, teenuste ja protsesside innovatsiooni ning ettevõtlusalast koostööd.
- Soodustada ja toetada Kagu-Eesti rikka ja omapärase pärimuskultuuri sidumist väikeettevõtluse ja turismimajandusega.
- Pöörata tähelepanu maakonna väärtuste teadvustamisele ja tutvustamisele maastikus ja teede ääres. Maastike, vaadete ja objektide tähistamine looduses ning turismimarsruutide (teede) ääres koos vastavate nutiprogrammidega suurendab maakonna turismipotentsiaali.
- „Hõbemajanduse“ arendamine on oluline seoses maakonna vananeva rahvastikuga ja eluea pikenemisega. Siia hulka kuuluvad nt teenused, mis on seotud tervise ja sotsiaalvaldkonnaga vm heaoluteenustega (nii teenindatavate kui ka teenindajate poole pealt vaadatuna) ning võimaldavad luua tööks paindlikke tingimusi.
- Arvestada kliimamuutuste võimaliku mõjuga erinevatele maakasutustele ja eluvaldkondadele lähtudes vastavatest analüüsides ja riskihinnangutest. Olla valmis kliimamuutusega, sh sellega kaasneva määramatusega, kohanemiseks (hinnates asjakohaselt võimalikke riske ja selle tagajärgi, nt elektrienergia varustuskindluse tagamisel) ning kasutada ära kliimamuutustega avanevaid uusi võimalusi.

9. Keskkonnamõju seireks kavandatavad meetmed ja mõõdetavad indikaatorid

Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse (KeHJS)²⁶⁰ § 42 lg 10, lg 11 ja lg 12 järgi on seiremeetmete eesmärk teha varakult kindlaks, kas strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega kaasneb oluline keskkonnamõju, ning rakendada ebasoodsat keskkonnamõju vältivaid ja leevendavaid meetmeid. Strateegilise planeerimisdokumendi kehtestaja peab seiremeetmed kehtestama koos strateegilise planeerimisdokumendi kehtestamisega või esitama strateegilise planeerimisdokumendi kehtestamisel põhjenduse, miks keskkonnamõju strateegilise hindamise seiremeetmeid ei kehtestata. Kehtestatud seiremeetmed on strateegilise planeerimisdokumendi elluviijale järgimiseks kohustuslikud. Seirel võib kasutada olemasolevat keskkonnaseiresüsteemi või strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega kaasneva keskkonnamõju jälgimiseks kavandatud seiret. Seire võib toimuda ühe või mitme strateegilise planeerimisdokumendi alusel kavandatud tegevuse raames.

Põlva MP-ga kavandatava tegevuse elluviimisega kaasneva keskkonnamõju seire tuleb ühitada maakonna teiste planeeringute ja arengukavadega kavandatava tegevusega rakendatava seiresüsteemiga, et saada omavahel võrreldavaid andmeid. Oluline on maakonna erinevate strateegilise (sh ruumilise) planeerimise dokumentide KSH-des kavandatud seiremeetmete ja mõõdetavate indikaatorite omavaheline kooskõla.

Vastavalt keskkonnaseire seaduse²⁶¹ § 2 lg 1 on keskkonnaseire keskkonnaseisundi ja seda mõjutavate tegurite järjepidev jälgimine, mis hõlmab keskkonnavaatlusi ja -analüüse ning vaatlusandmete töötlemist.

Keskkonnaseire eesmärgid on [§ 2 lg 2]:

- 1) keskkonda mõjutavate tegurite hindamine ja analüüsimine;
- 2) meteoroloogiliste ja hüdroloogiliste tegurite ning nende muutuste jälgimine, hindamine ja prognoosimine;
- 3) keskkonnaseisundi hindamine ja selle muutuste prognoosimine;
- 4) taastuvate loodusvarade seisundi ja hulga määramine;
- 5) abinõude rakendamist või täiendavat uurimist nõudvate keskkonnamuutuste väljaselgitamine;
- 6) saasteainete kauglevi jälgimine ja rahvusvaheliste lepingute alusel võrdlusuuringute tegemine;
- 7) keskkonnaseisundit iseloomustavate näitajate süsteemi arendamine ja täiendamine;
- 8) lähteandmete saamine programmide, planeeringute ja arengukavade koostamiseks.

Riiklikku keskkonnaseiret korraldab Keskkonnaministerium. Riiklikku keskkonnaseiret teostatakse keskkonnaministri kinnitatud programmi alusel. Riikliku keskkonnaseire koostisosas võib olla ka rahvusvaheliste programmide alusel tehtav keskkonnaseire.

Kohalik omavalitsus teostab keskkonnaseiret temale seadusega pandud ülesannete täitmiseks või oma töö korraldamiseks. Kohaliku omavalitsuse keskkonnaseire aluseks on valla või linna keskkonnaseire programm. Keskkonnaseire programmi täitmise ja selle alusel kogutavate keskkonnaseire andmete töötlemise ja säilitamise korra kehtestab kohalik omavalitsus.

Keskkonnaseire seadusega sätestatud riiklik keskkonnaseire hõlmab ainult looduskeskkonna seiret. **Riigi ja kohaliku omavalitsuse tasandil tuleks välja töötada ka meetodika ja**

²⁶⁰ Elektrooniline Riigi Teataja; vt: <https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015105>

²⁶¹ Elektrooniline Riigi Teataja; vt: <https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015283>

kriteeriumid (sh indikaatorid, mõõdikud) sotsiaal-majandusliku keskkonna kompleksseks seireks, mis hõlmaks olulisi sotsiaal-majanduslikke näitajaid: (rahvastiku vanuseline ja sooline struktuur, elatustase, heaolu, töökohtade olemasolu ja kättesaadavus, hariduse tase ja kättesaadavus, teenuste kättesaadavus, tervisenäitajad, sotsiaalabi vajadus ja kättesaadavus jms). Seiretulemuste alusel on võimalik tuvastada näitajaid, mis vajaksid enam panustamist eesmärkide ja positiivse tulemuse saavutamiseks, ning järjepidevalt analüüsida planeeringute ja arengukavade rakendamise tulemuslikkust.

Põlva MP KSH-ga otseselt seiremeetmeid ei kavandata. Seiratavad keskkonnanäitajad määratakse õigusaktide alusel seireprogrammide ja keskkonnalubadega (ühtne keskkonnaluba²⁶², keskkonnakompleksluba; varasemate õigusaktide alusel välja antud vee erikasutusluba, jäätmeluba, välisõhu saasteluba, maavara kaevandamisluba jms). Seiremeetmeid kavandatakse ka mitmete tegevuste puhul, mis lähtuvad erinevatest strateegilise planeerimise dokumentidest (näiteks ÜVK arengukava, kaitsekorralduskavad, veemajanduskava jms). Mõõdetavate indikaatorite loetelu sõltub konkreetsetest kavandatavatest seiremeetmetest (seirekavast). Väljatöötamist vajavad mõõdikud ja meetmed sotsiaal-majandusliku keskkonna kompleksseks ja regulaarseks seireks.

MP realiseerimise seisukohalt on oluline ja piisav tagada nende seiremeetmete rakendamine, mida kavandatakse:

- riikliku ja kohalike omavalitsuste seireprogrammidega, sh sotsiaal-majandusliku keskkonna seire;
- ettevõtetele keskkonnalubade väljastamisel;
- pinnaveekogude ja põhjavee valgala kaitseks (veemajanduskavaga);
- kaitsealade kaitsekorralduskavadega;
- teiste, MP lahendusega kooskõlas olevate kavade, planeeringute ja projektide realiseerimiseks.

MP elluviimisega kaasneva tegevuse mõjude mõõtmiseks on soovitatav rakendada järgmisi indikaatoreid ja analüüse:

- naabrussuhetel ja avalikul huvil põhinevate vastuväidete arv ja iseloom üldplaneeringute menetlemisel, neist rahuldamata jäänud vastuväidete osakaal;
- planeeringulised kaalutlused maakonnaplaneeringu muutmisel üldplaneeringutega.

Lisaks sellele tuleks seire kavandamisel ja mõõdikute väljatöötamisel juhinduda järgmistest elukeskkonna seisukohalt oluliste eesmärkide saavutamise tasemest:

- on tagatud väärtuslike põllumajandusmaade ja rohevõrgustiku säilimine ning kergliiklusteede arendamine;
- väärtuslike maastike ja pärandkultuuri objektide säilimine on halduslikult tagatud;
- Pihkva järve ja Lämmijärve ning planeeringuala siseveekogude seisund on paranenud;
- on tagatud igaüheõiguse kasutamine, sh avalike veekogude kallastel ning Pihkva järve ja Lämmijärve rannal;
- sotsiaal-majanduslike näitajate paranemine, elanike heaolu kasv ja tervisenäitajate paranemine.

²⁶² Vt keskkonnaseadustiku üldosa seaduse (KeÜS) §§ 40 ja 41; Elektrooniline Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/104032015009>

Mõõtmise sagedus: vähemalt 2-3 korda 7 aasta jooksul (MP ülevaatamine toimub iga 7 aasta tagant – vt allpool) jooksul; ÜP-de korral vähemalt 2 korda 5 aasta jooksul (ÜP ülevaatamine KOV-i volikogu poolt toimub iga 5 aasta tagant²⁶³).

Üks oluline keskkonnaseire rakendusi riigi ja maavalitsuse tasandil on MP-de regulaarse ülevaatamise kohustus vastavalt planeerimisseaduse §-le 72:²⁶⁴ maavanem vaatab MP üle iga seitsme aasta tagant ning esitab MP-de järelevalvega tegelevale valitsusasutusele (praegusel juhul Rahandusministeeriumile) kokkuvõtte MP ülevaatamise tulemustest, sealhulgas kehtestatud ÜP-dest, kuue kuu jooksul ülevaatamisest arvates.

MP ülevaatamisega selgitatakse välja:

- 1) planeeringukohase arengu tulemused ja planeeringu edasise elluviimise võimalused;
- 2) planeeringu vastavus käesoleva seaduse eesmärgile;
- 3) planeeringu elluviimisel ilmnunud olulised mõjud majanduslikule, sotsiaalsele, kultuurilisele ja looduskeskkonnale ning oluliste negatiivsete mõjude vähendamise tingimused;
- 4) planeeringutest ja õigusaktidest tulenevate muudatuste planeeringusse tegemise vajadus;
- 5) uue planeeringu koostamise vajadus;
- 6) muud planeeringu elluviimisega seotud olulised küsimused.

Sagedus: 7 aastat.

ÜP-de menetlemisel tuleb järgida MP nõudeid. Kui ÜP-ga tehakse ettepanek MP-d muuta, tuleb vajadusel rakendada leevendavaid meetmeid, et tagada MP-ga seatud põhimõtete ja eesmärkide saavutamise võimalus.

²⁶³ Vt planeerimisseaduse (PlanS) § 92; Elektrooniline Riigi Teataja:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/126022015003>

²⁶⁴ Elektrooniline Riigi Teataja; vt: <https://www.riigiteataja.ee/akt/126022015003>

10. Ülevaade maakonnaplaneeringu KSH aruande menetlusest

10.1. KSH korraldamine ja avalikkuse kaasamine

Asutuste ja isikute loetelu, keda koostatava MP alusel kavandatav tegevus võib eeldatavalt mõjutada, või kellel võib olla põhjendatud huvi selle MP vastu – vt KSH programmi (Lisa 1) ptk 7.1 Tabel 3.

Nimetatud ametiasutustele (ministeeriumid, ametid, maavalitsused, KOV-id; vt KSH programmi Tabel 3) esitati MP kooskõlastamisega samaaegselt seisukoha saamiseks ka KSH aruande eelnõu (vt ptk 10.2) ning neid teavitati MP ja KSH menetlusprotsessist. Ettevõtteid ja nende ühendusi, arenguvaldkonna MTÜ-sid ning laiemat avalikkust (sh keskkonnaorganisatsioone ning planeeringuala elanikke ja ettevõtteid) teavitatakse MP ja KSH menetlusprotsessiga seonduvatest avalikest väljapanekutest ja avalikest aruteludest.

MP ja KSH menetlus on maksimaalselt ühitatud – vt KSH programmi (Lisa 1) ptk 6. Põlva Maavalitsus (MP ja KSH koostamise korraldaja) teavitab MP ja KSH koostamisest mõjutatud ning huvitatud asutusi ja isikuid MP ja KSH aruande avalikustamisest (avalikust väljapanekust ja avalikust arutelust) vastavalt ettenähtud korrale.

Teavitamisega seotud materjalid (kirjad, teated, kuulutused jms) menetluse vastavuse kontrollimiseks esitab Põlva Maavalitsus Keskkonnaametile koos käesoleva KSH aruandega pärast avalikustamise toimumist. Neid materjale KSH aruandele ei lisata.

10.2. Seisukohad KSH aruande eelnõu kohta

Koos MP esitamisega kooskõlastamiseks esitatas Põlva MV ptk-s 10.1 nimetatud asutustele (ministeeriumid, ametid, maavalitsused, KOV-id) ka KSH aruande eelnõu seisukoha saamiseks.

MP kooskõlastamise käigus esitasid oma seisukohad KSH aruande kohta järgmised ametiasutused: Maaeluministeerium, Keskkonnaamet, Maanteeamet, Maa-amet, Päästeameti Lõuna päästkeskus, Keskkonnaministeerium, Kaitseminsteerium.

Tabel 25 annab ülevaate KSH aruande kohta laekunud seisukohtadest ja nendega arvestamisest. Ametiasutustelt laekunud kirjad, mis sisaldavad seisukohti KSH aruande kohta, on lisatud KSH aruandele (vt Lisa 6).

Tabel 25. Ülevaade asutuste seisukohtadest KSH aruande kohta

Jrk nr	Asutus, kirja kuupäev ja number	Seisukoht KSH aruande kohta	KSH eksperdi kommentaar seisukohaga arvestamise kohta
1.	Maaeluministeerium, 02.11.2015 (kuupäev digiallkirjas) nr 4.1-5/2518-1	KSH aruande eelnõu lk-l 137 on toodud üksikasjalik kirjeldus väärtusliku põllumajandusmaa (VPM) põllumajandusliku kasutuse nõuete kohta, viidates Maaeluministeeriumi poolt välja töötatavale seaduse eelnõule. Käesolevaks ajaks on nimetatud eelnõust VPM-i põllumajandusliku kasutamise ja riikliku järelevalve nõuded eemaldatud. Lähtuvalt sellest ei ole need ka KSH aruandes vajalikud ja asjakohased.	Arvestatud. Nimetatud lõik on KSH aruandest eemaldatud.
2.	Keskkonnaamet, 18.11.2015 nr PVV 6-5/15/23671-2	2.1. Mitmes kohas on viidatud, et kaevandamisloa menetlemisel viiakse reeglina käbi keskkonnamõju hindamine. See väide ei ole korrektne, täpsustame, et KMH läbiviimine ei ole reegel, vaid seda tehakse juhtudel, kui selleks on vajadus või kui nõue tuleneb seadusest. Soovitame sõnastust korrigeerida.	Sõnastust on korrigeeritud.
		2.2. Peatükk 3.2.6: Meenikunno LKA tuleks nimekirjast kustutada, kuna tegemist oli sellel hetkel projekteeritava kaitsealaga, mis moodustatakse Meenikunno MKA baasi.	Sõnastust on korrigeeritud.
		2.3. Sama peatüki lauses „Olulisem teave Võru maakonnas asuvate hoiualade kohta on esitatud aruande lisas (Lisa 5)“ tuleb Võru asendada Põlvaga.	Sõnastust on korrigeeritud.
		2.4. Tabel 16: kogu Valgjärve loodusala on hõlmatud Valgjärve mõisa metsapargiga, mis on looduskaitsealune park ehk maastikukaitseala eritüüp.	Sõnastust on korrigeeritud.
		2.5. Tabel 17: soolupaik 7140 ei ole kehtiva määrusega Meenikunno loodusala kaitse-eesmärgiks.	Sõnastust on korrigeeritud.
		2.6. Tabel 17: Meenikunno linnuala puhul võib turbatootmisalalt lähtuv mõningane negatiivne kuivendusmõju negatiivselt mõjuda ka metsise elupaikadele.	Tabelit on täiendatud.
		2.7. Tabel 17: Piusa-Võmmorski loodusala puhul sõnastada ümber, et olulisi täiendavaid mõjusid alale ning selle kaitse-eesmärkidele tõenäoliselt ei avaldu.	Sõnastust on korrigeeritud.
		2.8. Lisa 4 tabel: 02.11.2015 seisuga on planeeritava Otepää looduspargi kogupindala 22 214,5 ha, sellest Põlvamaale jääv osa 4 ha.	Otepää looduspargi planeeritavat pindala on korrigeeritud lähtudes esitatud andmetest, st 02.11.2015 seisust.
3.	Maanteeamet, 20.11.15	7. KSH peatükis 6.5.2 teedevõrk on teema liiklusohutus all välja	Nimetatud lauseosa on eemaldatud.

Jrk nr	Asutus, kirja kuupäev ja number	Seisukoht KSH aruande kohta	KSH eksperdi kommentaar seisukohaga arvestamise kohta
	nr 15-2/15-00700/197	toodud, et <i>planeeringuga ei ole kavandatud uusi maanteekoridore ning Maanteeameti huvist lähtuvalt on planeeringus arvestatud rea maanteede kurvide õgvendustega, millele on ehitusprojektid juba koostatud</i> . Palume eemaldada eelnevast lausest sõnastus „millele on ehitusprojektid juba koostatud“, sest kõikidele õgvendustele ehitusprojekte valminud ei ole.	
4.	Maa-amet, 19.11.2015 nr 6.2-3/15816	KSH aruande eelnõu peatükis 6.2.4. Maavarad ja maardlad [teises lõigus] täpsustada lauset järgnevalt: <i>MP koostamisel on arvestatud keskkonnaregistri maardlate nimistusse kantud maardlate olemasoluga planeeringualal</i> .	Lauset on täpsustatud.
		Planeeringu KSH aruande eelnõu peatükis 6.5.7. <i>Maavarade kaevandamine (maardlad) ja ehitusmaavarade varustuskindlus</i> on andmete allikaks on kasutatud 2011-2020 aastateks keskkonnaministeeriumi poolt koostatud ehitusmaavarade kasutamise riiklikus arengukavas olevaid andmeid. Soovitame arvelolevate maardlate, käesoleval ajal kehtivate mäeeraldiste ja vajadusel neist viimasel viiel aastal kaevandatud maavara koguse andmeid vaadelda Maa-ameti geoportaali kaardiserveri http://geoportaal.maaamet.ee/est/Kaardiserver-p2.html maardlate rakendusest.	KSH aruandesse on lisatud tabel maakonna ehitusmaavarade varustuskindluse andmetega 2014.a seisuga.
		Planeeringu KSH aruande eelnõus on kirjeldatud, et Keskkonnaministeeriumil tuleb kindlasti läbi viia turbamaardlate inventuur ja arvata registrist välja maardlad, st võtta maha ruumilise planeerimise piirangud aladelt, mis turbamaardlatena ei ole realselt kasutatavad. Selgitame, et Keskkonnaministeeriumis on kavas maapõue strateegiadokumendi koostamine, milles muuhulgas analüüsitakse riigile vajalike maapõuealaste uurimistööde prioriteete. Soovitame kaaluda vajadust pöörduda turbamaardlate inventeerimise, maavarade varustuskindluse tagamise pikaajalise strateegia ja teiste Põlva maakonnaplaneeringu KSH aruande eelnõus kirjeldatud maapõue valdkonna arendamise ettepanekutega Keskkonnaministeeriumi poole.	Keskkonnaministeerium on kaasatud MP ja KSH menetlusprotsessi ning seega eeldame, et ta on MP-s ja KSH-s esitatud ettepanekutega kursis. KSH ekspert nõustub Maa-ameti soovitusel, et maavalitsus pöörduks MP rakendamise käigus turbamaardlate inventuuri vajalikkuse jm ettepanekutega Keskkonnaministeeriumi poole, kes koordineerib maapõuestrateegia koostamist.
5.	Päästeamet (Lõuna päästikeskus), 23.11.2015 nr 7.3-	Palume lisada keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) aruande eelnõu punktis 3.3.8 <i>Turvalisus</i> toodud suurõnnetuse ohuga ja ohtlike ettevõtete nimekirja (Tabel 9) Põlvamaal tegutsev ettevõtte Olerex AS Põlva tankla.	Tabelit on täiendatud.

Jrk nr	Asutus, kirja kuupäev ja number	Seisukoht KSH aruande kohta	KSH eksperdi kommentaar seisukohaga arvestamise kohta
	2.2/19159		
		<p>Lisaks päästeala riskianalüüside tulemustega arvestamisele planeeringu koostamisel soovitame tutvuda ja vajadusel arvestada ning viidata ka teiste asutuste poolt koostatud riskianalüüsidele:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Raskete tagajärgedega õnnetus maanteel (Maanteeamet); - Raskete tagajärgedega õnnetus raudteel (Tehnilise Järelevalve Amet); - Riigisisese tekkepõhjusega kiirgusõnnetus (Keskonnaamet). 	<p>KSH aruande ptk 6.7 on lisatud teave nimetatud riskianalüüside kohta. Kuna need riskianalüüsid ei sisalda otseseid planeeringulisi meetmeid hädaolukordade vältimiseks/vähendamiseks, siis sellest tulenevalt ei ole vajadust MP täiendamiseks.</p>
6.	Keskonnaministeerium, 04.12.2015 nr 11-17/15/9327-3	<p>Keskonnaministeerium töötas 2010. a välja programmi „Tõkestusrajatiste inventariseerimine vooluveekogude seisundi parandamiseks“, mille rakendamisega tegeles aastatel 2011-2015 lõpp Keskonnaministeeriumi allasutus Keskonnaagentuur. Programmi ühe osana inventariseeriti aastatel 2012-2013 Eesti vooluveekogudel asuvate paisude tehniline seisukord ning mõju looduskeskkonnale. Töö tulemustest selgus (http://keskkonnaagentuur.ee/et/kalade-randetingimuste-parandamine), et paljud paisud on kesises või väga halvas tehnilises seisukorras ning võivad põhjustada keskkonnakahju ning kahju inimese varale ja tervisele. Palume MP KSH aruannet täiendada informatsiooniga, mis kajastaks detailsemalt maakonnas asuvaid paisusid, nende tehnilist seisukord ning näha ette soovitused/meetmed purunemisohtlike ehitistega tegelemiseks.</p>	<p>KSH aruande peatükki 6.2.2 on lisatud lõik: „Programmi „Tõkestusrajatiste inventariseerimine vooluveekogude seisundi parandamiseks“ ühe osana inventariseeriti aastatel 2012-2013 Eesti vooluveekogudel asuvate paisude tehniline seisukord ning mõju looduskeskkonnale. Põlva maakonnas inventeeriti kokku 92 tõkestusrajatist [lisatud vastav joonealune viide programmi kodulehele]. Töö tulemustest selgus, et paljud paisud on kesises või väga halvas tehnilises seisukorras ning võivad põhjustada keskkonnakahju ning kahju inimese varale ja tervisele.“ Detailse (tehnilise) info lisamine MP KSH aruandesse ei ole kooskõlas MP täpsusastmega, samuti ei mõjuta tõkestusrajatised MP lahendust. Peatükkides 6.2.2 ja 8 on täiendatud tõkestusrajatise puuduvat lõiku paisude ohutuse teemaga järgmiselt: „Vooluveekogude tõkestusrajatiste likvideerimine või kalade rändetingimuste parandamine muul viisil (kalapääsud), samuti paisude ohutusega seotud küsimused, tuleb lahendada juhtumipõhiselt, lähtudes vastavatest uuringutest, tehnilistest lahendustest/ alternatiividest ning mõju igakülgsest, tasakaalustatud ja objektiivsest</p>

Jrk nr	Asutus, kirja kuupäev ja number	Seisukoht KSH aruande kohta	KSH eksperdi kommentaar seisukohaga arvestamise kohta
			hindamisest (sh sotsiaal-majanduslik ja kultuuriline mõju).“ See, et purunemisohtlike paisudega tuleb tegeleda, on kirjas regiooni riskianalüüsis ja Ida-Eesti vesikonna veemajanduskavas ning nendele dokumentidele on viidatud KSH aruandes (ptk 3.3.8, ptk 6.2.2). Soovitused/meetmed purunemisohtlike paisudega tegelemiseks sõltuvad konkreetsest olukorrast ja vajavad konkreetset tehnilist lahendust.
7.	Kaitseministeerium, 20.11.2015 nr 12.2-4/15/4474	2. Palume KSH aruandes korrigeerida lauseid, kus selgitatakse Kaitseministeeriumiga kooskõlastamise vajadust ning asendada „planeeringud, projekteerimistingimused ja ehitusprojektid“ (lk 60 p 4.1.3; lk 156 p 6.6) seadustes sätestatuga „planeeringud, projekteerimistingimused või nende andmise kohustuse puudumisel ehitusloa eelnõu või ehitusteatis“.	Korrigeeritud.

10.3. Ülevaade KSH aruande avalikustamisest ja selle tulemustest

Planeeringulahenduse ja KSH aruandega oli võimalik tutvuda 01.-29.02.2016 Põlva MV veebilehel <http://polva.maavalitsus.ee/et/maakonnaplaneering> ja Põlva MV fuajees asuval infostendil maavalitsuse tööaegadel.

Planeeringulahenduse ja KSH aruande kohta sai esitada ettepanekuid, vastuväiteid ja küsimusi 01.-29.02.2016 posti teel (Põlva Maavalitsus, Kesk 20, 63308 Põlva) või elektrooniliselt info@polva.maavalitsus.ee.

Põlva MP KSH aruande kohta esitasid oma ettepanekud ja märkused Maanteeamet ning Kaitseministeerium. Maanteeameti ettepanekud ja küsimused puudutasid maavarade varustuskindlust, kergliiklusteede ja parklate rajamist, teede tolmuwabaks muutmist ning kliimamuutuste mõju taristule. Kaitseministeeriumi märkused puudutasid sõnastuslikke aspekte.

Ülevaade avaliku väljapaneku käigus esitatud kirjalikest arvamustest ja ettepanekutest ning nendega arvestamisest või arvestamata jätmise põhjendustest vt Tabel 26. Avalikustamise käigus kirjalikult laekunud arvamustele ja ettepanekutele vastas maavalitsus kirjalikult (vt Lisa 7).

Põlva MP ja KSH aruande avalik arutelu toimus 24.03.2016 algusega kell 10.00 Põlva Maavalitsuse saalis. Avalikul arutelul osalejad registreeriti ja koostati koosoleku protokoll (vt Lisa 8).

Avalikul arutelul andis MP koostamise konsultant ülevaate MP ülesannetest kahaneva rahvastikuga piirkondades ja tingimustes ning tutvustas valdkondi, mida MP-s käsitletakse. Olulisemad valdkonnad on seotud asustuse suunamise, riigikaitse, taastuvenergeetika kasutuselevõtu, väärtuslike põllumajandusmaade määramise, teekoridoride kasutamisega tehnovõrkude rajamiseks ning väärtuslike maastike ja rohevõrgustikuga. KSH juhtekspert tutvustas avaliku väljapaneku käigus KSH aruande kohta laekunud ettepanekuid ja küsimusi ning vastuseid neile. Avaliku arutelu käigus ei laekunud osalejatelt ühtegi arvamust ega ettepanekut, mis oleks tinginud KSH aruande täiendamist või muutmist.

Tabel 26. Ülevaade avalikustamise käigus KSH aruande kohta laekunud arvamustest ja ettepanekutest

Jrk nr	Asutus/isik, kirja kuupäev ja number	Arvamus/ettepanek KSH aruande kohta	KSH eksperdi kommentaar ettepanekuga arvestamise kohta
1.	Maanteeamet, 25.02.16 nr 15-2/15-00700/402	1. Palume võimalusel selgitada, kas KSH aruande koostamise käigus on jõutud järeldusele, missugused teed vajaksid esmajärjekorras rekonstrueerimist.	MP annab maakonna maanteevõrgu arendamise osas üldised põhimõtted (ptk 4.1.1) ega analüüsi konkreetseid probleemseid teelõike. Sellest lähtuvalt ei ole ka MP KSH ülesanne analüüsida, millised teelõigud vajavad rekonstrueerimist esmajärjekorras. Sisuliselt on tegemist ÜP tasandi teemaga, mille käigus tuleks igal omavalitsusüksusel oma probleemsed teelõigud ära kaardistada. Sellekohase teabe olemasolul võiks neid probleemseid teelõike kajastada MP tegevuskavas, teabe puudumisel võiks vastava analüüsi koostamise seada tegevuskava üheks ülesandeks.
		2. Palume võimalusel KSH aruandes kirjeldada, kas väline abi jalgratta- ja jalgteede (JJT) võrgustiku arendamise finantseerimises on vajalik või saavad kohalikud omavalitsused iseseisvalt hakkama.	Finantseerimisallikate analüüsi koostamine ei ole KSH ülesanne.
		3. Palume võimalusel hinnata, kas kliimamuutused mõjutavad ka taristut.	Kahtlemata mõjutavad kliimamuutused ka taristut, kuid kuidas ja mil määral see toimub, ei ole ühe maakonna MP KSH käigus võimalik hinnata ilma asjakohaste alusuuringuteta. KSH aruande ptk-s 6.5.1 on märgitud, et Keskkonnaministeeriumi eestvedamisel on koostamisel kliimamuutustega kohanemise arengukava. Kliimamuutuste strateegia eelnõu esitatakse Vabariigi Valitsusele 2016.a juunis. Arengukava sisendina toimuvad valdkondlikud uuringud kaheksa võtmevaldkonna lõikes: planeeringud ja maakasutus; inimtervis ja päästevõimekus; looduskeskkond; biomajandus; <u>taristu ja ehitised</u> ; energeetika ja energiavarustus; majandus; ühiskond, teadlikkus ja koostöö. Arengukava koostamise käigus selgitatakse välja kohanemismeetmed lühikeses perspektiivis (kuni 2030) ja pikaajalises perspektiivis (kuni 2050 ja 2100). Järgnevates planeerimise ja projekteerimise staadiumides ning majandustegevuse kavandamisel on asjakohane arengukavas väljatöötatavate meetmete ja

Jrk nr	Asutus/isik, kirja kuupäev ja number	Arvamus/ettepanek KSH aruande kohta	KSH eksperdi kommentaar ettepanekuga arvestamise kohta
			soovitustega arvestada. Vastav analüüs, mõjude hinnang taristule ja meetmed antakse arengustrateegia koostamise käigus. Kliimamuutuste võimalikust mõjust taristule ja ehitistele on valminud vastava töögrupi II vahearuande tööversioon – vt: http://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/kliima/kliimamuutustega-kohanemise-arengukava/energeetika-ja-taristu . Töögrupil on kavas koostada põhjalik ülevaade kliimamuutuste mõjudest taristule ja sobilikest kohanemismeetmetest. Soovitav on Maanteeametil jälgida arengustrateegia koostamise käiku ja vajadusel esitada strateegia koostajatele oma sisendid ja tähelepanekud.
		4. Asustuse arengu suunamiseks on planeeringuga rakendatud „viimase miili“ ning „pargi-ja-reisi“ põhimõtet. Kas KSH aruande koostamise käigus on lisaks JJT välja selgitatud perspektiivsed parklate asukohad. KSH aruandes on esile toodud Räpina ja Võõpsu sadamate arendamine. Kas sadamate juurde rajatakse ka kaasaegsed parklad.	KSH ptk-s 6.4.1 on kirjas põhimõte, et parklad tuleb rajada bussi- ja rongipeatuste juurde. MP annab samasugused suunised/põhimõtted. Milliste peatuste juurde konkreetselt parklate rajamine on aktuaalne, ei ole MP täpsusaste. Konkreetsed asukohad määrab omavalitsusüksus oma ÜP-ga vastavalt kohalikele vajadustele. Tähistatud parkimisalade rajamise vajadus Räpina ja Võõpsu sadamate juurde tuleneb väikesadamate soovituslikust teenusstandardist, millele on viidatud KSH aruande ptk-s 6.5.4. Samuti on MP ptk-s 4.1.3 märgitud, et väikesadamatele tuleb tagada hea juurdepääs nii järvelt kui ka maismaalt. Hea juurdepääs eeldab parkimisvõimaluse olemasolu, sest sadamas toimub ümberistumine ühelt transpordiliigilt teisele.
		5. Palume hinnata, kas kultuuriteenuste osutamise ning turismi arendamise seisukohalt on oluline kaasaegsete parklate ning JJT arendamine. Millised oleksid esmajärjekorras arendatavad objektid?	Kaasaegsete parklate ning JJT arendamine on oluline kultuuriteenuste osutamise ning turismi arendamise seisukohalt, sest see parandab juurdepääsu, mitmekesistab liikumisvõimalusi ja toetab piirkonna väärtuste tutvustamise võimalusi turismimarsruutide ääres. KSH aruande ptk 6.5.1 alapeatükki Turism täiendatakse vastavalt. MP annab suunised/põhimõtted liikuvuse parandamiseks, sh kultuuriteenuste

Jrk nr	Asutus/isik, kirja kuupäev ja number	Arvamus/ettepanek KSH aruande kohta	KSH eksperdi kommentaar ettepanekuga arvestamise kohta
			kättesaadavuse osas. Teed ja parklad kuuluvad kultuuriteenuste osutamise ja kättesaadavusega seotud taristu koosseisu. Millistesse piirkondadesse/ asukohtadesse konkreetset ühendusteede ja parklate rajamine on vajalik, määrab omavalitsusüksus oma ÜP-ga vastavalt kohalikele vajadustele.
		6. Palume täpsustada, kas maavarade varustuskindluse hindamisel on lähtutud ka planeeringuga rakendatavast „pargi-ja-reisi“ kontseptsioonist. Kuna lähipiirkonnas on üks toimiv dolokivikarjäär, siis palume hinnata, missugused oleksid alternatiivid vajaliku maavara hankimisel.	Maavarade varustuskindluse hindamisel ei ole käesolevas KSH-s arvestatud parklate rajamisega, sest MP tasandil pole teada, kuhu ja kui suured parklad tulevad (see ei ole MP täpsusaste). Dolokivi (ja teiste ehitusmaavarade) varustuskindlus ei ole teema, mida saab ja tuleb hinnata või lahendada ühe maakonna MP KSH tasandil. KSH-s on juhitud tähelepanu dolokivi varustuskindlusega kaasneva võivale probleemile, kuid maavarade varustuskindlus tuleb lahendada üleriigilisel tasandil (see teema puudutab kõiki kolme Kagu-Eesti maakonda), sest lahendus väljub ühe maakonna piiridest. Pealegi toimub Eestis kaevanduste avamine juhtumipõhiselt (vastavalt kaevandamisloa taotlustele ja nende KMH-de tulemustele), mistõttu ei ole MP-ga võimalik seda tegevust planeerida ega MP KSH tasandil anda alternatiivseid lahendusi vajaliku maavara hankimisel. Soovitame Maanteeametil pöörduda selle probleemi lahendamiseks MKM-i ja KeM-i poole.
2.	Kaitseministeerium, 25.02.2016 nr 12.1-1/16/4474	4. Palume KSH aruande eelnõu punkt 6.6 lk 159 viiendast lõigust välja jätta viimase lause. 5. KSH aruande lk 61 teise lõigu viimases lauses palume ühtluse huvides asendada lause „Riigikaitse funktsionaalsusega objektide mõjutsoonis tuleb ...“ lausega „Riigikaitse ehitise piiranguvööndis tuleb ...“.	Arvestatud on kõikide KSH aruannet puudutavate ettepanekutega. KSH aruande teksti on korrigeeritud vastavalt esitatud ettepanekutele.

11. Ülevaade raskustest, mis ilmnesid KSH aruande koostamisel

Järgnevalt on toodud välja asjaolud, mis põhjustasid raskusi MP KSH läbiviimisel. Kuna KSH ajakava ja sisu sõltuvad planeeringu koostamise ajakavast ja sisust, siis on muuhulgas välja toodud ka planeeringu koostamisega seotud asjaolud, mis KSH läbiviija hinnangul mõjutasid märkimisväärselt ka KSH läbiviimist.

- MP-de koostamise riigipoolne koordineerimine toimus märkimisväärses osas „katseeksituse“-meetodil. Vastavate juhendite koostamine toimus omasoodu paralleelselt MP-de ja KSH-de koostamisega, mis oli oluliseks takistuseks MP ja KSH koostamise ajakavast kinnipidamisel.
- MP-de koostamise aeg langes kokku valdkonda peamiselt mõjutava seadusandluse – planeerimisseaduse ja keskkonnaseadustiku – põhjaliku uuendamise (kodifitseerimise) perioodiga, mis tõi kaasa täiendava segaduse töö õigusliku ja menetlusliku korra osas.
- Puudusid kogemused ja juhised planeerimiseks, sest eelmiste MP-de koostamisest on möödunud ca 15 aastat, mis tähendab, et varasemast ei olnud suurt midagi kaasa võtta. Enamus tegijaid puutus MP-de koostamisega kokku esmakordselt. Muutunud oli ka uute MP-de koostamise eesmärk võrreldes kehtivate MP-dega ning sellekohased tingimused ja nõudmised.
- Eriti andis tunda kogemuse ja teadmiste puudumine asustuse arengu suunamiseks kahaneva rahvastiku tingimustes. Siseministeriumi poolt tellitud vastav juhend keskendus peamiselt valglinnastumise ohjamisele, see teema ei ole aga kahaneva rahvastikuga maakondades aktuaalne.
- Riigipoolseid juhendeid ja juhiseid MP-de koostamiseks ja KSH läbiviimiseks tuli töö käigus kaootiliselt. Näiteks selgus alles 1,5 aastat pärast MP-de koostamise algatamist, et Maaeluministerium töötab välja uut väärtuslike põllumajandusmaade määramise metoodikat ja vastavaid õigusakte. Põlva, Valga ja Võru MV-d olid aga MP-de koostamise eeltöona tellinud Eesti Maaülikoolilt spetsiaalselt nende maakondade jaoks vastava metoodika väljatöötamise, mis tuli paraku kõrvale jätta.
- Esinevad vastuolud erinevate ministeriumite hallatavate teemade osas, näiteks maardlad vs väärtuslikud põllumajandusmaad, maardlad vs väärtuslikud maastikud jne. Kuna puuduvad kokkulepped riiklikul tasemel, siis neid konflikte MP tasandil ei saa lahendada ja ilmselt jäävad need lahendamiseks madalama tasandi planeeringutes või juhtumipõhiselt.
- Eelnevast tulenevalt tuli esialgselt kavandatud ajakava korrigeerida. See aga seadis keerulisse olukorda KSH konsultandi, kelle tegevus ja tähtsajad on lepingutega fikseeritud.
- Siseministeriumi poolt tellitud juhendid (tegelikult ekspertarvamused juhendite koostamise vajalikkuse põhjendamiseks) maakonnaplaneeringute majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste mõjude hindamiseks ei käsitle teemasid vastavalt MP „lennukõrgusele“, vaid läbisegi erinevatel planeerimise tasanditel.
- MP kooskõlastamise (koos KSH aruandega) järgselt ning MP ja KSH aruande avalikustamise käigus tuli paljudele ametiasutustele ja KOV-idele (korduvalt) selgitada MP täpsusastet (üldistusastet) ning sellega kaasnevaid keskkonnamõju strateegilise hindamise põhimõtteid ja „lennukõrgust“.

Palun eeltoodut mitte võtta etteheitena kellegi kohta personaalselt, sest isikute tasandil saab koostööd lugeda kindlasti konstruktiivseks.

12. Kasutatud materjalid

Kuna Põlva MP KSH koostamine toimus paralleelselt Valga ja Võru MP-de KSH-de koostamisega ning suur osa kasutatud materjalidest on kattuvad, siis on koostatud kõigi kolme maakonna kohta ühine kasutatud materjalide loetelu. Lisaks sellele on viiteid kasutatud materjalidele tekstis joonealusena konkreetsete peatükkide juures.

Üleriigilised planeeringud, kavad ja strateegiad	Lingid
Üleriigiline planeering Eesti 2030+	http://eesti2030.files.wordpress.com/2014/02/eesti-2030.pdf
Üleriigilise planeeringu Eesti 2030+ tegevuskava	http://eesti2030.files.wordpress.com/2014/02/tegevuskava_120725.pdf
Biomassi ja bioenergia kasutamise edendamise arengukava aastateks 2007-2013	http://www.agri.ee/et/biomassi-ja-bioenergia-kasutamise-edendamise-arengukava-aastateks-2007-2013
Eesti elektrimajanduse arengukava aastani 2018	https://www.mkm.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/elektrimajanduse_arengukava.pdf
Energiamajanduse riiklik arengukava aastani 2020	https://www.mkm.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/energiamajanduse_arengukava_2020.pdf
Eesti energiamajanduse arengukava aastani 2030 (koostamise ettepanek)	https://www.mkm.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/energiamajanduse_arengukava_2030.pdf
Eesti elukestva õppe strateegia 2014-2020	http://www.hm.ee/index.php?0513767
Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030	https://www.riigiteataja.ee/akti/isa/0000/1279/3848/12793882.pdf#
Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon	https://www.siseministeerium.ee/30410/
Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020	https://www.siseministeerium.ee/public/Eesti_regionaalarengu_strateegia_2014-2020.pdf
Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015	https://www.riigiteataja.ee/akt/12979629
Ehitusmaavarade kasutamise riiklik arengukava 2011-2020	http://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/ehitusmaavarade_arengukava_2011-2020.pdf
Jäätmekava 2014-2020	https://www.osale.ee/konsultatsioonid/files/consult/256_Riigi%20jaatmekava%202014-2020%20(keel_19_dets).pdf
Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014	https://www.siseministeerium.ee/public/KODAR_VV_.pdf
Konkurentsivõime kava 'Eesti 2020'	http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nrp/nrp_estonia_et.pdf
Looduskaitse arengukava aastani 2020	http://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/looduskaitse_arengukava_aastani_2020.pdf
Metsa Majandamise Kava aastani 2021 (Põlva, Valga, Võru)	http://www.rmk.ee/metsa-majandamine/metsamajandus/metsamajandamiskavad
Rahvastiku Tervise Arengukava 2009-2020	http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Tervisevaldkond/Rahvatervis/RTA/2012_RTAPohitekst_ok_5.pdf
Riigikaitse Arengukava 2013-2022	http://www.kaitseministeerium.ee/files/kmin/nodes/13204_Riigikaitse_arengukava_2013-2022.pdf
Riigimaanteede teehoiukava 2014-2020	http://www.mnt.ee/public/2_Riigimaanteede_teehoiukava_aastateks_2014-2020.pdf
Riiklikud suunad vabatahtliku pääste arengus 2013-2016	https://www.siseministeerium.ee/public/Riiklikud_suunad_vabatahtliku_paaste_arengus.p

Üleriigilised planeeringud, kavad ja strateegiad	Lingid
Siseturvalisuse arengukava 2015 – 2020	https://www.osale.ee/konsultatsioonid/files/consult/262_Siseturvalisuse%20arengukava%202015-2020%20koosta....pdf
Transpordi arengukava 2014-2020	https://www.riigiteataja.ee/aktiisa/3210/2201/4001/arengukava.pdf
Veemajanduskavad (perioodideks 2010-2015)	http://www.envir.ee/et/veemajanduskavad-2009-2015
Väikesadamate võrgustiku kontseptsioon 2014-2020	https://www.mkm.ee/et/tegevused-eesmargid/transport/merendus
Regionaalsed planeeringud, kavad ja strateegiad	
Kagu-Eesti tegevuskava 2015-2020	https://www.siseministeerium.ee/kagu-estti-tegevuskava-2015-2020-2/
Setomaa ettevõtluskeskkonna teemaplaneering ja KSH (menetluses)	http://veduutplaneeringud.edicy.co/tooted/setomaa-ettevotluskeskkonna-teemaplaneering
Ida-Eesti vesikonna veemajanduskava (eelnõu)	http://www.envir.ee/sites/default/files/ida_eeesti_vesikonna_vmk.pdf
Koiva vesikonna veemajanduskava (eelnõu)	http://www.envir.ee/sites/default/files/koiva_vesikonna_vmk.pdf

Maakondade kehtivad planeeringud ja arengukavad	
Põlva maakond:	
Põlva MP	https://polva.maavalitsus.ee/kehtiv-maakonnaplaneering
Põlva maakonna asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused	https://polva.maavalitsus.ee/asustust-ja-maakasutust-suunavad-keskkonnatingimused
Põlva maakonna sotsiaalne infrastruktuur	https://polva.maavalitsus.ee/sotsiaalne-infrastruktuur
Põlva maakonna väärtuslike maastike hoolduskavad	https://polva.maavalitsus.ee/vaartuslike-maastike-hoolduskavad
Maapiirkonna miljööväärtuslike alade käsitlemise juhend Põlvamaa näitel	https://polva.maavalitsus.ee/maapiirkonna-miljoovartuslike-alade-kasitlemise-juhend-polvamaa-naitel
Põlva maakonna arengukava 2015-2020	http://www.polvamaa.ee/arengukava

Maakonna tasandi juhised ja seisukohad (MP-de koostamise eeltööd)	
Kolme maakonna ühised materjalid	
Metoodiliste soovitude ja ettepanekute koostamine väärtusliku põllumajandusmaa määramiseks maakonnaplaneeringute koostamisel Põlva, Valga ja Võru maakondade tingimustes ning sellega seonduvate näidisesülesannete lahendamine (Eesti Maaülikool, Tartu 2013)	<ul style="list-style-type: none"> - http://polva.maavalitsus.ee/documents/180559/1234325/LoppAruanne_2014-02-27.pdf/c7afe2f5-b29c-44a9-99bc-ec68bf678e59 - https://valga.maavalitsus.ee/documents/180027/2280272/L%C3%B5pparuanne_2014.pdf/edb82ac8-ee97-46df-ba3f-43061603eed6 - https://voru.maavalitsus.ee/documents/181637/1957102/V%C3%A4%C3%A4rtuslike+p%C3%B5llumaade+m%C3%A4%C3%A4ramise+metoodika.pdf/85dcda2d-4e3a-4a10-ae94-b13cde8d1da5
Põlva, Võru ja Valga maakonna riigimaade teemakaart	<ul style="list-style-type: none"> - http://polva.maavalitsus.ee/documents/180559/1234325/riigimaa_20130327.pdf/8aaa2ecc-1cf4-4927-bf47-0544a2753d32 - https://valga.maavalitsus.ee/documents/180027/2280272/riigimaa_Valga_V%C3%B5ru_P%C3%B5lva.pdf/1f231496-ed09-4360-bf76-

	<p>47c57633a6af</p> <p>- https://voru.maavalitsus.ee/documents/181637/1957102/P%C3%B5lva%2C%20V%C3%B5ru+ja+Valga+maakonna+riigimaade+teemakart.pdf/5ca95a5f-d00d-4817-9bdd-5fef09946357</p>
Põlva maakond	
Tõmbekeskuste määramine Põlva maakonnas (Põlvamaa Omavalitsuste Liidu 26.06.2013 otsus nr 4)	http://avalik.amphora.ee/pol/document.aspx?id=2530
Põlva maavanema seisukoht Põlvamaa tõmbekeskuste osas	http://delta.andmevara.ee/polva/dokument/96272
Maamajandus ning riiklikud huvid (Hendrikson & Ko, Tartu 2013)	http://polva.maavalitsus.ee/documents/180559/1234325/Polva+maakonnaplaneeringu+analyy.pdf/7b83be90-4d70-4615-ad0a-906558ca83a3
Kaitseliidu Põlva maleva lasketiiru asukohavaliku analüüs (Hendrikson & Ko, Tartu 2015)	http://polva.maavalitsus.ee/maakonnaplaneering
Põlva maakonnaplaneeringu kergliikluse teemaplaneeringu eeltööd (Hendrikson & Ko, 2011)	http://polva.maavalitsus.ee/documents/180559/1234325/P%C3%B5lva+maakonna+kergliikluse+teemaplaneeringu+eelt%C3%B6d+29022012.pdf/9d63adb2-5596-46ab-953d-594ea03c3311
Põlva maakonnaplaneeringu teemaplaneeringu „Põlva maakonna sotsiaalne infrastruktuur“ analüüs. Põlva maakonna toimepiirkondade määramine (P. Kamenjuk, 2014)	http://polva.maavalitsus.ee/documents/180559/1234325/Polva_SI_analyy.pdf/3a87c093-ceab-4382-8639-2ec66f6f78c1
Lähtepunktid rohelise võrgustiku teema käsitlemiseks uues maakonnaplaneeringus (T. Veersalu, 2013)	http://polva.maavalitsus.ee/documents/180559/1234325/P6LVAMAA_R_OHEV6RGUSTIK_04_2012.pdf/88296b5e-08f4-4a71-9803-096b0f692087
Põlva maakonnaplaneeringu KSH programm (Ramboll Eesti AS, 2014)	http://polva.maavalitsus.ee/documents/180559/1234325/P%C3%95LVA+MAAKONNAPLANEERINGU+KSH+PROGRAMM.pdf/92832914-2aa3-4a8e-aab7-60320cca5fe6
Põlva maakonnaplaneeringu lähteseisukohad (Põlva MV, 2014)	http://polva.maavalitsus.ee/maakonnaplaneering
Rahvastik. Sooline ja vanuseline koosseis	http://polva.maavalitsus.ee/maakonnaplaneering
Külad ja nende rahvaarv	http://polva.maavalitsus.ee/maakonnaplaneering

KOV-ide ÜP-d ja arengukavad		
Põlva maakond:	ÜP-d ja seda täpsustavad TP-d	Arengukavad
Ahja vald	http://www.ahja.ee/teave/planeeringud/	https://www.riigiteataja.ee/aktiiv/4260/6201/3023/Arengukava%202011-2015.pdf
Kanepi vald	<p>http://www.kanepi.ee/index.php?id=10642</p> <p>Kanepi valla miljöövärtuslike hoonestusalade teemaplaneering:</p> <p>http://www.kanepi.ee/public/elnikule/ehitus/yldplaneering/teemaplaneering/Kanepi_miljoovaartuslike_hoonestusalade_temaplaneering.pdf</p>	http://www.kanepi.ee/index.php?id=11272

KOV-ide ÜP-d ja arengukavad		
Kõlleste vald	http://www.kolleste.ee/index.php?id=32 <i>Kõlleste valla üldplaneeringus määratud miljööväärtuslike alade teemaplaneering:</i> http://www.kolleste.ee/files/planeering/seletuskiri_Kolleste_t_eemaplaneering.pdf	http://www.kolleste.ee/files/documents/2014/Arengukava_2014.pdf
Laheda vald	http://www.laheda.ee/index.php?id=146	https://www.riigiteataja.ee/akt/841094
Mikitamäe vald	http://www.mikitamae.ee/index.php/ehitus-ja-planeerimine/uldplaneering <i>Mikitamäe valla üldplaneeringut täpsustav teemaplaneering "Setomaa kultuuripärand":</i> http://www.mikitamae.ee/images/ehitus_ja_planeerimine/teemaplaneering/setomaa_kultuuriparand/planeering_setomaa_kultuuriparand.pdf	https://www.riigiteataja.ee/akt/4061/1201/2059/Arengukava2012.pdf
Mooste vald	http://piksel.ee/mooste/index.php?tid=zTu67LasZTaulUuRjpXXsX7Rgk80KRL9IoaHsKOLj	http://piksel.ee/mooste/index.php?tid=UusLhpYgpp8IRipXXu7uKxUij99sHapOhsKOLl
Orava vald	http://orava.kovtp.ee/et/uldplaneering	https://www.riigiteataja.ee/akt/4251/0201/2108/Orava%20valla%20arengukava%20aastateks%202012-2020.pdf
Põlva vald	http://www.polva.ee/uldplaneering2	http://www.polva.ee/arengukavad-vald
Räpina vald	http://www.rapina.ee/uldplaneering	http://www.rapina.ee/documents/378445/1422430/R%C3%A4pina+valla+arengukava+aastateks+2012-2020.pdf/fca2d187-31db-40c5-b2ba-ab7b40815fb7
Valgjärve vald	http://www.valgjarve.ee/index.php?id=31	http://www.valgjarve.ee/files/documents/arengukava/kehtivkava2012.pdf
Vastse-Kuuste vald	http://vastse-kuuste.kovtp.ee/uldplaneering	http://vastse-kuuste.kovtp.ee/arengukava3
Veriora vald	http://www.veriora.ee/index.php?option=com_content&task=view&id=521&Itemid=131	http://vastse-kuuste.kovtp.ee/arengukava3
Värskas vald	http://www.verska.ee/et/uldplaneering <i>Värskas valla üldplaneeringut täpsustav teemaplaneering "Setomaa kultuuripärand":</i> http://www.verska.ee/et/uldplaneering	https://www.riigiteataja.ee/akt/4170/4201/3022/Arengukava%202012%20muudatustega.pdf

MP-de koostamise juhismaterjalid (soovitused, ekspertarvamused jms) riigi tasandil	
Uuring „Asustuse arengu suunamise ülesande lahendamise võimalustest maakonnaplaneeringus“ (Eesti Kunstiakadeemia, 18.06.2014)	https://www.siseministeerium.ee/public/Asustuse_suunamise_uuring.pdf
Maastikuväärtustest planeeringutes. A. Levald, 13.06.2014	
Väärtuslikud põllumajandusmaad – juhised meetmete ja tingimuste määramiseks	
Soovitused sotsiaalse taristu erinevate aspektide käsitlemiseks	https://www.siseministeerium.ee/public/SI_soovitused.pdf

MP-de koostamise juhismaterjalid (soovitused, ekspertarvamused jms) riigi tasandil	
maakonnaplaneeringus. H. Koppa, 2014	
Toimepiirkondade määramine. Raport, Statistikaamet, 2014	http://www.stat.ee/dokumentid/77742
Ekspertarvamus „Sotsiaalsed ja kultuurilised mõjud maakonnaplaneeringute keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviimisel“ (Pille Metspalu, T. Oidjärv, 2013)	https://www.siseministeerium.ee/public/Sotsiaalsed_ja_kultuurilised_mojud_maakonnaplaneeringute_keskkonnamoju_strateegilise_hindamise_la_biviimisel.pdf
Ekspertarvamus „Majanduslike mõjude hindamisest maakonnaplaneeringute ja nende KSH koostamisel“ (Rivo Noorkõiv, Kaur Lass, Tallinn 2013)	https://www.siseministeerium.ee/public/Majanduslikud_mojud_maakonnaplaneeringute_keskkonnamoju_strateegilise_hindamise_labiviimisel.pdf
Ekspertarvamus „Planeerimissuuniste vajalikkuse kohta Eestis asustuse arengu suunamise valdkonnas“ (Kadri Leetmaa, Tartu 2012)	https://www.siseministeerium.ee/public/Ekspertarvamus_asustus_Leetmaa_04_12_2012.pdf
Avalikku huvi väljendavad, ruumi kvaliteeti parandavad, transpordi, energiatõhususe ja kestliku arengu põhimõtteid kajastavad ruumilise planeerimise suunised (Mari Jüssi, nov 2012)	https://www.siseministeerium.ee/public/Ekspertarvamus_transport_Mari_Jussi_20_11_2012.pdf
Eeluuring ühtsete planeerimissuuniste koostamise kohta (Heikki Kalle, Tartu 2012)	https://www.siseministeerium.ee/public/Ekspertarvamus_energia_Heikki_Kalle_09_12_2012.pdf
Uuring era- ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringutes. Tartu Ülikooli rakendusuuringute keskus RAKE; aprill 2015	

Muud materjalid	
Eesti Erametsaliidu arengukava 2014-2020	http://www.erametsaliit.ee/documents/2013/12/eeml-i-arengukava-2014-2020.pdf
Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise Eesti-Vene riigipiiri leping	https://www.riigiteataja.ee/akt/916751
EL roheline infrastruktuuri kontseptsioon	http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/green_infra/et.pdf
EVS 809-1:2002 standard: Kuritegevuse ennetamine. Linnaplaneerimine ja arhitektuur. Osa 1: Linnaplaneerimine	http://www.evs.ee/tooted/evs-809-1-2002
Lähteseisukohad maakonnaplaneeringute koostamiseks (SiM, Vabariigi Valitsuse 18.07.2013 korralduse nr 337 p 5 juurde)	https://www.siseministeerium.ee/public/LSK_MKP_koostamiseks_2013.pdf
Meresõiduohutuse seadus (laevatatavad siseveed)	https://www.riigiteataja.ee/akt/131122010063 https://www.riigiteataja.ee/akt/258035?leiaKehtiv
Metoodiline juhend maakonna arengukava uuendamiseks ja piirkondade konkurentsivõime tugevdamise tegevuskava koostamise ettevalmistamiseks (SiM, 2014)	http://www.lovl.ee/public/files/Met_%20juhend%20MAK%20ja%20PKT%20L%C3%B5plik_2014.pdf
Päästeameti tegevused ruumilises planeerimises – käsiraamat	http://www.rescue.ee/vvfiles/0/PLAN_K2SIRAAMAT_27012014.pdf
Roheline taristu – Euroopa looduskapitali suurendamine	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0249:FIN:ET:PDF
Üleujutuste direktiiv	http://www.envir.ee/sites/default/files/yleujutusedirektiiv.pdf

